

1844 NÜFUS SAYIMINA GÖRE
DOBRUCA

Burcu Büyükbaş

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Halime Doğru

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temmuz 2006

ÖZ

1844 SAYIMINA GÖRE DOBRUCA
Burcu BÜYÜKBAŞ
Tarih Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran, 2006
Danışman: Prof. Dr. Halime DOĞRU

Osmanlı Devleti'nin Sağ koldaki en önemli bölgelerinden biri olan Dobruca XIX. Yüzyılda Özi Eyaletinin Varna Sancağına bağı kazalardan oluşuyordu. Bölge hem ekonomik hem de askeri açıdan vazgeçilmez bir öneme sahipti. Burada yetiştirilen hububat ve hayvanlar bölgenin ihtiyacından başka sarayın ve İstanbul'un günlük tüketimine de karşılık veriyordu. Ayrıca Dobruca'nın Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde Haçlılar, Duraklama devrinden itibaren de Ruslar ile yapılan savaşlara sahne olması ve bu bölgede bulunan akıncıların Osmanlı ordusuna katılması bölgenin askeri konumunu arttırdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'de fetihlere başlamasından itibaren iskân politikası dahilinde buraya yerleştirilen Müslim ahali bölgenin elden çıkmasına dek yerli Gayri Müslim ahali ile birlikte yaşamıştır. Zamanla fetihlerin artması ve iskân politikasına devam edilmesi sonucu Türk ve Müslüman ahali bölgede çoğunluğu oluşturmuştur. 1844 yılında yapılan nüfus sayımından elde edilen verilere dayanılarak hazırlanan temettuat Defterleri'nin verdiği bilgiler de bu yöndedir.

Bu tarihten itibaren Rusya'nın Balkan devletleri üzerinde uyguladığı Panslavist politika sonrası Balkan ulusları tek tek ayaklanmış I. Dünya Savaşı öncesi Rumeli'de Osmanlı toprağı kalmamıştır. Burada bulunan Türk ve Müslüman ahali bölgeyi terketmek zorunda bırakılmıştır.

Dobruca bölgesine ait temettuat defterlerinden elde edilen bilgiler tablolar halinde sunulmuştur. Buna göre bölgede yoğun bir Türk ve Müslüman nüfus ikâmet etmekte ve bunları çoğunluğu Hristiyan olan Gayri Müslim halk izlemektedir. Bölge halkı geçimlerini çoğunlukla tarım, küçükbaş hayvancılık ve ticaret ile sağlamaktadır. Bölgede bulunan meslek sahiplerinin sanayileşme yönünde yeni filizlenen çalışmaları ise Osmanlı-Rus savaşları sonrası darbe almış ve istenen verim alınamamıştır.

ABSTRACT

To the 1844 Census: DOBRUCA

Burcu BÜYÜKBAŞ

Main Science Branch of History

The Institute of Social Sciences, Anadolu University, July 2006

Advisor:

Prof.Dr.HalimeDOĞRU

One of the most important provinces of the Ottoman Empire was Dobruca. It was consisted of the towns which were attached to the subdivision to Varna of Özi autonomous province in XIX. century. This area was of an enormous importance in terms of both economy and military. All kinds of cereal grains and animals which were grown in Dobruca were not only met the need of the Palace but also met the need of daily consume of Istanbul.

Apart from that, fighting against crusaders during the foundation of the Ottoman Empire, fighting against Russia during the stability period and the Pioneers who were settled in the area made the area strategic and forceful in respect of military Since the Ottoman Empire began to conquers in Rumeli, to the consequence of its settlement policy, Turkish and Muslim people who settled down there lived together with the non-muslim people until the area was lost. Time by time, conquers and inhabitants increased and the Ottoman Empire continued the expanding policy. Thus, Turkish and muslim community became the majority in the area. In view of the Census Registration Books (Temettuat Defterleri) which were written based on the census in 1844, all information given was in that direction.

Since then, Russia applied a Panslavist Policy in the Balkan Countries. After that, Balkan nations began to rebel one by one, so all the Ottoman Provinces in that area had been lost until the World War I. All the Turkish and Muslim people were forced to leave from those provinces.

All the information obtained from the Census Registration in Dobruca province was presented as in charts. According to those books, Turkish and Muslim people settled in the area were the majority, and the second majority community was non-muslim people who were mostly christian.

The people in that area were mostly dealing with agriculture, sheep-breeding and trading. And they earned their life with these business. The professionals in the region tried to improve new ways to flourish in industry, but they failed by the long lasting Ottoman-Russian wars.

ÖNSÖZ

Üç kıtada egemenlik kuran Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal tarihi konusunda yapılan çalışmalar çoğunlukla Anadolu Eyaletleri ve Kutsal Topraklardaki Eyaletler üzerindedir. Tarihçiler son yıllarda Rumeli Eyaleti hakkında araştırmalarına hız vermişlerdir. Osmanlı devlet teşkilatında her zaman Anadolu da dahil olmak üzere diğer eyaletlerden daha muteber bir konuma sahip olan Rumeli bölgesine ait bilgilerin toplanarak bilim dünyasına kazandırılması önem taşımaktadır.

Dobruca bölgesi kuruluş devrinde hem batıya doğru yapılan fetihlerde geçiş noktası olması hem düzenli olarak iskân faaliyetinin uygulandığı bölge olması açısından önem taşır. Duraklama devrinden itibaren bölgede yaşayan Türk ve Müslüman halk Rus işgali ile birlikte maddi ve manevi baskılara katlanmak hatta yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde eyaletlerin idari, demografik, sosyal ve ekonomik görüntüsü hakkında vazgeçilmez bilgiler veren temettuat defterleri bulunmaktadır. Bu noktada, araştırmamızın temelini oluşturan defterleri elde etmemizi sağlayan Mine AKISKALIOĞLU ve diğer Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanlarına gösterdikleri yakın ilgiden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Yine Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunduğum sırada tanışma fırsatı bulduğum Machiel KİEL'e bölge hakkındaki bilgi ve çalışmalarını benimle paylaştığı için sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Çalışmamda beni hep destekleyen her zaman için manevi ve maddi desteğini esirgemeyen ailem Bülent, Hayriye ve Duygu BÜYÜKBAŞ ve yakınlarıma teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

Manevi olarak Rumeli'ye olan bağlılığımı arttıran, hem Lisans hem de Yüksek Lisans yaşamım boyunca bana her konuda yol gösteren, yaydığı enerji ile beni hep yüreklendiren ve desteğini hiç bir zaman esirgemeyen Sn. Prof. Dr. Halime DOĞRU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Burcu BÜYÜKBAŞ

Eskişehir, Temmuz 2006

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen Eser

a.g.m.: Adı geçen Makale

A.Ü.D.T.C.F.: Ankara Üniversitesi Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi

AÜDTCFD: Ankara Üniversitesi Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi

A.Ü..E.F.D: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

A.Ü.H.F.: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Bell.: Belleten

Bkz.: Bakınız

B.O.A.: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

C.: Cilt

cm³: Santimetreküp

Ed.: Editör

E.İ²: Encyclopaedia Of Islam

G.D.A.A.D.: Güney - Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi

H.: Hicri

Haz.: Hazırlayan

I.J.T.S.: International Journal of Turkish Studies

İ.A.: İslam Ansiklopedisi

İ.Ü.E.F.: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

İ.Ü.E.F.T.D.: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi

İ.Ü.H.F.: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

km: Kilometre

Krş.: Karşılaştırınız

m.: Metre

M.: Miladi

Mad.: Maddesi

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

O.Ü.E.F.D.: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

pp.: Page

s.: Sayfa

S.: Sayı

T.D.V.İ.A.: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve devamı

vs.: Ve saire

Vol.: Volume

Yay.: Yayınları

y.y.: Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	vi
ÖZGEÇMİŞ	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOBRUCA'NIN SİYASİ GELİŞİMİ	9
1.1. Osmanlı Devleti'nden Önce Dobruca.....	9
1.1.1. İlk Çağda Dobruca	9
1.1.2. Dobruca'da Bulgarlar Ve Bulgarların Bizans Hakimiyetini Kabul Etmesi	10
1.1.3. Dobruca'da Türkler	11
1.2. Osmanlı Devleti Döneminde Dobruca.....	13
1.2.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devri'nde Dobruca.....	13
1.2.1.1. Osmanlı Devleti'nden Önce Balkanların Durumu	13
1.2.1.2. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Görünmesi.....	14
1.2.1.3. Başkentin Edirne'ye Taşınması	17
1.2.1.4. Osmanlı Fütuhatının Rumeli'de İlerlemesi	18
1.2.1.5. Rumeli'de Sağ Kolun Fethi.....	21
1.2.1.6. Varna Savaşı.....	23
1.2.2. XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar Dobruca	26
1.2.2.1. II.Mehmet'ten Sonra Dobruca'nın Durumu.....	26
1.2.2.2. Karadeniz Sahili ve Dobruca'da Kazak Taifeleri.....	27
1.2.2.3. IV. Mehmed Döneminde Dobruca	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. XVIII. YÜZYILDAN İTİBAREN DOBRUCA.....	36
2.1. Rusların Sağ Koldan Dobruca'ya İnmesi ve XVII. Yüzyıl Boyunca Dobruca'da Yapılan Osmanlı-Rus Savaşları.....	36

2.1.1. 1711 Prut Savaşı	36
2.1.2. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması	38
2.1.3. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Yaş Antlaşması	39
2.2. Dobruca'da Âyânlar	40
2.3. XIX. Yüzyılda Osmanlı-Rus Savaşları.....	44
2.3.1. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Bükreş Antlaşması	44
2.3.2. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Edirne Antlaşması.....	45
2.3.3. Kırım Savaşı'nın Dobruca'daki Etkileri.....	48
2.3.4. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) Ve Berlin Antlaşması	50
2.3.5. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından Sonra Rumeli'den Türk Göçleri	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEYAHATNAMELERDE DOBRUCA.....	56
3.1. Evliya Çelebi ve İbn-i Battuta Seyahatnamelerinde Dobruca Bölgesi.....	56
3.1.1. İbn-i Battuta Seyahatnamesinde Dobruca Bölgesi.....	56
3.1.2. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Dobruca Bölgesi	58
3.1.2.1. Hacı Oğlu Pazarı Kazası	58
3.1.2.2. Balçık Kazası.....	60
3.1.2.3. Mangalya Kazası.....	61
3.1.2.4. Köstence Kazası	62
3.1.2.5. Babadağ Kazası.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 1844 NÜFUS SAYIMINA GÖRE DOBRUCA BÖLGESİNİN İDARİ, DEMOGRAFİK, SOSYAL VE EKONOMİK GÖRÜNTÜSÜ	67
4.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Dobruca Bölgesine Ait Temettuat Defterleri	67
4.2. İdari Durum.....	69
4.3. Demografik Durum.....	70
4.3.1. Mahalle ve Köylerin Toponimisi.....	72
4.3.2. Mahalle ve Köy Yöneticileri	78
4.4. Tarım.....	80
4.4.1. Mahalle ve Köylerde Toprak Dağılımı	82
4.5. Hayvancılık	86

4.5.1. Büyükbaş Hayvanlar	86
4.5.2. Küçükbaş Hayvanlar	89
4.5.3. Binek Hayvanlar	93
4.6. Dobruca Bölgesinin Vergi Durumu	96
4.6.1. Tanzimat ve Mali Reformun Dobruca'da Yankıları	96
4.6.2. Dobruca Bölgesinde Ödenen Vergiler	97
4.6.2.1. Temettuat Vergisi Ve Vergi-i Mahsusa	97
4.6.2.2. Cizye	99
4.6.2.3. Âşâr	101
4.7. Dobruca Bölgesinde İş Hayatı Ve Meslekler	102
4.7.1. Meslekler	102
4.7.2. İşyerleri.....	108
4.8. Yüksek Gelirli Kişiler	110
SONUÇ	115
EKLER	120
BİBLİYOGRAFYA	263

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Babadağ Kazası Temettuat Defterleri	67
Tablo 2. Balçık Kazası Temettuat Defterleri	68
Tablo 3. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Temettuat Defterleri.....	68
Tablo 4. Köstence Kazası Temettuat Defterleri.....	68
Tablo 5. Mangalya Kazası Temettuat Defterleri	69
Tablo 6. Dobruca Bölgesinde Nüfus Dağılımı	71
Tablo 7. Dobruca Bölgesinde Yaklaşık Nüfus.....	71
Tablo 8. 1831 Ve 1844 Sayımlarına Göre Dobruca'da Nüfus Dağılımı.....	72
Tablo 9. Köstence Kazasında Bulunan Nakil Haneler	77
Tablo 10. Dobruca'da Aşar Toplamı Ve Mezru Tarla Hasılatı	82
Tablo 11. Dobruca Bölgesinde Tarım Alanlarının Kazalara Göre Dağılımı	83
Tablo 12. Dobruca'da Hane Başına Düşen Ortalama Tarım Alanı.....	84
Tablo 13. Dobruca'da Yetiştirilen Ürünler-1.....	85
Tablo 14. Dobruca'da Yetiştirilen Ürünler-2.....	86
Tablo 15. Dobruca'da Büyükbaş Hayvan Varlığı-1	88
Tablo 16. Dobruca'da Büyükbaş Hayvan Varlığı-2	88
Tablo 17. Dobruca'da Aded-i Ağnam, Koyun ve Kuzu Varlığı	93
Tablo 18. Dobruca'da Keçi, Oğlak Ve Canavar Varlığı	93
Tablo 19. Dobruca'da Binek Hayvan Varlığı-1	95
Tablo 20. Dobruca'da Binek Hayvan Varlığı-2	95
Tablo 21. Dobruca'da Ortalama Gelir Durumu.....	98
Tablo 22. Dobruca'da Vergi Ve Cizye	102
Tablo 23. Dobruca'da Aşar Toplamı Ve Temettuat.....	102
Tablo 24. Dobruca'da Meslek Çeşitleri	107
Tablo 25. Dobruca'da Meslek Adedi ve Gelirleri	109
Tablo 26. Babadağ Kazası Vergi - Aşar - Temettuat	131
Tablo 27. Babadağ Kazası Ürünler-1.....	135
Tablo 28. Babadağ Kazası Ürünler-2.....	138
Tablo 29. Babadağ Kazası Büyükbaş Hayvanlar	142
Tablo 30. Babadağ Kazası Küçükbaş Hayvanlar	145
Tablo 31. Babadağ Kazası Binek Hayvanlar	149

Tablo 32. Babadağ Kazası Meslek - Yan Meslek.....	153
Tablo 33. Babadağ Kazası Meslek Çeşitleri	156
Tablo 34. Balçık Kazası Vergi - Aşar - Temettuat.....	157
Tablo 35. Balçık Kazası Ürünler-1.....	159
Tablo 36. Balçık Kazası Ürünler-2.....	161
Tablo 37. Balçık Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1	163
Tablo 38. Balçık Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2	165
Tablo 39. Balçık Kazası Küçükbaş Hayvanlar	167
Tablo 40. Balçık Kazası Binek Hayvanlar.....	169
Tablo 41. Balçık Kazası Meslek – Yan Meslek	171
Tablo 42. Balçık Kazası Meslek Çeşitleri	173
Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi - Aşar - Temettuat	174
Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1	180
Tablo 45. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-2	186
Tablo 46. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1.....	191
Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2.....	193
Tablo 48. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Küçükbaş Hayvanlar.....	203
Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar	206
Tablo 50. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek – Yan Meslek.....	212
Tablo 51. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek Çeşitleri.....	217
Tablo 52. Köstence Kazası Vergi - Aşar - Temettuat	218
Tablo 53. Köstence Kazası Ürünler-1	220
Tablo 54. Köstence Kazası Ürünler-2	222
Tablo 55. Köstence Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1.....	224
Tablo 56. Köstence Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2.....	226
Tablo 57. Köstence Kazası Küçükbaş Hayvanlar.....	227
Tablo 58. Köstence Kazası Küçükbaş Hayvanlar.....	229
Tablo 59. Köstence Kazası Meslek – Yan Meslek.....	231
Tablo 60. Köstence Kazası Meslek Çeşitleri.....	233
Tablo 61. Köstence Kazası Nakiller	234
Tablo 62. Mangalya Kazası Vergi - Aşar - Temettuat	235
Tablo 63. Mangalya Kazası Ürünler-1.....	237

Tablo 64. Mangalya Kazası Ürünler-2.....	239
Tablo 65. Mangalya Kazası Büyükbaş Hayvanlar	241
Tablo 66. Mangalya Kazası Küçükbaş Hayvanlar	243
Tablo 67. Mangalya Kazası Binek Hayvanlar	245
Tablo 68. Mangalya Kazası Meslek – Yan Meslek	247
Tablo 69. Mangalya Kazası Meslek Çeşitleri	249

GİRİŞ

Dobruca Bölgesinin Coğrafi Yapısı

Dobruca Bölgesi batısında ve kuzeyinde Tuna Nehri ve bu nehrin kollarından Lom ve Pravadi ırmakları ile çevrili olup, doğusunda Karadeniz, güneyinde¹ Deliorman bölgesi bulunurken, kuzeyde İshakça ve Tulça'ya kadar uzanmaktadır².

Dobruca coğrafi olarak üç bölgeye ayrılabilir. *Deliorman - Babadağı* kütlesi 450 m. kadar yükselen yamaçlar halinde kuzeye doğru uzanır. Asıl *Dobruca Bölgesi*, 120 m. kadar yükseklikte bir düzlüktür. *Tulça Bölgesi* ise 200-500 m. arasında değişen bir platodur³.

Dobruca bugün Romanya'nın diğer bölgelerine oranla (Eflâk, Boğdan, Erdel) özgün bir yerdir; aşındırma sonucu düzleşmiş çok eski engebeler, lös birikintileriyle örtülü alçak tepeler, kuzey kesiminde karstlı ve masamsı görünüşte bir yayla vardır.

Yörede bozkır iklimi egemendir; yalnız Bulgaristan sınırları yakınlarda geniş ormanlar yer alır. Son yıllarda iktisadi açıdan öneminin artmasına karşın yörenin tamamında nüfus yoğunluğu düşüktür⁴.

Dobruca'nın kuzeyini teşkil eden Babadağ, Maçin ve Tulça çevreleri dağlık ve ormanlıktır. Buralarda su Dobruca'nın diğer bölgelerine oranla boldur. Dobruca'nın güney ve özellikle güney batı tarafları bayırlık ve ormanlıktır. Bayırların yüksekliği 130 m. ile 420 m. arasında değişir. Güneybatı bölgeye Deliorman denilir. Pazarcık – Kabadin - Mecidiye demiryolu ile ikiye ayrılan Dobruca'nın batı tarafı bayırlık ve fundalık, doğu tarafı ovalık (step)tir.

Dobruca'da üç önemli vadi vardır:

1. *Boğazköy - Alakapı Vadisi*dir ki eskiden beri "Karasu Vadisi" olarak anılmıştır. Uzunluğu 40 km. kadardır.

¹ Dobruca'nın güney sınırı hakkındaki tartışmalar için Bkz.: Aurel Decei, "Dobruca", **İ.A.**, C.3, (1997), s.628 vd.

² Kemal H. Karpat, "Dobruca", **T.D.V.İ.A.**, C.9, (1997), s.482; Ali Tefik, **Coğrafya-i Umumi**. C.3, (İstanbul:Kerebet Matbaası, 1308), s. 8 vd.

³ Pars Tuğlacı, **Bulgaristan Ve Türk Bulgar İlişkileri**, (İstanbul: Cem Yayınevi 1984), s.238.

⁴ "Bulgaristan" mad. **Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi**, C.3, (Avrupa), (1981), s. 759.

2. *Mangalya Vadisi* Karadeniz'den Tuna'ya doğru uzanır. Uzunluğu 43 km. kadardır.
3. *Batova Vadisi*dir ki bu vadiye “Kışsız Vadi” de denir. Bu vadi yüksek bayırlarla çevrili olduğundan burada kar yağmaz. Hava açık ve yumuşaktır. Karadeniz'e dökülen Batova ve Ekrene adında iki ırmağı vardır. Bu ırmaklarla bin beş yüz hektar tarla ve bostan sulanır⁵.

Enlem çizgileri dikkate alındığında Dobruca'nın, Malta, Venedik ve Marsilya'daki gibi ılık bir kış geçirmesi gerekiyorsa da kuzeyden ve kuzeybatıdan esen soğuk rüzgarları tutacak yüksek dağlar bulunmadığından kışları soğuk geçer.

Dobruca'da yağmur genel olarak azdır. Bir yılda düşen yağmur miktarı ortalama 40 cm³ dir. Yağmurlu aylar Mayıs, Haziran ve Temmuz'dur. Yılın ancak 56-76 günü yağış görülür. Dobruca genel olarak rüzgarlıdır. En çok esen rüzgar poyrazdır. Sebebi kıyıların teşekkül tarzı ve Karadeniz'den esen ılık havadır⁶.

Bugün Dobruca bölgesinde şehirler Tuna ve Karadeniz boyunca sıralanmış olup en büyük yerleşme yeri Köstence'dir. Bundan başka Silistre, Babadağ, İshakça, Tulça, Balçık, Mecidiye hem önemli şehirlerden olup⁷ hem de yoğun bir Müslüman - Türk nüfus barındırmaktadır.

Temettuat Defterleri

Klâsik Dönem içerisinde ve özellikle XVI. y.y.'da imparatorluk genelini kuşatacak düzeyde yapılan tahrir çalışmaları sonucu oluşan defterler ile düzenleniş tarzı ve içeriğindeki bir kısım değişik öğelerle klâsik dönem tahrir kayıtlarından farklılık gösteren ve fertlerin iktisadi imkanlarını tespit etmek suretiyle, kişinin ekonomik gücüne göre tarh edilecek verginin tasnifi amacıyla yönelik olarak XIX. yüzyılda imparatorluğun önemli bir kesiminde *Emlâk Ve Arazi Ve Hayvanat Ve Temettuatı* sayımları sonucu oluşan ve kısaca adına *Temettuat Defterleri*⁸ adı verilen defter

⁵Müstecib Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1966), s.13 vd.

⁶ Müstecib Ülküsal, **a.g.e.**, s.14.

⁷ Pars Tuğlacı, **a.g.e.**, s.238.

⁸ “Temettü defterleri” de denilmektedir.

koleksiyonları Osmanlı taşrasına ilişkin tahlili çalışmalar için önemli istatistiki verileri de kapsamaktadır⁹.

Maliye Varidat Kalemi defterlerinden olan Temettuat Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. 1988'e kadar bu seriden çok az deftere Maliyeden Müdevver ve Kepeci tasnifleri arasında rastlanmaktaydı. 1988'de kataloglanarak araştırmacılara sunulan temettuat defterleri serisi 9 katalog içinde 17747¹⁰ defter ihtiva etmektedir. Bu defterlerin çok büyük bir ekseriyeti H.1260 (M.1844) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az sayıda olmak üzere 1840'da yapılan sayımlara ait defterlere de rastlanmaktadır¹¹.

XIX. y.y. iktisadi tarihinin en önemli kaynaklarından biri olan temettuat defterleri'ni ilk defa Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu kullanmıştır.

İnceleme konusu olarak Babadağ, Balçık, Hacı Oğlu Pazarı, Köstence ve Mangalya kazaları seçilmiştir. Bu kazalar Dobruca Bölgesinde bulunmakta olup Silistre eyaletine dahildir. Silistre eyaletinin diğer kazaları ise: Aydos, Eski Cuma, Hezergrad, Hırsova, Hırçova, Kozluca, Köstendil, Maçın, Osman Pazarı, Pravadi, Rusçuk, Ruskasrı, Silistre, Şumnu, Tırnova, Tolca, Umurfaki, Varna, Prizren ve Yeni Pazardır¹².

Temettuat Defterleri'nin ekonomik yapıyı belirleme açısından gelir kaynakları ve kaynaklar dengesinin kent - kırsal alan ölçeğinde aldığı muhtevaya bakılacak olursa, toplam toprak miktarı, üretime ayrılan toprakların tahlili, ürün çeşidine göre ayrılan toprakların miktarı ve bu ürünlerden sağlanan hasılat toplamı ve dönüm başına verimliliği, tarım işletmelerinin büyüklüğü, hayvancılığın kent-köy ekonomisi içindeki yeri, kent ekonomisinde önemli yeri olan snai, ticari ve hizmet iş kolları konularında aydınlatıcı malumat verdiği görülmektedir.

⁹ Said Öztürk, "Konya Temettuat Defterleri", **Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi**, (Konya: Selçuk Üniv. Yay., 2000), s.533.

¹⁰ Mübahat Kütükoğlu, Said Öztürk ve Mustafa Serin 17747 sayısı üzerinde birleşmişlerse de İsmet Demir 17449 sayısını baz alır.

¹¹ Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal Ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", **Bell.**, C.59, S.225, (1995), s.395 vd.

¹² Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.724.

Vergi hususunda toplam vergi yükü içindeki payı, kır-şehir, Müslim-Gayri Müslim kesimler arasında vergi dağılımının durumunu kıyaslama imkanını verecek bilgileri kapsamaktadır.

Temettuat defterleri'nin XIX. yüzyılda Osmanlı taşrasının köy ve kentteki nüfusunun niteliği konusunda taşıdığı bilgiler demografi çalışmalarında göz ardı edilmeyecek hususlardır. Söz konusu defterler vergi mükelleflerinin ayrıntılı dökümünü vermesi itibariyle toplam nüfus rakamlarına ulaşma imkanı vermektedir¹³.

Temettuat defterleri sancaklara göre düzenlenmiş; alt idari birim olarak kaza ve nahiyeler alınmıştır. Önce mahalle ardından köy ve mezraalara yer verilmiştir. Temettuat defterlerinde şehirlerde birden fazla mahallede oluşan köyler de genellikle her mahalle için bir defter düzenlenmiştir¹⁴. Müslümanlar yanında Gayri Müslim nüfusun da bulunduğu yerlerde Müslim ve Gayri Müslimler için ayrı defterler tutulmuştur¹⁵. Defterler bir numaralı sayfadan başlatılmış; bu sayfanın en üstünde sırayla eyalet-sancak-kaza adları verildikten sonra defter bir şehre ait ise şehrin (kasabaya ait ise kasabanın), ardından mahallenin adı yazılmıştır. Mahallesi olmayan küçük köylerde köyün adı kaydedilmiştir¹⁶. Mesela “Kail kazalardan Babadağ kazası dahilinde bulunan Bazarlı karyesi ahalisi ve sakinesinin emlak ve arsa ve temettuatlarının mikdarını mübin defterdir” denilmektedir¹⁷.

Temettuat Defterleri XIV. yüzyıldaki *Tahrir Defterleri* ile hem benzer hem de farklı özellikleri bünyesinde barındırır. Tahrir Defterleri bir köyün vergi mükelleflerini ve bu mükelleflerden tahsil edilmesi gereken toplam vergi miktarını ve bu verginin hangi kalemlerden oluştuğunu verirken temettuat defterleri vergi mükellefinin adını, vergiye esas olan gelir kaynağını, kaynağın yıllık gelirini ve bu gelire göre tarh edilen vergiyi vermektedir. Tahrirlerde en küçük vergi birimi köy ve mezra olurken, temettuat

¹³ Said Öztürk, **a.g.m.**, s.533.

¹⁴ İsmet Demir, “Temettü Defterlerinin Önemi Ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı**, C.6, (1999), s.318.

¹⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.397. BOA’ndeki Temettuat Defterleri katoloğunda bazı defterlerin özet bilgilerinde hem Müslim hem de Gayri Müslim ahaliyi barındırdığına dair bilgilere rastlanmaktadır. Bkz: BOA, Maliye Nezareti Temettuat Kataloğu, (11020-13118), VII.Cilt, Katalog No: 514. 11887 ve 12148 numaralı Temettuat Defterlerine ait özet bilgiler.

¹⁶ İsmet Demir, **a.g.m.**, s.318.

¹⁷ Temettuat Defterleri’ne ait bu bilgiler tamamen genel bilgilerdir. Unutulmamalıdır ki defterlerin tüm özellikleri o defteri yazmakla görevli memur(lar)ın tutumuna göre değişmektedir.

defterleri haneye kadar inmektedir. Ayrıca zirai kaynakların dışında gelire sahip kişilerin artı gelirini ve bu gelir üzerine tarh edilen vergiyi açıklamaktadır¹⁸.

Köy veya mahallelerde yazıma genellikle imam, muhtar, vs., görevlilerden başlamış ve gelir getiren malların sayımı yapılmıştır. Defterlerin büyük bir kısmında hane reisleri kaydedilmeden önce hane numaraları da yazılmıştır¹⁹. İsimler tahrir defterine “Ahmed veledi Hamza” şeklinde yazılırken H. 1261 yılına ait temettuat defterleri’nde “Feyzullah oğlu Salih” örneğinde olduğu gibi çoğu kez “oğlu” veya “bin” şeklinde yazılmıştır. H. 1256 (M.1840)’daki Temettuat Defterleri’nde şahısların isimleriyle birlikte eşgalleri de verilirken (“Uzun boylu ak sakallu İmam-i Cami-i Çarşı, odabaşı damadı Mehmed Veled-i Ali’nin emlâki” gibi) 1260’de düzenlenen defterlerde bu kısma hemen hemen rastlanmaz²⁰. Sadece bazı defterlerde şahısların eşgalleri verilir.

Sayım yapılırken ehl - i islam ve ehl - i zimmet reaya ayrı ayrı yazılmıştır. Defterler vergi toplamaya yönelik tutulduğu için yalnızca vergiye tabi mal ve mülkleri olan aile reisleri esas alınmıştır. Bunlar genellikle erkek nüfus olduğu gibi, yer yer eşleri ölmüş kadınlar ve babaları ölmüş çocukların kayıtlarına da rastlanmaktadır²¹.

Temettuat defterleri, sadece aile adlarının değil, yörede kullanılan şahıs adlarının tespiti bakımından da büyük önem taşırlar. Bu defterlerde Hz. Muhammed (“Mehmed” şekli) ile onun neslinden gelen Hz. Ali oğulları Hasan ve Hüseyin, Mustafa, Süleyman, İsmail, İbrahim ve Ahmed gibi isimlere oldukça sık rastlıyoruz. Şahıs adlarında görülen diğer bir özellik ise baba-oğul aynı adı taşıyanların sayısının fazlalığıdır²².

Defterlerin sosyal tarih açısından özelliklerinden biri de hane reislerinin kaydedilmiş olmasıdır. 1256’daki temettuatlarda imam, muhtar gibi görevlilerin dışında sadece eşgal verilip hane reisinin mesleği yazılırken 1260 tarihli defterlerde hane numarası üzerine “Erbâb - ı ziraatden idüğü”, “çiftçi”, “gündelikçi”, “demirci”, “çulha”, “tüccar”, “kiracı” gibi hane reisinin mesleği yazılmıştır. Küçük köylerde çalışanların

¹⁸ Said Öztürk, **a.g.m.**, s.318.

¹⁹ Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.725.

²⁰ İsmet Demir, **a.g.m.**, s.318; Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.398 vd. Dobruca bölgesine ait bazı Gayri Müslim ahalinin Temettuat Defterleri’nde hane sahiplerinin isimlerin yanında eşgalleri de verilmiştir. Bkz.: 11884, 12124, 12126 numaralı Temettuat Defterleri.

²¹ Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.725.

²² Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.401.

çoğu ziraatle uğraşmaktadır. Toprak sahibi olmayanlar, büyük toprak sahiplerinin yanında çalışmaktadır.

Büyük köylerde ziraat esas geçim kaynağını teşkil etmekle beraber dokumacılık, demircilik gibi küçük sanayi kollarının da geliştiği görülmektedir. (Burada görülen meslekler küçük ev işletmeleri tarzındadır) Hane reislerinin gelirlerinin – eğer varsa – ne kadarının sanatlarından ne kadarının ziraatden olduğu da belirtilmiştir.

1256 temettuatlarında tarla, bağ, bahçe gibi ekili - dikili gayri menkullerin dönüm olarak yüzölçümü, ev, dükkan, kahve hane gibi binaların adedi ile birlikte kıymetleri de verilirken 1260 defterlerinde kıymet hanesi çıkartılıp yerine “hasılat-ı senevîsi” konulmuştur.

Sadece “mezru tarla” adıyla yazılanlar hububat ekilen tarlalardır, hububat dışında büyük çapta ekim yapılan diğer mahsullere ait tarlalar ayrı yazılmıştır²³. Kiraya verilen tarlalarda yıllık kira bedeli de belirtilmiştir.

Her şahsın hangi ürünleri ektiği ve her birinden ne kadar mahsul alacağı da vereceği öşür dolayısıyla sadece 1260 tarihli defterlerde kaydedilmiştir. Buğday, arpa, nohut, vs. Her birinden yüzde on hesabıyla alınan öşrün hem ağırlık olarak miktarı (kile) hem de buna isabet eden bedel (kuruş olarak) mevcuttur.

Hane reislerinin ikamet ettikleri evler, işyeri dükkanlar, tahrir esnasında ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. Hiç malı mülkü olmayanlar yazılırken, “emlâki yok”, sadece bir evi olanlar için ise “evinden başka emlâki yok” şeklinde not düşülmüştür. Dükkan, kahve hane, değirmen gibi gayri menkullerin 1256’da sayıları ve kıymetleri belirtilmiştir. 1260’da ise kira bedelleri ile bazen de kime kiraya verildikleri yazılmıştır. Eğer kişi kendisi işletiyorsa “kendisi mukim” şeklinde not düşülmüştür.

Gayri menkullerden sonra hayvanlar yazılmıştır. Böylece bir köy veya mahallede en çok hangi hayvanların yetiştirildiği ve bunlardan ne ölçüde kazanç sağlandığının tespiti mümkün olabilmektedir. İlk sırayı genellikle Kara sığır öküz, inekler ve mandalar almıştır. Küçük köylerde bile – çok fakir olanlar hariç – her

²³ Dobruca bölgesine ait on yedi adet defterde bu örneğe rastlanmamaktadır. Bu konu hakkında en iyi örnek Hezergrad kazasının Temettuat Defterleri’dir. Bkz.: 11939-12107 numaralı Temettuat Defterleri.

hanenin az da olsa bir arazisi vardır. Büyük köylerde ise çiftçiler dışında toprağı olan hanelerin sayısı çok fazla değildir. Bu arazilerin sürülmesi için öküze ihtiyaç vardır. Ancak köylüler içinde öküz sahibi olanların sayısı pek fazla değildir. Olanların da genellikle bir ya da iki kara sığır veya manda öküzü vardır. Sahip oldukları tarlaların büyüklerine oranla fazla hayvanı olanlar muhtemelen bunları, tarlayı sürecekt hayvanları olmayanlara kiralamaktadır.

Mamul maddenin pazarlara taşınması, köy veya mahallelerin dışarıdan temin etmekte mecbur olduğu maddelerin getirilmesi işini gören nakliyeciler ve tüccarların sayısı ve taşıma vasıtası olarak kullandıkları hayvanın cinsi köy veya mahallenin dış dünya ile olan ticaretinin göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Beygir, katır ve eşek ile nakliyeciler yapanların sayısı devcilerle nazaran daha fazladır.

Çeşitli meslek sahiplerinin evlerinde, manda, inek ve bölgeden bölgeye değişmek üzere koyun ve keçi beslenmekte ve bunların et, süt, yün ve kıllarından gelir elde edilmektedir.

Tahrir defterlerinde vergiden muaf olanlar için “bâ-berat-ı sultâni imam”, “kürekçi”, “tuzcu”, “pir-i fani”, gibi şerh verilmiştir. Temettuat defterleri’nde de “bâ - berat Beyaz Cami imamı”, gibi hangi caminin, tekkenin imamı veya şeyhi, vb. olduğu da belirtilmiştir. Ayrıca mansure ve redif olanlar ve bu teşkilatlarda yakınları bulunanlar da “Asakir - i Mansure tekaüdü”, “oğlu redif”, vb. şekilde belirtilmiştir²⁴.

Bütün bunlar tek tek yazıldıktan sonra vergi mükellefi olan aile reislerinin isimlerinin altında yıllık ödeyeceği temettuat vergisi miktarı gösterilmiştir. Daha sonra da her kazaya ait mahalle ve köy ayrı ayrı yazılarak o kazaya ait tahakkuk eden temettuat vergisinin toplamı yazılmıştır²⁵.

²⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.403 vd.

²⁵ Mustafa Serin, **a.g.m.**, s.727. Dobruca bölgesine ait Temettuat Defterleri’nde genellikle defterin sonunda “yekün vergi” ve “yekün temettuat” rakamları bulunur. Ancak bazı defterlerde bunların yanında değişik yekünlere de rastlanmaktadır. Hezergrad kazasına ait defterlerde “yekün hane” (Müslim, Gayri Müslim ve Toplam olarak), Eski Cuma kazasına ait defterlerde “yekün aşar” bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bkz.: Hezergrad kazasına ait. 11939-12107 numaralı Temettuat Defterleri ve Eski Cuma kazasına ait 11888-11934 numaralı Temettuat Defterleri.

Sonuç olarak temettuat defterleri XV. ve XVI. yüzyılda tutulmuş olan tahrir defterlerinden çok daha mükemmel ve teferruatlı bilgi veren defterlerdir ve XIX. yüzyıl sosyal ve iktisadi tarihi kaynağı olarak çok değerli bilgiler içermektedir²⁶.

²⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s.412.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DOBRUCA'NIN SİYASİ GELİŞİMİ

1.1. Osmanlı Devleti'nden Önce Dobruca

1.1.1. İlk Çağda Dobruca

Dobruca'nın siyasi tarihini stratejik mevkiini tayin etmiştir. Rusya ve Ukrayna steplerinden İstanbul'a ve Ege'ye giden en kısa yolun Dobruca'dan geçmesi, bu bölgenin en eski tarihlerden beri çeşitli kavimlerin geçit yeri olmasına sebep olmuştur. Bu kavimlerin her biri Dobruca'da çeşitli izler bırakmıştır. Osmanlılar da Dobruca'nın bu stratejik mevkiinden faydalanmışlar, Lehistan ve Rusya'ya yönelik seferlerde ve Kırım Hanlığı ile bağlantılarda hep bu bölgeyi kullanmışlardır.

Dobruca'nın bilinen en eski halkı Traklar ve Gothlar'dır. M.Ö. VII. y.y.'da Helenlerin de ticaret amacıyla Karadeniz sahiline giderek yerleştikleri ve bazı koloniler (*Histria* - Karanasuf, *Temis* - Köstence, *Kallatis* - Mangalya, *Dionysopolis* - Balçık, *Odessos* - Varna) kurdukları bilinmektedir. Daha sonra İskitler Dobruca'ya yerleşmişler ve *Scythiaminor* (Küçük İskitler) şeklinde bölgeye adlarını da vermişlerdir. İskitlerden sonra burada bir süre Germenler de kalmış ardından Romalılar M.Ö. 29'da Dobruca'yı işgal ederek yaklaşık 250 yıl bölgede hakimiyet kurmuşlardır. M.S. 250 yıllarında Dobruca'yı Gothlar istila etmiş, Bir süre sonra da Hunlar gelerek Roma idaresini zor durumda bırakmışlardır²⁷.

M.S. VI. ve VII. yüzyıllarda kuzeyden Avarlar ve Slavların girmesi üzerine Roma idaresi Dobruca'nın ortasında uzun bir müdafaa duvarı inşa ettirmiştir²⁸. Avar ve Slavların 587'deki büyük istilasını ile Dobruca üzerindeki Roma hakimiyeti adeta son bulmuştur.

²⁷ Kemal H. Karpat, **a.g.m.**, s.482.

²⁸ "Dobruja" mad., **Encyclopedia Britannica**, Vol. 7, (1960), p.465; "Dobruca" mad. **Meydan Larousse**, C.3, (1990), s.779.

1.1.2. Dobruca'da Bulgarlar Ve Bulgarların Bizans Hakimiyetini Kabul Etmesi

Dobruca'da Bulgar adı ilk defa 481'de İmparator Zenon devrinde geçer. Fakat bu halk ancak 678'de kitleler halinde Tuna Nehri'ni aşarak Delta bölgesine yerleşmiştir. Bulgarlar İshakçı'nın güneyinde *Nicolitzel* ordugahını inşa etmek suretiyle burada kök salmışlardır. Sonraları Slavlar ile birleşerek 681²⁹ yılında bir devlet kurmuşlar ve Türk ırkından olduklarını unutarak kurmuş oldukları devletin adı ile anılmaya başlamışlardır. Bulgar devleti bir süre sonra Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'na karşı bağımsızlığını ilan etmiş hatta İstanbul üzerine yürümüşse de³⁰ Ortodoks Hristiyanlığı kabul ettikten sonra tekrar Bizans İmparatorluğu'nun nüfuzu altına girmiştir. Bizans İmparatorluğu 1018'de Bulgar Devleti'ne son vererek Dobruca üzerindeki hakimiyetini M.S. XIII. y.y.'ın sonuna kadar sürdürmüş, Dobruca ve bugünkü Bulgaristan'ın kuzey doğusunu bir eyalet haline getirerek Silistre'den idare etmiştir. Dobruca'da Bizans idaresi yaklaşık olarak İkinci Bulgar Devleti'nin kuruluş yılı olan 1186'ya kadar sürmüştür.

Ayrıca İkinci Bulgar Devleti'nin kurulmasından önce Peçenek, Uz, Kuman ve diğer bazı Türk kavimlerinin Dobruca'ya gelerek Peçeneklerin siyasi nüfuzu altında toplanmışlardır. Ancak Bizans İmparatorluğu Kumanlarla (Kıpçak)³¹ anlaşarak Peçenekleri 1091'de mağlup edince Balkanların güneyine doğru ilerleyen bu Türk kavmi Bizans kilisesinin tesiri altına girerek Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmiştir. Kumanlar tarafından kurulan İkinci Bulgar Devleti varlığını, Dobruca'nın 1241'de Moğollar tarafından istila edilmesine kadar sürdürmüştür³².

²⁹ Kemal H. Karpat, İlk Bulgar Devleti'nin kuruluş tarihi olarak 681 yılını verirken Aurel Decei bu konuda kesin bir tarih vermez. Bkz.: Kemal H. Karpat, "Dobruca", s.483; Aurel Decei, **a.g.m.**, s.630.

³⁰ René Grousset, **Bozkır İmparatorluğu**, (İstanbul: Ötüken Yay.,1980), s.179.

³¹ Kemal H. Karpat ve Nazif Kuyucuklu Peçeneklere karşı Bizans ile anlaşmaya varan kavmin adını Kumanlar olarak verirken René Grousset bu kavmi Kıpçaklar olarak adlandırır. Kemal H. Karpat, "Dobruca", 483; Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan", **T.D.V.İ.A.**, C.6, (1997), s.394; René Grousset, **a.g.e.**, s.184.

³² Birinci ve ikinci Bulgar Devletleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: Nazif Kuyucuklu **a.g.m.**, s.395 vd. Ayrıca Osmanlı bakış açısından kısa Bulgaristan tarihi için Bkz.: İbn-i Kemal, **Tevârih-i Âl-i Osman**, II. Defter, Haz. Şerafettin Turan, (Ankara: T.T.K. Yay., 1983), s.97 vd.

1.1.3. Dobruca'da Türkler

Hem Rumeli hem de Dobruca'ya Türklerin Anadolu'dan gelişleri hakkında en derli toplu bilgiyi Prof. Dr. Halime Doğru vermektedir³³. Buna göre Türklerin bölgeye yerleşmesi II. İzzeddin Keykâvus'un (1238-1278) sürgün hayatı ile yakından ilgilidir. Sultana bağlı olan çok sayıda Türk Anadolu'dan gelip Dobruca'ya yerleşmiştir. Türklerin buraya yerleşmeleri ile ilgili rivayetlerin odak noktasında *Sarı Saltuk* bulunmaktadır. Sarı Saltuk manevi olarak kendisine bağlı olan kalabalık sayıdaki Türkmen nüfusla birlikte Rumeli'ye gelmiş ve burayı yurt edinmiştir³⁴.

Sultan II. İzzeddin Keykâvus Anadolu'da Moğollar karşısında yenilince tahtını terk edip önce İstanbul'a gelerek³⁵ Bizans İmparatoru VII. Mikhail Paleologos'a sığınmış daha sonra da Moğol hükümdarı Hülagü'nün baskısı ile hapse atılmış, Memlük Sultanı ile Kıpçak ilinin hakimi Bereke Han'ın ittifakları ile Balkanlar gönderdiği bir ordu sayesinde kurtarılmıştır. Sultan İzzeddin Altın-Ordu'nun başkenti Saray şehrine gidip Hân'ın kendisine Kırım'da ikta ettiği Suğdak ve Solhad şehirlerinde ailesi ve bir kısım erkânı ile yaşamıştır. Keykâvus hapse atıldığı ve Kırım'da kaldığı zaman çok küçük yaşta olan bir şehzadesi İstanbul'da kalmış ve Bizans İmparatorluğu'nda Hristiyan terbiyesi ile yetişmiş ve *Melik Konstantin* adını almıştır. Bizans İmparatorluğu Melik Konstantin ve oğullarına Selanik civarında bulunan Karaferye'yi dirlik olarak vermiştir³⁶. Hatta I. Bayezid 1392'de Karaferye'yi fethettiği zaman o bölgenin amiri II. İzzeddin Keykavus'un torunlarından Lizakos idi. Lizakos I. Bayezid'in kumandasında

³³ Halime Doğru, "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Uyguladığı Fetih Ve İskan Siyaseti", **Türkler**, C.9, (Ankara, 2002), s.165 vd.; Halime Doğru "Sağ Kol Üzerinden Rumeli'nin Fethi", **A.Ü.E.F.D.**, C.1, S.2, (2002), s.131 vd.

³⁴ Sarı Saltuk'un manevi kimliği hakkında Bkz.: Ahmet Yaşar Ocak, **Sarı Saltuk, Popüler İslamın Balkanlardaki Destanı Öncüsü**, (Ankara:T.T.K. Yay., 2002); Ahmet Yaşar Ocak, "Sarı Saltuk Ve Saltukname", **Türk Kültürü**, S.197, (1979), s.266-275; Franz Babinger, "Sarı Saltuk Dede" mad. **İ.A.**, C.10, (1997), s.220 vd.; Machiel Kiel, "Sarı Saltuk: Pioneer des Islam auf dem Balkan im 13 Jahrhundert", **Aleviler / Alewiten**, C.1, (2000), s.253-306; Machiel Kiel, "The Türbe of Sarı Saltuk At Babadağ-Dobrudja", **G.D.A.A.D.**, C.6-7, (1978), s.205-225; G. Leiser, "Sarı Saltuk Dede", **E.P.**, Vol.9, (Leiden, 1986), p.61; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", **Vakıflar Dergisi**, C.2, (1974), s.279-304; Mehmet Ali Ekrem, "Kırım Ve Nogay Türklerinin Osmanlı Devrinde Dobruca'ya Ve Tüm Rumeli'ye Yerleşmeleri", **VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.3, (1983), s.1599.

³⁵ II. İzzeddin Keykâvus'un İstanbul'a geldiği tarihi Osman Turan 1261, Atanas Manov 1259, Machiel Kiel 1261 Müneccimbaşı, 1262 olarak verir. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, (İstanbul: Boğaziçi Yay., 1999), s.580; Osman Turan, "Keykavus II", **İ.A.**, C.6, (1997), s.644; Atanas Manov, **Gagauzlar (Hristiyan Türkler)**, (Ankara: T.T.K. Yay., 2002), s.20; Machiel Kiel, "Sarı Saltuk", p.257 vd.; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, **Câmiu'd-Düvel**, (İzmir: Akademi Kitabevi 2001), s.106.

³⁶ Osman Turan, **a.g.e.**, s.580 vd.

birçok savaşa katılmış, gerek kendisi gerekse halefleri vergiden muaf tutuldukları gibi uzun süre *Sultan* ünvanını taşımışlardır³⁷.

II. İzzeddin Keykâvus kendi tarafını tutan ve Sarı Saltuk idaresinde Bizans topraklarında barınan yaklaşık on iki bin çadır Türkmen grubunun desteğine güvenerek Bizans İmparatorunu tahttan indirmek isteyince³⁸ hapse atılmış, adamları da Karadeniz'in kuzeyine yerleştirilmiştir. Bizans İmparatorluğu bunları merkezi Tırnova olan ve Ortodoksluğu kabul etmiş Kuman Beylerinin idaresinde kurulan İkinci Bulgar Devletine karşı kullanmak niyetindeydi. Dobruca bölgesine yerleşen bu Türkmenler³⁹ ve Keykâvus'un adamlarından bir kısmı Hristiyanlığı kabul etmişlerdir.

Machiel Kiel bu Hristiyan - Türk topluluğu hakkında şunları belirtir:

“Selçukluların bir kısmı, Sarı Saltuk Baba'nın Halifesi Halil Ece önderliğinde, 1304 / 1305 tarihinde Dobruca'dan Anadolu'ya geri göç etmişlerdir. Dobruca'da kalan Sultan İzzeddin'in maiyeti, Hristiyan olmuşlar; 14. yüzyılın ikinci yarısında onlar, önderleri Dobrotiç'in yönettiği küçük bir devlet kurmuşlardır. Bu devletin varlığı, ilk kez Yazıcızâde Ali tarafından kaydedilmiştir ve adı Dobrica vilâyeti – Dobruca – konmuştur. Bölgenin nüfusuna, eski hükümdarlarının adına atıfla “Gagauz” denmiştir.⁴⁰”

Bugün hala varlığını sürdürmekte olan Gagauzlar'ın⁴¹ Dobruca'da ilk Gagauz devletini kurmalarının nedeni ise şudur. İmparatoriçe Anna, İstanbul'dan başka tüm kentlerin Kantakuzen'e katıldığını görünce Kavurna (ya da Karvuna) voyvodası Balık'e elçiler göndererek yardım istemiştir. Balık bu ricayı kabul etmiş, İmparatoriçe'ye Teodor ve Dobrotiç adlı kardeşleriyle özel olarak seçtiği bin atlı neferi göndermiştir.

³⁷ Kemal H. Karpat, “Gagauzlar”, **T.D.V.İ.A.**, C.13, (1998), s.288.

³⁸ II. Keykâvus'un Bizans İmparatorunu tahttan indirmek için yaptığı hareketin tarihini Osman Turan 1264 olarak verir. Osman Turan, **a.g.m.**, aynı yer.

³⁹ Iréne Melikoff, “14.-15. Yüzyıllarda İslam Heterodoksluğunun Trakya'ya ve Balkanlara Yerleşme Yolları”, **Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999), s.183 vd.; Halil İncılık, “Bulgaria”, **E.İ².**, Vol.1, (1986), p.1302.

⁴⁰ Machiel Kiel, “Sarı Saltuk”, p.285.

⁴¹ Nazif Kuyucuklu, makalesinde Gagauzlar hakkında şunları belirtir: “...Varna ve Dobruca yöresinde toplanmış, Türk asıllı olan ve Türkçe konuşan, din olarak Hristiyanlığı benimsemiş, sayıları pek bilinmeyen Gagauzlar da vardır.” Bulgar yazar Atanos Manov ise Gagauzları şu şekilde tanımlar: “Emine Burnu'ndan Tuna Irmağı ağzına dek Karadeniz'in batı kıyısında özellikle Varna, Balçık, Kavarna kentleri ile bunların bağlantılarında Baserabya'nın Komrad, İsmail, Çadır-Lunga, Bender, Akkerman taraflarında; Bulgaristan'ın Varna, Pravadi, Şumnu, Hezergrad (Razgrad), Tutrakan ve Silistre'den Dobruca'ya doğru olan çizgisinden kuzey doğu çizgisine paralel olan yerlerinde Tuna yatağı ile Edirne yörelerinde küçük gruplar halinde serpilmiş olarak yaşamakta olan ve Gagauzlar adını taşıyanların kalıntılarıdır Bunların anadili Türkçe'dir. Din bakımından Doğu Ortodoks kilisesine bağlıdır.” Nazif Kuyucuklu, **a.g.m.**, s.392, Atanos Manov, **a.g.e.**, s.3; Halil İncılık, “Dobrudja”, **E.İ².**, Vol.2, (1986), p.610 vd.; Th. Menzel, “Gagauz” mad., **İ.A.**, C.4, (1997), s.706.

Bunlar deniz kıyısındaki kentleri İmparator'dan ayırarak İmparatoriçe'ye katılmaya ikna etmişlerdir. Bunun üzerine İmparatoriçe Dobrotiç'i büyük Dük Apokavi'nin kızı ile evlendirmiş ve ona Bizans ordusunun komutanlık rütbesini vermiştir⁴². Burada ilk müstakil devleti kuran Dobrotiç, bölgeye kendi adını vermiş, "Dobruca"⁴³ adı "Dobrotiç'in ülkesi" anlamında ortaya çıkmıştır.

1.2. Osmanlı Devleti Döneminde Dobruca

1299 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuzeybatı ucunda Osman Bey tarafından kurulan Türkmen Beyliği kendisinden güçlü diğer Türkmen beylikleri tarafından kuşatıldığı için batıya doğru yayılma politikası izledi⁴⁴. Bunu yaparken de hem Bizans İmparatorluğu'nun hem de Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıf düşmesi hatta daha sonraki zamanlarda Anadolu Selçuklu Devleti'nin İlhanlı-Moğol baskısına dayanamayarak ortadan kalkması, Osmanlı akıncılarının belli bir sınır boyunda tutunmanın ötesinde sürekli genişlemeye yönelmesini kolaylaştırdı⁴⁵.

1.2.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devri'nde Dobruca

1.2.1.1. Osmanlı Devleti'nden Önce Balkanların Durumu

Osmanlı Devleti'nin Dobruca bölgesini fethetmesini Rumeli eyaletinin fethinden ayırmak imkansızdır. Bu nedenle Rumeli eyaletinin fethi ile ilgili bilgileri de sunmak gerekir. Dobruca bölgesinin Osmanlılar tarafından fethinden önce Balkanlarda bulunan milletler ve bu milletlerin siyasi durumu şöyledir⁴⁶:

Buna göre Osmanlı Devleti Balkan yarımadasında harekete geçmeden önce Doğu Trakya, Selanik havalisi ve bazı sahilleri hariç Mora Yarımadası, Güney Epir

⁴² Müstecib Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, (Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1966), s.18.

⁴³ "Dobruca" adı hakkında Bkz.: Aurel Decei, **a.g.m.**, s.633; Ahmet Yaşar Ocak, **a.g.e.**, s.31 vd.; Kemal H. Karpat, "Ottoman Urbanism: The Crimean Emigration To Dobruca And The Founding Of Mecidiye, 1856-1878", **I.J.T.S.**, Vol.3, No.1, (1984-1985), s.1; Machiel Kiel, "The Türbe", p. 209; F. I. Sadchikov, "Dobruja", **Great Saviet Encyclopedia**, Vol.8, (1973), p.333; Halil İnalçık, "**Dobrudja**", p.611.

⁴⁴ Halime Doğru, **XIII. -XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal Ve Ekonomik Görüntüsü, Kozluca Kazası**, (Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yay., 2000), s.29.

⁴⁵ Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", **Türkiye Tarihi**, Ed: Sina Akşin, C.2, (İstanbul: Cem Yay., 1997), s.47.

⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.1, (Ankara: T.T.K. Yay., 2003), s.161 vd.

Bizans İmparatorluğunun hakimiyetinde idi. Balkanların kuzey doğusu Bulgar Krallığının, kuzey Sırbistan ile Serez ve Drama bölgeleri de Sırların elinde bulunuyordu. Epir'in kuzeyinde Sırp, Arnavud ve Latin Prenslikleri vardı ki bu prenslikler Venedik Cumhuriyeti ve Napoli Krallıklarının nüfuzları altında idi.

Doğu Trakya'nın güneyindeki Enez şehri ve limanı ve Taşoz adası Cenevizlilere, Eğriboz adası ile Mora sahil ve şehirleri Venediklilere bağlıydı. Dalmaçya sahilinde ise Raguza yani Dubrovnik Cumhuriyeti bulunuyordu. Balkan yarımadasının kuzeybatısında Bosna Krallığı vardı. Bosna Krallığı bu esnada Macar nüfuzu altında olmasına rağmen bağımsızlığını kazanmak üzereydi.

Bulgaristan'ın kuzey sınırında ve Tuna'nın sol sahilinde Ulah (Eflâk) kıtasının Dobruca bölgesinde birer prenslik vardı; Dobruca da bir Bulgar prensi tarafından idare ediliyordu.

Özellikle Rum, Bulgar ve Sırlar arasındaki harici ve dahili müdahaleler de Balkanlardaki Türk istilasını kolaylaştırıyordu. Sırp Çarı Stefan Duşan'ın ölümünden sonra Sırp Devleti parçalanmıştı ve prenslerin her biri birbirinden bağımsız hareket ediyordu. Bu esnada Bulgarlar⁴⁷ ve Rumlar dahili mücadeleler içindeydiler. Ayrıca Macaristan Kralı Büyük Layoş mutaassıp bir Katolik olduğundan Balkanlarda bulunan Ortodoks halka Katolik mezhebini benimsetmek isterken din ve vicdan hürriyetine saygılı Türkler, yerli Ortodoks halkın tepkisini çekmeden Balkan şehir ve kalelerini hızla işgal ediyordu.

1.2.1.2. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Görünmesi

Osmanlıların Balkanlara girmesinden önce Balkan yarımadasının siyasi portresini çizdikten sonra Osmanlıların ilk kez Rumeli'ye geçmesine değinilmelidir. 1341-1356 yılları arasında Bizans İmparatorluğu Paleologos ve Kantakuzenos ailelerinin saltanat kavgalarına sahne oldu. Bu mücadeleler esnasında Osmanlı Beyliğinin başında bulunan Orhan Bey ile Bizans yakın ilişkiler içinde idi.

⁴⁷ Nazif Kuyucuklu, **a.g.m.**, s.394 vd.

Orhan Bey daha babası Osman Gazi hayatta iken Nilüfer Hatun ve Bizans İmparatoru III. Andronikos Paleologos'un kızı Asporça Hatun ile evlenmişti. III. Andronikos Paleologos'un 1341'de ölümünden 1345 yılına kadar geçen zaman zarfında yaşanan taht mücadeleleri sırasında Bizans İmparatoru V. Yuannis Kantakuzenos Orhan Bey'den yardım istedi. Ertesi yıl da kızı Teodora'yı Orhan Bey ile evlendirdi. V. Yuannis Kantakuzenos Orhan Bey'den akrabalık bağı ile sağladığı yardım sayesinde on yıl boyunca V. Yuannis Paleologos ile birlikte Bizans tahtına oturdu.

Bizans tahtında Paleologos - Kantakuzenos çekişmesi yaşanırken kendisini İmparator ilan eden Sırp Kralı Stefan Duşan Balkanlardaki Bizans topraklarında baskısını arttırıyordu. Orhan Bey böyle bir durumda sürekli taht kavgaları ile boğuşan ve askeri gücü sınırlı Bizans İmparatorluğu'ndan ziyade güneydoğu Avrupa'da gün geçtikçe büyüyen Sırp Devleti'ne karşı Osmanlı-Bizans işbirliğini benimsemiştir. Bu işbirliğinin meyveleri ise ilk kez Selanik'te alındı. Selanik limanını kuşatan Sırp ordusuna Bizans donanmasının da yardım ettiği Bizans-Osmanlı ordusu başarılı bir şekilde karşılık verdi. 1352'de ise Bulgar Kralı ile ortak hareket eden Stefan Duşan bu kez Dimetoka ve Edirne'ye yüklendi. Tekrar Osmanlıların yardımına ihtiyaç duyan Bizans İmparatoru Orhan Bey'den istediği yardım karşılığında Gelibolu yarımadasındaki Çimpe (Tzympe)⁴⁸ kalesini vermeyi vaad etti. Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa komutasındaki yirmi bin kişilik Osmanlı kuvvetinin yardımı ile Bizans-Osmanlı ordusu Sırp-Bulgar ortak gücüne başarı ile karşı koydu⁴⁹.

İmparator Kantakuzenos Bizans İmparatorluğu'ndaki konumunu güçlendirdikten sonra Orhan Bey'e başvurarak yüksek bir tazminat⁵⁰ ödeyeceğini söyleyip Çimpe

⁴⁸ Çimpe ismi hakkında Bkz.: M. Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", **İ.Ü.E.F.T.D.**, C.1, S.2, (1953), s.286 vd. Çimpe kalesinin fetih tarihi için Bkz.: Donald Edgar Pitcher, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası**, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999), s.67.

⁴⁹ M. Tayyib Gökbigin, "Edirne" mad. **İ.A.**, C.4, (1997), s.107 vd.; M. C. Şehabettin Tekindağ, "Süleyman Paşa" mad. **İ.A.**, C.11, (1997), s.191 vd.

⁵⁰ Hammer, Kantakuzen'in eserine dayanarak Çimpe kalesinin 10.000, Rumeli'de fethedilen yerlerin de 40.000 altın karşılığında Osmanlılardan geri alınmak istendiğini belirtse de eserin çevirmeni bunun yalnızca Kantakuzen'in hayallerinden ibaret olduğunu not etmiştir. Halil İncalcık ise, Kantakuzen'in Süleyman Paşa'ya 10.000 altın göndererek Çimpe kalesini geri almaya çalıştığı sırada "Allah'ın takdiri" ile şiddetli bir deprem ile Trakya şehirlerinin harap olduğunu Süleyman Paşa'nın da bu durumdan yaralanarak Trakya şehirlerini ve Gelibolu'yu zaptettiğini ve Anadolu'dan getirdiği yerli halkı buraya yerleştirdiğini belirtir. Halime Doğru da eserinde Halil İncalcık'ı doğrular. Neşri de bu kadar ayrıntılı olmasa da tazminat konusuna değinir. Bkz.: Baron Joseph Von Hammer Purgstall, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C.1, (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983), s.139 ve Müellifin İlavesi: 3; Halil İncalcık, "Rumeli" mad. **İ.A.**, C.9, (1977), s.767-773; Halime Doğru, **Kozluca**, s.30; Mehmed Neşri, **Kitab-ı Cihan-nümâ**, C.1,

kalesini geri istemiş, ancak anlaşılamamışlardı. Görüşmeler devam ederken 2 Mart 1353'de⁵¹ Gelibolu yarımadasını yerle bir eden deprem felaketi yaşanmış⁵², depremi takip eden sel, adadaki son kalıntıları da götürmüştür.

Karşı sahilde Biga'dan gelişmeleri takip eden Süleyman Paşa durumun uygun olduğunu düşünerek Gelibolu yarımadasının iskanına karar verdi. Anadolu'dan – özellikle yeni fethedilmiş Karesi ilinden – konar-göçerler getirilerek yerleştirildi ve Gelibolu'da bir Türk kolonisi oluşturuldu⁵³. Rumeli'yi iyi tanıyan ve Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmiş olan Karesioğullarının gazileri Süleyman Paşa başkanlığında Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Rumeli'nin fethinde önemli hizmetlerde bulundular. Bunlar arasında Hacı İlbeyi, Evrenoz Gazi, Gazi Fazıl ve Yakup Ece gibi beyler de vardı. Bundan sonra Rumeli, Anadolu gazileri için uzun süre devam edecek bir faaliyet alanı oldu⁵⁴.

Bu olaydan beş yıl sonra⁵⁵ 1361 senesinde Orhan Gazi vefat etti. Yerine hükümdar olan oğlu Murad Bey Bursa'ya geldi ve idareyi elinde aldı.

Bu taht değişiminden yararlanan Bizanslılar Burgaz, Çorlu ve Malkara'yı geri aldıkları gibi sahil şehirlerini de elde etmeye çalışıyorlardı. Fakat bu sırada Osmanlı kuvvetlerine komuta etmekte olan Lala Şahin Paşa, Hacı İlbeyi ve Evrenoz Bey acele etmeyerek yeni hükümdarın Anadolu'daki durumu düzeltip dönüşüne kadar müdafaaayı

(Ankara: T.T.K. Yay., 1987), s.174 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.156 vd.; Metin Kunt, **a.g.m.**, s.43 vd.; Feridun Dirimtekin, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş Ve Yerleşimleri", **VII.Türk Tarih Kongresi, Bildiriler**, C.2, (1970), s.577 vd.; George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1981), s.488; İbn-i Kemal, **a.g.e.**, s.115 vd.; Halil İnalçık, "Gelibolu", **E.İ.**, C.II, (1986), p.983; M. Hüdayi Şentürk, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde Rumeli'de Uyguladığı İskân Siyaseti Ve Neticeleri", **Bell.**, C.LVII, S.218'den ayırması, (1993), s.90 vd.

⁵¹ Halil İnalçık, 1354 tarihini verir. Bkz.: Halil İnalçık, "Gelibolu", s.983.

⁵² Elizabeth A. Zachariadou, "Doğal Afetler: Fırsat Anları", **Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2001), s.6 vd.

⁵³ Âşık Paşazade, **Osmanoğullarının Tarihi**, (İstanbul: K Kitaplığı, 2003), s.109; Neşrî, **a.g.e.**, s.181; M. C. Şehabettin Tekindağ, **a.g.m.**, s.192. Rumeli'ye yapılan sürgünlerin en önemlilerini, I. Murad ve I. Bayezid zamanlarında Saruhan'dan gelen Türkmenlerle, Timur istilası esnasında Kırım'dan Rumeli'ye kaçarak Osmanlı Devleti'ne sığınan Tatarlar teşkil eder. Bundan başka özellikle Ankara Savaşından sonra, Timur'un Anadolu'yu istilası esnasında büyük bir halk kütlesi de Rumeli'ye kaçmış ve buralarda yerleşerek, bölgede Türk nüfusunun artmasında önemli amil olmuşlardır. M. Hüdayi Şentürk, **a.g.m.**, s.92 vd.

⁵⁴ M. Hüdayi Şentürk, **a.g.m.**, s.93; Halime Doğru, **Kozluca**, s.30.

⁵⁵ İ. H. Uzunçarşılı, Orhan Bey'in Süleyman Paşa'dan beş yıl sonra öldüğünü belirtir. Fakat Neşrî ve Âşık Paşazade Orhan Bey ve Süleyman Paşa'nın ölümü arasında iki ay süre olduğunu söylerler. İ. H. Uzunçarşılı bu görüşe niçin katılmadığını eserinde açıklar. Krş.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.159; Neşrî, **a.g.e.**, s.187; Âşık Paşazade, **a.g.e.**, s.111.

soğukkanlılıkla idare etmiş ve burada meydana gelebilecek bir paniğin önüne geçmişlerdir.

Yeni Osmanlı hükümdarı Trakya'ya geçer geçmez hemen faaliyete başladı. Edirne'nin gerisini emniyet altında bulundurmak ve İstanbul tarafından gelecek bir Bizans taarruzuna engel olmak için Çorlu'nun fethinin ardından başpiskoposluk merkezi olan *Arkadiapolis* denilen Lüleburgaz elde edilerek derhal surları yıktırdı ve buraya Anadolu'dan göçmenler getirilerek yerleştirildi.

Rumeli'deki Osmanlı kuvvetlerinin sol koluna komuta eden Evrenoz Bey Malkara ve İpsala'yı Hacı İlbeyi de Dedeoğaç kasaba ve limanını aldı ve daha sonra da Dimetoka'yı işgal etti. Bu esnada Lala Şahin Paşa da Edirne üzerine sevk edildi. Babaeski ile Pınar Hisar arasında *Sazlıdere* mevkiine kadar gelmiş olan Rum ve Bulgar kuvvetleri ile yapılan savaştan başarı ile çıkan Osmanlı kuvvetleri Edirne'yi aldı (1363)⁵⁶.

1.2.1.3. Başkentın Edirne'ye Taşınması

Edirne'nin fethinden sonra I. Murad Edirne'de yerleşme kararı aldı. 1365'te başkenti Bursa'dan Edirne'ye nakletti⁵⁷. Kent cami, medrese ve saray gibi yapılarla şenlendirildi. Bursa başkent olarak hemen terk edilmedi. Anadolu'daki askeri faaliyetler sırasında görev yaptığı için daha sınırlı kullanılır oldu⁵⁸.

I. Murad Dimetoka'da ikâmet ederken Lala Şahin Paşa ve Evrenoz Beyi Rumeli fetihleri için gönderdi. 1361-1362'de Evrenoz Bey Gümölcine ve Vardar ilini fethederken Lala Şahin Paşa önce Zağra'yı fethetti. Yine bu yıl I. Murad Bursa'ya dönerken Lala Şahin Paşa'yı Filibe'nin fethi ile görevlendirdi. 1363⁵⁹ yılında Filibe'yi fetheden Lala Şahin Paşa fetihten sonra Filibe'nin ortasından geçen Meriç Irmağı

⁵⁶ İ. H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 158 vd.; Edirne'nin fethi ve iskanı için ayrıca Bkz.: M. Tayyib Gökbilgin, **Edirne Ve Paşa Livâsı**, (İstanbul: Üçler Basımevi, 1952), s.20 vd.; Hoca Saadetin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, C.1, (Eskişehir : Kültür Bakanlığı Yay., 1992), s.114 vd.; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s.493; İ. H. Uzunçarşılı, "Murad I", mad. **İ.A.**, C.8, (1997), s. 597-598; Halil İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu: Klâsik Çağ, (1300-1600)**, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2003), s.16; İbn-i Kemal, **a.g.e.**, s.109.

⁵⁷ Halil İncalcık, "Balkan", **E.İ.**, Vol.1, (1986), p.999.

⁵⁸ Halime Doğru, **Kozluca**, s.35.

⁵⁹ Filibe'nin fetih tarihini İ. H. Uzunçarşılı 1364 olarak verir. Bkz.: İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.167; Hoca Saadetin Efendi, **a.g.e.**, s.122.

üzerinde bir köprü kurdurdu. Rumeli'nin pirinç ihtiyacının önemli bir kısmını karşılayan Filibe hakkında Hoca Sadettin Efendi daha geniş bilgi verir⁶⁰.

Osmanlılar fethettikleri yerlerde iskân politikasını takip ederken Edirne ile Filibe'nin geri alınması için Sırp ve Bulgarlar da Papa V. Ürben'in vasıtasıyla Avrupa'yı harekete geçirmek istiyorlardı.

Papa V. Ürben'in teşviki ile Macar kralı Layoş olmak üzere Bulgarlar, Sırlar, Eflâk prensi ve Bosnalılar birleşerek hazırlandılar. Layoş başarılı olursa eskiden beri istediği üzere Bulgarları nüfuzu altına alacak ve burada Katolik mezhebini yayarak Papa'nın saygısını kazanacaktı.

Yukarı Makedonya'da Sırlarla birleşmiş olan Haçlı ordusu hızla Edirne üzerine yürüdü. Hacı İlbeyi karşı tarafın sayıca daha fazla kuvvete sahip fakat düzensiz bir topluluk olduğunu görünce karşı tarafın disiplinsizliğinden istifade ederek bir gece baskını düzenledi.

Edirne'nin batısında Meriç Nehri önünde meydana gelen Osmanlı tarihlerinde *Sırp (Serf) Sındığı* denilen bu savaşta elde edilen başarı Rumeli'de Türklerin hızla ilerlemelerine vesile oldu.

I. Murad Sırp Sındığı savaşının ardından Bilecik'te bir cami ve Yenişehir'de bir imaret ve gazi erenlerden *Postîn - pûş Baba*'ya bir tekke ve Bursa hisarında bir cami ve Çekirge'de bir imaret, medrese ile eski kaplıca ve han yaptırmıştır. Bu tesirlerin yapımına 1366 yılında başlanmıştır⁶¹.

1.2.1.4. Osmanlı Fütuhatının Rumeli'de İlerlemesi

1367'de Kara Ali Bey oğlu Timurtaş Paşa Bulgarlardan Kızılağaç ve Yanbolu'yu; Lala Şahin Paşa da İhtiman ve Samakov'u aldı. 1368'de ise bizzat Sultan Murad Balkan Dağları'nın güneyinde Burgaz yakınlarında Bulgarlara yakın Aydos'tan başlayarak Karinabad, Süzebolu⁶² ve daha sonra Bizanslıların idaresinden Hayrabolu'yu

⁶⁰ Hoca Sadettin Efendi, **a.g.e.**, aynı yer.

⁶¹ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.169.

⁶² Halil İnalçık, "Bulgaria", p.1302.

1369'da ise Pınarhisar ve Vize'yi aldı. Daha sonra da Osmanlı egemenliğinden çıkan Kırkkilise (Kırklareli)'yi tekrar aldıktan sonra Doğu Trakya fütuhatını tamamladı.

Tuna Nehri'nden Rodop Balkanlarına kadar Orta ve Güney Bulgaristan'a ve Osmanlı işgalinden önce de kısmen Trakya'ya sahip olan Bulgar Kralı (ya da Tırnova Çarı) Yuvan Şişman (yani Sismanos) Türklerle başa çıkamayacağını anlayarak barış yaptı. Osmanlı idaresini ve vergi vermeyi kabul etti. Kız kardeşi Marya'yı da I. Murad'a verdi⁶³.

Osmanlılar Sofya haricindeki bölgeyi işgale başlamışlardı. 1372'de *Çirmen Savaşıyla*⁶⁴ Batı Trakya'daki ve Makedonya'daki Sırp kuvvetlerini dağıtan Osmanlıların bu başarıları kendilerine sol kol üzerindeki ticaret yollarını açmıştır. Çirmen Savaşı'nda güney Makedonya'daki Sırp Kralı ile kardeşleri yenilmişler ve bu suretle Batı Trakya ile Makedonya'nın güneyini kaybetmişlerdi. Bu savaştan sonra Gazi Evrenoz'un kuvvetleri tarafından Gümölcine ikinci kez elde edildi. Bundan başka Borla, İskeçe, Marolye ve kazaskerlikten vezir olan Kara Halil tarafından – ki vezir olduktan sonra Hayreddin Paşa denilmiştir – Kavala, Drama, Zihne Serez ve Karaferye alındı (1372). Serez ve havalisine Anadolu'dan aşiret kuvvetleri getirilerek yerleştirildi⁶⁵.

Bulgar Kralı Sismanos'un Samakov'da Makedonya Sırp Kralı ile birlikte yenilmesinden sonra 1372'de demir madenleri ile ünlü Köstendil şehri ile havalisi işgal edilerek burada Bulgar prenslerinden, Çarıçe Evdokia'nın oğlu Konstantin Osmanlı nüfuzunu kabul etti.

Osmanlıların Makedonya'ya işgal ederek Köstendil'e gelmeleri Sırp despotu Lazar (Laz) Grebliyanoviç'i I. Murad ile anlaşmaya mecbur etti. Lazar da Osmanlılara vergi ile beraber asker vereceğine söz verdi⁶⁶.

⁶³ Halime Doğru, **Kozluca**, s.40.

⁶⁴ Çirmen (ya da İkinci Meriç) Muharebesi hakkında Bkz.: Hoca Sadettin Efendi, **a.g.e.**, s.137 v.d.; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s.498; İ. H. Uzunçarşılı, "Murad I", s.590.

⁶⁵ M. Münir Aktepe, "XIV. Ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskanına Dair", **Türkiyat Mecmuası**, C.10, (1953), s.300; Neşri, **a.g.e.**, s.215; İ. H. Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, (Ankara: T.T.K Yay., 1986), s.13.

⁶⁶ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.167 vd.

I. Murad Sırp'ların Osmanlı ülkesine karşı Sırp ülkesinin hakimi Lazar üzerine yürüdüyse de Lazar Osmanlı ordusunun karşısına çıkmadan kaçmıştır. Bunu izleyen dört ay boyunca bölgede kalan Osmanlı ordusu, Semendire yakınlarında bulunan Niş kalesinin fethedilmeden başarılı olunamayacağı anlaşılınca Niş üzerine hareket etti. Niş'in düşmesi⁶⁷ üzerine Lazar üç yıllık haraç çıkartıp I. Murad'a sundu. Ayrıca her yıl elli okka gümüş göndermeyi kabul etti.

I. Murad Osmanlıların Balkanlarda yerini sağlamlaştırmak için Niş'in yanısıra Sofya ve Manastır'ın da fethinin gerekli olduğunu bildiği için Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa'yı bu mevkiilerin fethi ile görevlendirdi. Zira Sofya'nın zaptı Osmanlı hakimiyetinin Bulgaristan'da bulunmasını emniyet altına alırken; Niş kuzey Sırbistan'ın kapısı idi. Osmanlı kuvvetlerinin Arnavutluğa doğru ilerlemesi için Manastır'ın hareket üssü olarak kullanılması gerekiyordu⁶⁸. Bu doğrultuda hareket eden Timurtaş Paşa Niş'den başka 1382'de Manastır'ı 1385'de ise Sofya'yı aldı.

Bosna Kralı, Sırp Despotu, Hırvat ve Arnavud Prensları arasında kuzeyden inen Macarlar ve güneyden gelen Türklere karşı bir ittifak planı hazırlanmıştı. Taarruz Türklere karşı yapılacaktı. Fakat bunu Osmanlıların başka bir bölgede meşgul oldukları anda yapmak istiyorlardı. Bunun için de Karamanoğlu ile anlaşmışlardı.⁶⁹ I. Murad Çandarlı Halil Hayreddin Paşa'yı Rumeli'de bırakıp oğlu Çandarlı Ali Paşa ile birlikte Karamanoğlu üzerine sefere çıktı. Bu esnada Çandarlı Halil Hayreddin Paşa Rumeli'de öldü⁷⁰.

Karamanoğlu seferi sırasında görevlerini gerektiği gibi yerine getirmeyen Sırp askerleri cezalandırılınca taarruza geçmek için fırsat kollayan Sırp'lar, Boşnaklar ve Bulgarlar ayaklandılar. Fakat I. Murad ile akrabalık bağı bulunan Bulgar Kralı Sismanos bu ittifaka gizlice katılmayı uygun gördü. Bu isyan karşısında Köstence Prensi Konstanin Osmanlı saflarına katıldı.

⁶⁷ Neşri, a.g.e., s.211. Hoca Sadettin Efendi Niş'in fethi için kesin bir tarih vermezken, İ. H. Uzunçarşılı 1386 yılını verir.

⁶⁸ İ.H. Uzunçarşılı, "Murad I", s.591.

⁶⁹ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.249.

⁷⁰ İ. H. Uzunçarşılı, **Çandarlı**, s.15 vd.

I. Murad Balkanlarda oluşan karışıklığa son vermek üzere Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'ya saldırı emri verdi. Lala Şahin Paşa ile birlikte fütuhata katılmış olan Çandarlı Ali Paşa yirmi bin kişi ile saldırıya geçti. Ancak *Ploşnik* mevkiinde ağır bir yenilgiye uğradı. Yanında sadece beş bin kişi kaldı (1387)⁷¹.

Bu yenilgi üzerine zaten hazırlanmakta olan Hırvad, Leh, Macar ve diğer Balkan prensleri Osmanlı Devleti aleyhine hareket etmeye başladılar. İttifaka Bulgar, Arnavud ve Küçük Sırp prensleri de katılırken Eflâk prensi de savaşa katılacağına söz verdi. Dobruca prensi Dobrotiç'in oğlu İvanko da Eflâk prensi ile aynı vaatte bulundu. Venedikliler ve Hırvatlar Eflâklar gibi teminat verdilerse de Venedik Cumhuriyeti daha sonra tarafsız kalmayı tercih etti.

1.2.1.5. Rumeli'de Sağ Kolun Fethi

I. Murad Bulgar Kralı Sismanos'un bu ittifaka gizliden gizliye dahil olduğunu anladığı vakit 1388'de Çandarlı Ali Paşa komutasındaki otuz bin kişilik Osmanlı kuvvetini Bulgarlar üzerine gönderdi. I. Murad'ın buradaki amacı olası bir savaşta Bulgarları saf dışı etmektir.

Ali Paşa sağ kolda⁷² Pravadi'ye karşı Beylerbeyi Timurtaş Paşa'nın oğlu Yahşi Bey komutasında beş bin kişi ayırdıktan sonra Şumnu üzerine ilerledi. Balkan yarımadasının en doğudaki dar bir boğazı üzerinde bulunan Pravadi kasabası ele geçirildi⁷³. Osmanlı Devleti'nin daha sonraki tarihlerde Rusya ile savaşları esnasında

⁷¹ Halime Doğru, "Sağ Kol", s.149 vd.; Hammer **a.g.e.**, s.181; Ostrogorky, **a.g.e.**, s.503; Halil İnalçık, **Klâsik Çağ**, s.21.

⁷² Osmanlı tarihinde Sağ, Sol ve Orta Yol (Kol) tasnifi Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa zamanında yapılmıştı. Sol Kol, *Via Egnatia* olarak da Romalılar devrinden beri bilinen ticaret yoluydu. Ege Denizi'nin kuzeyindeki Selanik limanına uğrayıp Makedonya ve Arnavutluk üzerinden Adriyatik Denizi'ne ulaşıyordu. Orta Kol Edirne'yi Belgrad üzerinden Niş ve Budapeşte'ye bağlayan yoldu. Araştırma konusuna dahil olan Sağ kol ise Baltık Denizi'ni İstanbul'a bağlayan ticaret ve diplomasi yolu olarak biliniyordu. Osmanlı devleti sınırları içinde *İstanbul-Özi Yolu* olarak da adlandırılıyordu. İstanbul, Çatalca, İnceğiz, Midye, Vize, Pınarhisar, Kırkkilise, Fakihler, Aydos, Pravadi, Devne, Kozluca, Tekfurgölü, Karasu, Babadağı, İshakçı, Tolçı, İsmail Geçidi, Yanıkhisar, Akkerman, Özi, Kefe, Azak güzergahını takip ediyordu. Halime Doğru, **Lehistan'da Bir Osmanlı Sultanı**, (İstanbul: Kitap Yay., 2006), s.19 vd.; Colin Heywood, "Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia", **Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia**, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999), s.139 vd.; Stephane Yerasimos, **Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman (XIV-XVI siècles)**, (Ankara: Imprimerie De La Société Turque D'histoire, 1991), s.33 vd.; Murat Belge, **Osmanlı'da Kurumlar Ve Kültür**, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay., 2005), s.301 vd.

⁷³ İ. H. Uzunçarşılı, **Çandarlı**, s.33; Halil İnalçık, "Bulgaria", p.1033.

Osmanlı Devleti'nin karargahı⁷⁴ olacak olan Şumnu, Sismanos'un eski kalesi olan Tırnova'nın düştüğü haberini alınca Osmanlı egemenliğini kabul etti. Tırnova'nın kuşatılması üzerine Sismanos, Tuna Nehri karşısında bulunan Niğbolu'ya kapandı. En sonunda bu kalenin de dayanamayacağını anlayınca Ali Paşa'nın aracılığı ile af diledi. Padişah Silistre kalesinin terki ve zamanı gelen vergi taksidinin ödenmesi şartı ile Sismanos'un özürünü kabul etti. Bu şekilde 1389'da Kosova'da yapılacak olan savaşa Sismanos katılmadı.

Osmanlı nüfuzunun Tuna Nehri kıyılarına kadar genişlemesi Dobruca'ya bağlı olan Eflâk voyvodası Mircea'yı da harekete geçirdi. Mircea o tarihlerde henüz Türklerin nüfuzu altına girmemiş olan Dobruca'yı işgal etti. Yahşi Bey'in komutasındaki Silistre kalesini aldı. Karinabad'a kadar gelip her tarafı yakıp yıktı. 1389 -1394 yılları arasında Eflâk voyvodası Dobruca'ya hakim oldu⁷⁵.

1394'te Yıldırım Bayezid tarafından mağlub edilerek⁷⁶ Dobruca'yı terketmek zorunda kalan Mircea, Ankara savaşından sonraki karışıklıklardan yararlanarak tekrar Dobruca'ya girmiş Çelebi Mehmed'e karşı Musa Çelebi'yi desteklemiş⁷⁷ ancak 1416'da Çelebi Mehmed'e yenilmiştir. Çelebi Mehmed Dobruca kalelerini fethetmekle kalmamış, Eflak'ı da ele geçirerek Mircea'ya Osmanlı Devleti hakimiyetini kabul ettirmiştir (1419)⁷⁸.

Mircea'nın yenilmesi ile birlikte kuzeydoğu Bulgaristan ve Dobruca kesin olarak 1417 yılında Osmanlı Devleti'ne dahil olmuştur⁷⁹. Bu tarihten itibaren Dobruca 460 yıl kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Bir ara *Kazıklı Voyvoda* diye bilinen Eflak Beyi

⁷⁴ 1770 Çeşme Baskını sonrası Sağ kolda Rusya ile yapılan savaşlarda Şumnu'nun karargah olması kararlaştırıldı. Aralık 1771'den itibaren Tuna ordusunun merkezi Şumnu oldu. Halime Doğru, **Kozluca**, s.107.

⁷⁵ Halime Doğru, "Sağ Kol", s.160; Neşrî, **a.g.e.**, s.245 vd.; Hoca Sadettin Efendi, **a.g.e.**, s.171; Hammer, **a.g.e.**, s.183; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s.507. Halil İncalcık Mircea'nın Dobruca'yı işgal tarihini 1391 olarak verir. Bkz.: Halil İncalcık, "Bulgaria", aynı yer; Halil İncalcık, **Klâsik Çağ**, aynı yer.

⁷⁶ Mükremin Halil Yınanç, "Bayezid I", mad. **İ.A.**, C.2, (1997), s.369-392; Halil İncalcık, "Dobrudja", p.611.

⁷⁷ Musa Çelebi'nin Rumeli'deki hükümdarlığı için Bkz.: Hoca Sadettin Efendi, **a.g.e.**, C.2, s.40 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.335 vd.

⁷⁸ Kemal H. Karpat, "Dobruca", s.483; Neşrî, **a.g.e.**, C.1, s.317 ve C.2, s.537; Marie M. Alexandrescu, Dersca Bulgaru, "Köstendje", **E.İ.**, Vol.5, (1986), p.277; Yusuf Uralgiray, "Romanya'da Türk Ve İslâm Kültürü, (Dobruca'nın Dünü, Bugünü, Yarını)", **Doğu Dilleri**, C.2, S.4, (1981), s.301.

⁷⁹ Halime Doğru, **Kozluca**, s.49; Viorel Panaite, "XIV. Ve XV. Yüzyıllarda Eflak Ve Boğdan", **Türkler**, C.9, (2002), s.210; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s.508.

Vlad Tepeş'in istilasına maruz kalan⁸⁰ bölge halkı büyük zarar görmüş, bu sırada kırk bin kadar Müslüman öldürülmüştür.

1.2.1.6. Varna Savaşı

Bölgenin fütuhata tamamlanmış olmasına rağmen Macar kralının istekleri sona ermemişti. II. Murad zamanında yapılan *Varna Savaşı* bölge için büyük önem taşıyordu ve bölgeyi harabeye çevirmişti. Bu savaştan sonra Macar Kralının Bulgaristan'da herhangi bir emeli kalmadı.

II. Murad'ın Candaroğlu İsfendiyar Bey üzerine yaptığı hareket esnasında Eflâk voyvodası Drakul, Silistre'yi geçip Osmanlı topraklarına taarruz etti. Padişah Firuz Bey'i voyvodayı cezalandırmak üzere gönderdi. Firuz Bey almış olduğu emir doğrultusunda Drakul'u Eflâk içlerine kadar takip ederek ülkesini yağmalamıştı. Drakul iki oğlunu da beraberinde getirip o sırada Edirne'ye dönmüş olan II. Murad'dan af diledi. Padişah vergisini arttırmak koşulu ile Drakul'u bağışladı (1424). Oğullarından birini de sarayına rehin aldı⁸¹.

Macarlarla olan anlaşmazlık devam ediyordu. Macarları durdurmakla görevlendirilen Mezid Bey 18 Mart 1442'de Transilvanya'ya girerek Hermanstadt kalesini kuşattı. Jan Hunyad tarafından Vazağ (ya da Vasak) mevkiinde bozuldu⁸². Bu ikinci mağlubiyet Türkler aleyhine Avrupa'da Haçlı ordusunun oluşmasına neden oldu. Yapılacak seferin sevk ve idaresi Macar kralı Vladislas'a verildi.

Vladislas'a bu görevinde Jan Hunyad, Sırp despotu Jorj Brankoviç, Eflâk Beyi Darakul ve Papanın vekili Kardinal Jülyen Cezzarini eşlik ediyordu. 1443 yılının Ekim ayında Osmanlı topraklarına giren Haçlılarla ilk muharebe 3 Kasım 1443'te Marovo nehri kenarında ve Niş civarında oldu. Muharebe esnasında Haçlılar ile anlaşmaya varan Karamanoğulları Anadolu'da harekete geçince II. Murad önce Karamanoğlu üzerine sefere çıktı. Daha sonra tekrar Batı'ya doğru yönelerek Sofya'ya hareket etti.

⁸⁰ Selahattin Tansel, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi Ve Askeri Faaliyeti**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1985), s.161 vd.; Pitcher, **a.g.e.**, s.139 vd.; Münir Aktepe, "Babadağı", **T.D.V.İ.A.**, C.4, (1997), s.372.

⁸¹ Halime Doğru, **Kozluca**, aynı yer; Neşri, **a.g.e.**; Âşık Paşazade, **a.g.e.**, s.155; Halil İnalçık, "Murad II" mad. **İ.A.**, C.8, (1997), s.598 vd.

⁸² Neşri, **a.g.e.**, s.623; Âşık Paşazade, **a.g.e.**, s.202.

Bu esnada Haçlılar *Marovo Muharebesi*'ni kazanarak Sofya'yı aldılar. İki ordu 15 Aralık 1443'te İzladi Derbendi'nde tekrar karşılaştı. Kış mevsimi olması nedeniyle Haçlı ordusu kuzeye çekildi⁸³. II. Murad oluşan bu hassas durum nedeniyle barış istemek zorunda kaldı.

12 Haziran 1444 tarihinde Edirne'ye gelen Macar heyeti ve Osmanlı Devleti arasında yapılan Edirne - Segedin Barışı on yıl için geçerli olacaktı. Buna göre Osmanlı Devleti Tuna Nehri'nin kuzeyine geçemeyecekti. Ayrıca Osmanlıların yanında bulunan oğlunun iadeleri kabul ediliyor. Sırp despotu da Osmanlılara vergi vermeyi kabul ediyordu. Bundan başka Eflâk, Osmanlılara vergi vermekle birlikte Macarların nüfuzu altına bırakılmalıydı. *Kolombaç* (Güvercinlik) kalesinin verilmesi için Osmanlı heyeti ısrar ettiyse de bu mümkün olmadı. Sultan Murad anlaşmaya sadık kalacağına dair Macar elçilerinin önünde yemin etti. Bu muahedenin Macar karlı Vladislas tarafından tasdiki için⁸⁴ Macar heyeti ile birlikte bir Osmanlı heyeti de Macaristan'a gidecekti. Antlaşma gereğince despotun Osmanlılar tarafından esir tutulan oğlu da serbest bırakılacak ve muharebede esir düşen Çandarlızade Mahmut Çelebi de 70.000 duka altın karşılığında geri verilecekti.

Barışın imzalanmasından altı hafta – Vladislas'ın İncil üzerine yemin ederek kabulünden on gün – sonra Papa'nın da teşvikiyle antlaşma bozuldu (4 Ağustos 1444)⁸⁵. Haçlıların antlaşmayı bozmasında o sırada henüz çocuk yaşta tahtı babasından devralan⁸⁶ II. Mehmed'in tecrübesizliğinden yararlanmak istemeleri de etkenlerden biridir.

Vladislas ve Papa IV. Eugene'in desteğiyle Osmanlı Devleti'ne karşı yeni bir Haçlı ordusu hazırlandı. 1444 yılında Varna Savaşı ile sonuçlanan bu Haçlı girişimi fikir olarak Avrupa'da 1439 yılında başlamıştı. Osmanlı Devleti'nin 1442 yılında Transilvanya'da iki defa ağır şekilde yenilmesi Papa ve Macar kralının cesaretini

⁸³ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s.419 vd.; Halime Doğru, "Rumeli", s.165; Âşık Paşazade, **a.g.e.**, s.205. İzladi ve Varna Savaşları hakkında Bkz.: Halil İnalçık, Mevlüd Oğuz, **Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Hân**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1989). Çandarlızade Mahmut Çelebi'nin esareti ve Vladislas'ın II. Murad'dan af dilemesi hakkında Bkz.: Hoca Sadettin Efendi, **a.g.e.**, s.209 vd.

⁸⁴ Edirne-Segedin Antlaşmasının Vladislas tarafından onayı hakkında Bkz.: Halil İnalçık, **Fatih Devri Üzerinde Tetkikler Ve Vesikalar**, (Ankara: T.T.K. Yay. 1987), s.28 vd.; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s.521.

⁸⁵ F. Eckhart, **Macaristan Tarihi**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1949), s.98.

⁸⁶ II. Murad ve II. Mehmed arasındaki taht değişimleri için Bkz.: M.Tayyib Gökbilgin, "**Edirne**", s.111; Halil İnalçık, "Murad II", s.607 vd.

arttırdı. Macarlardan başka Leh, Eflâk ve Sırp lar ayrıca Fransız ve Belçikalı gönüllüler, Anadolu'dan da Karamanoğlu İbrahim Bey bu ittifaka dahil oldular⁸⁷.

Halil İnalçık oluşturulan bu Haçlı ordusunun kendisine ne kadar güvendiğini eserinde şu sözlerle belirtir :

“1444 Eylülünde Haçlı ordusu bir kere daha Tuna'yı aştığında Papa IV. Eugene Türklerin artık Avrupa'dan atılacağına hiç şüphesi olmadığını ve bu durumun bu noktaya kadar inkişafı dolayısıyla sevincini ifade edecek kelime bulamadığını yazmakta idi⁸⁸.”

Genç Osmanlı padişahı II. Mehmed oluşan bu yeni Haçlı ittifakı üzerine babası II. Murad'ı tekrar Osmanlı tahtına çağırması⁸⁹, ve Sultan II. Murad beraberindeki Osmanlı kuvvetleri ile 9 Kasım'da Varna yakınlarında Osmanlı karargahını kurmuştur.

10 Kasım 1444 Salı günü karşılaşan iki ordu arasında başlayan savaş Kral Vladislas'ın Koca Hızır adında bir yeniçeri tarafından öldürülmesine dek Haçlıların üstünlüğü ile devam ediyordu. Bu olaydan sonra Jan Hunyad savaşa devam ettiyse de başarılı olamadı ve Osmanlı Devleti kesin bir zafer kazandı⁹⁰.

Varna Savaşı, Dobruca ve kuzey doğu Bulgaristan şehirlerinde çok büyük tahribat yaptı. Yağmalar kırsal kesimde de etkili oldu. Bulgar kralı Ortodoks olduğu için Katolik Macarlarca Hristiyan dininden sapmış sayılıyordu. Bu nedenle Ortodoks halk esir edilmiş, kiliseleri yağma edilmiş, yakılıp yıkılmıştır. Bu duruma tepki gösteren yerli halk Osmanlıların daha sadık vatandaşı olması gerektiği inancına sahip olmuştur⁹¹.

Dobruca'nın Osmanlı hakimiyetinden çıkmasına kadar olan süre zarfında bölgede küçük çaplı askeri hareketler olsa da yaşanan olaylar daha çok Osmanlı Devleti'nin bölgede yerini sağlamlaştırmak amacıyla uyguladığı iskan politikasına aittir.

⁸⁷ Halime Doğru, **Kozluca**, s.50; Halil İnalçık, **Klâsik Çağ**, s.27.

⁸⁸ Halil İnalçık, **Fatih Devri**, s.2.

⁸⁹ Neşri, **a.g.e.**, s.647. II. Mehmed'in babası II. Murad'ı tahta çağırması için yazdığı mektupları Tacü't-Tevarih'te bulunmaktadır. Bkz.: Hoca Sadettin Efendi, **a.g.e.**, s.212 vd.

⁹⁰ Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, 1. Kitap, (İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2002), s.142 vd.; Hammer **a.g.e.**, C.2, s.490 vd.; Metin Kunt, **a.g.m.**, s.76 v.d.; Halil İnalçık, **Gazavât**, s.55 vd.; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s.521; Neşri, **a.g.e.**, s.649 vd.; Halil İnalçık, “Murad II”, s.609.

⁹¹ Halime Doğru, “Rumeli”, s.168.

Bu noktadan sonra Osmanlı padişahlarının – Dobruca'nın elden çıkmasına dek – bölgede bulunduğu faaliyetleri açıklamak gerekir. Eflâk voyvodası Vlad Drakul, Macarlarla ittifak kurarak 1461'de Tuna'da Osmanlılara saldırdı. Fatih ertesi yıl Eflâk'ı işgal ederek karşılık verdi, Drakul'un yerine Radul'u geçirerek Macar tehdidini zayıflattı. Öte yandan 1474 yılında Boğdan tahtında oturan Stefan ile Fatih Sultan Mehmed arasında oluşan bir vergi anlaşmazlığı için 1476 yılında yaşanan bir savaşla sonuçlandı. Fakat orduda çıkan hastalık nedeniyle bu seferden sonuç alınamadan geri dönmüştür.

1.2.2. XVII. Yüzyıl Sonuna Kadar Dobruca

1.2.2.1. II.Mehmet'ten Sonra Dobruca'nın Durumu

II. Bayezid, XV. ve XVI. y.y. kroniklerinde de zikredildiği gibi Karadeniz'in kuzeybatısındaki Osmanlı hakimiyetini güçlendirmek için bölgeye 1484 yılında bir sefer düzenlenmiştir⁹². Bu sefer sırasında Eflâk voyvodası ve Kırım Hanı'nın da desteğini alan II. Bayezid, önce Kili daha sonra da Akkerman'ı fethetmiştir.

Akkerman'ın alınması Osmanlı Devleti'nin bundan sonra yapacağı askeri hareketler için büyük önem taşıyordu. Osmanlı ordusuna bir çok savaşta en büyük askeri yardımı yapan Kırım Hanlığı ile Osmanlı Devleti arasındaki kara ulaşımı bu sayede sağlanacaktı. Zira Osmanlı kuvvetleri Dobruca ile Tuna arasından geçerek Karadeniz'le Prut Nehri arasından kuzeye doğru çıkabileceklerdi⁹³.

Boğdan seferinin araştırma konusu ile ilgili yönü bu sefer sırasında II. Bayezid'in uzunca bir süre Babadağı'nda kalarak Saltuk Baba'nın türbesini tamir ettirerek türbenin yanında bir cami yaptırması⁹⁴ ve Malkoçoğlu Bali Bey'e Silistre'nin idaresini vererek onu Boğdan'ın sınır muhafızlığına getirmesi ve böylece Dobruca bölgesinin ilk idarecisini tayin etmesidir.

⁹² Gelibolulu Mustafa Ali, **Kühü'l-Ahbâr**, C.II, (Ankara: T.T.K. Yay., 2003), s.104 vd.; Viorel Panaite, **a.g.m.**, s.211 vd.

⁹³ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.2, s.181 vd.

⁹⁴ Münir Aktepe, "Babadağı", s.372; G.Leiser, **a.g.m.**, s.62.

Yavuz Sultan Selim ise Kırım'da bir süre kaldıktan sonra babasına karşı girişeceği ayaklanmada kullanmak üzere bir miktar Kırım askerini Dobruca'ya yerleştirmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman Boğdan voyvodası Petro Rareş'e karşı giriştiği seferde Dobruca'da kalmıştır. Osmanlı ordusu Babadağ'a gelince Kanuni Sultan Süleyman 16-20 Ağustos 1538 tarihlerinde burada konaklamıştır. Bu süre içinde Sarı Saltuk'un türbesini ziyaret ederek⁹⁵ şehir halkı ile birlikte sürek avına çıkmıştır. 21 Ağustos'da İshakçı iskelesi konağına varan padişah Tuna Nehri üzerine köprü yaptırarak Boğdan'a doğru yola çıkmıştır⁹⁶. Tuna'yı geçerek Bender'i daha sonra da İbrail'i alan (1543) Kanuni Sultan Süleyman Dobruca'dan kuzeye yani Lehistan'a ve Boğdan'a geçerek yeni bir geçit elde etmiştir. Romenlerin Gecet olarak adlandırdıkları ve Maçin kasabasına yaklaşık 7 km. uzaklıkta bulunan yer halen Dobruca - Eflâk arasında işleyen feribotlar tarafından iskele olarak kullanılmaktadır⁹⁷.

1.2.2.2. Karadeniz Sahili ve Dobruca'da Kazak Taifeleri

Osmanlı Devleti'yle Lehistan Krallığı arasında II. Osman devrine dek siyasi bir anlaşmazlık göze çarpmıyordu. Osmanlı hükümeti, Kırım Hanı'nı Lehistan'a akın yapmaktan men'etmiş ve buna mukabil Lehistan Kralı da Erdel ve Boğdan işlerine müdahale etmemeyi taahhüt etmişti; fakat her iki tarafın bu taahhütlerine rağmen Kırım Hanı Lehistan'a tecavüzlerinden vazgeçmediği gibi Lehliler de Kazaklar⁹⁸ vasıtasıyla Osmanlı sahillerini vurmuşlardır.

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılda Kırım ve Batı Karadeniz limanını tamamen denetim altına almıştı. Liman vergileri devletin önemli gelirleri arasında sayılıyordu. Özellikle bölgenin buğdayının ve Eflâk'tan gelen tuzun nakliyatının yapıldığı Varna

⁹⁵ G. Leiser, **a.g.m.**, aynı yer; Bernard Lewis, "Babadaghi", **E.P.**, Vol.1, (1986), p.842 .

⁹⁶ Aurel Decei, **a.g.m.**, s.636.

⁹⁷ Kemal H. Karpat, "Dobruca", s.484.

⁹⁸ Kazaklar hakkında daha ayrıntılı bilgi, buldukları mevki ve nevi'leri için Bkz.: İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.III, 2. Kısım, s.110 vd.; İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.III, (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1950), s.260.

limanı çok önemliydi. Bu limanda toplanan mallar doğrudan İstanbul'a gönderiliyordu⁹⁹.

Karadeniz sahilinde daha yüzyılın başında güvensiz bir ortam oluşmaya başladı¹⁰⁰. Bunun nedeni ise Dinyeper'den şaykalardan oluşan filolarıyla Karadeniz'e inen Kazaklar'ın 1590'lardan sonra bu kıyılarda baskılarını yoğunlaştırmalarıdır. Gittikçe artan bir cüretle 1614'te Sinop'u (1625'te de Boğaziçi sahilinde bulunan Yeniköy'ü) yakan Kazaklar¹⁰¹ 1637 ile 1642 arasında bir süre Azak'ı bile ellerinde tutmuşlardı¹⁰².

1620 yılına gelindiğinde ise Kazaklar; Dobruca'da Misivri ve Ahyolu iskelelerini yağmaladıktan sonra Kamçı Nehrinden içeri geçerek Pravadı köylerini talan etmeye başladılar. İbrahim Paşa komutasında bölgeye giden Osmanlı kuvvetleri her zaman Kazaklara karşı başarı sağlayamıyordu. Bunda bölgede oturan Gayri Müslim halkın Kazaklara kılavuzluk yapması büyük ölçüde etkilidir.

1629 yılında Kazaklar, Kili, İsmail, Midye üzerinden Varna ve Süzebolu'yu vurdular¹⁰³. Osmanlı Devleti bundan sonra Kazak taifeleri ile aralıklarla devam eden ve yaklaşık yirmi yıllık bir süreç boyunca mücadele etmek zorunda kalmıştır¹⁰⁴.

Kazak taifeleri dolayısıyla başlayan Osmanlı-Lehistan ilişkilerindeki gerginlik Lehliler'in Boğdan'ın içişlerine müdahale etmeleri ve Boğdan'a tabi olan Hotin kalesini işgal etmeleri (1617) üzerine koştular. Bir çok devlet adamının bu işin bir serdar tayini ile halledilebileceğini söylemesine rağmen Padişah II. Osman ve Vezir-i Azam İstanköylü (Güzelce) Ali Paşa savaş kararı almıştı¹⁰⁵.

⁹⁹ Karadeniz kıyısındaki limanlar ve bunların İstanbul ile olan deniz ulaşımı için ayrıca Bkz.: Serap Yılmaz, "1823'te İstanbul İle Osmanlı Eyaletleri Arasında Deniz Yolu İle İlişkiler", **Osmanlı**, C.3, (1999), s.638-643.

¹⁰⁰ Halime Doğru, **Lehistan**, s.15 vd.

¹⁰¹ Mustafa Naimâ Efendi, **Naimâ Tarihi**, C.2, (İstanbul: Zuhuri Danışman Yay., 1968), s.657 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.3, 1. Kısım, s.129; İsmail Hami Danişmend, **a.g.e.**, aynı yer.

¹⁰² Halil İnalçık, **Klâsik Çağ**, s.49.

¹⁰³ Halime Doğru, **Kozluca**, s.99 vd. Selanikî Mustafa Efendi, **Tarih-i Selânikî**, C.II, (Ankara: T.T.K. Yay., 1999), s.481.

¹⁰⁴ Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1600-1789)", **Türkiye Tarihi**, Ed.: Sina Akşin, C.3, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1997), s.25.

¹⁰⁵ Mustafa Naimâ Efendi, **a.g.e.**, s.737.

Sultan II. Osman Kapıkulu ocaklarıyla beraber 29 Nisan 1621'de İstanbul'dan çıkarak Edirne'ye geldi. Tuna üzerine kurulan köprülerden geçilirken Kaptan-ı Derya Halil Paşa Karadeniz'de rastladığı yirmi üç şaykadan beşini batırıp on sekizini yakalayarak İshakçı'ya getirdi¹⁰⁶. İshakçı'dan hareketten sonra Kırım Hanı'nın elli bin askeriyle Dinyeper Nehri'ni geçtiği ve akın için emir beklediği ve bir kısım Kazak kuvvetinin Özi tarafına gönderildiği haber alındı.

Osmanlı ordusu 2 Eylül 1621'de Turla yani Dinyester nehri kenarındaki Hotin kalesi yakınına geldi; Leh müstahkem ordugahı ve alt tarafında Kazak kuvvetleri vardı; varıldığı gün harbe başlandı.

Ne var ki kış mevsiminin yaklaşmasına rağmen Osmanlı ordusu düşmanı yerinden oynatamamıştı. Yeniçeriler ordudan kaçmaya başlamışlardı¹⁰⁷. Kırım Hanı'nın veliahdı olan Nureddin Sultan'ın¹⁰⁸ büyük gayretine ve çok sayıda esir elde etmesine rağmen de kesin zafer elde edilemedi¹⁰⁹. Buna rağmen Leh elçileri 5 Ekim 1621'de bu harbe neden oldukları için özür dileyip Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki esas üzere sulh yapmak istediklerini bildirdiler.

Küçük Hotin kalesinin Boğdan'da kalması ve eski sınırların korunması şartı ile barış yapıldı¹¹⁰. Bundan başka Kanuni Sultan Süleyman zamanından beri Lehistan her yıl Kırım Hanı'na ödediği kırk bin duka altını vermeye devam edecekti.

Osmanlı ordusu 8 Ekim 1621'de başkente geri dönmek için yola koyuldu. II. Osman ise muzafferiyet kazanmış gibi fetihnameler yollamış ve büyük bir zafer alayı ile Ocak 1622'de İstanbul'a girmiştir¹¹¹.

¹⁰⁶ İsmail Hami Danişmend, **a.g.e.**, s.282.

¹⁰⁷ Yeniçerilerle Sultan II. Osman arasındaki gerginliği İsmail Hami Danişmend "Yeniçeri Yoklaması" başlığı altında şu şekilde anlatır: "Asker arasında firar vak'aları çoğalmış ve bilhassa «Yeniçerünün nısfı kalmadı!» gibi şaiyalar çıkmış olduğu için, Sultan Osman «yarımşar gurus in'âm» verilmek bahanesiyle Yeniçerileri birer birer huzurundan geçirtip bizzat yoklama yapmış ve işte bu itimadsızlıktan dolayı «Ocak zâbitlerünün hâtırları muğteber» olmuştur. Bkz.: İsmail Hami Danişmend, **a.g.e.**, s.283; Mustafa Naimâ Efendi, **a.g.e.**, s.745.

¹⁰⁸ Kırım Hanlarının birinci veliahdına *Kalgay*, ikinci veliahdına *Nureddin* deniliyordu.

¹⁰⁹ Halime Doğru, **Lehistan**, s.13.

¹¹⁰ Mustafa Naimâ Efendi Osmanlı-Lehistan sulhunun tarihini H. 20 Zilka'de 1030 (M. 16 Ekim 1621) olarak verir.

¹¹¹ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.3, 1. Kısım, s.128 vd.; Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1600-1789)", s.24 vd.; Peçevi İbrahim Efendi, **Peçevi Tarihi**, C.II, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, (Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., 1982), s.351 vd.

1.2.2.3. IV. Mehmed Döneminde Dobruca

IV. Mehmed döneminde Dobruca'da yaşanan en önemli olay Kazakların 1651'de Balçık şehrini yağmalamaya çalışmalarıdır. O esnada tesadüfen bölgede bulunan Evliya Çelebi olayı şu şekilde anlatır¹¹²:

“...Daha kuzeye çıkınca Balçık iskelesine geldik. Balçıkbaşı denilen yerde çadır ve çergelerimizi kurup safa ile yatarken halktan olgun bir kişi gelip paşayla görüştü ve «Sultanım deryada otuz altı pare Kazak şaykaları geziyor, ihtimaldir muvafık eyyam ile vakt-i şafi'ide bu Balçık iskelesini yağma ve talan ederler» diyerek paşaya haber verip gitti. Paşa da Zıpır bölükbaşı ile Garto, Çento ve Hüseyin bölükbaşları yüzer yiğitleriyle yaya, Çerkes, Gürcü, Abazlardan da bin seçkin atlıyı gece yarısı ileri sürüp bir pusuya döküp, Balçık şehrinin dört bir yanını ateşe verip, halk telaş ile bağırışıp çığırışlarken şehri yağmaya daldılar. «Yuv Yuv» diye bağırmaya başladılar. Deniz üstündeki şaykaları da karaya yanaşıp hanefi vaktinde karaya çıkararak talana giriştiler. Gemilerde ancak beşer onar kefer kaldı. Sabah olunca bizim pusuda yatan saruca ve sekban erleri dağdan tepe aşağı «Allah Allah» diye naralar urup ilk saldırıda kıyıda yatan gemilerine dalıp bir an içinde on yedisini ele geçirdiler. İçlerinde bulunan Müslüman tutsakları kurtarıp onlarla birlikte küreklere sarılarak kıyıda alarga edip kaçmaya başlayan öteki gemileri de ele geçirerek demirlediler. Bu kez durumu gören kıyıda kalan Kazaklar canlarından bezerek Balçık'taki buğday anbarlarına girip savaşa başladılar. Kimi de posta posta dağlara kaçarken, Melek Ahmed Paşa dört nala Balçık'a yardıma gelirken bu kaçakları görüp tutsak aldı, kimini de kelle paça etti. Kimileri de dağlarda Çıtak kollarına tutsak oldu. Beride mahzenlere kapanan Kazaklar ise can korkusuyla direnmekte idiler. Paşa, o anda askerine biraz para dağıtarak «Koman şehbazlarım, tüm tutsaklar, toyumluk sizin olsun» diye alay çavuşlarıyla duyurunca asker anbarları ateşe verip damları delerek yedi saat içinde işi bitirdiler. Üç yüz Kazak tutsak alınmış, dört yüzü tepelenmiş, otuz altı parça şayka da ele geçirilmişti. Bütün bölükbaşları çelenkler, hil'atler vererek sevindirdiler. Üç yüz tutsaktan yüz kadarını Rumeli şaykasıyla İstanbul'a gönderip olayı bildirdik. Geri kalan tutsakları Paşa, ağalarına armağan etti. Ele geçen otuz altı Rus şaykası içindeki mallardan tutsak olup şimdi salınan Müslümanların mallarını ayırdıktan sonra, bunları Kili ve Akkerman kalelerinin onarımında kullanılmak üzere oraya gönderdi. Biz de böyle bir fetihle bulunduğumuzu belirten şu tarihi söyledik:

Evliyâ feth-i mübînî göricek târîh didi

Bârek-Allah olmamıştır bir dahi böyle gazâ 1061 (1651).”

XVII. yüzyılın ortalarından sonra Kazaklar Lehistan'ın ve özellikle genişleme siyaseti yürüten Rusya'nın devlet baskısına ve disiplinine uymakta zorlanmaktaydılar.

¹¹² Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş, *Seyahatname*, C.3, (İstanbul: İkdam Matbaası, 1314), s.352 vd.

Rusya ve Lehistan uzun yıllar bugünkü Ukrayna topraklarında egemenlik kurmak için çatıştıktan sonra 1667’de anlaşmaya vararak Dinyeper Nehri sınır olmak üzere bu bölgeyi paylaştılar¹¹³. Bu devletlerin yönetimine giren Kazaklar bir süre direnmeye çalıştılar. Don Kazaklarının Rusya’ya karşı ayaklanması 1671’de bastırıldı; Polonya’ya bağlı Dinyeper Kazakları ise Osmanlı Devleti’nden yardım istediler. Fazıl Ahmed Paşa bu teklifi Osmanlı siyasetine uygun bulduğu için hatmanın (Kazak başkanı) isteği kabul edildi, kendisine tuğ, tabl, alem ve mehterhane gönderilerek 40,000 Kazak Osmanlı Devleti’nin himayesine kabul edildiler¹¹⁴. Bu durum dolayısıyla Osmanlı Devleti önce Rusya daha sonra da Lehistan ile savaşarak Ukrayna toprakları üzerinde egemenlik savaşına katılmış oldu.

Lehlilerin Ortodoks Kazakları Katolik yapma yönündeki baskılarının bir türlü son bulmaması üzerine Osmanlı Devleti bu durumun devam etmesinin savaş nedeni sayılacağını Leh Kralına bildirdi. Neticede Lehistan ile anlaşma sağlanamayınca Dinyeper Kazaklarının reisi Doroşenko ve askerlerinin de katılımıyla 1672’de IV. Mehmed Lehistan’a savaş açtı¹¹⁵.

2 Muharrem 1083 (2 Nisan 1672) günü tuğ-ı hümayun Edirne’de Tunca Nehri yanındaki Çukurçayır’a dikildi ve otağ-ı hümayun kuruldu. Ordu Edirne’den sonra Çirmen, Çömlekköy, Değirmenköy, Yanbolu, Karinabad, Aydos, Ilıca, Koparan, Sucular menzillerinde birer gece konakladıktan sonra Devne-Kozluca ovasındaki Devne menziline yerleşti. (23 Safer 1083 / 22 Mayıs 1672, Pazar) Padişah geldikten üç gün sonra ordu Üşenli menziline göçtü. Burada Akyazılı Sultan Tekkesi’ni ziyaret eden IV. Mehmed, harem üyeleri, sadrazam ve diğer vezirler 27 Safer’de Hacı Oğlu Pazarı menziline geldiler¹¹⁶. Tuna Nehri’nin sağ sahiline ulaşmadan önce son büyük menzil olan Hacı Oğlu Pazarı, ordu için zahire ve küçükbaş hayvan depolanan bir yerd. Buradan sonra Hotin’e gitmek üzere yola çıkılarak 4 Rebi-ül evvel 1083’te

¹¹³ Lehistan ve Rusya arasındaki bu anlaşmadan sonra Don Nehri civarında oturan Don kazakları Rusya ile Dinyeper nehri civarında oturan Zaporogues Kazakları ise Lehistan ile ortak hareket etmeye başladılar. Don ve Zaporogues Kazaklarından başka Sarıkamış Kazakları, Potkalı ve Barabaş Kazakları,... vb. adı altında çeşitli Kazak grupları vardı.

¹¹⁴ Dimitri Kantemir, **a.g.e.**, 2. Kitap, s.312; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **a.g.e.**, s.10 vd.

¹¹⁵ Metin Kunt, “Siyasal Tarih (1600-1789)”, s.38 vd.; Halime Doğru, **Lehistan**, s.17 vd.; İsmail Hami Danişmend, **a.g.e.**, s.441.

¹¹⁶ Semavi Eyice, “Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi”, **Bell.**, C.31, S.120, (1967), s.558; Kamil Dürüst, “Varna’da Akyazılı Sultan Tekkesi”, **Vakıflar Dergisi**, C.20, (1967), s.443-451.

Babadağ'a¹¹⁷ ulaşıldı. Buraya gelindiğinde otağ-ı hümayun kuruldu. Harem-i Hümayun ile Valide ve Haseki Sultan için özel çadırlar hazırlandı¹¹⁸.

Ordu Babadağ'da üç gün konakladıktan sonra İshakçı'da Tuna üzerinde bir köprü kurdurularak, Boğdan'a doğru yola çıkıldı ve birkaç günlük yürüyüşten sonra Hotin yakınlarındaki Dniyester Nehri kenarında karargah kuruldu. İlk olarak Zvaniyeçs ele geçirildi. Daha sonra başlarında Selim Giray'ın bulunduğu Kırım ordusu da Osmanlı kuvvetlerine katıldı. Sultan IV. Mehmed, Kırım ordusuna Dniyester Nehri üzerinde bir köprü kurlmalarını emretti.

Tüm güçlükler aşıldıktan sonra Osmanlı ordusu Rebi-ül ahir ayının üçünde (17 Ağustos) Dniyester'e üç saat uzaklıkta olan Kamanıçe (Kamanıç ya da Kamenıç olarak da geçer) kenti sahrasında yerini aldı. Kamanıçe doğa tarafından olduğu kadar teknik itibariyle de sağlam korunaklı olup, güçlkle saldırılabilir ve aşılması zor bir mevki idi. 18 Ağustos'ta kalenin üç tarafından saldırıya geçen Osmanlı kuvvetleri on gün gibi kısa bir zamanda Lehlilerin barış teklif etmelerine vesile oldu. Bu hızlı başarıda Lehlilerin sağlam yapıda olan kuvvelerine gereğinden fazla güvenmeleri de oldukça etkiliydi. Görüşmeler sona erdiğinde Kamanıçe Kalesinin anahtarları Fazıl Ahmed Paşa'ya teslim edildi. Sonuçta imzalanan dört maddeden oluşan *Bucaş Antlaşması* gereğince Podolya eyaleti Osmanlı Devleti'ne verilmiş, Ukrayna Osmanlıların himayesindeki Doreşenko'ya bırakılmış, Lehistan Krallığı senelik iki yüz yirmi bin duka altın haraca bağlanmış ve Leh Kralı hatmana dostane davranmak mecburiyetinde bırakılmıştır¹¹⁹.

Sultan IV. Mehmed katedralleri camiye, kiliseleri mescide dönüştürdükten sonra Cuma namazını da kılıp Halil Paşa'yı kuvvetli bir garnizonla kentte bıraktı. Civardaki çeşitli kale ve ibadethanelere de Valide Turhan Sultan'ın, Haseki Gülnuş Sultan'ın Fazıl Ahmed Paşa'nın ve diğer bazı paşaların adını verildikten sonra geri dönüş için yola çıkıldı¹²⁰.

¹¹⁷ Babadağ, Balkanlarda özellikle Dobruca'da Türk ve Müslümanların yerleşmesine öncülük yapmış Sarı Saltuk'un türbesini barındıran ve adını da Sarı Saltuk Baba'dan alan önemli bir merkezdir. Sarı Saltuk ve Babadağ'daki türbesi hakkındaki araştırmaları 34. dipnotta belirtilmiştir.

¹¹⁸ Halime Doğru, **Lehistan**, s.18 vd.

¹¹⁹ İsmail Hami Danişmend, **a.g.e.**, s.442.

¹²⁰ Dimitri Kantemir, **a.g.e.**, 1. Kitap, s.314 vd.; Halime Doğru, **Lehistan**, s.30 vd.

Kamaniçe seferi sonrası Osmanlı ile Lehistan arasında imzalanan Bucaş Antlaşması'nın (18 Ekim 1672) Lehistan Diyet Meclisi tarafından onaylanması beklenirken iki devlet arasında tekrar sorunlar baş gösterdi. Öyle ki; Osmanlı Devleti'ne ulaşan haberlere göre Kazak Hatmanı Doreşenko ayaklanmış ve Osmanlı sınırlarını gün geçtikçe artan bir hızla çiğnemeye başlamıştı. Bundan başka Lehistan hükümetinin Bucaş Antlaşmasını imzalamaktan pişmanlık duydukları, antlaşmanın şartlarını ağır buldukları üstelik Alman İmparatoru ve Papa'nın da kışkırtmalarıyla tekrar savaşa hazırlandıkları söyleniyordu. Osmanlı Devleti bu söylencelerin doğruluğunu araştırmaya fırsat bulamadan Lehistan'ın büyük şansölyesi (büyük vekili) Sadrazam Köprülü Ahmed Paşa'ya tüm bunları doğrulayan bir mektup yolladı¹²¹. Sultan IV. Mehmed'in Lehistan'a ikinci kez savaş açmaktan başka çaresi kalmadı (20 Mayıs 1673).

Lehliler bu sefer geçen yıl Türklerin muzaffer olmalarına neden olan iç anlaşmazlıklarını gidererek tüm kuvvetlerini toplayarak ve Sultan ülkelerine varmadan önce Jan Sobiyeski kumandasında Dniyester Nehri üzerinden Hotin'e geçtiler. Amaçları Osmanlılara ülkelerinde saldırmaktı.

Sobiyeski zayıf tarafından hücum ettiği Hotin kalesini kolayca ele geçirir. Savaşın en kızgın anında Eflâk Beyi Ghika'nın oğlu Grigori ve Boğdan Beyi Petricianu Leh saflarına geçerler. Düşmanla olduğu kadar zorlu kış şartlarıyla da mücadele eden Osmanlı ordusu bu saf değiştirme olayından sonra çok fazla sayıda şehit vermiştir.

Tam bu sırada Leh kralı Mihail Wisnowieski'nin ölüm haberi geldi. Uzun görüşmelerden sonra ordunun başında bulunan Jan Sobiyeski Leh Kralı seçildi. Artık Hotin Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmış, askerler topları ve savaş gereçlerini bile savaş meydanında bırakarak Edirne'ye dönmüştü. Padişah Edirne'de tekrar sefer hazırlıklarına başladı. Osmanlı Sultanı IV. Mehmed Mayıs 1673'de Lehistan'a karşı sefer emri verdi. Padişah Temmuz 1673'de Çukurçayır menzilinden hareket etti.

İshakçı sahrasına gelindiğinde sonbahar mevsimi gelmişti. Bu sırada Kazaklar Azak Kalesini on yedi gün süre ile kuşatıp başarılı olamamışlar ancak Akkerman dolaylarını yağmalamaya başlamışlardı. Kış boyunca hazırlıkların tamamlanması için

¹²¹ Dimitri Kantemir, a.g.e., 2. Kitap, s.582.

İshakçı sahrası dar bulunmuş ordunun daha geniş bir mekan olan Babadağ'da kışlamasına karar verilmişti.

IV. Mehmed 1672 seferinde olduğu gibi 1673 seferinde de harem halkını da beraberinde getirmişti. Ordunun hazırlanmasını beklerken padişahın ve saray halkının Hacı Oğlu Pazarı'ndaki kışlık sarayda konaklamaları uygun görüldü. Hacı Oğlu Pazarı'nda IV. Mehmed'in sarayının bulunduğu mahalle "Saray Mahallesi" adını alarak, Dobruca'nın günümüzde de varlığını devam ettiren muteber mahallelerinden biri olmuştur¹²².

IV. Mehmed Hacı Oğlu Pazarı'na yerleştikten on dokuz gün sonra 25 Aralık 1673, Pazar gecesi Şehzade Ahmed Osmanlı hanedanının seferde doğan ilk şehzadesi olarak dünyaya geldi¹²³.

Şehzade Ahmed, IV. Mehmed'in Haseki Gülnuş Hatun'dan doğan ikinci şehzadesiydi. Padişah yeni doğan oğlunu ilk defa görmeye geldiğinde yeni doğan şehzadesi için "yedi delikli mavi boncuk (Dilgöz), ufak bir mazı, küçük bir parça şap, altın ve mineli maşallahtan ibaret olan Nazar Takımı"nı getirdi. Gülnuş Hatun'a da kıymetli hediyeler verdi. Padişah Lehistan seferi sırasında doğan şehzadesini uğurlu saydı.

Şehzadenin doğumundan üç gün sonra "Ad koyma merasimi" yapıldı. Bebeğin adı padişahla birlikte sefere katılmış olan IV. Mehmed'in şeyhi ve hocası Vani Efendi tarafından koyuldu. Ordunun kışladığı Babadağ, İstanbul, Bursa, Hacı Oğlu Pazarı ve Bilad-ı Selase'de (Eyüp-Galata-Üsküdar) üç gün üç gece şenlik yapılması ve şehir donanması için ferman gönderildi. Kentte bulunan han ve dükkanlar süslendi. İstanbul'da özel şenlikler düzenlendi. Şehzade Ahmed'in doğum şenlikleri kısa bir süre sonra gelen Ramazan Bayramı alayı ile karışarak iki hayırlı olay bir arada kutlanmaya devam edildi¹²⁴.

¹²² Halime Doğru, "IV. Mehmed'in Lehistan Seferi ve III. Ahmed'in Hacı Oğlu Pazarı'nda Doğumu", (yayınlanmamış), s.3 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.3, 1. Kısım, s.422 vd.; İsmail Hami Danişmend, **a.g.e.**, s.443.

¹²³ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **Zübde-i Vekayiât**, Haz.: Abdülkadir Özcan, (Ankara: T.T.K. Yay., 1995), s.43.

¹²⁴ Halime Doğru, "III. Ahmed", s.8 vd.

Mart ayında tekrar savaş hazırlığına başlayan IV. Mehmed, hazırlıklar tamamlanınca Hacı Oğlu Pazarı'ndan ayrılarak Lehistan'a doğru yola çıktı¹²⁵.

20 Rebi-ül evvel 1085 tarihinde büyük bir yürüyüş alayı ile Babadağ'dan hareket edilip iki menzil sonra İshakçı'ya ulaşıldı. Osmanlı Ordusu 4 Rebi-ül Ahir, Pazar günü Yagul menziline ulaştı. Bu esnada Şam Beylerbeyi Abaza Kör Hüseyin Paşa Hotin Kalesini kuşattı. Kısa bir sürede bu kale Osmanlı güçlerine teslim edildi.

9 Rebi-ül Ahir günü (Temmuz 1674) Kırım Hanı Selim Giray Yagul'a gelerek Osmanlı kuvvetlerine katıldı.

Bu noktadan sonra Lehistan'a yönelmiş olan Osmanlı ordusu, ani bir hareketle, Ukrayna'ya doğru ilerlemeye başladı. Bu yön değişiminde Osmanlı hakimiyetine giren Kazak Hatmanı Doreşenko'nun halkı ile birlikte Rus tabiyetine girmesi etkili oldu¹²⁶. Doreşenko Rus tabiyetine girerken bazı palangaları (küçük kale ve müstahkem mevkiileri) de Rusya'ya teslim etmişti. Daha da önemlisi Rusya Çehrin (Czehryn) kalesini de kuşattı. Bunun üzerine Kazakların cezalandırılmasına karar verildi. Sırasıyla İstene¹²⁷, Konça ve Ladjin palangaları fethedildi. 13 Cemaziyel-ahir günü Human kalesi zaptedildi.

IV. Mehmed 4 Şaban 1085 günü İshakçı'dan Edirne'ye hareket etti. Bu arada serdar tayin edilen Halep Beylerbeyi Şişman İbrahim Paşa'nın Babadağ'da kışlamasına karar verildi.

IV. Mehmed 22 Şaban 1085, Salı günü (Ekim 1674) İkinci Lehistan seferinden döndü. Babadağ'da kalan serdar ise Lehistan ve Ukrayna'daki olayları yakından takip ederek bir anlaşma zemini arayacaktı¹²⁸.

¹²⁵ Halime Doğru, "1260-1261 Tarihinde Yapılan Sayıma Göre Hacı Oğlu Pazarı'nda Meslek Dağılımı", **A.Ü.E.F.D.**, C.1, S.3, (2002), s.139 vd.

¹²⁶ Dimitri Kantemir, **a.g.e.**, 2. Kitap, s.589; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **a.g.e.**, s.49 vd.

¹²⁷ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **a.g.e.**, s.51.

¹²⁸ Halime Doğru, **Lehistan**, s.58 vd.

İKİNCİ BÖLÜM

2. XVIII. YÜZYILDAN İTİBAREN DOBRUCA

2.1. Rusların Sağ Koldan Dobruca'ya İnmesi ve XVII. Yüzyıl Boyunca Dobruca'da Yapılan Osmanlı-Rus Savaşları

2.1.1. 1711 Prut Savaşı

1700-1708 yılları arasında Rusya ile İsveç arasında süren kuzey harbi esnasında yaşanan Paltova savaşında (8 Temmuz 1708) İsveç Kralı Şarl Ruslara yenilip Osmanlılara ait olan Özi Kalesi'ne sığındı. (18 Temmuz 1709) O sırada Osmanlı tahtında bulunan III. Ahmed mülteci kralı Bender'de misafir edip tüm masraflarını karşılamıştır¹²⁹.

III. Ahmed barışçı siyasetini sürdürmek niyetinde iken Rusya'nın İsveç Kralı konusundaki baskıları, üstelik Çar Petro'nun Balkanlarda Ortodoks reayaya yönelik propogandası, Osmanlı Devleti'ni neredeyse zorla savaşa itti. Neticede Osmanlı Devleti Aralık 1710'da Rusya'ya karşı savaş hazırlığına başladı. Ruslar da 25 Şubat 1711'de Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etti.

Rus Çarı Petro'nun (Büyük veya Deli Petro olarak da bilinir) amacı Lehistan sınırına bir miktar kuvvet yığıldıktan sonra Boğdan'a girip Yaş'tan Prut Nehri'ni izleyerek Tuna'ya inmekti. Tuna'ya Osmanlılardan önce varacak olursa hem Eflâk ve Boğdan'dan yararlanacak hem de Rumeli'de isyana hazırladığı Hristiyanların ayaklanmalarıyla işi kolaylaşacaktı. Çünkü harb etmesinin sebebini Osmanlı ülkesindeki Ortodoks halkın kurtarılması olduğunu ilan etmişti.

1711 ilk baharında, yüz bin kişilik Osmanlı ordusu Baltacı Mehmed Paşa'nın kumandasında harekete geçti; Kırım kuvvetleri ise Dniyester boyunda Rusları karşılamaya hazırlandılar. Boğdan Beyi Dimitri Kantemir, Osmanlılara ihanet edince Ruslar kolaylıkla Boğdan'a girdiler. Petro, İbrail şehrinde bulunan zahire ambarlarını ele geçirmek için süvarilerini asıl Rus ordusundan ayırdı. Rus ordugahı Osmanlılar

¹²⁹ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 4, 1. Kısım, s.64 vd.; Akdes Nimet Kurat, **XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı Ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu**, (İstanbul: A.Ü.D.T.C.F. Yay., 1943), s.1-56.

hakkında hiçbir bilgi edinemezken Baltacı Mehmed Paşa Tatar atlıları sayesinde Petro hakkında günü gününe haberdar oluyordu. Petro, Osmanlı ordusunu Tuna'da karşılayacağını ve Baltacı Mehmed Paşa'yı yenerek barışa zorlayacağını umarken o sırada iâşe temini için üçe bölünmüş olan Rus ordusu Baltacı Mehmed Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu ile karşılaştı. Baltacı Mehmed Paşa yürüyüş emrini vermek üzereyken Ruslar barış müzakerelerine başlamak için elçiler gönderdiler¹³⁰.

22 Temmuz 1711'de *Prut Barışı* Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalandı. Böylece Osmanlı ordusu sağ kolda yapılan savaşlardan son kez başarılı olarak döndü¹³¹. Osmanlı ordusunun bu üstün durumuna karşın Prut barışının, Azak kalesinin geri alınması, Ukrayna'da Dinyeper boyunun güvenliğinin sağlanması, İsveç kralının serbestçe ülkesine dönmesinden başka bir kazanç getirmemesi, seferde bulunan ve büyük bir fırsat kaçırdığına inanan Kırım Hanı'nın ve İsveç Kralının tepkisine yol açtığı gibi padişah III. Ahmed'in Vezir-i Azam'ını azletmesine yol açtı. Prut seferinin ve barışının asıl anlamı, bu çağda Osmanlı devlet adamlarının siyasal çekingenliğini ortaya koymasındır¹³².

1736 yılına gelindiğinde ise Rusya ve Avusturya, aralarında yaptıkları anlaşma gereğince Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtılar. Alman menşeli general Minich, Rus ordularına kumandan tayin edildi; Ruslar Osmanlıların Balkanlarda meşgul olmasından faydalanarak, Özi kalesini zaptettikten sonra Kırım'a girdiler. Hotin yakınlarındaki Osmanlı kuvvetleri mağlup edildi ve Azak Kalesi Ruslar tarafından alındı. (1 Temmuz 1736) 1739 yılında Belgrad'da imzalanan antlaşma gereğince Bab-ı Âli Azak kalesini yıkmayı taahhüt ediyordu. Bu suretle Rusya, Karadeniz'e çıkmak için, ilk esaslı şartları ve imkânları bu suretle elde edilmiş oldu¹³³.

¹³⁰ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi, Başlangıcından 1917'ye Kadar**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1987), s.259 vd.

¹³¹ Halime Doğru, **Kozluca**, s.104; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.4, 1. Kısım, s.83 vd.

¹³² Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1600-1789)", s.55. Enver Ziya Karal, Prut Barışının, Türklere karşı Viyana bozgunundan sonra kurulan *Mukaddes İttifaka* indirilen ilk darbe olması itibariyle zikre layık olduğunu belirtir. Bkz.: Enver Ziya Karal, "Ahmed III", **İ.A.**, C.1, (1997), s.166. Prut savaşı hakkında en detaylı bilgi için Bkz.: Akdes Nimet Kurat, **Prut Seferi Ve Barışı (1123=1711)**, 2 Cild, (Ankara: T.T.K. Yay., 1951-1953); Akdes Nimet Kurat, **XII. Karl**, İstanbul 1943, s.399 vd.

¹³³ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.276, Halime Doğru, **Kozluca**, s.105.

2.1.2. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaş tohumları 1767 yılında tekrar atıldı. Rusya'nın Lehistan'da nüfuz kazanması Osmanlı Devleti'ni telaşa düşürdü. Sultan III. Mustafa Rusya'ya savaş ilan etmek zorunda kaldı. Yapılan savaşta Osmanlı ordusunun bir bölümü 1769'da Hotin kalesi yakınlarında Ruslara yenildi. Ruslar başkomutan Romanzof komutasında Tuna Nehri'ni geçtiler. 1770 yılında otuz bin kişilik Rus kuvveti yüz seksen bin kişilik Osmanlı kuvveti tarafından kuşatıldı. Ne var ki iyi kumanda edilememiş Osmanlı kuvvetleri Kartal'da büyük bir bozguna uğradı¹³⁴. Zor duruma düşen Osmanlı ordusu Babadağ ile Tulça arasında kışlamaya karar verdi. Bu esnada ikinci bir Rus ordusu Kırım'a girdi (1771).

Rusların Osmanlı Devleti'ne karşı asıl büyük darbesi, Çeşme'den geldi. Kont Aleksey Orlov'un idare ettiği bir Rus donanması Baltık Denizi'nden hareket ederek Akdeniz'e geçti. Bu sırada Mora yarımadasında Rumlar Çariçe Katerina'nın teşvikiyle ayaklanma çıkardılar. Çeşme'de yaşanan deniz muharebesinde Çeşme limanında manevra yapamayacak kadar üst üste demirlenmiş olan Osmanlı donanması Ruslar tarafından imha edildi (7 Temmuz 1770)¹³⁵.

Bu esnada Rumeli'de yaşanan kara muharebelerinde Osmanlı ordusu Ruslar karşısında başarı sağlayamadı. Aralık 1771'de Şumnu Tuna ordusunun merkezi oldu¹³⁶.

Avusturya ve Prusya'nın da arabulucuğu ile ateşkes görüşmelerine başlandı. 30 Mayıs 1772'de dokuz maddelik ve dört ay süreli bir ateşkes imzaladılar. 1773 yılının Mart ayında ateşkesin süresi sona ermişti. Fakat Bükreş'te yapılan görüşmelerden sonuç alınamadı.

Bahar ayında Ruslar Rusçuk üzerinden tekrar saldırıya geçti. Ekim 1773'de ise Hacı Oğlu Pazarı'na geldiler. Rus ordusu Dobruca'daki Osmanlı istihkamlarında fazla bir direnişle karşılaşmadan Varna'ya doğru ilerledi.

¹³⁴ Hammer, **a.g.e.**, C.16, s. 177 vd.; Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.290, Halime Doğru, **Kozluca**, s.105 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.4, 1. Kısım, s.386 vd.

¹³⁵ Çeşme Vak'ası hakkında daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 4, 1. Kısım, s.391 vd.; Cemal Tükin, "Küçük Kaynarca", **İ.A.**, C.6, s.1065 vd.

¹³⁶ Halime Doğru, **Kozluca**, s.107.

Bu esnada Sultan III. Mustafa vefat etti, yerine Sultan I. Abdülhamid geçti. Sultanın cülusunu tebrik etmek için gelen Rus elçileri Bükreş'te yapılan ve yarım kalan barış görüşmelerine devam edilmesini istediler. Rusya özellikle Pugaçev ayaklanması nedeniyle antlaşma yapmaya meyilliydi. Fakat Osmanlı hükümeti savaşa devam konusunda ısrarlıydı. Bu yüzden de Rusya'nın teklifi dikkate alınmayarak Hırsova kalesi tekrar ele geçirildi ve Eflâk ve Boğdan'a girilme hazırlıklarına başlandı. Aldıkları takviye kıtaları ile ilerleyen Ruslara karşı yeni kuvvetler gönderildi. Fakat bu kuvvetler Kozluca'da düşmana mağlup olunca¹³⁷, Serdar Muhzin-zâde Mehmed Paşa'nın karargahı olan Şumnu'ya kaçıp büyük bir yenilgiye sebebiyet verdiler. Muhzin-zâde Mehmed Paşa'nın idaresinde ancak oniki bin asker kalmıştı. Bu durum karşısında Rus kumandanı mareşal Romantsov'un barış şartlarını kabulden başka çare kalmamıştı.

Türk murahhasları Ahmed Resmî ve İbrahim Münib Efendilerle Rus murahhası prens Repnin arasında 17 Temmuz 1774 tarihinde¹³⁸ Tuna'nın güney sahilindeki Rus karargahının bulunduğu Küçük Kaynarca mahallinde *Küçük Kaynarca Antlaşması* imzalandı. Bu antlaşma ile Rusya o zamana kadar bir Türk iç denizi olan Karadeniz'de ilk defa ticaret ve harp gemilerinin dolaşabilme imkanını yüz yıla yakın bir mücadeleden sonra nihayet temin etmiş oluyordu; Kırım Hanlığı'nın Rusya'ya ilhaki için de ilk adım atılmıştı¹³⁹. En önemlisi de Rusya Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoks tebaayı himaye bahanesiyle, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak imkanını elde etmişti¹⁴⁰.

2.1.3. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Yaş Antlaşması

Kırım'ın Osmanlı Devleti'nin elinden çıkması hem dahili hem de harici kamuoyunda büyük bir yankı uyandırdı. Rusların Karadeniz'de ilerlemelerinden endişe eden İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı savaş ilan etmeye teşvik ediyordu. Bab-ı Âli ise bu esnada İsveç ile askeri bir ittifak imzalamıştı. Sonuçta

¹³⁷ Kozluca Yenilgisi hakkında en detaylı bilgi için Bkz.: Halime Doğru, **Kozluca**, s.110 vd.; Ahmed Vâsif Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr Ve Hakâikül-Ahbâr**, Haz. Mücteba İlgürel, (Ankara: T.T.K. Yay., 1994), s.XXIV.

¹³⁸ M. Cavid Baysun 21 Temmuz 1774 tarihini verir. Bkz.: M. Cavid Baysun, "Abdülhamid I", **İ.A.**, C.1, (1997), s.73 vd.

¹³⁹ Ahmed Vâsif Efendi, **a.g.e.**, aynı yer.

¹⁴⁰ Halime Doğru, **Kozluca**, s.108 vd.; Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.209 vd.; Hammer, **a.g.e.**, C.16, s.206 vd.; Cemal Tukin, **a.g.m.**, s.1069 vd.; M. Cavid Baysun, "Abdülhamid I", aynı yer.

Osmanlı Devleti 1787 yılında Rusya'ya karşı yeniden savaş ilan etti. Başlangıçta Osmanlıların lehinde seyreden savaş Özi kalesinin düşmesi üzerine Ruslar lehine döndü. Sultan I. Abdülhamit Özi kalesinin düşmesi haberinin gelmesinden bir kaç gün sonra vefat etti. Osmanlı tahtına geçen III. Selim savaşa devam kararı aldı. Cephe de çarpışmalar, III. Selim'in tüm gayretlerine rağmen Osmanlıların aleyhinde geliyordu. 1790 yılında İsmail kalesi de Ruslar tarafından alındı. Osmanlı Devleti barış görüşmelerinin başlamasını teklif etmek zorunda kaldı. Bu esnada ülkesinde iç ve dış sorunları devam eden Rusya barış teklifini kabul etti ve *Yaş Antlaşması* imzalandı (10 Ocak 1792)¹⁴¹.

2.2. Dobruca'da Âyânlar

XVIII. yüzyılda hem Anadolu'da hem de Rumeli'de âyânların ve dağlı eşkiyasının halk üzerinde büyük bir baskısı vardı. Rumeli'de Varna, Kozluca ve Pravadı yöresi, Osmanlı-Rus savaşları kadar bölgedeki eşkiya ve âyânlar arasındaki iktidar savaşından da oldukça zarar görmüştür. Tuna ordusunun karargahının Şumnu'da olması ve zaman zaman da Kozluca yöresine taşınmasına rağmen bölgede asayiş sorunları eksik olmamıştır. Bazı zamanlarda askerlerin de yağmacılarla hareket etmesi bölgede yaşamı daha da zorlaştırmıştır.

Dağlı eşkiyası denilen grup Rodoplardan ve Kırçalı bölgesinden gelip Balkan Dağlarını aşarak bölgeye giren ve yağma yapıp geri dönen göçebe bir topluluktu¹⁴². Rumeli'de "Dağlı İsyancılar" Osmanlı İmparatorluğunda ilk kez 1791 yılında ortaya

¹⁴¹ Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, C.1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları), (Ankara: T.T.K. Yay., 1953), s.181 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.4, 1.Kısım, s. 591 vd.; Halime Doğru, **Kozluca**, s.114 vd. Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.291; Sina Akşin, "Siyasal Tarih (1789-1908)", **Türkiye Tarihi**, Ed.: Sina Akşin, C.3, (İstanbul: Cem Yay., 1997), s.78; Mustafa Nuri Paşa, **Netâyic ül-Vukuat, Kurumları Ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**, C. III-IV, (Ankara: T.T.K. Yay., 1987), s.173 vd. ; M. Cavid Baysun, **a.g.m.**, s.75; A. Cevat Eren, "Selim III", **İ.A.**, C.10, (1997), s.445.

¹⁴² Halime Doğru, **Kozluca**, s.115 vd. Ahmed Cevdet Paşa, Kırçalı bölgesinde bu eşkiyanın toplanma nedenini şöyle açıklar: "...Yılık-oğlu Süleyman Ağa Silistre âyânı olunca Terseneklioğlu İsmail Ağa onun üzerine yürümüş ve kendi adamlarından birini Silistre âyânı yapmıştır.İşte bu sebepten dolayı her biri çok sayıda adam beslemeye mecbur oldu. Fakat zamanla bu askerlere para vermediklerinden yapacakları yağmalardan yararlanmaları suretiyle Edirne etrafındaki Kırçalı dağlarında, Tuna yalısında Deliorman halkından ve Arnavudlardan bir takım eşkiya almaya mecbur oldular. Bunların içinde en önce meşhur olanı Kırçalı dağlarından toplanan halk idi. Bunlar Kırçalı ve Dağlı eşkiyası diye adlandırıldı. Halbuki bunlar çeşitli ırk ve toplumlardan meydana gelmişlerdi.", Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C.7, (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1976), s.183.

çıkmıştır. Rumeli halkın bölgeyi terk etmesine kadar neden olan Dağlı İsyanları'nın yaşanmasında İmparatorluğun idari, ekonomik ve sosyal bakımdan çöküntü içinde olması da etkili olmuştur¹⁴³.

Âyânlara gelince,¹⁴⁴ Rusçuk'ta Tirsinikli-oğlu İsmail Ağa, Hezergrad'da Hacı Ömer Ağa, Dobruca'da Pehlivan Ağa, Umur Fakih'de Uzun Ağa, İşkodralı Kara Mahmud Paşa...vb. sayılabilir. Bu âyânlar arasında en güçlü olanı Vidin'de oturan Pazvand-oğlu İsmail Ağa idi. Özellikle ordu dağlı eşkıyasıyla uğraşırken Vidin'de (Pasban oğlunun) Pazvand-oğlunun baş kaldırması devleti huzursuz ediyordu. Pazvand-oğlu doğrudan doğruya dağlı eşkıyasını koruyordu. Macar Ali, Gavur İmam gibi ünlü eşkıya reisleri onun emrindeydi¹⁴⁵.

İsyanların Rumeli'ye yayılmasında Pazvand-oğlu'nun etkisi büyüktür. Pazvand-oğlu Osman Ağa eskiden Vidin yamaklarından yani mustahfiz yeniçerilerinden iken zamanla güç kazanıp muhassıllığı elde etmiş, daha sonra Vidin valiliğine kadar çıkmıştı¹⁴⁶. Pazvand-oğlu Vidinle yetinmeyip hakimiyet alanını Tırnova ve Rusçuk'a kadar genişletmek istiyordu. Bu yüzden de Rusçuk'taki Tirsinikli-oğlu İsmail Ağa ile rekabet ediyordu. Tirsinikli-oğlu İsmail Ağa da Rusçuk'tan başka Deliorman'da da hakimiyet kurmak istiyordu. Ne var ki Dobruca ve Deliorman İstanbul'un tahıl ambarı olduğu için Osmanlı Devleti buradaki buğday tüccarlarına zarar gelmesini istemiyordu.

Eşkiya ile birlik olan Pazvand-oğlu'nun adamları, 27 Kasım 1798 Varna kalesini kuşattıysa da ele geçiremediler. Bundan sonra Pasvand-oğlu'nun adamları Vidin'den gelen askeri destekle Rusçuk'a saldırdı ise de Tirsinikli-oğlu ve İsmail şehri halkı Pazvand-oğlu'nu geri püskürtmeyi başardı. Yeni bölge komutanı Hüseyin Paşa'nın Pasvand-oğlu ile mücadelesi başarı ile sonuçlandı ve Pasvand-oğlu'nun yönetimindeki

¹⁴³ Halime Doğru, "Öldürülen Hacı Oğlu Pazarı Âyânı Sarıklıoğlu İle Adamlarının Muhallefatı Ve Tasfiyesi", **Uluslararası Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler**, 11-13 Mayıs 2005, (2005), s.157; Yücel Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1994), s.168.

¹⁴⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, âyânların en kuvvertli ve en dışlilerinin Rumeli'de olduklarını ikinci ve üçüncü derecedeki âyânların da bunların emir ve nüfuzları altında olduklarını belirtir. Bkz.: İ. H. Uzunçarşılı, "Âyân", **İ.A.**, C.2, (1997), s.42.

¹⁴⁵ Halime Doğru, **Hacı Oğlu Pazarı Şeriye Sicili**, (yayımlanmamış), s.3.

¹⁴⁶ Ahmed Cevdet Paşa, **a.g.e.**, C.7, s.185.

kentler birer birer ele geçirildi, kendisi de Vidin kalesinde kuşatıldı. Sonuçta padişahтан af dileyip kendisine vezirlik rütbesi verilerek Vidin Valisi olarak atandı¹⁴⁷.

Tirsinkli-oğlu İsmail Ağa Rumeli âyânları arasında en cesur ve etkili olarak tanınıyordu. 1796 (1210) yılından beri Rusçuk âyânı idi. Tırnova voyvodalığını da elde ettikten sonra nüfuzu daha da arttı. Devlet bazı suistimallerini bildiği halde Tirsinkli-oğlu İsmail Ağa'yı Pazvand-oğluna karşı kullandığı için yaptıklarına ses çıkarmıyordu. Silistre valisi Gürcü Osman Paşa Tirsinkli'nin bu hizmetlerinden dolayı "Dergah-ı Âli Kapıcabaşılığı" rütbesiyle ödüllendirilmesini İstanbul'dan rica etmiş, bunun üzerine İsmail Ağa'ya söz konusu unvan verilmiş, ayrıca bir samur kürk ve 15 bin kese para gönderilmiştir¹⁴⁸.

Osmanlı hükümeti 1803 Haziran ayında (1218 Rebi-ül evvel) Yılık-oğlu ile Tirsinkli-oğlu'nu barıştırarak isyan halinde bulunan Pazvand-oğlu Osman'ın adamlarından Manav İbrahim'i durdurmak için Silistre kadısı ile İbrail Nazırı Ahmet Ağa'yı görevlendirmişlerdi¹⁴⁹. Bu sırada Manav İbrahim ve Celil-oğlu Tutrakan taraflarını yağmalıyordu. Bu karışık ortamda İstanbul'da buğday sıkıntısı başlamış, devlet bir taraftan ayaklanmaları bastırırken bölgeden satın alınacak buğdayı taşıma telaşına düşmüştü. Hasat başlayınca zahire toplanıp İstanbul'a sevk edilecekti. Limana giden arabaların eşkiyadan korunması gerekiyordu. Özellikle Babadağ'dan gelecek zengin zahire konvoylarının eşkiyanın eline geçmemesi için dikkatle korunması gerekiyordu. Sonunda barış gerçekleşti. Buna rağmen Silistre mütesellimi Yılık-oğlu Süleyman Ağa ile Tirsinkli-oğlu arasında kurulan barışın zahiri bir barış olduğu açıktı. Nitekim barış kısa bir süre sonra bozuldu.

Süleyman Ağa daha önce kendisine bağlı olan ama Tirsinkli-oğlunun tarafına geçmiş olan Pravadı, Kozluca, Hacıoğlu Pazarı köylerini yağmalattı. Olay ikisinin

¹⁴⁷ Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s.200. Osmanlı Devleti Rumeli'deki bu gergin ortamı yatıştırmak için Rumeli'deki tüm âyânları görevlendirdiği gibi Anadolu'daki bazı âyânları da yardıma çağırmıştır. Ancak Rumeli'deki âyânların bir kısmı dağlı eşkiyasına yardım ederken bir kısmı da bu eşkiyanın yok edilmesi için uğraşıyordu. Pasvant-oğlu isyanında âyânların bir kısmı Pasvant'ı tutmuştu. Yine de devlete yardım eden âyânların sayısı otuzu bulmuştu. Bkz.: Yücel Özkaya, **a.g.e.**, s.168. Dağlı isyanları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Yücel Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyânları (1791-1808)**, (Ankara: A.Ü.D.T.C.F. Yay., 1983); Yücel Özkaya, "Rumeli'de Âyânlık İle İlgili Bazı Bilgiler", **VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.2, (1981), s.1415 vd.

¹⁴⁸ Halime Doğru, **Şeriye Sicili**, s.21.

¹⁴⁹ İ. H. Uzunçarşılı, **Meşhur Rumeli Âyânlarından Tirsinkli İsmail, Yılık-oğlu Süleyman Ağalar Ve Alemdar Mustafa Paşa**, (İstanbul: T.T.K. Yay., 1942), s.17 vd.

arasını yeniden açtı. Hacı Oğlu Pazarı âyânı Sarıklı-oğlu'nun adamları da bu yağmaya katıldı. Zor duruma düşen halk Yılık-oğlu Süleyman Ağa'dan yardım istedi.

Yılık-oğlu Süleyman Ağa; Tirsinkli İsmail Ağa'dan sonra Dobruca ve Deliorman dolaylarında en güçlü âyândı. Önceleri Deliorman âyânı olup daha sonra Silistre mütesellimi Battal Ağa asi olup mütesellimlikten azl edilince, halkın isteği üzerine Silistre âyânı seçilmişti. Yılık-oğlu, önce Manav İbrahim'i ardından da Sarıklı-oğlu ve adamlarını öldürerek ve bu sayede Sağ kolda sükunet sağlanmış oldu¹⁵⁰. Yılık-oğlu, Sarıklı-oğlu'nu öldürünce Deliorman yöresine de hakim oldu. Bu da Tirsinikli-oğlu'nun tepkisine yol açmıştır. 1805 yılı sonlarına doğru Yılık-oğlu'nun elinde bulunan Deliorman ve Dobruca kazalarını zaptetmiş ve Dobruca'ya Pehlivan Ağa'yı, Yenipazar'a Gavur imamı, Umur Fakih kazasına Hüseyin Ağa'yı ve Topcı kazasına da Uzun Ağa'yı âyân olarak görevlendirmiştir. Bunlardan Pehlivan Ağa aldığı talimat üzerine Mangalya âyânı Aliş Ağa'yı öldürerek önce Mangalya ardından da Balçık kasabasını zaptetmiş bundan başka Varna, Kovarna ve Hacı Oğlu Pazarı iskelelerine çeteler sevk etmiştir¹⁵¹. Ancak Tirsinikli-oğlu bir eğlence sırasında öldürülmüştür. Kadı Abdurrahman Paşa'nın 7 Cemaziyel-ahir 1221 (Ağustos 1806) tarihiyle gönderdiği tahriratta İsmail Ağa'nın kendi kölesi tarafından öldürüldüğü yazılmıştır.

Bununla birlikte İsmail Ağa'nın ölümü hükümeti çok memnun etmiş yerine geçen Rusçuk âyânı Alemdar Mustafa Ağa'nın (daha sonraları Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa) insafli ve itaatli olması hükümeti bir dereceye kadar memnun etmiştir¹⁵².

Tirsiniklioğlu'nun ölümünden doğan boşluktan faydalanmak isteyen Yılık-oğlu maiyetinde bulunan Gavur Hasan adlı adamını Yeni Pazar ve Aydos taraflarını istilaya başlamıştı. Fakat Tirsiniklioğlu'nun yerine geçen Alemdar Mustafa Ağa Yılık oğlu gafil bir durumda iken aniden Silistre'yi işgal etmiş ve durumdan haberdar olan Yılık-oğlu ancak birkaç adamıyla İbrail'e kaçabilmişti. 1812'ye kadar Osmanlı Devleti'ne sorun

¹⁵⁰ Halime Doğru, "Sarıklı-oğlu", s.158; İ. H. Uzunçarşılı, **Rumeli Âyânları**, s.21 vd.

¹⁵¹ İ. H. Uzunçarşılı, **Rumeli Âyânları**, s.22 vd.

¹⁵² Halime Doğru, **Kozluca**, s.117 vd.; İ. H. Uzunçarşılı, **Rumeli Âyânları**, s.28 vd. Ayrıca Rumeli'de İşkodralı Kara Mehmed Paşa'nın muhalefatı için Bkz.: İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.4, 1. Kısım, s.615 vd.

çıkaran Yılık-oğlu bu tarihte yakalanarak öldürülmüş ve Osmanlı Devleti'ni yirmi yıl kadar uğraştıran âyânlar meselesi de sona ermiştir¹⁵³.

2.3. XIX. Yüzyılda Osmanlı-Rus Savaşları

2.3.1. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Bükreş Antlaşması

XVIII. yüzyıl boyunca Rus savaşları, toprak kaybı, eşkıyalık olayları ve Âyânların kendi aralarındaki çekişmeleri ile uğraşmak zorunda kalan Tuna nehri'nin sağ kolundaki Osmanlı halkı XIX. yüzyıl boyunca da burada yaşanan Rus savaşlarından hem maddi hem de manevi zarar görmüştür.

XIX. yüzyıldaki ilk Osmanlı-Rus savaşı Edirne Vak'asından sonra Eflâk-Boğdan'daki voyvoda değişimine Rusya'nın karşı çıkmasıyla başladı (1806). Rus Çarı Aleksandr bölgedeki Ortodoks tebanın haklarını koruma bahanesini ileri sürerek resmen savaş ilan etmeye gerek duymadan bu eyaletleri General Michelson komutasında işgale başladı (16 Ekim 1806). Bu durum üzerine Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etti¹⁵⁴. Osmanlı ordusu bölgeye ulaşmadan Rusçuk'ta Alemdar Mustafa Paşa, Vidin'de Pazvand-oğlu ve diğer Âyânlar Rusların ilerlemelerine karşı Tuna kalelerini müdafa ettiler¹⁵⁵. 31 Mart 1807'de de Osmanlı ordusu İstanbul'dan hareket etti. Osmanlı Devleti bu esnada İngiltere ve Fransa ile de savaş halindeydi.

1810'da General Kamenski ve General Marko, Tuna'yı geçerek Silistre üzerinden Şumnu'ya hareket ettiler. 22 Mayıs 1810'da ise Hacı Oğlu Pazarı'na girdiler. Kenti korumakla görevlendirilmiş Pehlivan İbrahim Paşa teslim oldu. General Kamenski emrindeki bir kısım askeri Kozluca'ya bir kısmını da Varna'ya gönderdi. Varna önünde bulunan Rus askerleri kente gıda ve ihtiyaç girmesine izin vermiyorlardı. Ruslar Osmanlı karargahının bulunduğu Şumnu'ya ulaşmak istiyorlardı. Buna rağmen Rus general Şumnu'ya ulaşmadan arkadan çevrildi ve durduruldu¹⁵⁶.

¹⁵³ İ. H. Uzunçarşılı, **Rumeli Âyânları**, s.37 vd.

¹⁵⁴ Cemal Tükin, **Osmanlı İmparatorluğu Devri'nde Boğazlar Meselesi**, (İstanbul: İ.Ü.E.F. Yay., 1947)

¹⁵⁵ A. Cevat Eren, **a.g.m.**, s.454.

¹⁵⁶ Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s.237.

Rus generali Şumnu yenilgisinin öcünü almak için 1811 yılında tekrar harekete geçti. Rusçuk önlerinde yapılan savaşı yeni Osmanlı sadrazamı Laz Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı güçleri kazandı.

Ruslar bu savaş sırasında Beserabya, Eflâk, Boğdan, Dobruca ve Kuzey Bulgaristan'ın bir bölümünü işgal ettiler. Osmanlı kuvvetlerinin elde ettiği başarılar da savaşın sonucunu etkileyecek durumda değildi. Bundan başka Ruslar İsmail, İbrail ve Poti'yi kalelerini de ele geçirmişlerdi. Zaten ordu savaşmaktan bitap düşmüş durumdaydı. Fakat savaşın sona ermesinde Napolyon Boneparté'ın Rusya seferine hazırlanması neden oldu. Sonuçta 16 Mayıs 1812'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında *Bükreş Antlaşması* imzalandı. Bu antlaşmaya göre Ruslar savaş sırasındaki toprak kazançlarından sadece Beserabya'yı muhafaza ediyorlar, Eflâk ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'ne geri veriyorlardı. Prut Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilirken Tuna Nehri'nin iki ağzı Osmanlılar ve Rusya için ortak olacaktı ¹⁵⁷.

2.3.2. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı Ve Edirne Antlaşması

1828-1829 Osmanlı Rus savaşının başlamasına Yunan İsyanı neden olmuştur. Öyle ki; Mora Yarımadası ile çevresinde bir Yunan hükümetinin kurulması, Rusların son derece arzuladıkları ve önem verdikleri bir işti. Ruslar bu konuda İngiltere ve Fransa'nın da onayını aldıklarından bu devletler tarafından para, mühimmat, gönüllü subaylar ve erler verilerek Rum asilerine arka verilip onları güçlendirmeye çalışmakla birlikte Osmanlı Devleti'nden de Mora halkına ayrıcalıklar tanınmasını istiyordu ¹⁵⁸.

Ruslar ve İngilizler İbrahim Paşa'nın Mora'da Rumlara yaptığı sözde zulüme son vermek için St. Petersburg'da bir protokol imzaladılar (4 Nisan 1826) ¹⁵⁹.

Bağımsız bir Yunanistan kurulması yönünde atılmış ilk adım olan St. Petersburg protokolünü Avusturya ve Prusya hem milliyetçilik cereyanının zaferi hem de Rusya'nın

¹⁵⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s. 100; Cemal Tükin, **a.g.e.**, s.127; Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s.242.

¹⁵⁸ Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s.256.

¹⁵⁹ St. Petersburg Protokolünün tarihini Ufuk Gülsoy, Şerafettin Turan ve Fahir Armaoğlu 1826 olarak belirtirken Enver Ziya Karal ve Nihat Erim 1827 olarak verir.Bkz.: Ufuk Gülsoy, **1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reaya**, (İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1993), s.15; Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", **A.Ü.D.T.C.F.D.**, C.IX, S.1-2, s.112; Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1999), s.177; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.117; Nihat Erim, **a.g.e.**, s.276.

bir başarısı saydıkları için kabul etmediler. Fransa ise 1815'ten sonra kendisine karşı oluşturulan Kutsal İttifak'ı parçalamak için protokole katılmak dileğinde olduğunu bildirdi. 6 Temmuz 1827'de İngiltere, Rusya ve Fransa'nın katılımıyla Londra Antlaşması imzalandı. Buna göre kendilerine “Üç Müttefik” diyen İngiltere, Rusya ve Fransa Yunan Devleti'nin kurulması için Osmanlı Devleti'ne baskı yapacaklardı. Osmanlı Devleti bu antlaşmayı iç işlerine bir müdahale saydığı için kabul etmedi (16 Ağustos 1827).

Bunun üzerine Üç Müttefik, Bab-ı Âli'ye verdikleri taktirde Rumlara karşı her türlü düşmanca harekete son verilmesi ve Bab-ı Âli'nin bu konu hakkındaki kararını on beş gün içinde bildirmesini aksi takdirde “vesâil-i kavîye”ye başvuracaklarını bildirdiler.

Bab-ı Âli bu üçlü takrire sükûtle cevap verince bahsedilen vesâil-i kavîye *Navarin Felaketi* olarak ortaya çıktı (20 Kasım 1827)¹⁶⁰.

Osmanlı Devleti her üç devletten de Navarin'de yakılan donanması için ayrı ayrı tazminat istedi. Devletler suçu Osmanlı kaptanlarına yüklemek isteyince Osmanlı Devleti her üç devlet ile de münasebetlerini kesti. Bununla beraber İngiltere ve Fransa, Mısır askerlerinin Mora'dan boşaltılması için yardımcı oldular. Fransa Mora'ya otuz bin asker sevketti. Fakat ne Fransa ne de İngiltere savaşa niyetli değildi. Rusya ise Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti (Nisan 1828)¹⁶¹.

Osmanlı Devleti Rusya ile savaşabilecek durumda değildi. Mora'da olaylar devam ediyordu ve Osmanlı donanması Navarin'de yakılmıştı. Kara kuvvetlerinin temelini oluşturan Yeniçeri Ocağı ise 1826'da kaldırılmıştı. (*Vak'a-i Hayriye*) Fransa ve İngiltere ile siyasi münasebetlerin kesilmesi bu devletlerden de herhangi bir yardım alınamayacağını gösteriyordu. Fakat padişah ve Osmanlı hükümeti (özellikle de Pertev Paşa) diğer azınlıklara örnek olmaması açısından savaş yanlısı bir tutum takınmışlardı.

1828 yılında saldırıya geçen Rus ordusu ilk etapta Dobruca'ya girip İshakçı, Tulça, Maçın, İbrail ve Hırsova kalelerini ele geçirdiler. Fakat Şumnu, Silistre ve Edirne

¹⁶⁰ Şerafettin Turan, **a.g.m.**, s.114.

¹⁶¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.118 vd.; Halime Doğru, **Kozluca**, s.121; Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.180 vd.

yolu üzerinde savunan kuvvetler üzerinde durakladılar. 1829'da Ruslar Şumnu'yu aldıktan sonra aynı yılın Ağustos ayında tarihte ilk kez Balkan Dağlarını aşıp Edirne'ye geldiler¹⁶². Anadolu cephesinde ise Kars, Ahıska, Anapa ve Erzurum da Rusların eline geçmişti. Ne var ki Rus ordusunda baş gösteren veba ve dizanteri salgını onlara büyük kayıplar vermişlerdir. Bu yüzden İstanbul'daki Avusturya, Prusya, Hollanda ve Danimarka elçileri vasıtasıyla barış teklifinde bulunmuşlardır. Sultan II. Mahmut barış teklifini kabul etti ve 14 Eylül 1829'da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında *Edirne Antlaşması* imzalandı¹⁶³.

Rusya Edirne Antlaşması ile Rumeli'de işgal ettiği yerleri Osmanlılara geri veriyor, iki ülke arasındaki sınır tekrar Prut Nehri oluyordu. Tuna Nehri'nin sağ sahili Osmanlılarda kalırken sol sahili Eflâk'a veriliyordu. Doğu Anadolu'da ise Ahıska, Poti ve Anapa Ruslara bırakılıyordu.

Eflâk ve Boğdan voyvodaları kayd-ı hayat şartıyla atanacaklar, bu voyvodalıklar eskiden belirli bir fiyat dahilinde Osmanlı Devleti'ne satmak zorunda oldukları hububat, koyun ve kereste gibi malları artık teslim etmeyeceklerdi. Sadece yıllık muayyen bir vergi ve savaş tazminatı ödenecekti. Sırbistan'ın imtiyazları da aynen devam edecekti.

Ruslar Osmanlı ülkesinde serbestçe ticaret yapmaya devam edecekler, Boğazlar Rus ticaret gemilerine açık tutulacaktı.

Osmanlı Devleti 4 Nisan 1826'da İngiltere ve Rusya arasında imzalanan St. Petersburg protokolünü tanımayı, özerk bir Yunanistan'ın varlığını ve Rusya'ya 11,5 milyon duka altını savaş tazminatı olarak ödemeyi kabul ediyordu.

Osmanlı Devleti Edirne Antlaşması ile kendisine yönelen Rus tehlikesine karşı açık bir saha manzarası arz eden bir duruma düşüyor, bunun yanında sıkıntısını daha sonraki yıllarda çekeceği, ağır ekonomik, siyasi ve sosyal yükümlülüklerin altına giriyordu.

¹⁶² Ahmed Lûtfî Efendi, **Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi**, C.2, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999), s.331 vd.

¹⁶³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.119 vd.; Halime Doğru, **Kozluca**, s.118 vd; Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.324 vd; Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.181 vd; Şerafettin Turan, **a.g.m.**, s.116 vd; Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s.256 vd.; Cemal Tukin, **a.g.e.**, s. 131 vd. Edirne Antlaşması ve Eflâk ve Boğdan hakkında bu antlaşmaya bağlı senedin tam metni için Bkz.: Nihat Erim, **a.g.e.**, s.276 vd.

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı, yüzyıllardır Osmanlı sınırları içinde yaşaya gelmiş olan binlerce reyanın, Ruslar tarafından “kadîm” topraklardan göçürülmüş olması bakımından da ayrı bir önem arz ediyordu: Savaşın başlamasıyla birlikte kısa bir zamanda Tuna’yı aşarak, Rumeli’nin Edirne ve çevresi dahil olmak üzere büyük bir bölümünü işgal etmeyi başaran Ruslar ellerine geçirdikleri mahallelerin özellikle Rum ve Bulgar reayasından bir çoğunu vatanlarından koparıp, Rusya’ya sevk ediyordu¹⁶⁴.

Ruslar aynı düşüncelerle 1828 yılı öncesinde de Rumeli topraklarında yaşayan bir kısım reayayı Osmanlı toprakları dışına nakletmeyi başaramışlardı. 1768-1774 ve 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşları sırasında bazı aileler Osmanlı topraklarını terk ederek Rusya tarafına göçmüştü. 1806-1812 Osmanlı-Rus harbi esnasında da Tuna’ya yakın mahallerde yaşamakta olan bir kısım Bulgar reaya, Ruslar tarafından zorla Eflâk’a geçiriliyordu. Ancak 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Rumeli’de uygulanan göç operasyonu, daha öncekilerden çok daha kapsamlı ve organize idi. Üstelik, geniş bir nüfus ve sahayı kucaklıyordu¹⁶⁵. Kadim topraklarını terk eden reyanın bir bölümü, kara yolu ile Tuna’yı geçiyor, özellikle Karadeniz sahilleri reayası ise, gemilere bindirilerek deniz yolu ile Rusya’ya göç ettiriliyordu. Nitekim Rımeli reayasının bir kısmı Eflâk-Boğdan, Kalas, İsmail, Beserabya ve Hocabey taraflarına götürülmüştü. 1829’da Beserabya’daki Nogayların Dobruca’ya göçmeleri üzerine, Ruslar boşalan bu verimli topraklara Bulgarları yerleştirmişlerdi¹⁶⁶.

2.3.3. Kırım Savaşı’nın Dobruca’daki Etkileri

Mehmet Ali Paşa’nın isyanı ile ortaya çıkmış olan Mısır probleminin kesin olarak çözümlenmesinden Kırım savaşının arifesine kadar uzanan devir, Osmanlı İmparatorluğu için, oniki yıllık bir barış devridir. Her ne kadar bu süre içinde Rumeli’de, Suriye’de ve Lübnan’da bir takım isyanlar çıkmışsa da bunlar İmparatorluk genelindeki sükuneti bozmadı.

¹⁶⁴ Nedim İpek, **Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri (1877-1890)**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1994), s.3.

¹⁶⁵ Ufuk Gülsoy, **a.g.e.**, s.17 vd.; Abdullah Saydam, “Tanzimat Devrinde Dobruca’da İskan Faaliyetleri”, **O.Ü.E.F.D.**, C.7, (1992), s.199-209.

¹⁶⁶ Nedim İpek, **a.g.e.**, aynı yer.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 29 Eylül 1853'te başlayan Kırım Harbi'nin başlıca nedeni Kudüs'teki Kutsal yerler problemi idi. Hristiyanlık için kutsal sayılan yerlerin (makamat-ı mübareke)¹⁶⁷ muhafazası özellikle Katolik ve Ortodoks mezhepleri arasında rekabet konusu olmuştu. Uzunca bir süredir Katoliklere Fransa, Ortodokslara ise Rusya sahip çıkmıştı. Fakat özellikle ihtilalden sonra Fransızlar bu korumacılık işini bir kenara bırakmışlardı. Rusya'nın amacı ise Osmanlı Devleti'ni 1833 Hünkar İskelesi Antlaşmasındaki gibi uydulaştırmak, Balkanlardaki Ortodoks-Slav ulusları Osmanlı yönetiminden koparmaktı. Rusya İngilizlerden de bu konuda destek bekliyordu. *Hasta Adam*¹⁶⁸ tabirinin ilk kez burada kullanıldığı görüşmelerden Rusya istediği sonucu alamayınca Osmanlı Devleti'nden Memleketeyn'in (Eflâk - Boğdan) boşaltmasını istedi (4 Ekim 1853). Böylece Kırım savaşı başladı¹⁶⁹.

Kırım savaşı her ne kadar Tuna'nın sağ sahilinde yaşanmadıysa da 30 Mart 1856'da imzalanan Paris Barış Antlaşması sonrası Dobruca, Varna, Hacı Oğlu Pazarı ve Kozluca'nın büyük sayıda göç aldı. Bundan başka Rusya, Kırım, Kafkasya, Kazan gibi Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgelerde baskısını arttırdı. 1856'da Çar Aleksandr, "Tatarların göç etmelerinin kolaylaştırılmasını" buyurdu. Günümüzde psikolojik baskı olarak adlandırılacak türden pek çok baskı, Türklere uygulandı.: Hristiyanlığı yayma derneklerinin oluşturulması, kuzey illerine yığınsal sürgün uygulamalarına girişileceği dedikodularının yayılması, eğitimde ve yönetim işlerinde kullanılan dilde "Ruslaştırma" vb. Daha da somut eylemler olarak, Tatar topraklarına yeni vergiler yüklendi, daha çok arazi sahiplerinin elinden alındı ve daha çok Tatar ülkeden ayrılmak zorunda kaldı¹⁷⁰. 1854-1860 yılları arasında bu bölgeden yoğun bir Müslüman nüfus göç etmek zorunda kaldı (140.000'den fazla kişi). 1860-1862 yılları arasındaki göçmenlerin sayısı Dağıstanlılar, Kırimlılar ve Nogaylar da dahil olmak üzere 230.000'e yaklaşıyordu¹⁷¹.

Osmanlı Devleti kuzeyden gelen bu göçmen nüfusu hangi bölgelere yerleştireceğini tespit etmek için bir *Göçmen Yerleştirme Meclisi* kurdu. 1850'den önce

¹⁶⁷ Kudüs'te bulunan kutsal makânların tam listesi için Bkz.: Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.222 vd.

¹⁶⁸ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.326; Sina Akşin, **a.g.m.**, s.130; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, s.221 vd.

¹⁶⁹ Sina Akşin, **a.g.m.**, s.130 vd.

¹⁷⁰ Justin Mc Carthy, **Ölüm Ve Sürgün**, Çev: Bilge Umar, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1998), s.17.

¹⁷¹ Nedim İpek, **a.g.e.**, s.4.

Kırım'dan göç edenler Dobruca'ya özellikle de Babadağ ve Köstence'ye yerleştirildi. Kırım savaşıdan sonra gelenler ise Dobruca'nın güneyine yerleştirildiler hatta bunlar için Mecidiye adlı bir kasaba kuruldu¹⁷².

2.3.4. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) Ve Berlin Antlaşması

Paris antlaşması ile Rusların Balkanlar inmek ve Osmanlı Devleti'ne hakim bir duruma gelmek hayallerinin önü alındıysa da bu durum çok sürmedi. Ruslar, o sırada yaşanan Alman-Fransız gerginliğinden yararlanarak 1870'de Karadeniz'de tekrar donanma hazırlıklarına giriştiler. Panslavist hareket tekrar alevlenmeye başladı. Rusların Balkan ulusları arasında Osmanlı Devleti'ne karşı çıkardıkları ayaklanmalar günden güne arttı. Bunlardan 1875'te Bosna - Hersek'te çıkan isyan büyütülerek uluslararası bir sorun haline dönüştürüldü. Rusların desteğini alan Karadağ, Sırbistan ve Bosna asileri Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler (1876). Karadağlılar başlangıçta bazı başarılar elde ettilerse de, bu başarılarının devamı gelmedi. Sırp'lar ise başlangıçtan itibaren yenilgiye uğradılar. Zaman zaman şiddetli muharebeler olmasına rağmen, savaş Sırp'lar için bir hezimetler dizisi oldu¹⁷³.

Osmanlı hükümeti Rusya'nın yeni bir savaş çıkarmak için bahane aradığının farkındaydı. Bu sırada İngiltere'nin Balkanlarda yapılacak olan ıslahatı görüşmek üzere altı büyük devletin katılımıyla bir konferansta toplama isteği Bab-ı Âli'ye ulaştı. Bab-ı Âli Rusya'ya bir fırsat yaratmamak düşüncesi ile bu teklifi kabul etti.

23 Aralık 1876'da İstanbul'da I. Meşrutiyetin ilan edildiği sırada Kasımpaşa'da Paris Barış Konferansına katılan devletlerin iştirakiyle *Tersane Konferansı* toplandı. Yapılan görüşmeler sonucu Osmanlı Devleti'ne – Bulgaristan'la ilgili – şu teklifler sunuldu:

Bulgaristan'ın Doğu ve Batı olmak üzere iki vilayet halinde teşkilatlanması, Bosna–Hersek ve Bulgaristan'da *İstinaf Mahkemelerinin* oluşturulması, hakimlerinin Avrupalı Devletlerin oyu alınarak seçilmesi ve kayd-ı hayat şartı ile atanması,

¹⁷² Kırım Savaşından önce ve sonra Dobruca'nın demografisi ve Mecidiye kasabasının kurulması için Kemal H. Karpat, "Ottoman Urbanism", s.4 vd. Bkz.: Halime Doğru, **Kozluca**, s.128 vd.; Nedim İpek, **a.g.e.**, aynı yer.

¹⁷³ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.507.

mahkemelerde Türkçe ve mahalli dil kullanılması, Bosna-Hersek ve Bulgaristan valilerinin Avrupalı Devletlerin oyu ile seçilmesi, Bulgaristan valilerinin Hristiyanlar arasından seçilmesi.

İngiliz murahhası Lord Salisbury Osmanlı Devleti'nin bu teklifleri kabul etmesi için oldukça büyük çaba sarf ettiyse de Sadrazam Mithat Paşa Osmanlı Devleti'nin red cevabını bildirdi. Ardından da Avrupalı devletlerin elçileri İstanbul'u terk ettiler.

Rusya bu noktadan sonra hem girişeceği harbe resmiyet kazandırmak hem de Tersane Konferansı'nda alınan kararları Osmanlı Devleti'ne uygulamak için tekrar bir konferans toplanmasını teklif etti. 31 Mart 1877'de Londra'da toplanan konferans sonrası *Londra Protokolü* Tersane Konferansına katılan devletler tarafından imzalandı. Protokolün kapsadığı ana fikir, Osmanlı Devleti'nin Hristiyan halk için vaat ettiği ıslahatı yerine getirmesi ve bu suretle Avrupa barışının korunması idi. Osmanlı Devleti Heyet-i Vükelâ'da düzenlediği özel bir toplantıda Londra Protokolünün reddedilmesine karar verdi (12 Nisan 1877). Zaten savaş ilanı için fırsat kollayan Rusya 19 Nisan 1877'de bu isteğini gerçekleştirdi¹⁷⁴.

Bundan önceki Osmanlı-Rus savaşlarında olduğu gibi bu savaş da Balkanlar (veya Tuna) ve Kafkas cephesi olmak üzere iki cephede cereyan etti. Rusların ilk hedefi Tuna Nehri'ni aşip Dobruca'ya inmekti. Rus ordusuna Çar II. Aleksandr'ın biraderi Grandük Nikola Nikolayeviç kumanda ediyordu. General Gurko'nun idare ettiği Bir Rus kuvveti de hızla ilerleyerek Şıpka geçidini işgal etti¹⁷⁵. Osmanlı kuvvetleri 19 Temmuz'da bu çok önemli boğazı bırakıp çekilmeye zorlandılar. Bundan sonra Bulgaristan'da Osmanlılara karşı eşi görülmemiş bir baskı başladı. Köyler ve kasabalar yakıldı. Osmanlılardan elde edilen silahlarla Bulgarlardan müteşekkil gönüllü taburlar oluşturuldu. Rus ve Bulgar akıncıları Yeni Zağra ve Eski Zağra dolaylarına kadar olan bölgeyi tahrip ettiler¹⁷⁶.

Ruslar için Edirne ve İstanbul yolu açılmış gibiydi. Fakat Plevne'ye gelen ve burada alelacele toprak tabyalar inşa ederek, Plevne'yi bir kale haline getiren Osman

¹⁷⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.14 vd.; Halime Doğru, **Kozluca**, s.133 vd.; Nihat Erim, **a.g.e.**, s.376.

¹⁷⁵ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.354.

¹⁷⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.47.

Paşa'nın idaresi ve cesareti sayesinde Rusların ilerleyişi durduruldu. Ancak Ruslar Romenlerin desteğini de alarak¹⁷⁷ Plevne'ye karşı daha güçlü bir saldırı başlattılar. Osman Paşa'nın ordusunda yiyecek ve cephane kalmadığından, Plevne'de yaklaşık 5 - 6 ay kuşatılmış Osmanlı ordusu, Rus hatlarını geçmeye muvaffak olamadı. Osman Paşa yaralı bir halde Ruslara esir düştü¹⁷⁸.

Plevne düştükten sonra Rus kuvvetleri Balkan Dağlarını aşarak Edirne istikametinde yürümeye başladı. Yapılan muharebelerde Osmanlı kuvvetleri yenildiler. Ruslar 4 Ocak 1878'de Sofya'ya girdiler. Arkasından da 20 Ocak 1878'de Edirne'ye girmeye muvaffak oldular¹⁷⁹.

Plevne sadece askeri bakımdan değil, savaşın gidişatı açısından da bir dönüm noktasıydı. Çünkü Plevne'nin düşmesi Edirne'nin kapılarını, Edirne'nin kaybedilmesi de İstanbul kapılarını Ruslara açmış oluyordu. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti 1856 Paris antlaşmasını imzalayan devletlere başvurduysa da olumlu bir tepki alamadı. Bu sebeple II. Abdülhamit bizzat Çar'a tel çekerek 22 Ocak 1878'de mütareke teklif etti. Sonunda Edirne'de mütareke ve barış şartlarını içeren bir belge imzalandı (31 Ocak 1878). On maddelik bu mütarekenin üçüncü maddesi gereğince Rus orduları Çatalca'ya kadar gelecek fakat Osmanlı kuvvetleri arasında tarafsız bir bölge bulunacaktı. Mütareke aynı zamanda Romanya, Sırbistan ve Karadağ ile de mütarekeyi kapsıyordu.

Rusların Çatalca'ya kadar gelmesi İngilizleri telaşa düşürdü. İngiliz donanması Mudanya açıklarına kadar geldi. Sonunda Ruslar 12,000 kişilik bir kuvvetin Çekmece'de 1,500 kadar memur ve subayın Ayastefanos'ta kalmasına razı olarak barış görüşmelerine başladılar¹⁸⁰.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında barış antlaşması 3 Mart 1878'de *Ayastefanos'ta* (Yeşilköy) imzalandı¹⁸¹. Barış antlaşmasının Ayastefanos'ta müzakere

¹⁷⁷ Enver Ziya Karal, Rusların Romenlerden aldığı bu askeri desteği 60.000, Akdes Nimet Kurat ise 40.000 olarak belirtir.

¹⁷⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.49. Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.354 vd.

¹⁷⁹ Justin Mc Carthy, **a.g.e.**, s.68.

¹⁸⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.57 vd.

¹⁸¹ San Stefano / Ayastefanos Antlaşması ve maddeleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: Zafer Koylu, "Ayastefanos Antlaşması Ve Sonrasında Balkanlar'da Bulgaristan'ın Genişleme Politikaları: Makedonya", **Uluslararası Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemi Türk Bulgar İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler**, 11-13 Mayıs 2005, (2005), s. 105-113; Mahir Aydın, "XIX. Yüzyılda Bulgar Meselesi", **V.**

ve imza edilmesini Rus başkomutanı istemişti. Ayastefanos İstanbul'un kapısı demekti. Osmanlılara burada bir barış antlaşması imza ettirmekle hem Balkan uluslarına hem de Avrupalı devletlere gücünü göstermek istiyordu¹⁸².

Ayastefanos antlaşması Osmanlı-Rus ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. Romanya, Sırbistan, Karadağ Osmanlı hakimiyetinden tamamen çıkarak bağımsız olmuşlardır. Osmanlı egemenliği altında Tuna'dan Edirne'ye kadar uzanan ve Osmanlı topraklarının Rumeli topraklarını ikiye bölen özerk bir Bulgaristan prensliği kuruluyordu. Burada Rus Ordusu iki yıl daha kalacak, bölgede Osmanlı askeri olmayacaktı. Bundan başka Kars, Ardahan, Batum ve Doğu Beyazıt'ın Rusya'ya daha da önemlisi Dobruca'nın da Romanya'ya verilmesine dair hükümler vardı¹⁸³.

Ayastefanos Antlaşması ile Rusya'nın elde ettiği kazançlardan ne Avrupalı devletler ne de Balkan ulusları memnun kalmadılar. Özellikle Avusturya ve İngiltere'nin savaş hazırlıklarına başlaması Çar'ı endişeye düşürdü. Almanya'nın arabuluculuğu ile barış görüşmeleri Berlin'de Rusya, İngiltere ve Avusturya arasında tekrar başladı (13 Haziran 1878). Bir ay süren görüşmeler sonrası 13 Temmuz 1878'de *Berlin Antlaşması* imzalandı. Berlin Antlaşması, Ayastefanos Antlaşmasında Osmanlı Devleti lehine bir değişiklik yapmadı. Berlin'de devletler "Hasta Adam"ın memleketinden parçalar koparma çabasına girdiler. Buna göre:

Rusya Rumeli'de Osmanlı Devleti'nden toprak alamadı. Çünkü artık iki devlet arasında Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan toprakları vardı. Romanya'dan Baserabya'yı aldı. Buna karşılık Dobruca Romanya'ya verildi.

Bulgaristan üçe ayrılıyordu. Birinci bölgede Osmanlı hakimiyeti altında, muhtar, Bab-ı Âli'ye vergi veren bir Bulgaristan prensliği kurulacaktı. İkinci bölge Doğu Rumeli adı ile Osmanlılara bırakılacaktı. Üçüncü bölge ise Makedonya idi. Islahat yapmak koşulu ile Osmanlılara bırakılıyordu.

Milletlerarası Türkiye Sosyal İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler, 21-25 Ağustos 1989, (1990), s.281-285.

¹⁸² Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.521.

¹⁸³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.66.

Böylece Osmanlı İmparatorluğu yeniden toprak kaybına uğramış Rumeli'deki toprakları güneyde ve kuzeyde paylaşılmış oluyordu. Yitirilen topraklar içinde özellikle Dobruca'da ve Bulgaristan'ın Tuna kıyılarında halkın çoğunluğu Türktü. Anadolu'da kaybedilen topraklar tamamıyla Türktü. Kıbrıs adası da eylemsel olarak elimizden çıkmıştı¹⁸⁴.

2.3.5. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından Sonra Rumeli'den Türk Göçleri

Doksan üç harbi esnasında, Tuna ve Edirne vilayetlerinde meskun Müslüman-Türk ahaliden beş yüz bini Bulgar ve Rus zulümleri sonucunda ya katledilmiş ya da açlıktan, hastalıktan dolayı vefat etmiştir. Katliamdan kurtulan bir milyonu aşkın Müslüman-Türk ahali ise göçmek mecburiyetinde kalmıştır.

Rumeli'deki Türkler kara, demir ve deniz yollarını takip ederek göç etmişlerdir. Varna Sancağı'na tabi Balçık, Pazarcık (Hacı Oğlu Pazarı), Mangalya ve Tolçu Sancağı'na tabi Hırsova, Mecidiye ve Köstence kazalarından Varna ve civarına göç eden ahaliden çoğu iskân edilemedi. Bunun üzerine Ali Şefik bey, açıkta kalan muhacirlerden 25.000 kadarını hayvan ve eşyaları ile birlikte Balkanlar üzerinden Kırkkilise ve Çorlu taraflarına sevki için Varna'da görevlendirildi. Eşyası ve hayvanı olmayan muhacirler ise deniz yolu ile İzmit ve Mudanya'ya sevk edildiler¹⁸⁵.

1877-1878 göçlerinde, 31 Ocak 1878'de imzalanan Edirne Mütarekesine rağmen, büyük-küçük ayırt etmeksizin silahsız bu göçmen kabilelerine Rus ve Bulgar askerlerinin saldırısı, Türk halkı arasında büyük bir tepki doğurmuştur.

Doksan üç muhaceretinden sonra göç durmamış, hatta süreklilik kazanmıştır. 1878-1890 tarihleri arası takriben yüz altmış bin kişi, özellikle serhat vilayetleri olan Edirne ve Selanik'i maddi ve manevi açıdan kuvvetlendirmek maksadıyla, bu bölgeye

¹⁸⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.VII, s.76 vd.; Halime Doğru, **Kozluca**, s.139.; Coşkun Üçok, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, (Ankara: A.Ü.H.F. Yay., 1975), s.160.; Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, s.356; Sina Akşin, **a.g.m.**, s.163; Ömer Turan, **The Turkish Minority In Bulgaria, (1878-1908)**, (Ankara, T.T.K. Yay., 1998), s. 119-164; Bilâl N. Şimşir, "The Turkish Minority In Bulgaria: History And Culture", **I.J.T.S.**, Vol.4, No.2, (1989), p.159-178.

¹⁸⁵ Nedim İpek, **a.g.e.**, s.33.

iskan edilmişlerdir. 1891-1892 tarihleri arasında ise İstanbul'a yirmi iki bin iki yüz yirmi göçmen gelmiştir¹⁸⁶.

Balkan savaşlarından sonra ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da Türkiye'ye göçler devam etmiştir. Rumeli'den yapılan göçlerin en önemli sonucu Osmanlı Devleti'nin bu göçmen kitleleri yerleştirmek ve zararlarını telafi etmek çabaları yüzünden uğradığı zarardan çok, Rumeli'nin bir daha Osmanlı sınırlarına katılması ümitlerine de bir çizgi çizmiş olmasıdır¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Osmanlı Devleti'nin Kırım ve Kafkasya'dan gelen göçmenler ve bu konuda uyguladığı iskan siyaseti için Bkz. Abdullah Saydam, "Kırım Ve Kafkasya'dan Yapılan Göçler Ve Osmanlı İskan Siyaseti (1856-1876)", **Osmanlı**, C.4, (1997), s.677-686.

¹⁸⁷ Ahmet Halaçoğlu, "Balkanlardan Anadolu'ya Yönelik Göçler", **Türkler**, C.13, (2002), s.888 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEYAHATNAMELERDE DOBRUCA

3.1. Evliya Çelebi ve İbn-i Battuta Seyahatnamelerinde Dobruca Bölgesi

Osmanlı Devleti'nde temettuat defterleri M. 1844 tarihinde yani XIX. yüzyılda tutulmuştur. 17. yüzyılın en büyük seyyahlarından olan Evliya Çelebi Dobruca bölgesini ziyaret ederek seyahatnamesinde yer vermiştir. Ondan önce de XIV. yüzyılda İbn-i Battuta eserinde “Konstantiniye’ye Seyahatim” başlığı altında Dobruca bölgesinden kısa da olsa bahsetmiştir. Evliya Çelebi ve İbn-i Battuta'nın eserleri bölge ile ilgili ilk el kaynak olması bakımından vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Araştırma kapsamında Evliya Çelebi Seyahatnamesinin üç, İbn-i Battuta seyahatnamesinin de iki nüshasını karşılaştırılarak incelenmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinin İstanbul'da H. 1314 tarihinde basılan nüshasından 2. ve 3. Ciltlerini I.R.C.I.C.A. kütüphanesinden temin edilmiştir. Bundan başka İsmet Parmaksızoğlu'nun yayına hazırladığı Evliya Çelebi Seyahatnamesi ile Zuhuri Danışmanın hazırladığı Evliya Çelebi Seyahatnamesi de temin edilmiştir. İbn-i Battuta seyahatnamesinin ise yine I.R.C.I.C.A. kütüphanesinden elde edilen A. Sait Aykut'un hazırladığı İbn-i Battuta Seyahatnamesi ile Mümin Çevik'in hazırladığı İbn-i Battuta Seyahatnamesini karşılaştırılarak incelenilmiştir.

3.1.1. İbn-i Battuta Seyahatnamesinde Dobruca Bölgesi

İbn-i Battuta yaptığı seyahat sırasında Anadolu'da bulunduğu sırada Sinop'a varmıştı. Buradan denize açılan genç yaştaki gezgin Kırım'ın Kerç limanına çıkarak “Deşt-i Kıpçak” diye tabir ettiği bölgeden geçerek Özbek Sultan'la görüşmüş buradan da Özbek Sultanın üçüncü eşi ile birlikte İstanbul'a doğru yola çıkmıştır.

Burada bilinmesi gereken nokta Özbek Sultanın üçüncü eşinin Bizans İmparatorunun kızı olmasıdır. İbn-i Battuta, Beyelûn Hatun'la¹⁸⁸ birlikte İstanbul'a gidiş sebebini eserinde şu şekilde anlatır:

¹⁸⁸ Özbek Sultanın eşinin adını A.Sait Aykut, *Beyelûn Hatun* olarak verirken Zuhuri Danışman *Bilon Hatun* olarak verir. Bkz.: Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, **İbn-i Battuta Seyahatnamesi-I**,

“Hacı Tarhan şehrine vardığımızda Bizans hükümdarının kızı olan Beyelûn Hatun hem çocuğunu doğurmak hem de babasını ziyaret edip dönmek amacıyla İstanbul’a seyahat için Sultan’dan izin istedi; izni kabul edildi.

Bunun üzerine ben de Sultan’dan rica ettim; İstanbul’u görmek fırsatını bana da kazandırırın diye! Yolculuğumda beni hatuna yol arkadaşı yapmasını istirham ettim. Sultan başıma bir şeyler gelir diye korktuğu için evvelâ engel olmak istedi ama onu rahatlatıcı sözlerle ikna ettim ve şöyle dedim: «Senin himayen ve dostluğunun gölgesinde İstanbul’a gidersem hiç kimseden korkmam ve korkmama gerek kalmaz!»

İzin almıştım!”

H. 732 / M. 1332 yılının 10 Şevvalinde Bizans İmparatorunun kızı Beyelûn Hatun’un kfilesinde Ukek, Suğdak ve Babadağ yoluyla İstanbul’a gelen Seyyah bu yolla İstanbul’a varmıştır. İbn-i Battuta’nın seyahatinin önem taşıyan noktası da İstanbul’a dönerken Dobruca’dan geçip bu bölge hakkında kısa da olsa ilk elden kaynaklık etmesidir.

İbn-i Battuta’ya göre bugün Babadağ olarak bildiğimiz Baba Saltuk şehri o sırada Türklerin yaşadığı toprakların sonuydu. *Baba* kelimesinin tüm barbarlarda olduğu gibi aynı anlamı ifade ettiğini söyleyen İbn-i Battuta sadece “Ba” hecesinin kalın söylendiğini belirtir. Ünlü seyyah “...Kendi inançlarına göre insan üstü bir takım güçlere sahip imiş, ancak anlatılanların dinimizin kaideleri ve umdeleri ile bağdaşmasına olanak yoktur.” diyerek Sarı Saltuk’un manevi kimliği hakkındaki fikirlerini de belirtmekten geri kalmaz¹⁸⁹.

Buradan sonra on sekiz gün süren bir bozkırı aşan Beyelûn Hatun ve İbn-i Battuta’nın içinde olduğu kfile Bizans İmparatorluğu’nun ilk kalesi olan Mehatoli’ye ulaşırlar. Mehatoli’den sonra yirmi iki günlük bir yürüyüşten sonra başkent İstanbul’a ulaşırlar. Böylece İbn-i Battuta Dobruca bölgesi ile olan izlenimlerine son vermiş olur.

Çeviri, İnceleme Ve Notlar: A.Sait Aykut, (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004), s. 485 vd.; Muhammed Et-Tanci, **İbn-i Battuta Seyahatnamesi**, “**Tuhfetün-Nuzzar-Fi Garaibil-Emsar**, Cild I-II, Çev.: Mümin Çevik, (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983), s. 240.

¹⁸⁹ Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, **a.g.e.**, s.497 vd.; Muhammed Et-Tanci, **a.g.e.**, s.241 vd.

3.1.2. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Dobruca Bölgesi

3.1.2.1. Hacı Oğlu Pazarı Kazası

Evliya Çelebi H. 1062 yılında Özi Eyaletinde bulunmuş ve bu sırada Dobruca bölgesini ziyaret etmiştir. Evliya Çelebi bu bölge hakkındaki izlenimlerini oldukça ayrıntılı bir şekilde belirtmiştir. Öncelikle Hacı Oğlu Pazarı kazasından (bugünkü adı *Tolbuhin*¹⁹⁰) bahseden Evliya Çelebi bu kazanın Yıldırım Çelebi'nin oğullarından Musa Çelebi'nin beylerinden *Hacı Oğlu* adlı bir yiğidin adını aldığını söyler¹⁹¹.

Ünlü seyyah burada bulunduğu esnada kazanın yedi adet nahiyesi (mahallesi) ve 78 adet mamûr karyesi olduğunu belirtir. Bu kazaya ait H.1260 tarihli üç adet temettuat defterinde¹⁹² ise 42 adet mahalle ve 102 adet karye bulunmaktadır. Evliya Çelebi Hacı Oğlu Pazarı'nda: Muslu Efendi, Şeyh Efendi, Gazi Baba, Hacı Mehmed, Hacı Hızır, Eski, Çavuş Pazar mahallelerinin bulunduğunu söyler. Temettuat defterleri'nde ise bu mahallelerden yalnızca Gazi Baba ve Hacı Hızır mahalleleri bulunmaktadır.

Evliya Çelebi kazada Sipahi kethüdâyeri, yeniçeri serdarı ve muhtesibi olduğunu ancak kalesi olmadığından dizdarı (kale ağası), müftü ve nakibi olmadığını fakat âyân ve eşrafının çok olduğunu belirtir. İncelediğimiz Temettuat Defterleri'nde ise bu görevlilere değil sadece bir adet Rikab-ı Hümayun'a rastlıyoruz.

Hacı Oğlu Pazarının açık bir bayırda iki bin evli bir kaza olduğunu söyleyen Evliya Çelebi, kazadaki dört adet büyük caminin adını verir ve diğer ibadethanelerin mescit denilebilecek kadar küçük olduğunu belirtir. Evliya Çelebi'nin adını verdiği camiler şunlardır: Çarşı Cami, Çavuş Cami, Eski Cami, Şeyh Efendi Cami.

Evliya Çelebi Hacı Oğlu Pazarındaki eğitim konusuna da değinmiştir. Buna göre kazada medrese bulunmazken sadece on bir adet sübyan okulu vardı. Halkının çoğunun ticaretle uğraştığı temettuat defterleri'nde de hemen göze çarpan kazada Evliya Çelebi üç hamam, üç han ve yaklaşık iki yüz dükkan gördüğünü belirtir. Neredeyse iki yüz yıl

¹⁹⁰ Stephane Yerasimos, **a.g.e.**, (Ankara: Imprimerie De La Société Turque D'histoire, 1991), s.56.

¹⁹¹ Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, 5. Kitap, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, (İstanbul: Zuhuri Danışman Yay., 1970), s.229.

¹⁹² 11936, 11937 ve 11938 numaralı Temettuat Defterleri'nin tamamı Hacı Oğlu Pazarı kazasına aittir.

sonra tutulan defterlerde seksen altı adet dükkan, bir han, otuz beş asyab, iki kahve hane iki de mahzen bulunmaktadır. Hamamlarla ilgili herhangi bir bilgi ise bulunmamaktadır. Evliya Çelebi, bundan başka Köprülü-zâde Ahmed Paşa'nın kethüdası İbrahim Ağa'nın Hacı Oğlu Pazarı çarşısı içinde yaptırdığı “iki başı kapılı, kârgir, kiremit örtülü bir cadde üzerinde yüz adet dükkanla süslü bir bedesten”in şehre şöhret verdiğiğine de değinir¹⁹³. İbrahim Ağa bu bedestenin yanına bir de hamam yaptırmıştır.

Şehrin çok büyük bir içme suyu problemi çektiğini Evliya Çelebi şu şekilde anlatır¹⁹⁴:

“...böyle susuz bir şehirdir ki, halk pašalara arabalarla fıçı fıçı su taşırlar. Böyle hal hiçbir yerde görülmez. İşte Köprülü-zâde kethüdası İbrahim Ağa Allah rızası için yetmiş bin kuruş sarf ederek Ruznameci İbrahim Efendi çırağı Baba oğlu Bekir Ağa'nın hazırladığı taslak üzerinden iki konak yerden dağları, çölleri deşerek bir değirmenlik yerden geriz ile suyu bir yılda Hacı Oğlu Pazarına getirdi ve dokuz yerde güürül güürül akan çeşmeler yaptırıp halkı susuzluktan kurtardı. Halk suya doyduktan başka tüm hayvanları, bağ, bostan ve bahçeleri de canlanıp çevre cennete döndü. Bundan sonra çevre halkı her taraf sudan çamur oldu diye hayır sahibine şikayette bulundular. Ol kerem ıssı yine mürüvvet edip üç bin kuruş daha sarf ederek çeşmelere (dokuz adet) su yolları ve halk için de kaldırımlar yaptırarak şehri pakladı.”

Hacı Oğlu Pazarı halkının en önemli geçim kaynaklarının ticaret ve gaza olduğunu belirten ünlü seyyah şehrin ortasında haftada bir kez kurulan pazara civar köylerden ve kasabalardan mallar da getirildiğini ve meydan-ı muhabbette alış veriş görüldüğünü söyler. Hacı Oğlu Pazarında da Dobruca bölgesinin ünlü yiğit ve bahadırlarına rastlanıldığını ve bu bahadırların yöredeki Tatarlarla birlikte sefere çıktıklarını anlatır.

Dikkate eğer nokta ise Evliya Çelebi'nin Temettuat Defterleri'nde bu kazada yaşayan azımsanamayacak sayıda Gayri Müslim tebaadan bahsetmemesidir.

Evliya Çelebi Hacı Oğlu Pazarında bir süre konakladıktan sonra Varna limanı ile Yalçın, Kovarna, Kaligrad ve Mangalya kasabalarını Kazak taifesinin akınlarından halkı korumak için görevlendirildiklerini ve buradan ayrıldıklarını belirtir¹⁹⁵.

¹⁹³ Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş, *Seyahatname*, C.3, (İstanbul, 1314), s.346.

¹⁹⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname (Rumeli-Sol Kol-Edirne)*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1984), s. 59 vd.

3.1.2.2. Balçık Kazası

Bugünkü adı *Karvuna* olan Balçık Karadeniz kıyısında yaklaşık altı bin nüfuslu ve İlk Çağ'daki *Dionysopolis* kolonisinin kalıntılarının bulunduğu bir sayfiye kentidir¹⁹⁶.

Evliya Çelebi ise kazayı “Karadeniz’in Rumeli yakasında yalçın ve yüksek bir tepe eteğinde bakımlı bir liman” olarak tanımlarken Özi eyaletinin Hacı Oğlu Pazarı voyvodalığında yüzelli akça kadılık olduğunu da söyler¹⁹⁷.

Hacı Oğlu Pazarından çok daha küçük bir yerleşim yeri olan Balçık'ta o sırada Sipahi kethüdâyeri, yeniçeri serdarı bulunurken müftü ve âyân yoktur. Bölgeye ait beş adet temettuat defterinde de¹⁹⁸ herhangi bir resmi görevliye rastlayamıyoruz.

Evliya Çelebi Balçıkta beş adet mahalle ve mescit bulunduğunu bunların da en ünlüsünün de iskele başındaki Emir Cami olduğunu söyler. Balçık'a ait temettuat defterleri'nde ise on adet mahalle ve otuz altı adet karye bulunmaktadır.

Yaklaşık beş yüz adet evin bulunduğu Balçık'ta üç sübyan okulu, bir hamam, yedi, tüccar bir de yolcu hanı vardır. Evliya Çelebi İsmihan Sultan vakfından olan bu hamamın bakır kazanının Kazaklar tarafından çıkarılıp götürülmeye çalışıldığını anlatır¹⁹⁹.

Evliya Çelebi yüz elli adet dükkanın, kıyı boyunca da mahzenlerin,dağ eteklerinde de bağların bulunduğu kazanın eskiden büyük bir liman olduğunu fakat zamanla toprak ve kumla dolduğu için denizcileri zorlayan bir liman haline geldiğini ve bir tarafının da çamur olduğunu bu yüzden de adının Balçık olduğunu belirtir²⁰⁰. Yine de o sırada Karadeniz'in işlek limanlarından olan Balçık'ın alaca yağ mumuyla ün saldığını da söylemeden geçemez.

¹⁹⁵ Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş, *Seyahatname*, C.3, s. 348 vd.

¹⁹⁶ Pars Tuğlacı, *a.g.e.*, s.269; Stephane Yerasimos, *a.g.e.*, s.57.

¹⁹⁷ Evliya Çelebi, (*Rumeli-Sol Kol-Edirne*), s. 67.

¹⁹⁸ 11883, 11884, 11885, 11886 ve 11887 numaralı Temettuat Defterleri Balçık kazasına aittir.

¹⁹⁹ Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş, *Seyahatname*, C.3, s.354.

²⁰⁰ Evliya Çelebi, (*Rumeli-Sol Kol-Edirne*), aynı yer.

3.1.2.3. Mangalya Kazası

İlk Çağ'da *Kallatis* adlı koloninin kalıntıları üzerinde kurulan Mangalya kazası (bugünkü adıyla *Mangalia*²⁰¹) Osmanlı Sultanı I. Bayezid zamanında Ece Yakub'un oğlu Umurca Gazi tarafından fethedilmiştir. Ne var ki Umurca Gazi burayı fethetmekte oldukça zorlandığı için fetihten sonra kalesini yıktırmıştır. Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre deniz kıyısında, düzlük kumsal bir yerde bulunan Mangalya İsmihan Sultan vakfıdır. Dobruca toprağında üç yüz akçe kadılıktır²⁰².

Evliya Çelebi Mangalya şehrini ziyaret ettiği sırada burada şehir serdarı, muhtesib ve subaşının görevli olduğunu belirtir. Ayrıca Kazak taifelerinin saldırılarına sık sık maruz kalan kazada binaların sağlam yapıldığını da ekler.

12148 numaralı temettuat defteri Mangalya kazasının temettuat bilgilerini içermektedir. Bu deftere göre bir kaza merkezi, bir mahalle, iki çiftlik ve otuz beş adet karye bulunmaktadır. Evliya Çelebi ise – diğer kazaların aksine – bize Mangalya'daki belli başlı mahalleler veya karyeler hakkında herhangi bir bilgi vermez. Yine kazaya ait temettuat defterinde çok çok az sayıda Kazak taifesi ve Kıpti olarak adlandırılan gruplara rastlanmaktadır. Reaya olarak adlandırılan Gayri Müslim tebaa ise sadece iki hanede göze çarpmaktadır. Oysa Evliya Çelebi kazada yoğun bir Yahudi nüfusun ve Lâz ahalisinin yaşadığını söyler.

İsmihan Sultan vakfından olan Mangalya kazasındaki en önemli caminin İsmihan Sultan Camii olduğunu söyleyen Evliya Çelebi kazada bundan başka yedi sübyan okulu, üç han, üç yüz kadar dükkan, küçük bir bedesten ve hamamı bulunduğunu da belirtir. H. 1260 tarihli temettuat defterinde ise sadece bir adet dükkan göze çarpmaktadır. Bu dükkandan başka kazada değirmen, fırın, asyab ve mahzen gibi binalar da bulunmaktadır.

Evliya Çelebi Mangalya'da bundan başka iskele başında ve diğer yerlerde üç yüz kadar mahzen bulunduğunu ve bunların en büyüğünün Serdar Han olduğunu söyler.

²⁰¹ Stephane Yerasimos, **a.g.e.**, s.57.

²⁰² Evliya Çelebi, (**Rumeli-Sol Kol-Edirne**), s. 68 vd.

Ünlü seyyahın bu kaza hakkında değindiği en son nokta ise kazanın dört bir tarafını çevreleyen bağ ve bahçelerin yanında bulunan *Muharrem Baba Tekkesi*'dir. Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre burada bütün ihtiyar ve gençler bu gönül açıcı tekkede ikindiden sonra can sohbeti etmektedirler²⁰³.

Evliya Çelebi'de Mangalya'da 1590 yılında yaptırılan Esmâ Sultan Cami hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kazada ayrıca 1713'de ve 1823'de iki mescit yaptırılmıştır. İlk mescidin tüm masraflarını devlet karşılarken diğerinin tüm masraflarını ise mahalle sakinleri karşılamaktadır²⁰⁴.

3.1.2.4. Köstence Kazası

Bugün Romanya'nın en önemli liman şehirlerinden biri olan ve Karadeniz kıyısında bulunan Köstence şehri (ya da *Constanta*) M.Ö. VI. yüzyılın başlarında *Tomis* adıyla Miletli Yunanlılar tarafından kurulmuştur²⁰⁵.

Mangalya kazasından sonra kuzeye çıkarak Köstence şehrine ulaşan Evliya Çelebi önce kentin kalesinden bahseder. Tıpkı Mangalya gibi I. Bayezid zamanında fethedilen Köstence şehri kalesi fethedilmekte çok güçlük çekildiği için fetihten sonra yıktırılıp taşları denize döktürülmüştür. H. 1062'de buraya gelen Evliya Çelebi deniz kıyısında yüksek bir tepe üzerinde bu kalenin surlarının temellerinin bulunduğunu söyler.

I. Bayezid'in burayı fethetmesiyle kalede yaşayan ahali Kefe kalesindeki Ceneviz kralına sığınmışlardır. Çünkü o sırada Karadeniz sahilindeki kaleler – Terkos, Amasra, Sinop, Trabzon kaleleri Rum Konstantin'in hakimiyetinde idi – Cenevizlilerin egemenliği altındaydı. Sultan Bayezid Veli, Kefe ve Azak kalelerini Gedik Ahmed Paşa komutasında bir kuvvetle fethedince Karadeniz'de Cenevizlilerin egemenliği sona ermişti. Bu yüzden Cenevizliler Sakız Adasında konuşlanmak zorunda kalmışlardı. I. Süleyman devrine dek burada varlıklarını sürdüren bu halk gemilerle hacca giden

²⁰³ Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, **a.g.e.**, s.240.

²⁰⁴ Nureddin İbram, **Dobruca'daki Müslüman Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar, Dini Hayatı Ve Ana Dilindeki Eğitim**, Çev.: Belghiuşar Cartalı Buliga, Namık Kemel Yıldız, (Constanta: Ex Ponto Yay., 1999), s. 65.

²⁰⁵ Bogdan Murgescu, "Köstence", **T.D.V.İ.A.**, C.29, (1997), s.276.

Müslüman kabileleri rahatsız ediyorlardı. Koca Piyale Paşa yüz yetmiş parça kadirge ile bu sorunu çözmekle görevlendirildi²⁰⁶. Yapılan görüşmeler sonucu kale tüm cephaneye ve hazineleri ile Piyale Paşa'ya teslim ederek Malta'ya geçtiler. O sırada İslamiyet'i kabul eden beyleri de I. Bayezid zamanında Köstence'yi boşaltırken liman kalesi eşığı altında yedi küp altın ve cevahir gömdüklerini kendisinin bu hazinenin çıkarılması ile görevlendirilmesini istedi.

Sultan I. Süleyman bu zâtın yanına üç yüz adam vererek Köstence'ye yolladı. Burada ağzına kadar dolu yedi küp altından başka sayısız silah, lal, yakut, elmas, ve taşlar çıkartılarak Padişaha teslim edilir²⁰⁷. I. Süleyman bu hazine ile kendi memleketinde Şehzade ve Süleymaniye camilerini inşa ettirip kalanı ile de Köstence şehrini imar ettirmiştir²⁰⁸.

Evliya Çelebi deniz kıyısında olmakla birlikte pek de mamur olmayan şehrin sık sık Kazak yağmalarına maruz kaldığını belirtir. O sırada Silistre eyaletinin Karasu kazasına bağlı yüz elli akça kaza olan Köstence'nin sadece bir mahallesi bulunduğunu da ekler. Köstence'ye ait temettuat defterleri'nde de²⁰⁹ bu kazada sadece iki mahalle bulunmaktadır. Evliya Çelebi Köstence'ye ait olan köy isimlerini vermez. Ancak ileride değinileceği üzere temettuat defterleri'nde Köstence kazasına dahil olan bazı köyleri Babadağ kazasında sayar.

Köstence'de küçük bir cami, bir han, iskele başında da kırk - elli hana benzer ambar ve birkaç dükkan dan başka yapı olmadığını söyleyen Evliya Çelebi daha sonra Köstence'ye ait şu bilgiyi verir²¹⁰.

“... geçmiş zamanlarda Cenevizliler İstanbul Tekfurunun korkusundan ve Tatar akıncıları derdinden ta Karasu yakınlarından Tuna'da derin bir hendek kazarak ırmak sularını Kara harman'a akıtıp Babadağı ve Tolçi kaleleriyle Beştepe arasını bir ada haline getirmişlerdi. Şimdi bile yol üzerinde hendek duvarları ve kulenin kalıntıları görülmektedir. Bu yöredeki köylerin binaları sözü edilen hendek taşlarından yapılmıştır. Buraya *Karadeniz Köstencesi*, Sofya yakınındakine de *Bane Köstencesi* derler.

²⁰⁶ Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, **a.g.e.**, s. 241 vd.

²⁰⁷ Evliya Çelebi, (**Rumeli-Sol Kol-Edirne**), s.71 vd.

²⁰⁸ İsmet Parmaksızoğlu elde edilen bu hazine ile Edirne Selimiye Camii'nin inşa ettirildiğini söyler. Oysa 1314 yılında basılan Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde ve Zuhuri Danışman'ın hazırladığı nüshalarda İstanbul'daki Şehzade ve Süleymaniye Camilerinin inşa ettirildiği yazılıdır.

²⁰⁹ 12124, 12125, 12126, 12127 ve 12128 numaralı Temettuat Defterleri Köstence kazasına aittir.

²¹⁰ Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş, **Seyahatname**, s.360 vd.

Geçmişte burası büyük bir liman imiş ki kalıntılarını şimdi de görmek mümkündür. Ama zaman, taş, kum toprak ve çakılla doldurmuş. Karadeniz'in dalgalarıyla da barınılmaz olmuştur. Kimi yıllar nice gemiler paralanır. Allah onara.”

Osmanlı Devleti'nde 1900'lü yıllarda yalnız Köstence vilayetinde 166 cami bulunuyordu. Bunlardan 161'inin bakım ve onarım masrafları Müslüman topluluğu tarafından karşılanırken 5 tanesinin (Köstence'deki Aziziye – bugünkü Hünkâr Cami – , Mangalya, Boğazköy, Mecidiye ve Hırsova Camileri)masraflarını ise Romen hükümeti karşılıyordu²¹¹.

Buradan daha da kuzeye giderek önce Kara harman Kalesine daha sonra da *Kaligra Sultan* zaviyesine ulaşan Evliya Çelebi burada Sarı Saltuk ve Kaligra Sultan'ın ilişkisini şöyle açıklar:

Hoca Ahmed Yesevi'nin yanında yetişmiş olan Kaligra Sultan Rum diyarında seccade sermeye izin alınca yanında üç yüz dervişle Orhan Gazi'nin yanına geldi. Bursa'nın fethinden sonra *Hacı Bektaş-ı Veli* Kaligra Sultanı Moskova, Leh ve Dobruca diyarlarına gönderip Rum erenlerinden olmaya izin vermişti. Kaligra Sultan bölgeye gelince *Seved Nikola* yani *Sarı Saltuk* adlı bir rahiple tanışarak onu öldürmüştü ve onun kılığına girerek kendisini Sarı Saltuk olarak tanıtmış ve bin yıllar boyunca birçok kişiyi İslama kazandırmıştır. Kaligra Sultan'ın kendisi de sarışın olduğu için Ahmed Yesevi ona *Saltuk Bay* derdi. Oysa Kaligra Sultan'ın asıl adı *Mehemmed Buharî*'dir²¹².

Evliya Çelebi daha sonra Kaligra Sultan ile ilgili şu hikayeyi anlatır: Dobruca Kralı Kaligra Sultan'a gelerek kendisinden yardım ister. O sırada Dobruca'ya dadanmış olan ejderha yerli halktan bir çok kişiyi öldürmüştü sıra kralın kızlarına gelmiştir. Sarı Saltuk İslamiyeti kabul etmesi şartıyla kral kızlarını ejderhadan kurtarmayı kabul eder. Ve Sarı Saltuk yanına kılavuz olarak aldığı bir papazla kızları kurtarır. Kralın huzuruna gelip kızlarını teslim eden Sarı Saltuk burada papazın ihanetine uğrar. Zira papaz, kızları kendisinin kurtardığını iddia eder. Bu durum karşısında Sarı Saltuk, papaz ile birlikte bir kazana atılmasını, doğruyu söyleyenin kazandan sağ çıkacağını söyler. İsteği

²¹¹ Nureddin İbrahim, a.g.e., s. 59.

²¹² Evliya Çelebi, (**Rumeli-Sol Kol-Edirne**) ,s.75 vd.

kabul edilir. Kazandan Sarı Saltuk sağ çıkar ve Dobruca kralı da Orhan Gazi'ye boyun eğip İslamiyeti kabul ederek *Ali Muhtar* adını alır²¹³.

Evliya Çelebi o yıl içinde Sarı Saltuk'un vefat ettiğini ve vasiyeti üzerine yedi tabut hazırlandığını söyler. Bu tabutları sırasıyla Moskova, Leh, Çeh, İsveç, Edrone, Boğdan kralları alıp memleketlerine götürüp orada Sarı Saltuk'u defnederler²¹⁴. Yedinci tabutu ise Dobruca kralı Ali Muhtar Kaligra kayalarında öldürdüğü ejderhannın mağarasına gömülmüştür. Dobruca'daki Sarı Saltuk makamını ise Osmanlı Sultanı II. Bayezid onarmış ve yanına bir mescit, medrese ve han yaptırmıştır. Babadağ şehri ise adını burada gömülü olan Sarı Saltuk'a izafeten almıştır.

3.1.2.5. Babadağ Kazası

Saltuk Baba'ya izafeten Babadağ adını alan şehir bugün *Babadaghi*²¹⁵ olarak anılır. Birinci Bölüm'de de değinildiği üzere Sultan II. İzzeddin Keykavus zamanında buraya gelen Sarı Saltuk manevi olarak kendisine bağlı olan kalabalık sayıdaki Türkmen nüfusla birlikte Rumeli'ye gelmiş ve burayı yurt edinmiştir. I. Bayezid burayı düşünde görerek bu şehri Sarı Saltuk'a vakfetmiştir. Şehrin ikinci hakimi ise burada yoğun imar faaliyetlerinde bulunan Sultan II. Bayezid'dir.

Bu şehrin de kalesi de tıpkı Mangalya ve Köstence kaleleri gibi yıkılmıştır. Kazaklar birçok kez bu şehri basarak Saltuk Baba tekkesinin sağan, tabak ve tencerelerini alıp giderken bir gece serseri dolaştıkları halde kayıklarını da bulamadıklarından yağmaladıkları bakır kapları tekrar tekkeye bırakmışlardır ve bu sırada da yerli halk tarafından tutsak alınmışlardır. Denizdeki gemileri de dalgalar yüzünden karaya vurup parçalanmışlar halk da bu yağmayı kendi arasında üleşmiştir.

IV. Murad, Koca Kenan Paşa'ya Babadağı şehrinin muhafazası için bir kale yaptırmasını ve anahtarının kendisine teslim edilmesini ister. Ancak kalenin inşası bitmeden Kenan Paşa azledildi ve o günden sonra ne kalenin yapımı tamamlandı ne de

²¹³ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C.2, s.133 vd.

²¹⁴ Evliya Çelebi Sarı Saltuk'un sırasıyla Moskova, Danska İskeleyi Proniçe, Bivança, Edirne yakınındaki Batorye manastırı (bugünkü Babaeski) ve Bozova Kalesi yakınlarındaki bir manastırda türbeleri olduğunu söyler.

²¹⁵ Stephane Yerasimos, *a.g.e.*, s.56.

burada bekçi görevlendirildi. Evliya Çelebi Tuna'nın en önemli iskelelerinden olan Babadağ'ın hala bir kaleye muhtaç olduğunu üzümlere belirtir²¹⁶.

Babadağ şehrinin yedi naibi ve yüz parça köyü bulunduğunu söyleyen Evliya Çelebi bu köylerden seksen ikisinin adını verir²¹⁷. Bu isimleri verme nedenini ise bölgenin ne kadar Türkleşmiş olduğunu kanıtlamak için olduğunu söyler. Babadağ'a ait temettuat defterleri'nde²¹⁸ Evliya Çelebi'nin bahsettiği on iki adet köye rastlıyoruz. Bunlar sırasıyla; Sebil, Sapanca, Acıgöl, Tatar Çamurlusu, Sarıgöl, Teresenlik, Nalband, Kargalık, Türk Çamurlusu, Taş Ağıl, Kara Nasuh, Düğüncü karyeleridir.

Evliya Çelebi daha sonra şehri tanıtmaya devam eder. O devirde kazada belli başlı üç camii olduğunu söyleyen seyyah önce Ulu Cami'yi anlatır. Sultan II. Bayezid zamanında yaptırılan bu caminin Evliya Çelebi'nin anlatımına göre kalabalık bir cemaati ve velî mertebesinde bir imamı varmış. Bundan başka Gazi Ali Paşa Cami²¹⁹ ve Defterdar Derviş Paşa Cami'yi de tanıtan Evliya Çelebi birçok küçük mescidin, üç medresenin ve yirmi adet sübyan mektebi, sekiz adet han, üç hamam ve üç yüz doksan dükkanı olduğunu da ekler. Kentte on bir adet tekke bulunduğunu bunların da en önemlisinin Sarı Saltuk Tekkesi olduğunu belirten Evliya Çelebi şehrin bağlarının, beyaz ekmeğinin, yoğurdunun ve üzüm şirasının meşhur olduğunu da sözlerine ekler²²⁰.

²¹⁶ Evliya Çelebi, (**Rumeli-Sol Kol-Edirne**), s. 81 vd.

²¹⁷ Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş, **Seyahatname**, s.363 vd.

²¹⁸ 11880, 11881 ve 11882 numaralı defterler Babadağ kazasına ait temettuat bilgilerini içerir.

²¹⁹ Babadağ'da bulunan Ulu Cami ve Gazi Ali Paşa Cami (Türbesi ile birlikte) 1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslar tarafından yıktırılmıştı. Daha sonra Gazi Ali Paşa Türbesi Kırım Hanı Mengli Giray tarafından tamir ettirilmiştir. Nureddin İbram, **a.g.e.**, s.61.

²²⁰ Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi, **a.g.e.**, s.247 vd.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 1844 NÜFUS SAYIMINA GÖRE DOBRUCA BÖLGESİNİN İDARİ, DEMOGRAFİK, SOSYAL VE EKONOMİK GÖRÜNTÜSÜ

4.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Dobruca Bölgesine Ait Temettuat Defterleri

XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu genelinde yapılan *Emlâk ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuatı Sayımları* sonucu oluşan ve adına kısaca *Temettuat Defterleri* adı verilen defterler bu yüzyılın idari, demografik ve sosyal görüntüsü hakkında vazgeçilmez bir kaynaktır. Araştırma kapsamında Dobruca bölgesine ait *Babadağ, Balçık, Hacı Oğlu Pazarı, Köstence* ve *Mangalya* kazalarına ait toplam 2430 sayfadan oluşan²²¹ on yedi adet temettuat defteri tercüme edilmiştir. Bu defterlerin Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki katalogundaki özet bilgileri şunlardır²²²:

Tablo 1. Babadağ Kazası Temettuat Defterleri

Genel Sıra No	Özel Sıra No	Ebat	Bşl. Tarihi	Bitiş Tarihi	İçeriği
11880	11880	17,5*51,5	1260	1261	Babadağ ve Hırsova kazaları karyelerindeki Müslüman Tatarların emlâk, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (40 s.)
11881	11881	17*49	1260	1261	Babadağ kazası mahallatından Gayri Müslim ahalinin emlâk, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (476 s.)
11882	11882	17*49	1260	1261	Babadağ kazasının mahallatının Müslüman ahalesinin emlâk, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (152 s.)

²²¹ Yukarıda verdiğimiz tabloda 17 adet defterin toplam sayfa sayısı 2497 olarak verilmektedir. Oysa defterler tek tek incelendiğinde bu defterlerin toplam sayfa sayısı 2430 olarak görülmektedir.

²²² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **Maliye Nezareti Temettuat Kataloğu**, (11020-13118), VII.Cilt, Katalog No: 514.

Tablo 2. Balçık Kazası Temettuat Defterleri

Genel Sıra No	Özel Sıra No	Ebat	Bşl. Tarihi	Bitiş Tarihi	İçeriği
11883	11883	18*43	1260	1261	Balçık kazasının Kuran karyesi ahalisinin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (64 s.)
11884	11884	17*50,7	1260	1261	Balçık kazasının karyelerinin Gayri Müslimlerinin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (84 s.)
11885	11885	18,5*48,5	1260	1261	Balçık kazası Gayri Müslimlerinin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (90 s.)
11886	11886	18,5*45,3	1260	1261	Balçık kazasının Gayri Müslimlerinin emlak, arazi ve temettuatlarını mübeyyin defter (90s.)
11887	11887	19*46	1260	1261	Balçık kazasının Müezzinzade, Ahned Bey, Hacı Hamza, Hacı Peri, Hacı Murad, ...vs mahallelerinin emlak, arazi ve temettuatlarını mübeyyin defter (92s.)

Tablo 3. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Temettuat Defterleri

Genel Sıra No	Özel Sıra No	Ebat	Bşl. Tarihi	Bitiş Tarihi	İçeriği
11936	11936	17,5*49,5	1260	1261	Silistre Eyaleti Varna Kaymakamlığı, Hacı Oğlu Pazarı Kazası mahallatından Cami-i Atik Mahallesi ahali-i Ermeniyanın emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (190 s.)
11937	11937	17,2*49,3	1260	1261	Hacı Oğlu Pazarı kazası karyelerindeki Müslüman ahalinin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (412 s.)
11938	11938	17,3*49,5	1260	1261	Hacı Oğlu Pazarı mahallelerindeki Müslümanların emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (252 s.)

Tablo 4. Köstence Kazası Temettuat Defterleri

Genel Sıra No	Özel Sıra No	Ebat	Bşl. Tarihi	Bitiş Tarihi	İçeriği
12124	12124	20*55,5	1260	1261	Silistre Eyaleti, Varna Sancağı, Köstence Kazası karyeleri Gayri Müslimlerinin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (20 s.)
12125	12125	19*50	1260	1261	Köstence kazası ve karyelerindeki müslümanların, emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (148 s.)
12126	12126	19,5*56	1260	1261	Köstence kazası, Sekban-ı Kebir ve Sekban-ı Sagir karyeleri Gayri Müslimlerinin, emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (20 s.)
12127	12127	17,5*51	1260	1261	Köstence kazası karyeleri Müslümanlarının, emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (136 s.)
12128	12128	18*49	1260	1261	Köstence kazası karyelerindeki ağnam sahibi Gayri Müslimlerin, emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (60 s.)

Tablo 5. Mangalya Kazası Temettuat Defterleri

Genel Sıra No	Özel Sıra No	Ebat	Bşl. Tarihi	Bitiş Tarihi	İçeriği
12148	12148	18,5*46	1260	1261	Silistre Eyaleti, Varna Kaymakamlığı, Mangalya kaza ve kasabasındaki Müslim ve Gayri Müslim ahalinin, emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter (182 s.)

4.2. İdari Durum

1844 yılına ait temettuat defterleri'nde Dobruca bölgesine ait kazalar Silistre Eyaleti'nin Varna Sancağı'na bağlı olarak kaydedilmişlerdir. Bu sancak Kanuni Sultan Süleyman devrine ait Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-ili defterlerinde Rumeli Eyaletine dahil edilmiştir²²³. 1632 yılına dek bu konumunu sürdüren Silistre Livası; 1632'den sonra Özi Eyaleti sınırlarına dahil edilmiştir²²⁴.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1831 yılında yapılan sayımla sancakların sınırları yeniden belirlenmiştir. Silistre Eyaletinin kazaları bu tarihte Liva-i Silistre (Paşa Sancağı), Niğbolu, Vidin, Çirmen, Vize, Kırkkilise idi²²⁵. Dobruca Bölgesine dahil olan kazalar (Babadağ, Balçık, Hacı Oğlu Pazarı, Köstence ve Mangalya) bu sayım sonucu Silistre Eyaleti sınırları içinde idi. Enver Ziya Karal bu sayımı içeren çalışmasında Rumeli tarafında sayıma tabi tutulan yerler arasında Sağ kol kazalarını şu şekilde sıralamıştır²²⁶:

“Varna, İshakçı, Mangalya, Balçık, Maçın, Köstence, Hırsova, Tolcı, Babadağ, Karinabad, Dostkasrı, Aydos, Yeni Pazar, Pravadı, Vakfiyye, Pazarcık, Çardak”.

Aynı kazalar 1844 sayımında göre Silistre Eyaletinin Varna Sancağına bağlı olarak kayıt edilmişlerdir. Bu tarihte tutulan 11880 numaralı temettuat defterinde Eyalet

²²³ 370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-İli Defteri (937 / 1530), C.II, (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., 2002), s.2 vd.

²²⁴ İ. Metin Kunt, **Sancaktan Eyalet, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası Ve İl İdaresi**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 1979, Ek:1, 2, 3.

²²⁵ Fazıla Akbal, “1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İdari Taksimat Ve Nüfus”, **Bell.**, C.XV, S.60, (1951), s.621.

²²⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı, 1831**, (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay., 1997) s.13.

ve sancak adı verilmeyip Babadağ ve Hırsova kazaları olarak, 11936 ve 12148 numaralı temettuat defterlerinde ise Silistre Sancağı Varna Kaymakamlığı olarak kayıt edilmiştir.

4.3. Demografik Durum

Yukarıda özelliklerini verilen temettuat defterleri incelendiğinde Babadağ kazasına ait 3 defterde 21 mahalle, 72 karye ve 6 kale ve 2 çiftlik²²⁷; Balçık kazasına ait 5 defterde 10 mahalle, 36 karye; Hacı Oğlu Pazarı kazasına ait 3 defterde 42 mahalle ve 102 karye; Köstence kazasına²²⁸ ait 5 defterde 2 mahalle ve 52 karye ve son olarak Mangalya kazasına ait 1 defterde 1 kaza merkezi, 1 mahalle, 36 karye ve 2 adet çiftlik bulunduğu görülmektedir.

Dobruca bölgesinde bu defterler göz önüne alındığında Miladi 1844 tarihinde toplam 8260 hane bulunmaktadır. Bu hanelerin 4740'ı *Müslim ahali*, 7'si *Müslim Kıptiyan ahali*²²⁹, 3513'i *Gayri Müslim ahali* olarak kaydedilirken bu Gayri Müslim ahalinin de 87'si *Ermeni*,²³⁰ 7'i *Yahudi*,²³¹ 1'i *Zımnıyan*,²³² 7'si *Kazak taifesi*²³³, 106'sı *Bekar*²³⁴ kalan 3304 hanesi de *Reaya* olarak nitelendirilmiştir.

Ömer Lütfi Barkan eserinde her hanede ortalama 5 kişinin ikamet ettiğini, toplam hane sayısı ile 5 rakamını çarparak yaklaşık nüfusun bulunabileceğini belirtir²³⁵. Buna göre Dobruca bölgesinde Müslim nüfus 23,700, Gayri Müslim nüfus 17,565, Müslim Kıpti nüfus 35, toplam nüfus ise yaklaşık olarak 41,300 dür. Bu sayıya yaklaşık

²²⁷ Murad Ağa'nın çiftliği 11882 numaralı temettuat defterinde Pelyevlü-2 Karyesinin içinde, Hasan Ağa'nın çiftliği ise aynı defterde Kara Hürmüs Karyesinin içinde bulunmaktadır. Adı geçen çiftliklere ait bilgileri genel tablolarda temettuat defterinde verildikleri karyelere dahil etmeden ayrı satırlarda verilmiştir.

²²⁸ Yukarıda verdiğimiz tabloda 12125 numaralı temettuat defterinde Köstence kaza merkezine ait bilgilerin de olduğu belirtiliyor. Ancak defter incelendiğinde Kaza merkezi başlığı altında herhangi bir temettuat bilgisi bulunmuyor. Sadece defterin ilk 19 sayfasında Mahalle-i Çarşı ve Çalık Mahallesi'ne ait temettuat bilgileri bulunuyor.

²²⁹ 12148 numaralı temettuat defterinde, Mangalya kaza merkezi, s.2-30, 4 Hane, Tekilik Karyesi, s.38-44, 3 hane.

²³⁰ 11881 numaralı temettuat defterinde, Sofyalar Karyesi, s. 22-30, 39 hane, Kavak Mahallesi, s. 31-33, 10 hane, 11936 numaralı temettuat defterinde, Cami-i Atik Mahallesi, s. 2-4, 7 hane, Hacı Bayram Mahallesi, s. 5, 1 hane, Gazi Baba Mahallesi, s. 6-13, 25 hane, Hacı Sinan Mahallesi, s.14-15, 5 hane.

²³¹ 11881 numaralı temettuat defterinde, Kartutan Mahallesi, s.34-35, 7 hane.

²³² 11936 numaralı temettuat defterinde, Kara Bağcı Karyesi, s.183, 1 hane.

²³³ 12148 numaralı temettuat defterinde, Yahşi Pınar Karyesi, s.31-33, 7 hane.

²³⁴ 11881 numaralı temettuat defterinde, Sarı Köy Kurak Karyesi, s.398-431, 23 hane, Bekçi Kazanı Karyesi, s. 432-453, 24 hane, Kızılcasu Kazak Karyesi, s.454-476, 59 hane.

²³⁵ Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları Ve Osmanlı Devleti", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, .(1965), s. 1-26.

denilmesinin sebebi bazı hanelerde “dul”, “yetim”, “ihtiyar”, “alel ve aciz”, “âmâ”, “bekar” gibi ibarelerin bulunmasıdır. Bu tip hanelerde 5 kişinin ikamet ettiğini söylemek olanaksızdır.

Tablo 6. Dobruca Bölgesinde Nüfus Dağılımı

	Mahalle	Karye	Kaza Merkezi	Kale	Çiftlik
Müslim	53	194	1	-	2
Gayri Müslim	22	97	-	6	-
Müslim ve Gayri Müslim	1	7	-	-	-
Toplam	76	298	1	6	2

Tablo 7. Dobruca Bölgesinde Yaklaşık Nüfus

	Hane	Yaklaşık Nüfus
Müslim	4740	23,700
Gayri Müslim	3513	17,565
Müslim Kıptiyan	7	35
Toplam	8260	41300

Enver Ziya Karal 1831 Sayımlarını incelediği eserinde Silistre sancağının nüfusunu 2 kısımda incelemiştir²³⁶. Fakat burada dikkate alınması gereken nokta Babadağ kazasının her iki kısımda da bulunmasıdır. Bundan başka bir de “Babadağ Tatarları” satırını ilave etmiş bulunmaktadır. Tablo 8’de Enver Ziya Karal’ın 1831 sayımından elde ettiği sonuçlar ile 1844 sayımından elde edilen sonuçlar bir arada verilmiştir. Ayrıca 1831 sayımından farklı olarak 1844 sayımında Babadağ kazasında 7 adet Yahudi hane kaydedilmiştir.

²³⁶ Enver Ziya Karal, **a.g.e.** aynı yer.. Doğu Rumeli’nin nüfusu hakkında ayrıca Bkz.: Yusuf Halaçoğlu, “Kuruluşundan Günümüze Bulgaristan’da Türk Nüfusu”, **V. Milletlerarası Türkiye Sosyal İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler**, (1990), s.505-513.

Tablo 8. 1831 Ve 1844 Sayımlarına Göre Dobruca’da Nüfus Dağılımı

Kaza Adı	Müslim		Gayri Müslim		Kıptıyan		Ermeni		Toplam	
	1831	1844	1831	1844	1831	1844	1831	1844	1831	1844
Babadağ	9024	772	5660	2193	488	-	-	49	15172	3021
Babadağ Tatarları	3621	-	-	-	-	-	-	-	3621	-
Balçık	1766	538	630	399	127	-	-	-	2523	937
Köstence	1417	866	386	413	41	-	-	-	1844	1279
Mangalya	694	435	15	9	37	7	-	-	746	451
H.O.Pazarı	3515	2129	1048	405	-	-	-	38	4967	2572
Toplam	20037	4740	7739	3419	693	7	-	87	28469	8260

4.3.1. Mahalle ve Köylerin Toponimisi²³⁷

Yukarıda verdiğimiz tablodan da anlaşıldığı üzere Dobruca bölgesine ait toplam on yedi adet temettuat defterinde 76 mahalle, 298 karye, 1 kaza merkezi, 6 kale ve 2 çiftlik bulunmaktadır.

Babadağ kazasındaki 21 adet mahalleden üç tanesi dışında Müslim nüfus barındırmaktadır. Bu kazaya ait temettuat defterleri’ne 91 haneli Varoş Mahallesi halkı “Reaya”, 10 Haneli Kavak Mahallesi halkı “Ermeniyan”, 8 haneli Kartutan Mahallesi halkı da “Yahudi” olarak kaydedilmiştir. Köylerde baktığımızda ise; 11881 numaralı temettuat defterinde bulunan toplam 45 adet karye Gayri Müslim nüfusa sahip olarak kaydedilmektedir. Yine bu defterde bulunan 6 adet kale de Gayri Müslim nüfus barındırmaktadır. Kalelerin adları da karyelerle benzerlik göstermektedir.

Babadağ kazasında 11882 numaralı temettuat defterinde Pelyevlü-2 karyesinin başında Murad Ağa’nın, Kara Hürmüs karyesinin başında ise de Hasan Ağa’nın çiftlikleri bulunmaktadır. Bu çiftliklerin yekünleri dahil oldukları karyenin yekününe katılmayarak genel tablolarda ayrı satırlarda gösterilmiştir.

Babadağ kazasındaki karyelerle ilgili olarak belirtmemiz gereken diğer bir nokta da bazı karye isimlerinin 11880 ve 11882 numaralı temettuat defterleri’nde de bulunmasıdır. Örneğin Düğüncü karyesi hem 11880 hem de 11881 numaralı temettuat

²³⁷ Dobruca bölgesindeki tüm yerleşim merkezlerine ait hane sayılarını içeren tablo ekte verilmiştir.

defterinde bulunmaktadır²³⁸. Unutmamak gerekir ki bu karyelerin sadece isimleri benzemekte olup, içerdiği bilgiler tamamen farklıdır. Bundan başka Sadece 11881 numaralı temettuat defterinde bulunan Sofyalar karyesinin “Ermeniyan”, diğer karyelerin “Reaya” olarak kaydedildiğini belirtmekte fayda vardır. Bu Gayri Müslim karyelerden başka Babadağ kazasında 21 adet Müslim karye bulunmaktadır.

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere Babadağ, Dobruca bölgesinin en yoğun nüfus barındıran kazasıdır. Gayri Müslim nüfusun çoğunluğu Tuna sahiline yakın karyelerde toplanmışlardır. Sarı Köy Kurak, Bekçi Kazanı ve Kızılcasu Kazak karyelerinde bulunan 106 bekar nüfus balıkçılıkla uğraşmaktadır. Zaten genel tablolardan da anlaşılacağı üzere Babadağ kazasında yoğun bir balıkçılık faaliyeti yapılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta 106 adet “bekar” olarak kaydedilmiş sadece bir adet erkek nüfusun yaşadığı hanelerin bulunmasıdır. Büyük olasılıkla bunlar çalışmak için diğer karyelerden göç etmiş genç işgücüdür.

Balçık kazasına baktığımızda ise burada bulunan 10 mahalleden sadece 11884 numaralı temettuat defterinde bulunan Müezzinzade mahallesi tamamen Gayri Müslim nüfus barındırırken 11887 numaralı temettuat defterinde bulunan Müezzinzade-2 mahallesi 54 Müslim, 13 Gayri Müslim hane barındırmaktadır. Bunun dışındaki tüm mahallelerde Müslim nüfus yaşamaktadır. Karyelerde de durum bu yöndedir. Balçık kazasının karyelerinin birkaçında da hem Müslim hem de Gayri Müslim nüfus birlikte yaşamaktadırlar. Bunlara 11885 numaralı temettuat defterindeki Mihalban, Kılıççı, Malakçı karyeleri ile 11886 numaralı temettuat defterindeki Keyah Ormanı, Satılmış, Arabacı ve Hacılar karyeleri örnek gösterilebilir.

Hacı Oğlu Pazarı kazasında bulunan 42 adet mahalleden 12’si “Hacı” ünvanlı şahısların adını taşımaktadır. Bu mahalleler:

11936 numaralı temettuat defterinde; Hacı Bayram, Hacı Sinan, Hacı Ahmet, 11938 numaralı temettuat defterinde; Hacı Hızır, Hacı Nasuh, Hacı Yusuf, Hacı Hasan, Hacı Emrullah, Hacı İbrahim, Hacı Durası, Hacı Ahmet, Hacı Bayram.

²³⁸ Bu nedenle genel tablolarda aynı ismi taşıyan karye ve mahallelerin adlarının yanına karışıklık oluşturmaması için 1 ve 2 rakamlarını verilmiştir.

İlk bakışta bu mahallelerin tamamen Müslim mahalleler oldukları izlenimi uyansa da 11936 numaralı temettuat defterindeki Hacı Bayram ve Hacı Sinan mahallelerinde Ermeni nüfus ikamet ediyordu. Bunlardan başka Cami-i Atik ve Gazi Baba mahallelerinde de Ermeni nüfus bulunmaktaydı.

Hacı Emrullah Mahallesiinde zaviye şeyhi, zaviye hizmetine bakanlar ve abdal makulesi oturuyordu. Adı tespit edilemeyen zaviye muhtemelen bu mahallede bulunuyordu.

Hoca Halil ve Hoca Emür mahallelerine gelince, bunlar muhtemelen kentin çocuklarına eğitim veren bilge kimselerdi ve mahalle halkı şükran duygularını dile getirmek için onların isimlerini yaşatmak istemişlerdi.

Dur Bali ve Gazi Baba mahallelerine gelince; bu mahalleler Osmanlı Devleti'nin Sağ Kol'daki iskan siyasetini açıklayabilecek niteliktedir. Daha I. Bayezid zamanında başlayan göç ve sürgünler sonucu bölgeye gelen çok sayıda göçmen bağlı buldukları baba, dede ve şeyhlerinin adını yerleştikleri bölgelere vermişlerdir. Göçmenler bu suretle yeni yerleri benimsemişler ve yurt edinebilmişlerdir²³⁹.

Hacı Oğlu Pazarı'nın büyük mahallelerinden (33 hane) biri olan Rüstem Ağa mahallesine gelince, mahalleye adını veren Rüstem Ağa'nın ticaretle ve eğitimle ilgisi olmadığı buna rağmen varlıklı ve saygın bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Mahalledeki meslek dalları incelendiğinde sakinlerinin pek varlıklı olmadığı, daha çok el sanatları ile geçindiği görülmektedir.

Cami-i Atik mahallesi kentin eski mahallelerinden biridir. Mahalle, caminin adı ile tanınmaktadır. Mahalle sakinlerinin diğer mesleklerle uğraşmalarına rağmen asıl gelirlerini tarımdan elde ettikleri anlaşılmaktadır.

Debbağhane ve Terzi Bazargan mahalleleri meslek dalına göre adlandırılmıştır. Ancak 1844 sayımında Debbağhane mahallesinde üç aile deri tabaklıyordu. Bazargan mahallesinde oturan reayanın ise terzilikle ilgisi kalmamıştı.

²³⁹ Halime Doğru, **Kozluca** s.66-72.

Bağçeli ve Cevizlik mahalleleri daha çok elde edilen ürüne yönelik isim taşımaktadır. Köprü Mahallesi ise mahallede bulunan bir köprüden adını almıştır.

“Saray Mahallesi” XVII. yüzyılda IV Mehmed’in konakladığı yerde bulunmakta ve kentin en büyük ve en tercih edilen mahallesini oluşturmaktadır. Önceleri muteber mahallelerden olmasına rağmen XIX. yüzyılın ilk yarısında gelir düzeyi düşmüştür²⁴⁰.

Hacı Oğlu Pazarı’nda bulunan köylere bakacak olursak kazadaki 101 adet karyenin 11937 numaralı temettuat defterinde bulunan 83 tanesi Müslim kalan 18 tanesi de Gayri Müslim nüfus barındırıyor. Dikkati celbeden nokta ise 11936 numaralı temettuat defterinde bulunan Kara Bağcı karyesinin diğer Gayri Müslim karyelerin aksine “Zımnıyan” olarak kaydedilmiş olmasıdır.

Hacı Oğlu Pazarında mahallelerde “Hacı” ünvanını taşıyan büyük bir çoğunluğu oluştururken karyelerde de “Kara” ünvanı göze çarpmaktadır. Bu karyeler:

11936 numaralı temettuat defterinde Kara Başlı, Kara Kurd, Kara Durmuş, Kara İlyas, Kara Bağcı,

11937 numaralı temettuat defterinde Kara Murad, Kara Başlı, Kara Pınar, Kara Kurd, Kara Ağaç, Kara Bağcı, Kara Yazıcı, Kara Durmuş, Kara Albay.

Hacı Oğlu Pazarındaki karyelerin en önemlilerinden biri de Üşenli karyesi idi. Üşenli bir derbent köyü olup en kalabalık Bulgar nüfusa sahiptir (61Hane). Köyde 27 Türk hane ikamet etmektedir. Üşenli köyü yakınında, Batova vadisinde *Akyazılı Sultan Tekkesi* bulunmaktadır²⁴¹.

Tekke binası, avlu içinde olup türbenin karşı tarafında ve harabe halinde bulunmaktadır. Burada da kare planlı bir giriş ve yedi köşeli bir mekan bulunmaktadır. Kapının karşısında, köşede büyük bir ocak görülmektedir. Evliya Çelebi ocağın iki araba odun aldığını yazmıştır. Ocağın bacası ayakta olup dışarıdan minare izlenimini

²⁴⁰ Halime Doğru, “Hacı Oğlu Pazarı”, s.14 vd.

²⁴¹ Akyazılı Sultan Tekkesi ile ilgili olarak 142. dipnotta verdiğimiz eserlerden başka Evliya Çelebi de tekkeyi ziyaretinden bahseder. Bkz.: Evliya Çelebi, (**Rumeli-Sol Kol-Edirne**), s.62 vd.

vermektedir. Külah kısmı yıkılmıştır. Semavi Eyice türbe ve mevcut tekke binasının kalıntılarının klasik Türk mimarisi örneklerinden olduđunu²⁴² kaydetmiştir.

Türbe her yıl Hıdrellez günü Kuzeydoğu ve Güneydoğu Bulgaristan'dan özellikle Deliorman, Kemaller ve Dulovo'dan kurban kesmek için gelenler tarafından ziyaret edilmektedir²⁴³.

 şenli'den sonra Bulgar nüfusun en kalabalık olduğu köy Gelincik köyüdür (56 Hane). Köyde 17 hane de Türk oturuyordu. Diğer köylerin Türk ve Bulgar olmak üzere toplam hane sayısı çok düşüktür, Kara İlyas, Kara Kara Durmuş, Kara Başlı köylerinde birer hane Bulgar yazılmıştır.

Köstence kazasında sadece 2 mahalle ve 52 adet karye bulunmaktadır. Mahalleler, Mahalle-i arşı ve alık mahallesi olarak kaydedilmişlerdir. Bu iki mahallede Türkler toplam 55 hanede ikamet etmektedirler. Köstence'de Gayri Müslimler karyelerde ikamet etmekteydiler. 16 adet karyede toplam 413 hane Gayri Müslim bulunmaktadır.

12128 numaralı temettuat defteri diğerlerinden farklı özellikler taşımaktadır. Gayri Müslim ahalinin yaşadığı bu karyelerde y k nler verilmemiş, aded-i ağnamlar yazılmamış, cizyeler yazı yerine harflerle belirtilmiştir. Ayrıca karyelerdeki tüm hanelere hane numaraları verilmemiştir. Bu karyelerde ikamet eden tüm meslek sahiplerinin mesleği oban olarak yazılmıştır. Zaten karyelerde küçükbaş hayvandan farklı bir gelir kaynağı bulunmamaktadır.

Köstence kazasına ait 12128 numaralı temettuat defterinde bulunan hemen hemen tüm haneler bu kazaya nakil gelen hanelerdir.

²⁴² Semavi Eyice, **a.g.m.**, s. 569.

²⁴³ H. Doğru, "Hacı Oğlu Pazarı", s.17 vd.

Tablo 9. Köstence Kazasında Bulunan Nakil Haneler

Karye Adı	Osman Pazarı	Kazgan	Filibe	Zağra	İsmail	Babadağ	Tırnova	İbrail	Yeni Pazar
Beş Ağıl	11	12			2				
Avdet Kışlası	3	7			3			1	
Köksal	1								
BekçiKışlası	1	8							
Kışla-i Cel. ve Deveci	2	23	8	1	1				
Karasu Kışlası	1	8	1		7				
Bulark	1	4	1		4	1			
Umurca veHas.Kışlası	1	4	23		3				
Açla Kışlası	1	11			7		1		
Mevzutlar Kışlası		9	5						
Hasanlık Karyesi	1				3				1
Tekfurgölü Karyesi				1	11		2		
TOPLAM	23	86	38	2	41	1	3	1	1

Köstence kazasında bulunan 7 karyenin isminin içinde kışla ibaresi geçmektedir. Bu karyeler:

Bekçi Kışlası karyesi, Kışla-i Celeblik ve Deveci karyesi, Karasu Kışlası karyesi, Bulark Kışlası karyesi, Umurca ve Hasanca Kışlası karyesi, Açıcı Kışlası karyesi, Mevzutlar Kışlası.

12128 numaralı temettuat defterinde bulunan bu kışlalara ait vergi-i mahsusa toplam olarak 450 kuruş ile 1000 kuruş arasında değişmektedir.

Son olarak Mangalya kazasında ise 1 adet kaza merkezi, 1 mahalle, 35 karye, ve 2 adet çiftlik bulunmaktadır. Oldukça yoğun bir nüfus barındıran Mangalya kaza merkezinde 80 Müslim hane ve 4 Müslim Kıptiyan hane bulunmaktadır. Yahşi Pınar karyesinde ise 7 hane (Gayri Müslim) Kazak taifesi bulunmaktadır. Bundan başka Tekilik karyesinde de tıpkı kaza merkezinde olduğu gibi müslim halk ile yine Müslim Kıptiyan nüfus bir arada yaşıyordu (16 hane Müslim, 3 Hane Müslim Kıptiyan). Bundan başka Mühürlü karyesinde iki hane Gayri Müslim nüfusa sahiptir. Kazadaki diğer tüm nüfus Müslümandır.

Mangalya kazasında bir de iki adet çiftlik bulunmaktadır. Bunlardan ilki tek bir çiftlik olarak yazılan Kara Karyesi Çiftliği ve Civar Karyesi Çiftliğidir. İkinci çiftlik ise Kemerköy Çiftliğidir. Bu iki Çiftlikte de Müslim nüfus ikamet etmektedir.

4.3.2. Mahalle ve Köy Yöneticileri

Dobruca bölgesindeki mahalle ve köy yöneticileri konusuna değinmeden önce muhtarlık kurumu hakkında bilgi vermek gerekir.

Genel kanının aksine Tanzimatla birlikte başladığı düşünülen muhtarlık kurumunun temelleri aslında II. Mahmut döneminde atılmıştı. Öyle ki Tanzimatın ilanından önce imamların zulmünden ve baskısından halkı kurtarmak ve istişare ile iş gördürmek için imamların yanlarına birer ikişer muhtarlar verildi. Muhtarlar da yalnız bırakılmadı ve bunların yanına üçer-beşer kişiden oluşan ihtiyar heyetleri katıldı. Bu muhtar ve ihtiyar heyetleri bölge halkı tarafından seçiliyordu. Bu uygulama daha önce Gayri Müslim halk arasında yaygındı, onların ihtiyar reisine “Koca başı” deniliyordu²⁴⁴.

Vak’anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Osmanlı Devleti’nde bir kurum olarak muhtarlık teşkilatının ilk kez 1829 tarihinde Bilâd-ı Selâse’de kurulduğunu söyler²⁴⁵.

Muhtarlık teşkilatı taşrada ilk defa halkı âyânların baskısından kurtarmak için bu teşkilatın yerine getirilmiştir. Muhtarlara imamlar kefil ettirilmekle imamların halk nezdindeki itibarı arttırılmıştır. Ancak, imamların yapmakta oldukları bazı görevler de muhtarlara devredilmiştir. Musa Çadırcı, taşrada muhtarlığın ilk kez 1833 tarihinde Kastamonu’da kurulduğunu aynı yıl içinde Rumeli ve Anadolu’daki vilayet ve sancaklara gönderilen ferman ve mektuplarda buralarda da teşkilatın kurulmasının istendiğini belirtmiştir²⁴⁶.

Muhtarların görevleri, mahallerinde asayişî sağlamak, vergilerin tevziinde ve toplanmasında yardımcı olmak, kısacası Âyânlar tarafından yapılmakta olan görevlerin

²⁴⁴ Osman Nuri Ergin, **Türkiye’de Şehirciliğin Tarih-i İnkışafı**, (İstanbul: İ.Ü.H.F. Yay., 1936), s.121.

²⁴⁵ Ahmed Lûtfî Efendi, **a.g.e.**, C.5, s.872.

²⁴⁶ Musa Çadırcı, “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Bell.**, C.XXXIV, (1970), s.412 vd.

büyük bir kısmını yapmak olduğu gibi kendilerine yeni görevler de verilmiştir. Bu görevler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Mahalle ve köyün asayişini sağlamak
2. Muhtarlığını yaptıkları mahalleden veya köyden başka bir şehir veya köye gitmek isteyen kişilere “Mühürlü Pusula” vermek
3. Mahallede doğan, ölen, başka mahallelere göç eden veya başka bir yere devamlı yerleşmek için gidenlerin kayıtlarını tutarak Defter Nazırına bildirmek
4. Gerektiğinde Meclis-i Şer’e katılmak

Muhtarlık teşkilatının kurulmasında esas gaye, memlekette o devirde hemen hemen hiç kalmamış olan asayişini tekrar sağlamaktır. Ne var ki asıl problemlere eğilme yerine geçici bazı tedbirlerle asayişini sağlamanın imkansız olduğu devrin yöneticileri tarafından yeterince anlaşılammıştır. Bu yüzden alınan tüm tedbirler, çökmekte olan imparatorluğun alt kademelerinde meydana gelmiş olan huzursuzluğu giderememiştir. Muhtarlık teşkilatı da mahallelerde asayişini sağlayamamış özellikle İstanbul’a işsiz halkın gelmesini engelleyememiştir²⁴⁷.

Muhtarlık kurumu hakkında genel bir bilgi verdikten sonra Dobruca bölgesindeki muhtarlardan bahsetmek gerekir. Babadağ kazasına ait temettuat defterlerinde muhtarlar üç farklı şekilde yazılmıştır. Buna göre kazada 3 adet muhtar, 6 adet muhtar-ı evvel, 6 adet de muhtar-ı sani bulunmaktadır. Burada dikkatimizi çeken ilk nokta sadece muhtar-ı evvel olan yerlerde temettuat defterine bu kişilerin yalnızca “muhtar” olarak kaydedilmiş olmasıdır. Diğer nokta ise yukarıda da bahsettiğimiz gibi 21 mahalle, 72 karye ve 6 kale ve 2 çiftlik barındıran Babadağ kazasında bu kadar az sayıda muhtar bulunmasıdır. Bu kazaya ait temettuat defterleri incelendiğinde de görülecektir ki hem muhtar-ı evvel hem de muhtar-ı sani olarak iki görevlinin bulunduğu merkezler nüfus olarak fazla olan yerleşim yerleridir. Nüfusu daha doğrusu hane sayısı az olan yerleşim merkezlerinde muhtarlara rastlayamıyoruz.

²⁴⁷ Musa Çadircı, **a.g.m.**, s.415.

Balçık kazasına gelince 5 adet temettuat defterine sahip kazada sadece 1 adet muhtar kayıt edilmiştir. 10 mahalle ve 36 adet karyenin bulunduğu kazada yok denebilecek kadar az sayıda muhtar bulunması oldukça dikkat çekici bir durumdur.

Hacı Oğlu Pazarı kazasındaki muhtarların yazımında daha dürüst davranılmış 42 mahalle ve 101 karyenin bulunduğu kazada 58 adet muhtar kaydedilmiştir. Buralarda da nüfusun yoğunluğuna bağlı olarak muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olarak görevlendirme yapılıyordu.

Sadece 2 mahalle ve 52 adet karyenin bulunduğu Köstence kazasında 25 adet muhtar-ı evvel ve 14 adet muhtar-ı sani ve 1 adet muhtar bulunmaktadır. Bu kazada da yoğun nüfus barındıran karyelerde iki adet muhtar bulunmaktadır.

Son olarak Mangalya kazasında ise 1 kaza merkezi, 1 mahalle, 36 karye ve 2 adet çiftlik bulunuyor, ancak kaza genelinde 1 adet muhtar bulunuyor. Bu kazanın tamamı çok fazla nüfus barındırmamasına rağmen sadece 1 adet muhtarın tüm kazaya yeterli gelmeyeceği aşikardır.

4.4. Tarım

Dobruca bölgesinde tarım burada ikamet eden halkın temel geçim kaynaklarından birisidir. Her kazaya ait olarak hazırlanan Meslek-Yan Meslek tablolarında bulunan ziraat satırları sadece meslek bölümüne “Erbab-ı Ziraat” olarak yazılan hanelerdir. Bu sayıya tarımla uğraşan fakat meslek bölümü boş bırakılan haneler dahil değildir. Temettuat defterleri’nde bazı hanelerde meslek bölümlerinin boş bırakılması tamamen defteri yazmakla görevli memurun tutumuna bağlıdır. Bu meslekle geçimlerini sağlayan ailelerin elde ettiği gelir de toprakların genişliğine göre değişiyordu.

Babadağ kazasındaki mahalleler içinde en yüksek tarım geliri Varoş mahallesinde bulunuyor (3125 kuruş). En düşük gelir ise 251 kuruş ile Kartutan mahallesinde bulunuyor. Şunu gözden kaçırmamak gerekir ki – hem karyelerde hem de mahallelerde – elde edilen rakamların yüksek ya da düşük olmasında nüfuslarının az olması da önemli bir etkidir. Mezru tarla hasılatında ise en yüksek gelir 494 kuruş ile Varoş mahallesinde en düşük gelir de 20 kuruş ile Saraç mahallesinde bulunuyor.

Karyelere baktığımızda en yüksek aşarı 18572 kuruş ile Dügüncü-1 karyesi verirken en düşük aşarı 23,5 kuruş ile Tosun Baba karyesi vermektedir. Mezru tarla hasılatında en yüksek rakam 3315 ile Bey Davar karyesinde bulunurken minimum miktarı Nalband karyesi 12 kuruş ile vermektedir.

Balçık kazasında en yüksek miktarda aşar toplamı 6240 kuruş ile Müezzinzade-2 mahallesinde en düşük miktar da 60 kuruş ile Hacı Murat mahallesinde verilmiştir. Mezru tarla hasılatında ise bu kazada en yüksek miktar yine Müezzinzade-2 mahallesi tarafından ödenmiştir(2306 kuruş). En düşük miktarda mezru tarla hasılatı ise 35 kuruş ile yine Hacı Murat mahallesindedir.

Balçık kazası karyeleri içinde maksimum miktarda aşar ödeyen karye10272 kuruş ile Kuran-1 karyesi olurken minimum miktarı 1150 kuruş ile Okburlar karyesi ödemiştir. Mezru tarla hasılatında ise ilk sıradaki karye 5534 kuruş ile Satılmış karyesi iken en düşük miktardaki rakam 400 kuruş ile Okburlar karyesindedir.

Hacı Oğlu Pazarı kazasında en büyük tarım geliri Cevizlik Mahallesinde oturan reayaya aitti (37 493 kuruş). İkinci büyük yıllık gelir Bağçeli Mahallesinde oturan reayaya aitti (21312 kuruş).Türk mahallelerine gelince, onların arasında Hacı Emrullah Mahallesi başta geliyordu (16736 kuruş).

Köstence kazasında ise en büyük tarım geliri 12194 kuruş ile Koca karyesindeki Müslim ahali tarafından ödenmişti. İkinci sırada ise 11718 kuruş ile İktan Karyesi'nde oturan Müslim halka aitti. Köstence karyelerine diğer kazalardan nakil gelen Gayri Müslim ahali ise tarım ile uğraşmıyordu.

Son olarak Mangalya kaza merkezi 9947,75 kuruş ile tarım geliri en yüksek yerleşim birimi idi. İkinci sırada 10461 kuruş ile Çizmeci Bağ karyesi bulunuyordu. Mezru tarla hasılatında da maksimum rakam 103094,5 ile Mangalya kaza merkezinde bulunan ahali tarafından ödenmişti.

Dobruca'da küçük çiftliklerde tarla sürmek, ekmek, biçmek, ürünü değirmene götürmek gibi her türlü işi aile üyeleri yapıyordu. Büyük tarım işletmeleri dışarıdan iş gücü kiraliyordu. Rençber adı ile temettuat defterinde kayıtlı olan kimseler sahip oldukları bir çift öküzle yıllık ücret karşılığında büyük çiftliklerde çalışıyorlardı.

Bazılarının öküzü de bulunmuyordu. Yıllık gelirleri 200 kuruşu geçmiyordu. Rençberlerin bir çift öküzü daha varsa ve oğulları da çalışabiliyorsa gelirleri iki katına kadar çıkabiliyordu. En çok sayıda rençber 91 adetle Balçık kazasında bulunurken Hacı Oğlu Pazarında da 71 adet rençber bulunuyordu.

Tablo 10. Dobruca'da Aşar Toplamı Ve Mezru Tarla Hasılatı

Kaza Adı	Aşar Toplamı			Mezru Tarla Hasılatı		
	Msl.	Gmsl.	Msl+Gmsl	Msl	Gmsl	Msl+Gmsl
Babadağ	93638,5	219284	-	706177	2034351	-
Balçık	89732	21625	64805	518290	939324	525255
H.O.Pazarı	617516,3	85993	-	4871027	776725,8	-
Köstence	103076	-	-	1065078,5	9765	-
Mangalya	110891,25	848	3319	1273293,5	7411	29871
Toplam	1014854,1	327750	68124	8433866	3767576,8	555126

4.4.1. Mahalle ve Köylerde Toprak Dağılımı

Balkanların tahıl deposu olarak bilinen Dobruca'da toprak dağılımı dengeli sayılabilecek bir durumdadır.

İklim koşullarına ve yılda düşen yağış miktarına bağlı olarak yetiştirilen ürünler çeşitlilik göstermektedir. Bölgede en çok hinta (bir buğday türü) ve arpa yetiştirilmektedir. Bunları yine bir nevi buğday olan koloz ve kızılca izlemektedir²⁴⁸.

Osmanlı İmparatorluğu'nda buğday tarımı yapılan yerler sırasıyla²⁴⁹:

Trakya ovaları (ulaşım Tekirdağ'dan), Tuna Havzası (limanları İbrail ve Köstence), Dobruca'dan Don'a kadar uzanan düzlükler (limanları Kili, Kefe, Akkirman ve Azak), Volos'tan itibaren Teselya ovaları, Batı Anadolu (limanı İzmir) ve Mısır (limanı İskenderiye), Konya ile Orta Anadolu bölgesidir.

Dobruca'daki beş kazadan Hacı Oğlu Pazarı özellikle yetiştirilen ürünler bakımından ön plana çıkmaktadır. Fakat burada yıllık yağış miktarı her yıl yeterli olmadığı için tarlalar bir yıl nadasa bırakılmaktadır²⁵⁰.

²⁴⁸ Dobruca bölgesine ait Temettuat Defterleri'nde pamuk ve pirinç tarımına ait herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Fakat M. Hüdayi Şentürk Balkanların ıssız kalmış verimli bölgelerine yerleştirilen muhacirlerin pamuk ve pirinç ziraatini ilk defa Balkanlara getirip bölgeye yaydıklarını anlatır. Bkz. M. Hüdayi Şentürk, **a.g.m.**, s.101.

²⁴⁹ Murat Belge, **a.g.e.**, s.281.

²⁵⁰ H. Doğru, "Hacı Oğlu Pazarı", s.22.

Tüm kazalarda hem tarım alanının hem de yetiştirilen ürünlerin miktarı mahallelere oranla karyelerde daha fazladır.

Tablo 11. Dobruca Bölgesinde Tarım Alanlarının Kazalara Göre Dağılımı

Kaza Adı	Mezruu Tarla		Gayri Mezruu Tarla		Toplam Tarım Alanı	
	Mahalle	Karye	Mahalle	Karye	Mahalle	Karye
Babadağ	1506	59440,5	1535	65224,5	3041	124665
Balçık	4013	65061,5	1880	51786	5893	116847,5
H.O.Pazarı	3791	101815	3574	100648	7365	202463
Köstence	530	39590	-	-	530	39590
Mangalya	10920	75049	-	-	10920	75049
Toplam	20760	340956	6989	217658,5	27749	558614,5

Babadağ kazasının tamamında 127706 dönüm tarla bulunmaktaydı. Bunların 60946,5 dönümü mezruu tarla olarak bilinen ekili tarlalardı. Kalan 66759,5 dönüm gayri mezruu tarla olarak kaydedilen üzerinde ürünü bulunmayan yani nadasa bırakılmış tarlalardı.

Balçık kazasında bulunan 122740,5 tarım alanının 69074,5 dönümü mezruu tarla, 53666 dönümü gayri mezruu tarla, 5305 dönümü ise hali tarla olarak kaydedilmiştir. Ayrıca Balçık'ta bazı karyelerde toplam tarla olarak kaydedilen tarlalar da bulunmaktadır.

Hacı Oğlu Pazarı kazası Balkanların kuzeyinde ziraat yapılan en geniş ve bereketli topraklara sahipti. Kaza genelinde 209828 dönüm tarım alanı vardı. Bunlardan 105606 dönümü mezruu tarla 104222 dönümü gayri mezruu tarla olarak belirtilmiştir.

Köstence kazasının tamamında 40120 dönüm tarım alanı bulunmaktadır ve bu alanların tamamı mezruu tarla olarak kullanılmaktadır.

Son olarak Mangalya kazasında da yer alan 85969 dönüm tarım alanının tamamı mezru tarla olarak kaydedilmiştir.

Tablo 12. Dobruca’da Hane Başına Düşen Ortalama Tarım Alanı

Kaza Adı	Hane	Toplam Tarım Alanı	Ortalama Tarım Alanı
Babadağ	3021	127706	42
Balçık	937	122740,5	130
H.O.Pazarı	2572	209828	81
Köstence	1279	40120	31
Mangalya	451	85969	190
Toplam	8260	586363,5	474

Bu tabloya göre hane başına düşen ortalama tarım alanı en fazla Mangalya kazasındadır. Bunun en büyük nedeni de hane sayısının az olmasıdır. Üçüncü sırada yer alan Hacı Oğlu Pazarı kazasında hem hane sayısı hem hane başına düşen tarım alanı bunlara bağlı olarak da alınan verim daha fazladır.

Osmanlı Devleti’nin başlıca besini tahıl, tahıllar içinde de en çok buğday idi. İmparatorluk topraklarının hemen hepsi (“çöl” ve “bataklık” gibi özel durumlar dışında) tahıl ekimi için elverişliydi. Dolayısıyla tüm ülkede en çok yetiştirilen ürün buğdaydı. Daha dağlık ve soğuk bölgelerde ise arpa ekiliyordu²⁵¹.

Yetiştirilen ürünler açısından bakıldığında en fazla miktarda ve çeşitte ürün Hacı Oğlu Pazarı kazasında bulunmaktadır. Özellikle buğday ve çeşitleri bakımından yüksek miktarlarda yetiştirilmektedir. Zaten ürünlerden kile başına elde edilen miktarların fazlalığı da bu durumu kanıtlamaktadır.

Her çeşit ürünün birim fiyatı tüm kazalarda farklılık göstermektedir. Her çeşit ürün için en yüksek birim fiyat Hacı Oğlu Pazarı kazasında alınmaktaydı. Bu da bu kazadaki verimliliğe işaret etmektedir.

Hıntanın 1 kilesi için biçilen fiyat genellikle 10 ila 12 kuruş arasında değişirken arpanın kilesi genellikle 4 kuruş civarındaydı²⁵². Mısırın kilesine 6, yulaf ve üzümün kilesine ise 5 kuruş değer biçilmekteydi. Bu rakamlar tamamen genel rakamlardır.

²⁵¹ Murat Belge, **a.g.e.**,s.280.

²⁵² Rumeli bölgesindeki buğday ve arpanın kilesi için Ayrıca Bkz.: Ömer Lütfi Barkan XV. Ve XVI. Asırlarda **Osmanlı İmparatorluğu’nda Zirai Ekonominin Hukuki Ve Mali Esasları, Kanunlar**, (İstanbul: İ.Ü.E.F. Türkiyat Enstitüsü Neşriyatı, 1943); Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri Ve Hukuki Tahlileri**, (İstanbul: Fey Yay., 1999), s.478

Ürünlerin kile başına aldığı fiyat aynı kazanın içindeki mahallelerde ve karyelerde bile farklı rakamlara ulaşıyordu.

Bu ürünlerden başka Dobruca bölgesinde bağcılık ve arıcılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Fakat hem ekilen bağ dönüm miktarı ve bunlardan elde edilen hasılat hem de kovan sayısı ve bu kovanlardan elde edilen hasılat temettuat defterlerinde düzenli bir biçimde kaydedilmemiştir. Bir çok hanede bu bilgi eksik verilmiştir. Bazı hanelerde de üzüm bağlarının kiraya verildiği not edilmişse de buradan elde edilen kira gelirleri çoğu zaman belirtilmemiştir. Dühan adıyla not edilen tütün için de aynı durum söz konusudur. Silistre Sancağının diğer kazalarında özellikle Hezergrad kazasında dühandan alınan öşüre daha dikkat edilmiş, hemen hemen her hanede düzenli olarak kaydedilmiştir.

Tablolardan da anlaşılacağı üzere Dobruca bölgesinde yaşayan Gayri Müslim nüfus içki vergisi olarak bilinen *Zecriye Rüşumu*'nu ödedikleri halde yetiştirdikleri ürünler içinde üzüm yok denecek kadar az miktarda bulunmaktadır.

Tablo 13. Dobruca'da Yetiştirilen Ürünler-1

Kaza Adı	Koloz Kile / Kuruş			Kızılca Kile / Kuruş		
	Msl.	Gmsl.	Msl VeGmsl.	Msl.	Gmsl.	Msl.VeGmsl
Babadağ	-	-	-	-	-	-
Balçık	5976 / 60255	5532 / 120320	5214 / 52140	-	-	-
H.O.Pazarı	22384 / 267922	3006 / 36071	-	11398 / 92616	4607	-
Köstence	303 / 1264	-	-	-	-	-
Mangalya	158 / 480	-	-	803 / 6444	-	362 / 2896
Toplam	28821 / 329921	8538 / 156391	5214 / 52140	12201 / 99060	4607	362 / 2896

Kaza Adı	Hinta Kile / Kuruş		Şair Kile / Kuruş		
	Msl.	Gmsl.	Msl.	Gmsl.	Msl.VeGmsl
Babadağ	7742 / 77265	17071 / 165517	2847 / 12169	9442 / 31186	-
Balçık	-	-	1648 / 8230	1414 / 7170	1905 / 9525
H.O.Pazarı	683 / 6654	345 / 4121	46887 / 19386	29513 / 22711	-
Köstence	8650 / 86500	-	4771 / 19273	-	-
Mangalya	18554 / 148626	94 / 152	4306 / 15134	16 / 56	114 / 399
Toplam	35629 / 319045	17510 / 169790	60461 / 74193	40385 / 61123	2019 / 9924

Tablo 14. Dobruca'da Yetiştirilen Ürünler-2

Kaza Adı	Yulaf Kile / Kuruş		Üzüm Kile / Kuruş	
	Msl.	Gmsl.	Msl.	Gmsl.
Babadağ	-	-	38 / 1287	1 / 6
Balçık	-	-	-	-
H.O.Pazarı	146 / 439	-	5 / 28	-
Köstence	25 / 100	-	15 / 62	-
Mangalya	217 / 652	-	28 / 44	-
Toplam	388 / 1191	-	87 / 1421	1 / 6

Kaza Adı	Mısır Kile / Kuruş		Çavdar Kile / Kuruş	
	Msl.	Gmsl.	Msl.	Gmsl.
Babadağ	22 / 153	805 / 4830	11 / 66	11 / 5
Balçık	-	-	-	-
H.O.Pazarı	-	-	-	-
Köstence	71 / 288	-	-	-
Mangalya	-	-	-	-
Toplam	93 / 441	-	11 / 66	11 / 5

4.5. Hayvancılık

4.5.1. Büyükbaş Hayvanlar

Dobruca bölgesi yetiştirdiği tarım ürünleri kadar hayvancılık alanında da Osmanlı Devleti'nde benzeri az görülen verimliliğe sahipti. Özellikle Hacı Oğlu Pazarı'nda Müslümanlar arasında büyükbaş hayvan yetiştirmek daha yaygındı. Tarımın yanı sıra daha fazla yük taşıyabildiği için öküzü tercih ediyorlardı²⁵³. Taşımacılık yapanların mutlaka bir çift öküzü bulunuyordu. Yedekte bir veya iki öküzü olanların yıllık geliri daha yüksekti. Özellikle ağır bir yük olan tuz taşıyanlar daha fazla yük taşıyabildiği için manda öküzünü tercih ediyorlardı.

Motorlu araçlar tarımda kullanılıncaya kadar büyükbaş hayvan; çiftçinin en önemli yardımcısıydı. Traktör ve diğer motorlu tarım araçları ancak XX. Yüzyılın ilk çeyreğinden sonra devreye girmiştir. Tarım işletmelerinde yaygın olarak kullanılması ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Bu yıllarda da hâlâ büyükbaş hayvanlar, özellikle öküz, tarımın başlıca işletme sermayesi sayılıyordu. Büyükbaş hayvanlar; gücünden, sütünden, et ve derisinden, son olarak gübresinden yararlanmak için

²⁵³ Murat Belge, a.g.e., s.286.

yetiştiriliyordu. Her yıl bir yavru verebilen ineğin sütünden uzun süre yararlanılıyordu. Ayrıca ilk bahardan son bahara kadar dışarıda beslenebildiği, masrafsız ve ekonomik bir hayvan olduğu için tercih ediliyordu. Kazada inek bulunmayan hane hemen hemen yok gibiydi. Çıraklık, hizmetkarlık gibi işler yapan dar gelirlilerin bile bir ineği bulunuyordu. Rumeli’de beslenme alışkanlığı genellikle tahıl ve süt ürünlerine dayalı olduğu için sütünden yararlanan ineğin önemi büyüktü. Koyunun sınırlı bir süre süt vermesine karşılık inek çok daha uzun süre süt verdiği için tercih ediliyordu²⁵⁴. Sığır türünün diğer bir türü olan manda Rumeli’de kara sığırlar kadar çok yetiştirilmese de hasılatı daha fazlaydı. Sulak yerleri seven mandanın en çok, kaymak üretiminde kullanılan, yağ oranı yüksek sütüne değer verilirdi²⁵⁵.

İnekler için hasılat yazılırken öküzler işgücü sayıldıkları için hasılatları yazılmıyordu. kara sığır sağmal inekler için hasılat genellikle 12 ilâ 16 kuruş arasında değişirken sağmal manda ineklerinin hasılatı 20 ilâ 24 kuruşa arasında değişiyordu. Kısır ineklerin hasılatları ise bulunmuyordu.

Osmanlı Devleti’nde genellikle Gayri Müslim aileler büyükbaş hayvan yetiştirmek yerine domuz üretimini tercih ediyorlardı. Ancak Dobruca bölgesinde bulunan domuz miktarına baktığımızda bölgede Gayri Müslimlerin domuz üretimini tercih etmedikleri bunun yerine daha çok kara sığır inek yetiştirdikleri görülmektedir.

Dobruca ağırlıklı olarak tarım yapılan bir bölge idi. Burada bulunan büyükbaş hayvanlar öncelikle tarımda daha sonra da Varna ve Balçık limanlarına tuzun taşınması için kullanılıyordu. Savaş zamanlarında gerekli buğday da yine bu limanlardan taşınıyordu²⁵⁶.

Kazada hemen hemen her hanede – varlıklı olmasa dahi – sağmal inek bulunuyordu. Temettuat defterleri’ne buzağı, dana, tosun, düğe, ve kotalar ayrı yazılmıştı. Danalar ve düğeler erkek ve dişi; kotalar erkek, dişi ve camus olarak kendi içlerinde farklılık gösteriyorlardı. Çok az da olsa boğalara da rastlanıyordu. Büyükbaş hayvan çeşitlerindeki bu farklılık defteri tutan memur(lar)ın tutumuna göre de

²⁵⁴ Halime Doğru, “Hacı Oğlu Pazarı”, s.26.

²⁵⁵ Murat Belge, **a.g.e.**, aynı yer.

²⁵⁶ Halime Doğru, “Hacı Oğlu Pazarı”, s.27.

değişiyordu. Bazı defterlerde dana veya düğeler tek bir başlık altında toplanmışken bazı defterlerde de bunlar erkek dana, dişi dana olarak ayrı ayrı yazılıyordu.

Ayrıca bazı Temettuat Defterleri'nde hayvanların sayılarının yanında fiyatları da bulunmaktadır²⁵⁷. Buna göre yaklaşık olarak bir kara sığır öküzü 200 kuruş, kara sığır sağmal inek 170 kuruş, kısır inek 150 kuruş, dana 50 kuruş, düğe 100 kuruş, tosun 130 kuruş, sağmal camus 300 kuruş, camus öküz ise yaklaşık olarak 200 kuruştur. Bu rakamları hayvan sayılarıyla çarparak bölgede bulunan tüm hayvanların fiyatını bulabiliriz.

Tablo 15. Dobruca'da Büyükbaş Hayvan Varlığı-1

Kaza Adı	Kara Sığır Öküzü	Sağmal Kara Sığır İneği		Kısır İnek	Camus Öküzü	Sağmal Camus İneği	
		Rees	Hasılat			Rees	Hasılat
Babadağ	3647	3704	42952	1605	39	91	3400
Balçık	2839	693	10380	1303	127	44	968
H.O.Pazarı	4786	2399	29605	1072	260	217	4099,5
Köstence	2967	1771	24034	1389	17	58	996
Mangalya	2560	2029	31209	162	28	84	2505
Toplam	16799	10596	138180	5531	471	494	11968,5
Bölgedeki Toplam Kara Sığır Ve Camus İnek ve Öküz Sayısı							33891

Tablo 16. Dobruca'da Büyükbaş Hayvan Varlığı-2

Kaza Adı	Kara Sığır			Düğe		Tosun	Camus		
	Dana	Erkek Dana	Dişi Dana	Erkek	Dişi		Dana	Düğe	Tosun
Babadağ	686			799		845	7	22	14
Balçık	1295			262		396	18	10	7
H.O.Pazarı		2034	55	355	856	754	88	43	39
Köstence	658			82		295	8	3	4
Mangalya	1748					4	22		17
Toplam	4387	2034	55	1498	856	2294	143	78	81
Bölgedeki Toplam Karasığır ve Camus Dana, Düğe Ve Tosun Sayısı									11426

²⁵⁷ 11884, 12124, 12126 numaralı Temettuat Defterleri.

4.5.2. Küçükbaş Hayvanlar

Osmanlı Devleti'nde en geniş çapta, en kolay beslenen, dolayısıyla da en çok yararlanılan hayvan koyundu. Koyunu en çok yetiştirenler de bu topraklarda her yere (Rumeli, Anadolu, Karadeniz'in kuzeyi ve Arap illeri) yayılmış olan göçerlerdi. Her evin görece az sayıdaki davarını çoban toplar, otlakta otlatır, yine sahibine teslim ederdi.

Köylülerin başlıca "hayvani besin" kaynağı koyun sütünden yapılan peynir ve yoğurt belli zamanlarda kesilen koçların etiydi. Nasıl büyükbaş hayvanlar dericilik mesleğinin hammaddesini oluşturuyorsa küçükbaş hayvanlar da yünlü dokumacılık mesleğinin hammaddesini oluşturuyordu.

Keçiler koyunların arkasından tercih edilen küçükbaş hayvan türleri idi. Koyunların aksine, *kendi başını becermesini bilen*, hayli bağımsız bir hayvan olduğu için, bakımı koyunlara oranla kolay ve zahmetsizdir. Ne var ki hem eti hem sütü hem de kolları koyununki kadar değerli değildi²⁵⁸.

Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekalif Kavaidi* adlı eserinde Osmanlı Devleti'nde bulunan küçükbaş hayvanları şu şekilde tasnif eder²⁵⁹:

1. Kıvırcık
2. Karaman koyunları
3. Dağlıç
4. Tiftik
5. Kıl keçileri

Dobruca bölgesine ait temettuat defterleri incelendiğinde açıkça görülecektir ki bu bölgede bulunan küçükbaş hayvanlar sağmal ve yoz koyun, sağmal ve yoz keçi, kuzu ve oğlak olarak tasnif edilmiş, koyun ve keçilerin cinsleri hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

²⁵⁸ Murat Belge, *a.g.e.*, s.287.

²⁵⁹ Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekalif Kavaidi, Osmanlı Vergi Sistemi, (1853-1956)*, (Ankara: Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yay., 1999), s.27.

İstanbul'u besleyen kasaplık hayvan sürüleri daha ziyade Balkan Yarımadası'ndan getiriliyordu. Rumeli'nin Kıvırcık cinsi koyunu lezzet bakımından saray mutfağında ve halk arasında da Anadolu'dan gelen koyuna tercih ediliyordu²⁶⁰.

Dobruca bölgesi küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde söz sahibi olduğu için karyelerde olduğu kadar kent merkezlerinde küçükbaş hayvan yetiştiren aileler bulunmaktadır. Slavka Draganova Rumeli'de kuzey Bulgaristan'ın orta kesimindeki bölgelerin koyuncululuğun en çok gelişmiş bölgeler olduğunu, Dobruca kazalarının (Mangalya kazası hariç) köy başına çok daha az koyun ve keçiye sahip olduğunu belirtirken en büyük küçükbaş sürü sahiplerinin Dobruca'da ikamet ettiğini de ekler²⁶¹.

Slavka Draganova Ondalık-ı Ağnam defterlerine dayanarak yaptığı araştırmasında koyun bakıcılarını şu kategorilere ayırmıştır:

1. 0-50 arasında koyun ve keçi sahipleri *yoksul*,
2. 51-200 arasında koyun ve keçi sahipleri *orta halli*,
3. 201-500 arasında koyun ve keçi sahipleri *varlıklı*,
4. 500 ve üstünde koyun ve keçi sahipleri *köy burjuvazisi*.

Bu araştırmaya göre Rumeli'de ortalama küçükbaş hayvan sayısı 47 gibi yüksek bir rakamı gösterirken kazalar açısından bakıldığında da bu sayının doğudan batıya doğru artmakta olduğu Kuzey Dobruca'da ise en yüksek düzeye çıktığı görülmektedir. (Silistre ortalaması 91 adet koyun ve keçi, Babadağ ortalaması 147 adet koyun ve keçi)

Dobruca bölgesinin temettuat defterleri'nden faydalanarak oluşturduğumuz bu tablolar hakkında belirtmemiz gereken bir kaç nokta bulunmaktadır. Öncelikle Defterleri yazmakla görevli memurların koyun ve keçilerin hasılatları hakkındaki tutumlarını açıklamamız gerekir. Öyle ki Babadağ kazasındaki sağmal koyun ve yoz

²⁶⁰ Halime Doğru, "Rumeli'de Celep-Keşanlar", **XIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.III, 3. Kısım, (2002), s.1680.

²⁶¹ Slavka Draganova, "XIX. Yüzyılın Ondalık-ı Ağnam Defterlerine Göre Bulgaristanda Koyuncululuğun Gelişmesi", **XI. Türk Tarih Kongresi, (Ankara, 5-9 Eylül 1990), Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.IV, (1994), s.1458.

(kısır, toklu) koyunlar Temettuat Defterleri'ne işlenirken hasılatları bir arada verilmiştir. Diğer kazalarda ise sağmal koyunlar ile yoz koyunların hasılatları ayrı ayrı verilmiştir.

Aded-i Ağnam resmi 1274 yılından itibaren yapılan değişikliklerle, hayvan varlığı (servet) üzerinden değil, gelir üzerinden alınan bir vergi haline dönüştürülmeye çalışılmıştır. Önce Rumeli'deki sancaklarda bir koyun ve keçinin bir yılda yavrusu, sütü ve yünü itibariyle ne kadar hasılat getireceği tespit edilmiş, sonra da eyalet ve sancak olarak tespit edilen hasılatın %10'u aded-i ağnam resmi olarak kabul edilmiştir. Ertesi yıl aynı usul Anadolu ve Arabistan eyaletlerinde de yürürlüğe konulmuştur.²⁶²

Ayrıca temettuat defterleri'nde bir çok küçükbaş hayvan sahibi hanede aded-i ağnam bölümü boş bırakılmıştır.(11881 numaralı temettuat defterinde, s.2-20, Varoş Mahallesi, 12126 numaralı temettuat defterinde, s.1-26, Sekban-ı Kebir Karyesi vb.) Bu durum sağlıklı bir ortalama aded-i ağnam rakamı bulmamıza engel olmaktadır.

1260 ve 1261 yıllarına ait temettuat defterlerinden edindiğimiz bilgiye göre Babadağ kazasında toplam 150532 adet koyun, 3073 adet keçi; Balçık kazasında 25675 adet koyun; Hacı Oğlu Pazarı kazasında 22278 adet koyun, 1162 adet keçi; Köstence kazasında 38620 adet koyun, 203 adet keçi; Mangalya kazasında ise 1501 adet koyun bulunmaktadır.

Slavka Draganova ise yaptığı araştırmalar sonucu Babadağ kazasında toplam 82750 adet koyun ve keçinin bulunduğunu bunlardan 60742'sinin Bulgar 17312'sinin Müslüman, 3492'sinin Çerkes, 1204'ünün de Tatar hanelerde bulunduğunu söyler.

Bundan başka Slavka Draganova Mangalya kazasında toplam 70110 adet Hacı Oğlu Pazarı kazasında ise toplam 127860 adet koyun ve keçinin bulunduğunu belirtmektedir²⁶³.

Yine genel tablolarda da görüleceği üzere Mangalya kazasına ait 12148 numaralı temettuat defterinde bulunan Çıracı mahallesinde "Ağnam ????" başlıklı bir sütun

²⁶² Abdüllatif Şener, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları", **150. Yılında Tanzimat**, Yay.: Hakkı Dursun Yıldız, (Ankara: T.T.K. Yay., 1992), s.263.

²⁶³ Slavka Draganova, **A Quantitative Analysis Of Sheep-Breeding In Bulgarian Lands Under Ottoman Domination From The Middle Of The XIX. C. To The Liberation**, (Sofia: Publishing Of The Bulgarian Academy Of Sciences, 1993), s.44 vd.

bulunmaktadır. Sadece Çıracı mahallesinde rastladığımız bu verginin tam adı ve karşılığı konu ile ilgili diğer araştırmalarda da bulunmamaktadır..

Ayrıca Köstence kazasına ait temettuat defterlerinde diğer defterlerde görülmeyen “canavar” (domuz) bölümü bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili bilgiler de küçükbaş hayvanlara ait tablolarda bulunmaktadır.

Dobruca’daki küçükbaş hayvan varlığı Müslim-Gayri Müslim ayrımını baz alarak incelendiğinde Babadağ ve Balçık kazalarında hem Müslim hem de Gayri Müslim hanelerin yoğun olarak küçükbaş hayvan özellikle de koyun yetiştirdiği görülmektedir.

Hacı Oğlu Pazarı kazasında Gayri Müslim mahallelerinde küçükbaş hayvanlar Müslim mahallelerine oranla çok daha fazla sayıda bulunmaktadır. Kentte olduğu gibi kırsal kesimde de Gayri Müslim ailelerin koyun yetiştirmeye daha fazla önem vermektedirler²⁶⁴.

Köstence kazasında da tıpkı Hacı Oğlu Pazarı’nda olduğu gibi Gayri Müslim ailelerin küçükbaş hayvan üretiminde üstünlüğü bulunmaktadır. Öyle ki Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde temettuat defterleri kataloğunda 12128 numaralı temettuat defterinin içeriğinde şu not düşülmüştür:

“Köstence Kazası karyelerindeki ağnam sahibi Gayri Müslimlerin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter.”

Mangalya kazasında bulunan çok az sayıdaki Gayri Müslim hane ise küçükbaş hayvan yetiştirmemektedir.

²⁶⁴ H. Doğru, “Hacı Oğlu Pazarı”, s.25.

Tablo 17. Dobruca'da Aded-i Ağnam, Koyun Ve Kuzu Varlığı

Kaza Adı		Aded-i Ağnam	Koyun				Kuzu
			Sağmal	Has.	Toklu	Has.	
Babadağ	Mahalle	337	1369	-	1119	7720	-
	Karye	7779,65	23367	-	20364	164389,5	1093
	Kale	2292	6247	-	8899	57938	-
Balçık	Mahalle	163	811	1803,75	255	135	25
	Karye	4966,3	15340	63380,75	9244	20321	-
H.O.Paz.	Mahalle	-	3093	14214	3821	7015	-
	Karye	3182,5	8020	34595,5	7344	14940,5	-
Köstence	Mahalle	-	18	150	18	54	-
	Karye	4712,5	20357	107901	18227	49702	-
Mangalya	KazaM.	122	253	1518	190	685	-
	Mahalle	-	-	-	-	-	-
	Karye	322,25	12	4050	696	4176	-
	Çiftlik	87,5	150	900	200	700	-
Toplam		23964,7	79037	228513	70377	327776	1118
Bölgede Kuzuları İle Birlikte Toplam Koyun Sayısı							150532

Tablo 18. Dobruca'da Keçi, Oğlak Ve Canavar Varlığı

Kaza Adı		Keçi				Oğlak	Canavar
		Sağmal	Has.	Yoz	Has.		
Babadağ	Mahalle	12	44	16	-	-	-
	Karye	1447	4950,5	1110	-	40	-
	Kale	228	773	220	-	-	-
Balçık	Mahalle	-	-	-	-	-	-
	Karye	-	-	-	-	-	-
H.O.Paz.	Mahalle	422	276	115	115	-	-
	Karye	327	952	298	298	-	-
Köstence	Mahalle	-	-	-	-	-	-
	Karye	-	-	203	-	-	46
Mangalya	KazaM.	-	-	-	-	-	-
	Mahalle	-	-	-	-	-	-
	Karye	-	-	-	-	-	-
	Çiftlik	-	-	-	-	-	-
Toplam		2436	6995,5	1962	413	40	46
Bölgede Oğlakları İle Birlikte Toplam Keçi Sayısı							4438

4.5.3. Binek Hayvanlar

Dobruca bölgesinde binek hayvanlar statü sembolü olarak yetiştirilmektedir. Bir ailenin yetiştirdiği at sayısının fazlalığı onun kamu nezdindeki saygınlığının artmasına da yol açmaktadır. Kentlerde atlar daha çok taşımacılık için kullanılırken kırsal kesimde hem ulaşım hem de taşımacılık için kullanılmaktadır. Bununla birlikte tarımda atlardan

faydalandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır²⁶⁵. Bölgede binek hayvanlar için herhangi bir hasıl yazılmamaktadır.

Aşağıdaki tablolardan da açıkça anlaşılacağı üzere Dobruca bölgesinde en çok Babadağ ardından da Hacı Oğlu Pazarı kazasında binek hayvan yetiştirilmektedir. Dobruca bölgesinin tamamında 2851 adet bargir, 8758 adet kısrağ, 859 adet aygır, 4297 adet tay, 2205 adet hergele, 421 adet çuka 94 adet merkeb ve 17 adet hımar bulunmaktadır.

Dobruca'da en çok yetiştirilen binek hayvan türü kısrağdır. İkinci sırada tay bulunmaktadır. Bunu bargir ve hergele takip etmektedir. Belirtmekte fayda vardır ki bazı temettuat defterlerinde bargirler sadece binek bargir olarak yazılmışken bazılarında bargirler ayrı binek bargirler ayrı olarak yazılmıştır. Kısrağlarda da aynı durum söz konusudur. Bazı defterlerde kısrağlar kulunlu ve kısrağ olarak iki ayrı bölüm halinde yazılmış bazılarında ise sadece kısrağ olarak yazılmıştır.

Dobruca bölgesine ait temettuat defterlerinde taylar çok farklı şekillerde yazılmıştır. Her kazada binek hayvan bölümünde tay bulunmaktadır. Fakat bazı hanelerde taylar erkek, dişi, kulunlu ve binek olarak da kaydedilmiştir.

Bunlardan başka bölgede çok yoğun bir aygır üretimi bulunmaktadır. Ayrıca genel olarak eşek diye nitelendirdiğimiz ve bir başlık altında da verebileceğimiz; yine taşımacılık ve ulaşımda kullanılan çuka, merkeb ve hımar yetiştirilmektedir. Hemen hemen her hanenin en az bir kaç kısrağ ya da bargiri olan Dobruca'da yaşlı, alel ve aciz, dul, yetim,...vb. hanelerde iş gücü oluşturması bakımından bir ya da iki adet çuka, merkeb ya da hımar bulunmaktadır.

²⁶⁵ Murat Belge, **a.g.e.**, s.288.

Tablo 19. Dobruca'da Binek Hayvan Varlığı-1

Kaza Adı		Binek		Kısrak		
		Bargir	Bargir	Kısrak	Kulunlu	Kısır
Babadağ	Mahalle	136	-	-	18	13
	Karye	1061	-	-	224	1065
	Kale	29	-	-	19	46
Balçık	Mahalle	83	-	-	13	16
	Karye	442	-	-	274	657
H.O.Pazarı	Mahalle	167	-	110	-	-
	Karye	438	-	2557	-	16
Köstence	Mahalle	-	4	-	-	49
	Karye	62	103	-	475	1599
Mangalya	Kaza M.	49	-	-	96	51
	Mahalle	6	-	-	20	-
	Karye	270	-	-	1195	184
	Çiftlik	1	-	-	48	13
Toplam		2744	107	2667	2382	3709
Bölgede Toplam Bargir Ve Kısrak Sayısı						11609

Tablo 20. Dobruca'da Binek Hayvan Varlığı-2

Kaza Adı		Aygır	Tay	Tay			Hergele	Çuka	Merkeb	Hımar
				Erkek Ve Dişi	Kulunlu	Binek				
Babadağ	Mahalle	1	10					4		
	Karye	48	657				1613	197		
	Kale		13							
Balçık	Mahalle		9					10	12	
	Karye	98	515		11		289	3	62	
H.O.Pazarı	Mahalle	1	24	7						
	Karye	448	1137	2				1	3	
Köstence	Mahalle		18							
	Karye	46	622			208	303	206	17	17
Mangalya	Kaza M.	15	63							
	Mahalle	6	13							
	Karye	187	948							
	Çiftlik	9	40							
Toplam		859	4069	9	11	208	2205	421	94	17
Bölgedeki Toplam Diğer Binek Hayvan Sayısı										7893

4.6. Dobruca Bölgesinin Vergi Durumu

4.6.1. Tanzimat ve Mali Reformun Dobruca'da Yankıları

Osmanlı Sultanı II. Mahmut, 1826 tarihinde *Vak'a i-Hayriye*'yi gerçekleştirdikten sonra, bütün devlet müesseselerinde askeri, mali ve sosyal nitelikli ıslahat yapmak ister. Amaçladığı ıslahatın yapılabilmesi için, imparatorluğun mali gücünün, insan potansiyelinin ve sosyal özelliğinin iyi bilinmesi gerekiyordu. Bunu öğrenebilmek için 1826-1828 yılları arasında ilk defa arazi tahriri amacı taşıyan; yalnızca nüfusu öğrenmek amacı güden sayımı yaptırmak istese de bu sayım Osmanlı-Rus harbi nedeniyle imparatorluk genelinde uygulama imkanı bulamaz

Osmanlı-Rus harbi sona erdikten sonra 1830 yılında kurulan *Meclis-i Şura* imparatorluk içindeki erkek nüfusu tespit etmek, mali kaynakları yeniden belirleyebilmek amacıyla bir sayımın yapılmasına karar verir. 1831'de Anadolu ve Rumeli'de bulunan bütün eyalet, sancak, kaza ve köylerinde merkezden özel olarak gönderilen sayım memurları vasıtasıyla sayım başlar²⁶⁶.

Tanzimat Fermanı'nın 3 Kasım 1839 tarihinde ilanından sonra Osmanlı Devleti'nin gelirlerinin kontrol altında tutulabilmesi, vergi konusunda toplumdaki dengesizliklerin ve haksızlıkların bir an önce önlenmesi, vergi vereceklerin yeniden tespit edilerek halkın ağır yükünü hafifletip devlete devamlı, düzenli bir vergi sağlamak düşüncesiyle 19 Zilkade 1255 / 1839'de bir talimatname yayınlandı²⁶⁷. Buna göre: her yerde, muhassıllar nezaretinde ahalinin ismi, şöhreti, arazisi, hayvanları; tüccar ve esnaf ise yıllık gelirleri gibi bilgilerin kaydedildiği defterlerin tutulması emredildi. Yapılacak temettü tahririnden maksat herkesin kazancına ve mal varlığına göre vergi vermesi esas tutulduğu için tahrir esasında uyulacak kurallar açık şekilde belirlendi.

7 Şubat 1840 da eski vergi sistemi de yeniden düzenlendi. Değişik isimlerle alınan Tekalif-i Örfiye yerine mükelleflerin emlak, arazi ve hayvan varlığı ile kazancına

²⁶⁶ Rifat Özdemir, "Avâız Ve Gerçek-Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler", **X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, (Ankara, 22-26 Eylül 1986), C.4, (1993), s.1609.

²⁶⁷ Reşat Kaynar, **Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1983), s. 161-251; İsmet Demir, **a.g.m.**, s. 315 vd.; Mübahat Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 225.

göre farklı tutarlarda tevzi edilecek, oldukça basit tek bir vergiye geçildi²⁶⁸ ve tüm vergilerin bir bütün halinde *virgü-i mahsusa* adı altında alınması kararlaştırıldı. Zirai ürünün onda bir oranındaki *öşür*²⁶⁹, koyundan *ağnam resmi*²⁷⁰ ve Gayri Müslimlerden *cizye*²⁷¹ alınmağa devam edilecekti.

Virgü'-i mahsusa miktarı Maliye Nezareti tarafından sancak (liva) düzeyinde belirlendi. Sancak için tayin edilen toplam miktar her sancak merkezinde yapılan toplantıların sonunda kazalar arasında paylaştırıldı. En sonunda kasaba mahalleleri ve köyler düzeyinde, tüm hane reisleri toplanarak istenilen miktar haneler arasında her şahsın "hal ve tehammül ve ticaret ve temetüüne göre komşuca" paylaştırılıp bir defter halinde kaza merkezine gönderildi. Böylece her hanenin vergi yükümlülüğü belirlenmiş oldu²⁷².

H. 1260 / 1844 yılında imparatorluğun büyük bir bölümünde *Temettuat Tahrirleri* yapıldı²⁷³, herkesin kazancına göre vergi vermesi esas tutuldu.

4.6.2. Dobruca Bölgesinde Ödenen Vergiler

4.6.2.1. Temettuat Vergisi Ve Vergi-i Mahsusa

Dobruca Bölgesinde toplam 8303 hane bulunuyordu. Bu hanelerden 3516'sı Gayri Müslim 4786'sı Müslim hanelerdi. Bölgenin tamamında toplanan temettuat vergisi (muaflar hariç) 13708938,1 kuruştur. Bu rakamı öncelikle hane sayısına bölerek hane başına düşen ortalama geliri elde edilmiştir. Buna göre Babadağ kazasında hane başına düşen ortalama gelir 3488518 kuruş, Balçık'ta 2404893,3 kuruş, Hacı Oğlu Pazarı'nda 5298749,8 kuruş, Köstence'de 1332998,5 kuruş, ve son olarak Mangalya'da 1183778,5 kuruştur.

²⁶⁸ Abdüllatif Şener, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliye Politikası", **Tanzimatın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu (Bildiriler)**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1992); s. 349; Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye**, C.2, (İstanbul: E Yay., 1982), s. 118.

²⁶⁹ Şer'i vergilerin en önemlisi olan aşar, Tanzimatın ilanına kadar 1/3 ilâ 1/10 arasında zirai üründen alınıyordu. Tanzimatla birlikte her yerden 1 / 10 oranında alınmağa başlandı. 1256'da iltizam usulü kaldırıldıysa da devlet memurları aşar toplamada başarılı olamadı. Hazine gelir düşmesi göze alınarak 1258 yılında iltizam usulüne geri dönüldü. Bkz.: Abdurrahman Vefik Sayın, **a.g.e.**, s. 222.

²⁷⁰ Ağnam Resmi hakkında Bkz.: Abdurrahman Vefik Sayın, **a.g.e.**, s. 480-481.

²⁷¹ Cizye konusunda Bkz.: C:H: Becker, "Cizye", **İ.A.** C.3, (1997), s.199-201; Boris Christoff Nedkoff, "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye", Çev. Şinasi Altundağ, **Bell.**, C. VIII, S. 32, (1944), s. 559-652.

²⁷² Abdüllatif Şener, **a.g.m.**, s. 259; Abdurrahman Vefik Sayın, **a.g.e.**, s.358 vd.

²⁷³ Enver Ziya Karal, **İlk Nüfus Sayımı**, s.9 vd.

Tüm kazalarda kentlerden alınan temettuat miktarı kırsal kesimden alınan temettuat miktarından daha azdır. Hane ve kişi başına düşen ortalama gelir de bu doğrultudadır. Hane başına düşen ortalama gelir en çok Hacı Oğlu Pazarı kazasından (5298749,8 kuruş) en az da Mangalya kazasından alınmıştır.(1183778,5 kuruş)

Tablo 21. Dobruca'da Ortalama Gelir Durumu

Kaza Adı		Hane			Temettuat (Kuruş)	Ortalama Gelir (Hane)	Ortalama Gelir (Kişi)
		Toplam	G.Müslim	Müslim			
Babadağ	Mahalle	412	123	289	77732,5	188,67	37,73
	Karye	2501	2020	481	3351993,5	1340,26	268,05
	Kale	106	106	-	58792	554,64	110,92
Balçık	Mahalle	241	26	218	210779,5	874,68	174,92
	Karye	696	376	320	2194113,8	3152,46	630,49
H.O.Pazarı	Mahalle	876	203	673	755635,25	862,59	172,51
	Karye	1696	240	1456	4543114,5	2678,72	535,74
Köstence	Mahalle	55	-	55	26200	476,36	95,27
	Karye	1269	413	856	1306798,5	1029,78	205,95
Mangalya	Kaza M.	84	-	80	147579	1756,89	3518,04
	Mahalle	9	-	9	19066,5	2118,5	423,7
	Karye	355	9	346	983241	2769,69	553,93
	Çiftlik	3	-	3	33892	11297,33	2259,46
Toplam		8303	3516	4786	13708938,1	29100,57	8986,71

Dobruca bölgesinde tahsil edilen vergiler hakkında belirtilmesi gereken bir kaç küçük nokta bulunmaktadır. Genellikle her haneden tahsil edilen vergi-i mahsusa imam, hoca, hatip, müezzin, papaz gibi din görevlilerinden alınmamıştır. Yine kendi hanesinin geçimini sağlayamayan yaşlı, hasta, yetim, dul, (nadiren hizmetkar) gibi hanelerden de vergi-i mahsusa alınmamıştır. Babadağ kazasında bulunan 106 bekar haneden de vergi-i mahsusanın tahsil edilmediği görülmektedir. Ne var ki bu tahsilatların yapılmamasının gerekçesi belirtilmemiştir. Yine Köstence'ye nakil gelen hanelerin tamamına yakın kısmı vergi-i mahsusadan muaf tutulmuştur.

Dobruca bölgesinde tahsil edilen vergi-i mahsusanın kazalar göre dağılımı şöyledir: Babadağ kazası 114888 kuruş, Balçık kazası 56754,5 kuruş, Hacı Oğlu Pazarı kazası 125769,25 kuruş, Köstence kazası 63756 kuruş ve Mangalya kazası 45393,5 kuruştur. Dobruca bölgesine ait incelediğimiz beş adet kazadan alınan toplam vergi-i mahsusa miktarı ise 406570,25 kuruştur.

4.6.2.2. Cizye

Cizye; İslam Devleti'nde Müslüman olmayan ergin tebaanın 14-75 yaşları arasında ödemekle yükümlü olduğu baş vergisidir. Genel bir tanımla cizye faal (hasta, engelli, din adamı ve işsiz olmayan) erkek nüfustan alınan İslami bir vergidir. Cizye ödeyecek olan kişinin Ehl-i Kitap yani Zimmî olması da diğer bir koşuldur.

Yıllık olarak ödenen cizyenin nakden ödenmesi gerekiyordu ancak her türlü aynîyat ile de ödeme kabul ediliyordu²⁷⁴.

Kadınlar, çocuklar, sakat ve çalışamaz durumda olanlar ile din görevlileri cizyeden muaf tutuluyordu. Devlet cizye ödeyen Gayri Müslim tebaanın can ve mal güvenliğini garanti altına almış oluyordu.

Cizye kişinin ekonomik gücüne göre *alâ*, *evsat* ve *edna* olmak üzere üçe ayrılmıştı. 1691'de yapılan cizye reformunda ala 48, evsa: 24, edna 12 akçe olarak kesinleşti ve 1834 yılına kadar cizye bu oran üzerinden tahsil edildi. 26 Nisan 1834 (6 Zilhicce 1249) tarihinde II. Mahmud bir irade yayınladı²⁷⁵. İradeye göre reaya, gelir düzeyine göre üçe ayrılıp her dilimdekilerin ödeyeceği cizye miktarı belirlendi. Buna göre: *Alâ*: 60 Kuruş, *Evsat* : 30 Kuruş, *Edna* : 15 Kuruş cizye ödemekle sorumlu tutuldu. Vergi memurlarının belirlenen rakamlar dışında herhangi bir para alması yasaklandı. Memurların halka karşı adaletli davranacağı ilan edildi. 1834 yılında yapılan bu düzenlemede 1831 nüfus sayımının verileri esas alındı²⁷⁶.

Tanzimat devrinde cizyenin tahsil usulünde değişiklik yapılmıştır. Cizyenin Gayri Müslim tebaanın cemaatlerine mensup olmayan cizyedarlar ve özel memurlar vasıtasıyla toplanmasından doğabilecek huzursuzlukları önlemek için Dersaadet'de patrikhaneler ve taşrada piskopos ve kocabaşılardan yararlanmak suretiyle devlet, cemaat önderlerini mali sorumluluklara ortak etmiştir. Kırım Savaşı'ndan sonra cizye sadece *bedel-i askeri* olarak isim değiştirmiştir²⁷⁷.

²⁷⁴ C. H. Becker, **a.g.m.**, s.200.

²⁷⁵ Reşat Kaynar, **Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat**, (Ankara: T.T.K. Yay., 1954), s. 115.

²⁷⁶ H. Doğru, "Hacı Oğlu Pazarı", s.42 vd.

²⁷⁷ Abdüllatif Şener, **a.g.m.**, s.262.

Zaman zaman ödeme kolaylığı sağlamak için cizyeler taksitlendirilmiş ve bu taksitlerin mahsul sonuna rastlamasına özen gösterilmiştir²⁷⁸.

Dobruca bölgesinde de alânın 60 kuruş, evsatın 30 kuruş ednanın 15 kuruş olarak tahsil edildiği görülmektedir. Bazı temettuat defterlerinde cizyeler rakamla yazılırken bazılarında ise alâ (ع), evsat (ط) ve ednanın (ن) Osmanlıca baş harfleri koyulmuştur. Yine bu defterlerin bazılarında hanelerin cizye kısmında hanede bulunan cizye mükellefleri de tanımlanmıştır. “kendisi, oğlu, diğer oğlu, karındaşı, diğer karındaşı, damadı,... vb.”

Dobruca bölgesinde bir çok Gayri Müslim haneden hatta mahalle ve köyden cizye tahsilinin yapılmadığı göze çarpmaktadır. Bu durum sağlıklı bir cizye ortalamasına ulaşmamıza engel olmaktadır. Gayri Müslim olduğu halde cizye vermeyen mahalle ve karyeler şunlardır:

Babadağ: Sarı Köy Kurak Karyesi (146 Hane ve 23 Bekar), Bekçi Kazanı Karyesi (88 Hane ve 24 Bekar), Kızılcaşu Kazak Karyesi (71 Hane ve 59 Bekar).

Balçık: Müezzinzade-1 Mahallesi (13 Hane), Kuran-2 Karyesi (76 Hane) Astalan Karyesi (17 Hane), Karınca Karyesi (16 Hane), Kartasami Karyesi (18 Hane), Kara Salih Karyesi (18 Hane), Mahalban Karyesi (13 Hane), Uzunpaşalık Karyesi (17 Hane), Tahtalı Karyesi (6 Hane), Tekir Köyü Karyesi (31 Hane), Şelale Karyesi (20 Hane).

Hacı Oğlu Pazarı: Halil Hoca Mahallesi (2 Hane), Valili Karyesi (1 Hane), Mahmuzlu Kalesi Karyesi (1 Hane), Kara Bağcı Karyesi (1 Hane)

Köstence: Sekban-1 Kebir Karyesi (73 Hane), Sekban-1 Sagir Karyesi (45 Hane)

Dobruca bölgesinde 3516 Gayri Müslim haneden 4483 mükelleften cizye tahsilatı yapılmıştır. Bunların 951'i ala, 2514'ü evsat, 1018'i de edna grubuna dahildi. Sonuç olarak Dobruca bölgesine ait beş kazadan 57060 kuruş alâ, 75420 kuruş evsat ve

²⁷⁸ Yavuz Ercan, “Türkiye’de XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Gayri Müslimlerin Hukuki, İçtimai Ve İktisadi Durumu”, **Bell.**, C.47, S.187, (1983), s.1148. Dört Sünni mezhebin cizye konusundaki görüşleri için Bkz.: Yavuz Ercan, **Osmanlı Yönetiminde Gayri Müslimler**, (Ankara, Turhan Kitabevi, 2001), s.18 vd.

15270 kuruş edna tahsil edilmiştir. Dobruca'da ödenen toplam cizye miktarı ise 147570 kuruştur.

4.6.2.3. Âşâr

Tanzimat devrinde *âşâr* vergisi hakkındaki en büyük değişiklik oranıdır. Tanzimat öncesi arazinin verim kabiliyetine göre farklı oranlarda yapılan tahsilat Tanzimatçılarca hoş karşılanmamış ve Tanzimat'ın uyguladığı yerlerde *âşâr*ın kelime anlamına uygun olarak onda bir oranında tahsil edilmesine vükelanın oy birliği ile karar verilmiştir.

Âşâr vergisinin karakteristik özellikleri, büyük tahsil güçlüklerini beraberinde getirmesi ve iltizam sorununun ortaya çıkmasına neden olmasıdır²⁷⁹. 1840 yılından itibaren muhassıllar tarafından toplanmasına karar verilen *âşâr*ın aynı olarak mı yoksa nakit olarak mı tahsil edileceği konusu tartışma yaratmıştır. Çünkü hububat olarak toplanan *âşâr*ın harab olması merkezi hazineye giden vergi gelirlerinin azalması anlamına gelmektedir.

Dobruca bölgesinde yetiştirilen her üründen *âşâr* alınmasına rağmen en çok koloz, kızılca, hınta ve şairden alınıyordu. Koloz, kızılca ve hınta buğday türleri idi. Arpa ise şair olarak adlandırılıyordu. Bölgede yetiştirilen yulaf, burçak, üzüm, çavdar ve mısırdan alınan *âşâr* ise buğday ve arpa kadar fazla katsayıda değildi. *Âşâr* alınırken önce hububatın onda biri ayrılıyor daha sonra tüm buğday türlerinin kilelerini yaklaşık 10 ila 15 kuruş arpa, burçak, çavdar ve yulafın kilesini 5 kuruş, üzüm ve mısırın kilesini 6 kuruş baz alarak hesaplanıyordu.

Dobruca bölgesinde Babadağ kazasından alınan toplam *âşâr* miktarı 304936,5 kuruş, Balçık kazasında 180077 kuruş, Hacı Oğlu Pazarı kazasında 703509,3 kuruş, Köstence kazasında 103878 kuruş ve son olarak da Mangalya kazasında 114978,25 kuruştur. Bölgenin tamamından alınan *âşâr* miktarı ise 1407559,1 kuruştur.

²⁷⁹ Abdüllatif Şener, **a.g.m.**, s.262 vd.

Tablo 22. Dobruca'da Vergi ve Cizye

Kaza Adı		Hane			Vergi	Cizye		
		Toplam	G.Msl	Msl		Ala	Evsat	Edna
Babadağ	Mahalle	412	123	289	3614,5	2	59	33
	Karye	2501	2020	481	111273,5	42	1470	745
	Kale	106	106	-	-	10	73	23
Balçık	Mahalle	241	26	218	5789,5	-	11	2
	Karye	696	376	320	50965	47	179	5
H.O.Pazarı	Mahalle	876	203	673	42467,75	20	294	22
	Karye	1696	240	1456	83301,5	16	286	13
Köstence	Mahalle	55	-	55	5012	802	-	55
	Karye	1269	413	856	58744	12	142	119
Mangalya	KazaM.	84	-	80	4984	-	-	-
	Mahalle	9	-	9	1054	-	-	-
	Karye	355	9	346	38834,5	-	8	1
	Çiftlik	3	-	3	530	-	-	-
Toplam		8303	3516	4786	406570,25	951	2514	1018

Tablo 23. Dobruca'da Âşâr Toplamı ve Temettuat

Kaza Adı		Hane			Âşâr Toplamı	Temettuat
		Toplam	G.Msl	Msl.		
Babadağ	Mahalle	412	123	289	3125	77732,5
	Karye	2501	2020	481	301811,5	3351993,5
	Kale	106	106	-	-	58792
Balçık	Mahalle	241	26	218	8315	210779,5
	Karye	696	376	320	171942	2194113,8
H.O.Pazarı	Mahalle	876	203	673	35449,5	755635,25
	Karye	1696	240	1456	668059,8	4543114,5
Köstence	Mahalle	55	-	55	802	26200
	Karye	1269	413	856	103076	1306798,5
Mangalya	KazaM.	84	-	80	9947,75	147579
	Mahalle	9	-	9	1988,5	19066,5
	Karye	355	9	346	99934	983241
	Çiftlik	3	-	3	3108	33892
Toplam		8303	3516	4786	1407559,1	13708938,1

4.7. Dobruca Bölgesinde İş Hayatı Ve Meslekler

4.7.1. Meslekler

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Dobruca bölgesinde de gelişmiş bir sanayi faaliyetinden söz etmek olanaksızdır. İstanbul'un ve sarayın tahıl deposu olan bölgede yoğun miktarda buğday ve arpa yetiştiriliyordu.

Bağlar ise sınırlı miktarda olup mevcut bağ dönümlerin büyük bir kısmında da hasılat gösterilmemiştir.

XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı-Rus savaşlarına ev sahipliği yapan bölgede hem ekili alanlar, hem de ticarethaneler büyük hasara uğramışlardır.

Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yer alan köylerin çoğu, tamamen değilse de, ağırlıklıla, *geçimlik köy ekonomisi* düzeninde yaşıyordu. Yani herkes mümkün olduğu kadar çok ihtiyacını kendisi karşılamaya, bunları satın almak için para harcamamaya çalışıyordu. Çok erken dönemlerden beri bunun tam bir *kapalı ekonomi* olmadığı, bir çok yerleşim merkezinde pazar kurulduğu ve bir para dolaşımının devam ettiği bilinmektedir. Ama kendi ürettiği ile geçinebilmek köylünün idealiydi ve bu genel durum çoğunluğun hayat koşullarını karakterize ediyordu²⁸⁰.

Dobruca bölgesinde de en yaygın geçim kaynağı tarımdı. Genellikle hububat tarımının yapıldığı bölgede bahçe ve bağlar temel geçim kaynağını oluşturmamaktaydı. İkinci sırada ise ticaret yer alıyordu²⁸¹. Temettuat defterleri'nde ticaret mesleği ile uğraşanlar farklı şekilde adlandırılmıştı. Ahz-ü ita, çerçici, dükkancı, tüccar, zahire ticareti,...vb. Dobruca'da ticaretle uğraşan hane sayısı 733'dür. Bu 733 haneden bir çoğu ahz-ü ita, erbab-ı sanat, balıkçı, çerçici, terzi, tüccar, dükkancı olarak kaydedilmiştir.

Bölgede hizmet sektörü ile uğraşanların sayısı ticaret ile uğraşanlara nazaran daha fazladır. Dobruca bölgesine ait incelenilen beş kazada toplam 206 çoban, 187 hizmetkar, 113 hamule nakli, 60 arabacı, 52 terzi, 41 berber, 17 bakkal, 17 dikici, 14 kahveci, 14 fiçici, 6 kürkçü, 5 bozacı, 4 boyacı, 4 çırak, 4 dülger, 4 hancı, 4 meyhaneci, 3 nalband, 2 dühancı, 1 aktar, ve 1 macuncu bulunmaktadır.

Babadağ'da bulunan meslek sahipleri çoğunlukla erbab-ı sanat olarak adlandırılmıştır. Kazada 224 balıkçı, 101 hizmetkar, 67 çerçi, 65 çapacı, 32 kiracı, 31 terzi, 12 bakkal bulunmaktadır. Hizmet sektöründe faaliyet gösterenlerin sayısı da az olmasına rağmen bir çok meslek çeşidine rastlanmaktadır.

²⁸⁰ Murat Belge, **a.g.e.**, s. 280.

²⁸¹ Orta Balkanlarda loncaların etkinliği için Bkz.: Svetla İaneva, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Balkanların Orta Kısımında Zanaatlar Ve Zanaatkarlar", **Osmanlı**, C.3, (1999), s.533-538.

Balçık kazasında hem hizmet sektöründe çalışan hem de sanatkar kesim oldukça az sayıda bulunmaktadır. Balçık kazasına ait Temettuat Defterleri'nde en çok göze çarpan meslek arabacılık ve araba kiracılığıdır. Burada 31 arabacı ve 43 araba kiracısı bulunmaktadır. Bunlardan başka kiracı, korucu, değirmenci, rençber gibi mesleklere de rastlanmaktadır.

Hacı Oğlu Pazarı diğer kazalara oranla daha fazla sayıda ve çeşitte meslek sahibini barındırıyordu. Kazada 61 hamule nakli, 57 alış-veriş (ahz-ü ita), 51 ziraat, 47 rençber, 31 berber, 25 terzi, 21 değirmenci, 21 hizmetkar, 19 kiracı, 17 saraç, 15 dükkancı, 14 tuzcu²⁸², 11 çölmekçi, 11 yemenici, 10 canbaz, 10 kahveci,...vb. bulunmaktadır.

Son olarak Mangalya kazasında ise meslek çeşidi oldukça sınırlıdır. Bu kazada bulunan halkın neredeyse tamamı ziraatle geçimini sağlamaktadır. Çok az sayıda hizmetkar, dükkancı ve berbere rastlanmaktadır.

Dobruca bölgesinin neredeyse tamamında bulunmayan farklı mesleklere Hacı Oğlu Pazarı kazasında rastlanmaktadır. Bunlardan birkaçı bıçakçı, çuhadar, doğramacı, hamutçu, kolancı, kuyumcu, kürekçi, müezzin, pehlivan, sabuncu, tellak, yastıkçı,...vb. olarak sıralanabilir.

Köstence'de daha çok resmi görevliler ikamet etmektedir. Kazada muhtar, muhtar-ı evvel, muhtar-ı sani, müdürlük emini, asker,vb. mesleklere mensup kişiler bulunmaktadır. Bundan başka Dobruca bölgesindeki çobanların tamamına yakını (194 adet) Köstence'de bulunmaktadır.

Dobruca bölgesine ait Temettuat Defterleri'nde resmi görevliler ve din görevlilerine de rastlanmaktadır. Bölgede 12 asker, 1 hoca, 54 imam, 2 katip, 11 korucu, 1 muallim, 64 muhtar, 31 muhtar-ı evvel, 20 muhtar-ı sani, 1 müderris, 1 müdürlük emini, 7 papaz, 1 rikab-ı hümayun, 1 tekaüd ve son olarak da 1 adet tımarlı sipahi,...vb. bulunmaktadır.

²⁸² Tuz ticareti ile uğraşanlar Rusçuk antrepolarından getirdikleri tuzu pazarlıyorlar veya İstanbul'a ihraç ediyorlardı. Malın tüketimine bağlı olarak tuz ticareti ile uğraşanların yıllık geliri 400 ila 1100 kuruş arasında değişiyordu. H. Doğru, "Hacı Oğlu Pazarı", s.30.

Dobruca bölgesindeki meslekleri içeren tabloda bulunan bazı satırlar bugün meslek olarak nitelendirilemeyebilir. Ancak Temettuat Defterleri'nde meslek olarak gösterilmiş ve meslek gelirleri verilmiştir, ihtiyar, yetim,...vb. Bu yüzden bu tabloya meslek olarak yer almıştır.

Dobruca bölgesinde bulunan bazı meslekler diğerlerine oranla daha fazla gelir getiriyordu. Bunlardan en önemlisi ziraat ve reñberlik idi. Bunları balıkçılık, berberlik, debbağcılık, dericilik, dühancılık, dülgerlik, hamule nakli, kiracılık, mahzencilik nalbandlık, saraçlık ve terzilik izliyordu.

Dobruca bölgesinde en sık rastlanan mesleklerden debbağlık, geleneksel olarak makbul mesleklerden olup yörede küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ile paralellik gösteriyordu. Saraç, kürkçü ve yemeniciler de mesleklerini icra ederken işlenmiş deri kullanıyorlardı.

Canbazlar, canlı hayvan alış verişi yapan hayvan tüccarlarıydı. 1200 kuruştan başlayan hasılları ile canbazlar bölgenin varlıklı kişileri arasında sayılıyorlardı.

Dobruca'da bir adet celep bulunmaktaydı. Celepler imparatorluk sınırları içinde celep-keşan defterinde yazılı olan kasaplık hayvanları toplayıp başkente getirmekle sorumlu kişilerdir.

Sağ kol üzerinde Aydos, Burgaz, Varna, Balçık, Mangalya, Tulça, Kili, Akkerman, Silistre, Tırnova, Hezergrad, Eski Cuma, Şumnu, Rusçuk en fazla koyun yetiştirilen ve celep-keşan kaydedilen kazalardı²⁸³.

Yoğun bir büyükbaş hayvan varlığına sahip olan Dobruca bölgesinde, sığırtmacılık özellikle de çobanlığın son derece yaygın meslekler olması gerekmektedir. Fakat yukarıdaki tabloda sadece iki adet sığırtmaca rastlıyoruz. Bölgede bulunan 206 çoban ise ilk bakışta yetersiz kalmaktadır. Büyük bir olasılıkla gelir düzeyi yüksek olmayan aileler hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvanların bakımı için aile arasında iş bölümü yapıyorlardı. Ancak büyük sürülere sahip olan aileler çoban ya da sığırtmacı tutabiliyorlardı.

²⁸³ Halime Doğru, "Rumeli'de Celep-Keşanlar", s.1679 vd.

Taşımacılık kentte önemli bir geçim kaynağı sayılıyordu. Bu sektörde çalışanlar kendi aralarında ihtisaslaşmışlardı. Aralarında gelir düzeyi yüksek olanlar tuz naklediyorlardı²⁸⁴. Ağır bir yük olması nedeniyle tuz taşıyanların bazısı işlerini manda öküzü ile yapıyordu. Varlıklı olanların koşum hayvanı olarak ayrıca bir çift de öküzü bulunuyordu. Tuz Romanya'dan getirilip Varna limanına taşınıyordu ve başkente gönderiliyordu²⁸⁵.

Dobruca'da taşımacılık sektörünün diğer bir yönü de hamule nakli idi. Bu meslek Babadağ kazasında daha yoğun olarak icra ediliyordu. Tuna Nehri'nde bulunan gemilere yük taşıyordu. Bölgede bulunan 113 hane hamule nakli ile geçimlerini sağlamaktaydı. Hamule nakli ile uğraşanların gelirleri genellikle 150 kuruş ila 400 kuruş arasında değişiyordu.

Dobruca bölgesinde – özellikle Hacı Oğlu Pazarı kazasında – bunlardan başka buğday taşımacılığı ve eşya taşımacılığı yapılırsa da diğer türler kadar fazla gelir sağlamıyordu.

Taşımacılığın bu kadar önemli olduğu bir kentte arabacılık önemli bir iş koludur. 60 arabacı yeniden araba üretmekte veya onarmaktaydı. Ne yazık ki ulaşımın vazgeçilmez ögesi olan arabaları üreten kesimin geliri yüklü bir miktar değildi.

Hemen hemen her mahallede bir berber bulunuyordu. Kalabalık mahallelerde hizmet edecekleri erkek nüfusuna bağlı olarak berberlerin sayıları daha fazlaydı. Bölgede toplam 41 adet berber bulunmaktaydı. Terziler ise genellikle mahallelerde ve kaz merkezlerinde bulunuyordu. Gayri Müslim mahallelerde terzilikle uğraşanların sayısı Müslümanlara oranla daha fazlaydı.

Dobruca'da bulunan toplam 14 fiçıcının tamamı Hacı Oğlu Pazarında faaliyette idi. Fiçılar günlük hayatta her kesimin ihtiyacına cevap veriyordu. Kuru gıdalar ve turşu, peynir, şarap gibi yiyecek, içecek maddeleri hep fiçıda saklandığı için fiçıcılara

²⁸⁴ Mustafa Naimâ Efendi Dobruca'daki tuz ticareti ile ilgili olarak şu bilgiyi verir: "Eflâk memleketinde, koyun, sığır, bal ve tuz çok olup voyvodolar yenilendikçe İstanbul tüccarı ve ağniyası (zenginleri) akçe verip varıp akçelerine reayadan koyun ve asel (bal) ve rugan (yağ) toplarlardı. Ve ziyade mürabaha (faizcilik) karşılığında bu eşyayı istedikçe nice kavgalar olurdu. Hatta muameleciler akçe isteyip beylere sebb (sövme) ve lanet ile cefa ederlerdi". Bkz. Naimâ Mustafa Efendi, **a.g.e.**, C.1, s.102.

²⁸⁵ H. Doğru, "Hacı Oğlu Pazarı", s.31.

oldukça fazla iş düşüyordu. Fakat onların da arabacılar gibi varlıklı kimseler olduğunu söylemek mümkün değildir.

Tıpkı imparatorluğun diğer bölgelerinde olduğu gibi Dobruca’da da resmi görevliler bulunmaktaydı. Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere bölgede 12 asker, 5 fetvacı, 14 hatib, 42 imam, 2 katib, 3 kaza katibi, 11 korucu, 1 muallim, 64 muhtar, 31 muhtar-ı evvel, 20 muhtar-ı sani, 1 müezzin, 1 müderris, 1 müdürlük emini, 2 nüfus nazırı, 1 rikab-ı hümayun, 2 sancakdar bulunmaktaydı. Bu görevlilerden tüm muhtarlardan vergi-i mahsusa tahsil edilirken imam, müezzin, hatib gibi din görevlilerinden tahsil edilmemiştir. Açıklama olarak ise “mahalle-i mezburda cami-i şerifi imamı” ya da “karye-i mezburda cami-i şerifi hatibi” şeklinde not düşülmüştür.

Tablo 24. Dobruca’da Meslek Çeşitleri

1	Ahz-ü ita	57	40	Ekmekçi	5	79	Meyhaneci	4
2	Aktar	1	41	Erbab-ı sanat	60	80	Muallim	1
3	Arabacı	60	42	Eskici	1	81	Muhtar	64
4	Araba kiracısı	43	43	Fetvacı	5	82	Muhtar-ı Evvel	31
5	Asker	12	44	Fıçıçı	14	83	Muhtar-ı Sani	20
6	Asyabcı	1	45	Fırıncı	15	84	Mumcu	1
7	Bağcı	14	46	Hafız	1	85	Muytab	1
8	Bakkal	17	47	Halıcı	1	86	Mutaf	3
9	Balıkçı	224	48	Hamule nakli	113	87	Müezzin	1
10	Baltacı	2	49	Hamutçu	2	88	Müderris	1
11	Bazırgan	9	50	Hancı	4	89	Müdürlük emini	1
12	Berber	41	51	Hasırcı	1	90	Nalband	3
13	Boyacı	4	52	Hatib	14	91	Nüfus Nazırı	2
14	Bozacı	5	53	Hizmetkar	187	92	Pehlivan	1
15	Büyük tüccar	5	54	Hoca	1	93	Papaz	7
16	Canbaz	11	55	İlane ile geç.	5	94	Rençber	156
17	Cebeci	2	56	İmam	42	95	Rikab-ı Hümayun	1
18	Celep	1	57	İhtiyar	1	96	Sabuncu	3
19	Çapacı	67	58	Kahveci	14	97	Sancakdar	2
20	Çayırıcı	3	59	Kalburcu	1	98	Saraç	3
21	Çerçici	67	60	Kamçıçı	5	99	Seracı	1
22	Çıracı	4	61	Kasap	2	100	Sığırtmaç	2
23	Çoban	206	62	Katip	2	101	Silahçı	3
24	Çölmekçi	14	63	Kaza katibi	3	102	Tekaüd	5
25	Çubukçu	1	64	Keçeci	7	103	Tellak	2
26	Çuhadar	1	65	Kemerci	4	104	Terzi	52
27	Debbağ	30	66	Kılıççı	2	105	Tımarlı sipahi	1
28	Değirmenci	40	67	Kıracı	71	106	Tiftikçi	7
29	Deri ticareti	1	68	Kolancı	1	107	Tuzcu	
30	Demirci	2	69	Kovan bekçisi	1	108	Tüccar	58
31	Dikici	17	70	Kovancı	2	109	Tüfenkçi	5
32	Doğancı	2	71	Korucu	11	110	Ustabaşı	1
33	Doğramacı	2	72	Koyuncu	10	111	Yastıkçı	1
34	Duvarcı	2	73	Kuyumcu	1	112	Yemenici	11
35	Dühancı	2	74	Kürkçü	6	113	Yetim	1

36	Dühan kalfası	2	75	Kürekçi	3	114	Zahire ticareti	2
37	Dükkançı	11	76	Macuncu	4	115	Ziraat	151
38	Dülger	4	77	Masuracı	1			
39	Ekinci	1	78	Mahzençi	5			

4.7.2. İşyerleri

Daha önce de belirtildiği gibi Dobruca bölgesinde asıl geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturuyordu. Bölgede bulunan gayri menkullerin çoğunluğu ev ve ahırlardan ibaretti. Geriye kalan gayri menkuller ise asyab (değirmen ya da asiyab olarak da belirtilmiştir), dükkan, mahzen, fırın, han, meyhane, kahvehane idi. Bu işyerlerinin sayısı ve geliri hiç bir hanede tarım ve hayvancılık gelirleri kadar fazla değildi.

Babadağ kazasında 145 adet değirmen, 103 adet dükkan, 14 adet mahzen, 1 adet fırın, 3 adet han, 1 adet meyhane bulunmaktadır. Tüm bu gayri menkullerden sağlanan gelir ise 106295 kuruştur. Bundan başka Babadağ kazası karyelerinde bulunan ve Tuna Nehri'nde çalışan toplam 104 adet kayık ya sahipleri tarafından ya da kiraya verilerek işletilmiş ve 7745 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu rakama kayıkların kiralari da dahildir.

Balçık kazasında 65 adet asyab, 59 adet dükkan, 38 adet mahzen, 7 adet fırın, 4 adet han ve 12 adet emlak bulunmaktadır. Tüm bu işyerlerinden sağlanan gelir ise toplam 34372 kuruştur. Yukarıda adı geçen 12 adet emlakın kiraya verilen konutlar olması kuvvetle muhtemeldir. Balçık kazası Astalan karyesinde bulunan iki adet dükkanın değeri toplam 5700 kuruş olarak belirtilmiştir. Buna göre Balçık kazasındaki bir adet dükkanın mali değeri 2850 kuruştur. Buradan yola çıkarak bu kazadaki toplam 59 adet dükkanın mali değerinin 168150 kuruş olduğunu söyleyebiliriz.

Hacı Oğlu Pazarı kazasında toplam 35 adet asyab 86 adet dükkan, 2 adet kahvehane, 2 adet mahzen ve 1 adet han bulunuyordu. Bu işyerlerinden elde edilen gelir ise 26813 kuruştur. Kazada mahallelerde bulunan işyerlerinden elde edilen gelir karyelerdekilerden daha fazladır. Bundan başka kazada 12 adet yan mesleğe rastlanmaktadır. Bunlar ziraatle geçimini sağlayan bazı hanelerin aynı zamanda kent

merkezinde kahvecilik, meyhanecilik ya da arabacılık gibi hizmet sektöründe de faaliyet göstermesi sayesinde elde ettiği gelirlerdir.

Köstence kazasında toplam 7 adet dükkan, 10 adet değirmen, 1 adet asyab ve 1 adet kahvehane bulunmaktadır. Kazada bulunan iki adet mahallede sadece 7 adet dükkan bulunmaktadır. Karyelerde ise dükkan bulunmamaktadır. Tüm gayri menkullerden elde edilen gelir ise 6790 kuruştur. Köstence’de de 2 adet yan mesleğe rastlanmaktadır.

Son olarak Mangalya kazasında 43 adet asyab, 12 adet mahzen, 1 adet dükkan, 4 adet fırın bulunmaktadır. Tüm bu gayri menkullerden sağlanan gelir ise toplam 6800 kuruştur. Kazada pek çok gayri menkulün ya hasılatı ya da adedi belirtilmemiştir. Bu yüzden verdiğimiz rakamların sadece Temettuat Defterleri’nde belirtilen rakamların toplamı olduğunu belirtmekte fayda var. Öyle ki, çiftliklerde ve karyelerde bulunan 18 adet asyabın hasılatı, Balalı karyesindeki dükkanın sayısı belirtilmemiş. Bundan başka Kemer Köy Karyesi Çiftliğindeki 1 adet mahzen kiraya verilmiş ve 250 kuruş kira geliri getirmiştir.

Dobruca bölgesindeki Temettuat Defterleri’nde bazı hanelerin yan meslekleri vardır. Çiftçilik yapan bir hanenin aynı zamanda diğer mesleklerden (arabacılık ya da kahvehanecilik...vb.) ya da kira gelirlerinden elde ettiği gelirler yan meslek geliri olarak belirtilmiştir. Bölgedeki tüm mesleklerin sayısı ve bu mesleklerden elde ettiği gelirler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 25. Dobruca’da Meslek Adedi Ve Gelirleri

Kaza Adı		Meslek	
		Adedi	Geliri
Babadağ	Mahalle	87	40228410
	Karye	111	92549
	Kale	-	-
Balçık	Mahalle	48	50751,5
	Karye	22	-
H.O.Pazarı	Mahalle	272	547358
	Karye	75	4646
Köstence	Mahalle	-	-
	Karye	66	218
Mangalya	KazaM.	11	-
	Mahalle	-	-
	Karye	8	-
	Çiftlik	-	-
Toplam		700	40873181

4.8. Yüksek Gelirli Kişiler

Dobruca bölgesinde ikamet eden halkın tamamına yakını (mahalle ve kaza merkezlerinde ikamet edenler dahil) yalnızca hanelerinin geçimlerini sağlayacak kadar gelir elde ediyordu. Fakat bazı yerleşim merkezlerinde ikamet eden kişilerin mal varlığı bazen bir veya iki karyenin tamamının gelirinden daha fazlaydı. Bu yüzden yüksek gelir sahiplerini ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

Bunlardan ilki Seyid Paşa'dır. Köstence kazasına ait 12127 numaralı defterin ilk sayfasında Mahmud Köyü karyesinin adı verildikten sonra şu ibare bulunmaktadır:

“Müşir-ül ileyh Seyid Paşa Hazretleri'nin karye-i mezburda kain çiftliği ve arsası”

Seyid Paşa'nın Mahmud Köyü karyesinde bulunan mal varlığı ise şu şekilde özetlenebilir:

Vergileri:

Vergi-i Mahsusa: – Aded-i Ağnam: – Temettuat: 34540 kuruş

Ürünleri:

Hınta: 280 kile, 2800 kuruş; Şair: 64 kile, 256 kuruş; Yulaf: 72 kile, 216 kuruş; Aşar Toplamı: 3272 kuruş Mezru Tarla: 380 dönüm, 29448 kuruş

Hayvanları:

Koşum Öküzü: 20 rees; Sağmal İnek: 14 rees, 252 kuruş; Yoz İnek Ve Dana Ve Buzağı: 100 rees; Koşu Mandası: 3 rees; Sağmal Manda: 4 rees, 100 kuruş, Sağmal Koyun: 552 rees, 2760 kuruş; Sağmal Keçi: 102 rees, 229,5 kuruş; Yoz Koyun: 610 rees, 1525 kuruş; Yoz Keçi: 113 rees, 226 kuruş; Kısırak, 65 rees; Üç Yaşında Tay: 24 rees; İki Yaşında Tay: 31 rees; Bir Yaşında Tay: 22 rees; Aygır: 6 Rees

Emlâki:

Yel Değirmeni: 2 bab, (hasılatı belirtilmemiş)

Seyid Paşa yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere yörenin varlıklı ve saygı değer kişilerindendi. Bu yüzden de isminin önünde “devletlü” ibaresi bulunuyordu. Yüksek olasılıkla da bu sebepten ötürü vergi-i mahsusa ve aded-i ağnam vergilerinden muaf tutulmuştu. Bundan başka Seyid Paşa’ya ait değirmende ve çiftlikde çalışan hizmetkar ve çobanların beş yüz akçe ücretle çalıştığı da not edilmiştir.

İkinci yüksek gelirlili kişi Hasan Bey’dir. Yine Köstence kazasına ait 12127 numaralı temettuat defterinde bulunan İdris Kuyusu karyesinin adı verildikten sonra Hasan Bey’e ait şu ibare bulunmaktadır.

“Karye-i mezburda kain devletlü Hasan Bey Hazretlerinin çiftlik-i âlîleri, emlâk ve arsa ve temettuatı”

Hasan Bey’in mal varlığı ise şu şekildedir:

Vergileri:

Vergi-i Mahsusa: – Aded-i Ağnam: – Temettuat: 11390 kuruş

Ürünleri:

Hınta: 60 kile, 600 kuruş; Şair: 25 kile, 100 kuruş; Kızılca: 40 kile, 280 kuruş; Aşar Toplamı: 980 kuruş Mezru Tarla: 250 dönüm, 8820 kuruş

Hayvanları:

Koşum Öküzü: 30 rees; Sağmal İnek: 15 rees, 270 kuruş; Yoz İnek ve Dana ve Buzağı: 40 rees; Sağmal Koyun: 300 rees, 1500 kuruş; Yoz Koyun: 320 rees, 800 kuruş; Kulunlu Kısarak, 21 rees; Kısır Kısarak: 14 rees; Binek Tay: 10 rees; Aygır: 6 Rees

Emlâki:

Yel Değirmeni: 1 bab, (hasılatı belirtilmemiş)

Hasan Bey de tıpkı Seyid Paşa gibi bölgenin saygı değer kişilerindendi. Onun da isminin önünde “devletlü” ibaresi bulunuyordu. Hasan Bey de Seyid Paşa gibi vergi-i mahsusa ve aded-i ağnam ödememiş ve bu durumun sebebi temettuat defterinde belirtilmemiştir. Hasan Bey’in değirmeninde ve çiftliğinde görevli hizmetkâr ve çobanların da beş yüz kuruş akçe ile çalıştıkları not edilmiştir.

Üçüncü yüksek gelirli kişi Murad Ağa’dır. Babadağ kazasına ait 11882 numaralı temettuat defterinde bulunan Pelyevlü-2 karyesinde bu karyeye ait bilgiler verilmeden önce Murad Ağa şu şekilde tanımlanarak verilmiştir:

“Ebu Bekir(?) oğlu atufetlü Murad Ağa’nın çiftliğinde hayvanat ve temettuatı”

Murad Ağa’nın mal varlığı şu şekildedir:

Vergileri:

Vergi-i Mahsusa: – Aded-i Ağnam: 36 kuruş 75 para; Temettuat:15282,5 kuruş

Ürünleri:

Hınta: 110 kile, 1100 kuruş; Şair: 52,5 kile, 183 kuruş 75 para; Mısır: 5,5 kile, 33 kuruş; Aşar Toplamı: 13366 kuruş 75 para Mezru Tarla: 200 dönüm, 13667,5 kuruş

Hayvanları:

Koşum Öküzü: 5 rees; Sağmal İnek: 2 rees, 30 kuruş; Kısır İnek: 5 rees; Çuka: 5 rees; Tosun: 8 rees; Sağmal Koyun: 125 rees; Yoz Koyun: 120 rees, Koyunların Hasılatı: 985 kuruş; Taylı Kısırak, 12 rees; Kısır Kısırak: 20 rees; Tay: 8 rees; Aygır: 1 Rees

Emlâki:

Su Değirmeni: 2 bab, 600 kuruş

Murad Ağa'nın isminin önünde Seyid Paşa ve Hasan Bey'den farklı olarak "atufetlü" ibaresi bulunurken diğer önemli bir nokta da Murad Ağa'nın vergi-i mahsusa haricinde diğer tüm vergileri ve hasılatları ödemiş olmasıdır. Murad Ağa'nın çiftliğinde ve değirmeninde çalışan görevli olup olmadığına dair herhangi bir bilgi ise verilmemiştir.

Dobruca bölgesindeki son yüksek gelirli kişi ise Hasan Ağa'dır. Babadağ kazasına ait 11882 numaralı temettuat defterinde bulunan Kara Hürmüs karyesinde bu karyeye ait bilgiler verilmeden önce Hasan Ağa şu şekilde tanımlanarak verilmiştir:

"Rikab-ı Hümayun kocabaşlarından Babadağ zaviye(?) Hasan Ağa'nın çiftliğinin emlak, hayvanat ve temettuatı"

Hasan Ağa'nın mal varlığı şu şekilde verilmiştir:

Vergileri:

Vergi-i Mahsusa: – Temettuat: 20320 kuruş

Ürünleri:

Hınta: 150 kile, 1500 kuruş; Şair: 82,75 kile, 331 kuruş; Aşar Toplamı: 1831 kuruş Mezru Tarla: 300 dönüm, 18310 kuruş Bağ Öşrü: 5 kuruş; Bağ: 2 dönüm, 50 kuruş

Hayvanları:

Koşum Öküzü: 5 rees; Sağmal İnek: 6 rees, 90 kuruş; Camus Tosun: 2 rees; Sağmal Camus: 2 rees, 70 kuruş, Çuka: 1 rees; Tosun: 2 rees; Taylı Kısarak, 15 rees; Kısır Kısarak: 20 rees; Tay: 15 rees

Emlâki:

Su Değirmeni: 1 Bab, 1600 kuruş; Kara Harman İskelesinde Mahzen: 1bab, 200 kuruş

Dobruca bölgesindeki hem yüksek rütbeli hem de yüksek gelirli kişilerden olan Hasan Bey'in diğerlerinden farklı olarak mesleği belirtilmiştir. Hasan Ağa da Murad Ağa gibi vergi-i mahsusa hariç tüm vergi ve hasılatları ödemiştir. Hasan Ağa'nın da çiftliğinde ve değirmeninde çalışan görevli olup olmadığına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca diğer yüksek gelirli kişilerden farklı olarak Hasan Ağa'nın çiftlik dışında da emlâki bulunmaktadır.

SONUÇ

Dobruca'nın siyasi tarihini stratejik mevkiî tayin etmiştir. Rusya ve Ukrayna steplerinden İstanbul'a ve Ege'ye giden en kısa yolun Dobruca'dan geçmesi, bu bölgenin en eski tarihlerden beri çeşitli kavimlerin geçit yeri olmasına sebep olmuştur. Bu kavimlerin her biri Dobruca'da çeşitli izler bırakmıştır. Osmanlılar da Dobruca'nın bu stratejik mevkiinden faydalanmışlar, Lehistan ve Rusya'ya yönelik seferlerde ve Kırım Hanlığı ile bağlantılarda hep bu bölgeyi kullanmışlardır.

İlk Çağdan itibaren yerleşim alanı olan Rumeli'ye Türklerin gelişi Sarı Saltuk ile birlikte olmuştur. Sarı Saltuk manevi olarak kendisine bağlı olan kalabalık sayıdaki Türkmen nüfusla birlikte Rumeli'ye gelmiş ve burayı yurt edinmiştir. Dobruca bölgesine yerleşen bu Türkmenler ve bölgede sürgün hayatı yaşayan Anadolu Selçuklu Sultanı II. Keykâvus'un adamlarından bir kısmı Hristiyanlığı kabul ederek bugün hâlâ varlığını sürdüren Gagauzların büyük ölçüde temelini oluşturmuşlardır.

Bizans İmparatoru'na gösterdiği yardım karşılığında Çimpe Kalesini alan ve bu sayede Rumeli'ye geçen Osmanlılar Rumeli'ye geçmişlerdir. Sağ kol'daki fetihler Orhan Bey'in ardından I. Murad devrinde de sürmüş bölgedeki Osmanlı nüfuzu Tuna Nehri'ne kadar genişlemiştir. Ankara Savaşı'nın yarattığı karışıklıktan yararlanan Eflâk voyvodası Mircea bu dönemde Dobruca'yı istila ettiyse de I. Mehmed hem Dobruca hem de Eflâk'da Osmanlı hakimiyetini kabul ettirmiştir. 1444 yılında yaşanan Varna Savaşı, Dobruca ve kuzey doğu Bulgaristan şehirlerinde çok büyük tahribata neden olmuştur. II. Bayezid, önce Kili daha sonra da Akkerman'ı fethederek Osmanlı ordusuna bir çok savaşta en büyük askeri yardımı yapan Kırım Hanlığı ile Osmanlı Devleti arasındaki kara ulaşımı bu sayede sağlamıştır.

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılda Kırım ve Batı Karadeniz limanını tamamen denetim altına almıştı. Dinyeper'den şaykalarından oluşan filolarıyla Karadeniz'e inen Kazaklar bölgede güvensiz bir ortamın oluşmasına neden oldular. Kazak taifelerinin Rumeli'ye yaptığı akınlar dolayısıyla başlayan Osmanlı-Lehistan ilişkilerindeki gerginlik II. Osman'ın Hotin seferi ile sonuçlanmıştır.

IV. Mehmed'in 1672 ve 1673 yıllarında Lehistan üzerine yaptığı iki sefer esnasında ise Osmanlı tarihinde bir ilk yaşanarak Osmanlı şehzadesi III. Ahmed saray dışında, Dobruca'da dünyaya gelmiştir.

XVIII. Yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti artık Dobruca'da ve Rumeli'de genişleme siyaseti değil bölgedeki varlığını devam ettirme çabası içine girmiştir. Son olarak Prut Savaşı ile Osmanlı ordusu sağ kolda yapılan savaşıardan son kez başarılı olarak dönmüştür. Bu yüzyılda yapılan ve Küçük Kaynarca Antlaşması ile sona eren 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ile Rusya Balkanlarda kendisi gibi Slav ve Ortodoks halkı koruma bahanesi ile Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale etme hakkını ele geçirmiştir.

XVIII. y.y.'da Osmanlı İmparatorluğu'nda hem Anadolu'da hem de Rumeli'de âyânların ve dağlı eşkiyasının halk üzerinde büyük bir baskısı bulunuyordu. Rus savaşları ile maddi ve manevi zarar görmüş olan halk bir de yerel yöneticilerin baskıları ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

Son olarak XIX. y.y. boyunca bölgede yaşanan Osmanlı-Rus Savaşları ile bölge Osmanlı hakimiyetinden çıkmış, burada bulunan Müslüman-Türk ahalden beş yüz bini Bulgar ve Rus zulümleri sonucunda ya katledilmiş ya da açlıktan, hastalıktan dolayı vefat etmiş, asırlardır barış içinde yaşayan Osmanlı tebaası içinde huzursuzluk baş göstermiş, binlerce Türk ve Müslüman ahali maruz kaldıkları baskılar sonucu yurtlarından ayrılmak zorunda bırakılmıştır.

Tanzimat Devri ile birlikte her alanda başlatılan reform hareketlerinin bir sonucu olarak 1844 yılında yapılan sayım sonucu hazırlanan Temettuat defterleri ile imparatorluğun her alanındaki Müslim ve Gayri Müslim tebaanın idari, demografik ve sosyal ve ekonomik görüntüsü hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle Dobruca bölgesini oluşturan kazaların (Babadağ, Balçık, Hacı Oğlu Pazarı, Köstence, Mangalya) Temettuat defterleri incelenerek buradaki bilgiler başlıklar halinde ayrılmış, her kazaya ait tarım, hayvancılık, vergi ve meslek bilgileri önce genel sonra da ayrıntılı tablolar halinde sunulmuştur.

Dobruca bölgesine ait on yedi adet temettuat defterinden yola çıkılarak 1 kaza merkezi, 76 mahalle, 298 karye, 6 kale ve 2 çiftlik üzerinde yapılan araştırma ile bölgedeki halkın Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi terketmeden önceki durumu hakkında bilgi edinilebilir. Bölgenin genelinde Türk ve Müslüman ahali daha çok karyelerde, Gayri Müslim ahali ise kentin bazı mahallelerinde yoğun olarak yaşamaktadır. Bazı kazalarda Müslim ve Gayri Müslim halk aynı mahalle ve/ya karyelerde birlikte ikâmet etmektedir. Gayri Müslim halkın tamamına yakını Ortodoks-Hristiyan olduğu halde az miktarda Ermeni, Yahudi ve Kıpti kitle de bulunmaktadır. Kıptiler de kendi aralarında Müslim ve Gayri Müslim olarak ikiye ayrılmaktadır. XIII. yüzyıldan itibaren burada yaşayan Gagauzlar çok büyük bir olasılıkla Ortodoks-Hristiyan halk ile birlikte kaydedilmiş bunlar için ayrı bir temettuat defteri ya da ayrı bir bölüm açılmamıştır.

Bölgenin öncelikli geçim kaynağı hububat tarımı ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğidir. Sarayın ve İstanbul'un tahıl deposu olan Dobruca bölgesi Rumeli'nin en büyük küçükbaş sürü sahiplerini bünyesinde barındırır. Dobruca'daki küçükbaş hayvan varlığı Müslim-Gayri Müslim ayrımını baz alarak incelendiğinde Babadağ ve Balçık kazalarında hem Müslim hem de Gayri Müslim hanelerin yoğun olarak küçükbaş hayvan özellikle de koyun yetiştirdiği görülmektedir. Büyükbaş hayvanlar tarımın yanı sıra taşımacılık alanında fayda gösterdiği için tercih ediliyordu. Bölgede binek hayvanlar ise statü sembolü olarak yetiştirilmektedir. Bir ailenin yetiştirdiği at sayısının fazlalığı onun kamu nezdindeki saygınlığının artmasına da yol açmaktadır. Kentlerde atlar daha çok taşımacılık için kullanılırken kırsal kesimde hem ulaşım hem de taşımacılık için de kullanılmaktadır.

Tüm kazalarda kentlerin temettuatı; kırsal kesimin temettuat miktarından daha azdır. Hane ve kişi başına düşen ortalama gelir ve vergi-i mahsusa da bu doğrultudadır. Gayri Müslim tebaadan alınan cizye vergisi imparatorluk genelinde olduğu gibi Dobruca'da da alâ, evsat ve edna olmak üzere tahsil edilmiştir. Fakat bölgede bir çok haneden sebep gösterilmeden cizye tahsilatı yapılmaması sağlıklı bir cizye ortalamasına ulaşmamıza engel olmaktadır.

Dobruca bölgesinde yetiştirilen her üründen âşâr alınmasına rağmen en çok koloz, kızılca, hınta ve şairden alınıyordu. Âşâr alınırken önce hububatın onda biri

ayrılıyor daha sonra tüm buğday türlerinin kilelerini yaklaşık 10 ila 15 kuruş arpa, burçak, çavdar ve yulafın kilesini 5 kuruş, üzüm ve mısırın kilesini 6 kuruş baz alarak hesaplanıyordu.

Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yer alan köylerin çoğu, tamamen değilse de, ağırlıklı olarak geçimlik köy ekonomisi düzeninde yaşıyordu. Yani herkes mümkün olduğu kadar çok ihtiyacını kendisi karşılamaya, bunları satın almak için para harcamamaya çalışıyordu. Çok erken dönemlerden beri bunun tam bir kapalı ekonomi olmadığı, bir çok yerleşim merkezinde pazar kurulduğu ve bir para dolaşımının devam ettiği bilinmektedir. Ama kendi ürettiği ile geçinebilmek köylünün idealiydi ve bu genel durum çoğunluğun hayat koşullarını karakterize ediyordu.

Dobruca bölgesinde de en yaygın geçim kaynağı tarımdı. Genellikle hububat tarımının yapıldığı bölgede bahçe ve bağlar temel geçim kaynağını oluşturmamaktaydı. İkinci sırada ise ticaret yer alıyordu. Dobruca'da ticaretle uğraşan hane sayısı 733'dür. Bölgede hizmet sektörü ile uğraşanların sayısı ticaret ile uğraşanlara nazaran daha fazladır. Taşımacılık kentte önemli bir geçim kaynağı sayılıyordu. Bu sektörde çalışanlar kendi aralarında ihtisaslaşmışlardı. Aralarında gelir düzeyi yüksek olanlar tuz naklediyorlardı. Dobruca'da taşımacılık sektörünün diğer bir yönü de hamule nakli idi. Bu meslek Babadağ kazasında daha yoğun olarak icra ediliyordu. Tuna Nehri'nde bulunan gemilere yük taşıyordu. Babadağ kazasında yoğun bir balıkçılık faaliyeti yapılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta 106 adet "bekar" olarak kaydedilmiş sadece bir adet erkek nüfusun yaşadığı hanelerin bulunmasıdır. Büyük olasılıkla bunlar çalışmak için diğer karyelerden göç etmiş genç işgücüdür.

Bölgedeki işyerlerinin sayısı ve geliri tarım ve hayvancılık gelirleri kıyaslanacak kadar fazla değildi. Bu işyerleri genellikle asyab (değirmen), dükkan, mahzen, fırın, han, meyhane, kahvehane idi ve tamamına yakını mahallelerde bulunuyordu.

Bazı yerleşim merkezlerinde ikamet eden kişilerin mal varlığı bazen bir veya iki karyenin tamamının gelirinden daha fazlaydı. Bu yüksek gelirli kişiler Köstence'de Seyid Paşa ve Hasan Bey, Babadağ'da Murad Ağa ve Hasan Ağa'dır.

Sonuç olarak bölgeden göç etmek zorunda bırakılan Türk ve Müslüman ahalinin XIX. yüzyıldan önce Dobruca'da azınlık değil çoğunluk konumunda olduğu ortaya çıkarılmıştır.

EKLER LİSTESİ

EK 1. DOBRUCA MAHALLE VE KARYE ADLARI.....	121
EK 2. SAĞ KOL SİLİSTRE SANCAĞI	130

EK – 1
DOBRUCA MAHALLE VE KARYE ADLARI

BABADAĞ

Defter No	Karye/ Mahalle Adı	Sayfa No	Hane Sayısı
11880	Bazarlı Karyesi	1-3	13
11880	Düğüncü-1 Karyesi	4-13	43
11880	Kargalık Karyesi	14-21	38
11880	Bozan Kavacık Karyesi	22-27	32
11880	Cenal Ormanı Karyesi	28-35	37
11881	Varoş Mahallesi	2-20	91
11881	Sofyalar Karyesi	22-30	39
11881	Kavak Mahallesi	31-33	10
11881	Kartutan Mahallesi	34-35	8
11881	İstan Karyesi	42-48	30
11881	Baysal Karyesi	48-58	47
11881	Karaman Karyesi	58-71	68
11881	Musa Kışlası Karyesi	71-80	48
11881	Tatar Çamurluğu Karyesi	80-91	56
11881	Mekti Karyesi	92-98	34
11881	Usa göz Karyesi	99-108	47
11881	Kasab Karyesi	109-122	67
11881	Kara Nasuh-1 Karyesi	122-130	41
11881	Pelyevlü Karyesi	131-137	31
11881	Sarı Yörük Karyesi	137-147	48
11881	Potur Karyesi	147-157	47
11881	Bey Davar Karyesi	157-176	96
11881	Sarı Kutlu Karyesi	177-184	34
11881	Türk Reayası Karyesi	184-185	6
11881	Türk Çamurluğu Karyesi	186-200	77
11881	Kemane-1 Karyesi	201-205	19
11881	Tosun Baba-1 Karyesi	205-208	21
11881	Çekurak Karyesi	209-217	45
11881	Kemir Karyesi	218-220	14
11881	Bıçak Karyesi	221-236	78
11881	Sebil-1 Karyesi	237-248	58
11881	Sapanca Karyesi	249-256	41
11881	Sarıgöl Karyesi	257-276	103
11881	Açagöl Karyesi	277-294	88
11881	Nalband-1 Karyesi	297-311	69
11881	Orta-1 Karyesi	311-317	28

11881	Paşa Karyesi	318-334	74
11881	Çağatay Karyesi	335-339	26
11881	Kanıbiçak Karyesi	340-343	18
11881	Toka Sufi Karyesi	344-352	43
11881	Yalaz Karyesi	353-354	9
11881	Canlı Karyesi	355-360	23
11881	May-1 Karyesi	360-361	4
11881	Taş Ağıl-1 Karyesi	362	3
11881	Hasanlar-1 Karyesi	363	5
11881	Tersanelik-1 Karyesi	364-365	7
11881	Şeremet Karyesi	366-367	8
11881	Asker Verdi Karyesi	367-368	9
11881	Düğüncü-2 Karyesi	369-371	8
11881	Pelyevlü-1 Karyesi	372-373	7
11881	Koç Ali Mahallesi	374-376	14
11881	Çakır Keçi Karyesi	377-379	10
11881	Töri Fakih Kalesi	379-383	29
11881	Kargalık Kalesi	383-385	14
11881	Taş Ağıl Kalesi	385-387	15
11881	Palaz Kalesi	387-390	22
11881	Şeremet Kalesi	390-392	16
11881	Sarıköy Kurak Karyesi	393-431	146
11881	Bekçi Kazanı Karyesi	432-453	88
11881	Kızılcasu Kazak Karyesi	454-476	71
11882	Sait Çelebi Mahallesi	2-4	12
11882	Ahmet Ağa Mahallesi	4-7	13
11882	Cisri Mahallesi	7-10	16
11882	Kara Nasuh Mahallesi	10-12	9
11882	Ali Fakih Mahallesi	12-14	12
11882	Kadı Mahallesi	15-16	9
11882	Çizmeci Mahallesi	17-21	23
11882	Çiteli Mahallesi	22-25	17
11882	Dere Mahallesi	26-29	16
11882	Tekke Mahallesi	29-38	45
11882	Saraç Mahallesi	39-43	24
11882	Sarıyar Mahallesi	44-47	20
11882	Yerkesen Mahallesi	48-51	14
11882	Kavak Mahallesi	52-54	11
11882	Sofyalar Mahallesi	54-61	22
11882	Karaman Karyesi	62-65	15
11882	Paşa Kışlası Karyesi	66-67	4
11882	Kanıbiçak Karyesi	67-68	2
11882	Kasab Karyesi	68-71	17
11882	Kara Nasuh-2 Karyesi	72-76	23
11882	Pelyevlü-2 Karyesi	77-79	12
11882	Kara Hürmüs Karyesi	80-89	43
11882	May-2 Karyesi	90-92	11
11882	Dermelik Karyesi	93-98	25
11882	Taş Ağıl-2 Karyesi	98-102	18
11882	Kasaba Karyesi	102-106	17
11882	Ali Katib Karyesi	106-110	18
11882	Asker Baba Karyesi	110-112	7
11882	Kayalı Dere Mahallesi	112-115	16
11882	Kocalak Mahallesi	116-118	10
11882	Kemane-2 Karyesi	118-119	5

11882	Tosun Baba-2 Karyesi	120	2
11882	Sebil-2 Karyesi	121-122	7
11882	Nalband-2 Karyesi	123-125	9
11882	Tersanelik-2 Karyesi	125-129	20
11882	Tersanelik Yakası Karyesi	130-132	9
11882	Evkadin Karyesi	132-137	25
11882	Orta-2 Karyesi	138-142	20
11882	Hasanlar-2 Karyesi	142-146	17
11882	Peylaz Karyesi	147-148	7

BALÇIK

Defter No	Karye/ Mahalle Adı	Sayfa No	Hane Sayısı
11883	Kuran-1 Karyesi	2-61	185
11884	Müezzinzade Mahallesi	2-5	13
11884	Kuran-2 Karyesi	8-26	76
11884	Astalan Karyesi	28-32	17
11884	Karınca Karyesi	34-38	16
11884	Kartasami Karyesi	40-45	18
11884	Kara Salih Karyesi	47-52	18
11884	Mahalban Karyesi	54-58	13
11884	Uzunpaşalık Karyesi	59-61	7
11884	Tahtalı Karyesi	63-64	6
11884	Tekir Köyü Karyesi	67-76	31
11884	Şelale Karyesi	78-84	20
11885	Dersesi Karyesi	2-5	7
11885	Akıncı Karyesi	6-8	6
11885	Kamanlı Karyesi	9-11,6-7	20
11885	Hürsaman Karyesi	9-13	10
11885	Uzungöğünlük Sagir Karyesi	14-17	7
11885	Uzungöğünlük Kebir Karyesi	18-20	5
11885	Okburlar Karyesi	21	1
11885	Mihalban Karyesi	22-27	13
11885	Koyluk Karyesi	29-31	4
11885	Kara Hamid Karyesi	32-34	7
11885	Kılıççı Karyesi	35-39	7
11885	Malakçı Karyesi	40-42	4
11885	Sarı Musa Karyesi	43-50	14
11885	Kara Bahşi Karyesi	51-52	2
11885	Kılıç Bey Karyesi	53-58	12
11885	Sarı Meşe Karyesi	59-61	4
11885	Yazıcılar Karyesi	62-64	6
11886	Uç Ormanı Karyesi	2-10	18
11886	Keyah Ormanı Karyesi	11-19	17
11886	Satılmış Karyesi	20-38	30
11886	Arabacı Karyesi	39-51	26
11886	Kartallı Karyesi	52-62	22
11886	Cafer Faki Karyesi	63	1
11886	Aylak Yaka Karyesi	63-72	17
11886	Hacılar Karyesi	73-76	7
11887	Müezzinzade Mahallesi	2-28	64
11887	Hacı Ömer Mahallesi	29-39	24
11887	Hacı Peri Mahallesi	40-47	24
11887	Hacı Murad Mahallesi	49-55	23
11887	Ahmed Bey Mahallesi	56-60	11
11887	Hacı Bekir Mahallesi	61-65	12
11887	Cami-i Atik Mahallesi	67-72	19
11887	Hacı İskender Mahallesi	73-78	21
11887	Uzun Cami Mahallesi	78-88	30

HACI OĞLU PAZARI

Defter No	Karye/ Mahalle Adı	Sayfa No	Hane Sayısı
11936	Cami-i Atik Mahallesi	2-4	7
11936	Hacı Bayram Mahallesi	5	1
11936	Gazi Baba Mahallesi	6-13	25
11936	Hacı Sinan Mahallesi	14-15	5
11936	Köprü Mahallesi	18-23	14
11936	Bağçeli Mahallesi	24-33	28
11936	Hacı Ahmet Mahallesi	34-44	30
11936	Cevizlik Mahallesi	45-51	18
11936	Halil Hoca Mahallesi	52	2
11936	Terzi Bazırgan Mahallesi	54-55	3
11936	Söğütçük Mahallesi	58-66-	18
11936	Hamurlu Karyesi	67-73	18
11936	Kara Murad Mahallesi	74-76	7
11936	Sarı Mahmud Mahallesi	77-81	14
11936	Arnavud Köyü Mahallesi	82-83	39
11936	Bekçi Mahallesi Karyesi	84-87	11
11936	Kadı Mahallesi	88-93	15
11936	Üşenli Karyesi	94-114	58
11936	Semûz Ali Karyesi	115-120	9
11936	Kara Başlı Karyesi	121	1
11936	Valili Karyesi	122	1
11936	Boğdan Karyesi	122-130	24
11936	Alıc-ı Kebir Karyesi	131-134	10
11936	Kara Kurd Karyesi	135-138	9
11936	Kabasakal Karyesi	139-143	12
11936	Gelincik Karyesi	142-162	56
11936	Koylular Karyesi	163	2
11936	Başı Kara Karyesi	164-168	13
11936	Aydın Çulha Karyesi	169-172	11
11936	Vali Karyesi	173-175	6
11936	Aziz-i Kebir Karyesi	176-178	7
11936	Çayır Harmanı Karyesi	179	2
11936	Kara Durmuş Karyesi	180-181	4
11936	Mahmuzlu Karyesi	181	1
11936	Kara İlyas Karyesi	182-183	4
11936	Kara Bağcı Karyesi	183	1
11937	Söğütçük Karyesi	4-8	12
11937	Çamurlu Karyesi	9-15	20
11937	Ömercik Karyesi	16-23	22
11937	Kara Murad Karyesi	25-29	14
11937	Sarı Mahmud Karyesi	30-37	23
11937	Serdimend Karyesi	38-50	37
11937	Arnavud Köyü Karyesi	51-64	39
11937	Bekçi Mahallesi	65-76	36
11937	Kadı Karyesi	77-97	60
11937	Üştelik Karyesi	98-105	27
11937	Samet Karyesi	106-115	30
11937	Karınca Karyesi	116-119	11
11937	Ayı Ormanı Karyesi	120-130	30
11937	Balıca Karyesi	131-146	48
11937	Kara Başlı Karyesi	147-153	19
11937	Valili Karyesi	154-157	10

11937	Semûz Ali Karyesi	158-164	22
11937	Kara Pınar Karyesi	166-169	10
11937	Sarıca Karyesi	170-172	8
11937	Orman Karyesi	173-176	11
11937	Ubanca Karyesi	177-182	17
11937	Yanıklar Karyesi	183-187	12
11937	Alic-1 Kebir Karyesi	188-190	6
11937	Alic-1 Sagir Karyesi	191	1
11937	Kara Kurd Karyesi	192	1
11937	Kabasakal Karyesi	193-194	6
11937	Gelincik Karyesi	195-200	17
11937	Gönlüler Karyesi	201-204	11
11937	Hoş Kadem Karyesi	206-211	19
11937	Başı Kara Karyesi	213-218	15
11937	Aydın Çulha Karyesi	219-221	6
11937	Susuz Karyesi	222-225	11
11937	Veli Fakih Karyesi	226-228	6
11937	Köseler Karyesi	229-234	16
11937	Tokacılar Karyesi	235-239	15
11937	Hacı Muhtar Karyesi	240-242	8
11937	Şahinler Karyesi	243-247	12
11937	Köstekçiler Karyesi	248-250	7
11937	Çayır Harmanı Karyesi	251-252	4
11937	Karamanlık Karyesi	253-257	13
11937	Çayırılı göl Karyesi	258-259	5
11937	Karlıyaka Karyesi	260-264	13
11937	Toy Kapsu Karyesi	265-269	13
11937	Mürsel Karyesi	270-271	4
11937	Enbiya Mahallesi	272-273	5
11937	Karaman Mahallesi	274	2
11937	Yılanlık Karyesi	275-277	6
11937	Çoral-1 Kebir Karyesi	278-281	10
11937	Çoral-1 Sagir Karyesi	282-284	6
11937	Kara Ağaç Karyesi	285-289	13
11937	Kara Bağcı Karyesi	290-291	5
11937	Kara Yazıcı Karyesi	292-294	7
11937	Orman Karyesi	295-298	10
11937	Kara Durmuş Karyesi	299	1
11937	Mümince Karyesi	300-302	7
11937	Çoban Karyesi	303-307	13
11937	Kâsım Karyesi	308-310	5
11937	Mallıcalar Karyesi	311-312	3
11937	Ağaçlıca Karyesi	313-315	8
11937	Selman Karyesi	316	3
11937	Mahmuzlu Karyesi	317-318	5
11937	Çergi Karyesi	319-322	9
11937	Mahmuzlu Karyesi	323-325	6
11937	Ali Bey Karyesi	326	5
11937	Dokuz Ağaç Karyesi	328-330	7
11937	Gügümcü Karyesi	331-332	4
11937	Şuhud Karyesi	333-336	11
11937	Hasanlık Karyesi	337-340	11
11937	Cami Karyesi	341	1
11937	Musa Bey Karyesi	342-346	14
11937	Çayır Harmanı Karyesi	347-349	8

11937	Akyanlık Karyesi	350-357	23
11937	Melikler Karyesi	358-360	7
11937	Aydın Bey Karyesi	361-362	4
11937	Yürekciler Karyesi	363-368	17
11937	Akıncı Karyesi	369-370	5
11937	Kasablı Karyesi	371-374	8
11937	Durgud Halife Karyesi	375-380	17
11937	Çakırca Karyesi	381-385	14
11937	Mazlumca Karyesi	386-389	10
11937	Pir Fakih Karyesi	390-392	7
11937	Kara Albay Karyesi	393-395	6
11937	Aziz Bey Karyesi	396-400	13
11937	Seyid Ali Karyesi	401-404	11
11937	Gerzalılar Karyesi	405-408	9
11938	Saray Mahallesi	2-38	109
11938	Hacı Hızır Mahallesi	42-59	52
11938	Rüstem Ağa Mahallesi	60-70	33
11938	Hacı Nasuh Mahallesi	72-78	20
11938	Hacı Yusuf Mahallesi	80-89	32
11938	Hacı Hasan Mahallesi	91-95	15
11938	Halil Hoca Mahallesi	97-106	27
11938	Hoca Emür Mahallesi	107-112	18
11938	Hacı Emrullah Mahallesi	113-124	31
11938	Hacı İbrahim Mahallesi	125-131	15
11938	Debbağhane Mahallesi	132-145	40
11938	Dur Bali Mahallesi	147-153	8
11938	Koyunlu Hatun Mahallesi	154-164	28
11938	Hacı Durası Mahallesi	164-166	5
11938	Gazi Baba Mahallesi	166-170	13
11938	Bağçeli Mahallesi	171-174	11
11938	Hacı Ahmet Mahallesi	175-180	17
11938	Hacı Sinan Mahallesi	181-193	30
11938	Cami-i Atik Mahallesi	192-206	43
11938	Terzi Bazırgan Mahallesi	208-221	36
11938	Hacı Bayram Mahallesi	222-229	21
11938	Çötürlük Mahallesi	230-234	13
11938	Göçerdi Mahallesi	235-247	37

KÖSTENCE

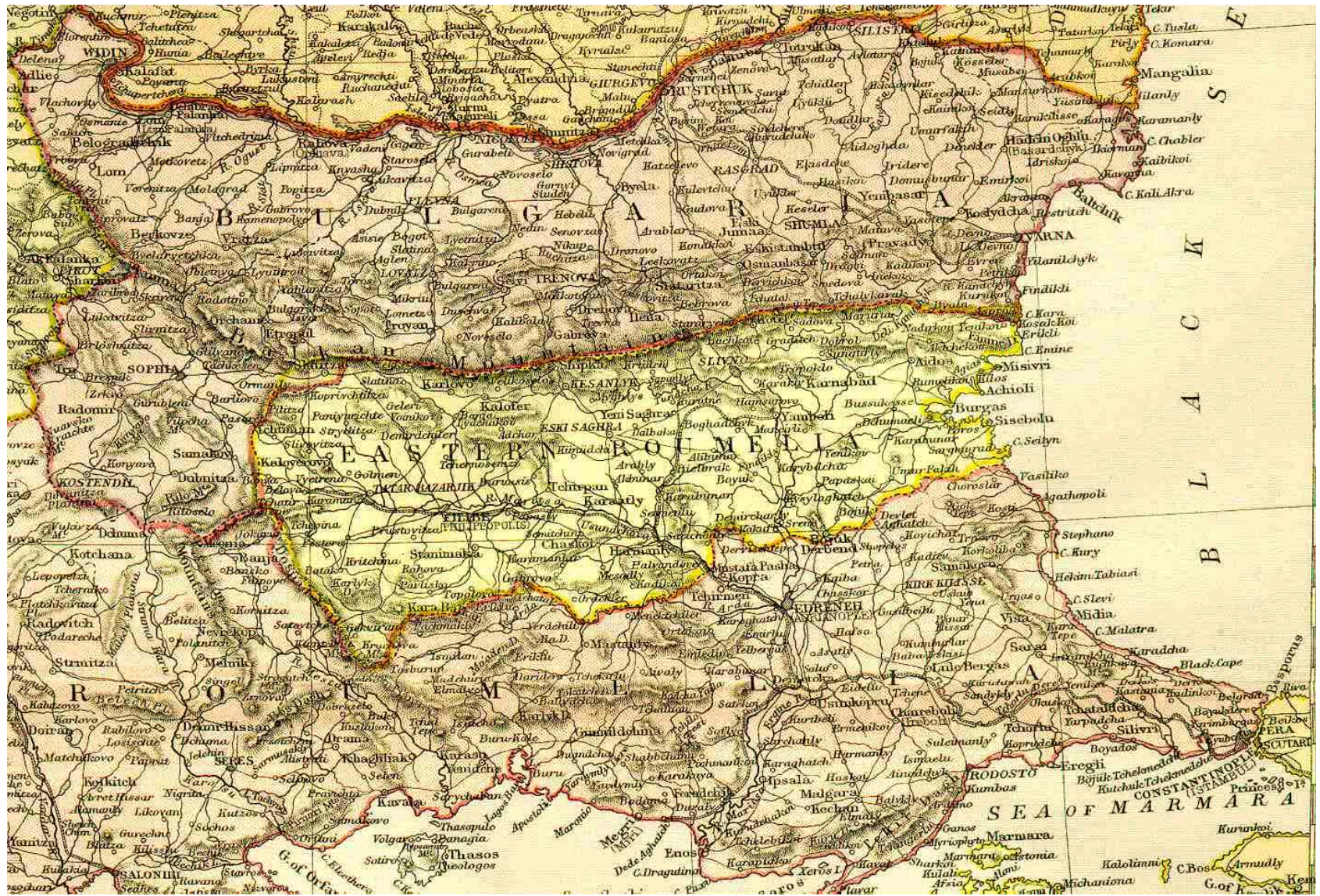
Defter No	Karye/ Mahalle Adı	Sayfa No	Hane Sayısı
12124	Resvan Karyesi	4-20	93
12125	Mahalle -i Çarşı	2-16	44
12125	Çalık Mahallesi	16-19	11
12125	Mahmudça Karyesi	20-27	11
12125	Mervan Karyesi	28-36	24
12125	Yalaz Karyesi	36-40	12
12125	Kabardin Karyesi	41-46	16
12125	Köseler Karyesi	46-49	11
12125	Kütük Pınarı Karyesi	50-52	7
12125	Burunca Karyesi	52-55	10
12125	Kokarca Karyesi	56-60	6
12125	Yakınca Karyesi	60-65	17
12125	Üç Kılıç Karyesi	65-70	16
12125	Yosfayanlar Karyesi	70-74	7
12125	Yulafçı Karyesi	75-80	18
12125	Taşımın Karyesi	80-87	22
12125	Malceva Karyesi	87-95	24
12125	Arabacı Karyesi	95-98	9
12125	Kara Boğaz Karyesi	99-109	32
12125	Laz Mahallesi Karyesi	110-115	16
12125	Tekfurgölü Karyesi	116-126	31
12125	Anadolu köy Karyesi	127-132	17
12125	Has Dölük Karyesi	133-147	39
12126	Sekban-ı Kebir Karyesi	1-13	73
12126	Sekban-ı Sagir Karyesi	13-20	45
12127	Mahmud Köyü Karyesi	2-11	35
12127	İdris Kuyusu Karyesi	12-20	33
12127	Karabaki Karyesi	21-24	13
12127	Bilal-i Atik Karyesi	24-42	24
12127	Bilal-i Cedid Karyesi	44-51	44
12127	Karaköy Karyesi	51-60	37
12127	Çolakça Karyesi	61-66	24
12127	Burlak Karyesi	66-77	45
12127	Nezirce Karyesi	78-80	9
12127	İktan Karyesi	82-94	52
12127	Tanrıverdi Karyesi	96-97	9
12127	Kocalak Karyesi	98-106	35
12127	Zemlik Karyesi	106-112	28
12127	Koca Karyesi	113-124	54
12127	Tolağı Karyesi	125-127	15
12127	Destel Karyesi	128-131	16
12127	Seryağlar Karyesi	132-135	19
12128	Beş Ağıl Karyesi	2-8	25
12128	Avdel Kışlası	9-12	13
12128	Köksal Karyesi	12-13	2
12128	Bekçi Kışlası	13-15	9
12128	Kışla-i Cebelik ve Deveci Karyesi	15-25	38
12128	Karasu Kışlası Karyesi	25-29	17
12128	Bulark Kışlası Karyesi	29-32	11
12128	Umurca ve Hasanca Kışlası Karyesi	32-40	31
12128	Açııcı Kışlası Karyesi	40-45	20
12128	Mevzutlar Kışlası Karyesi	45-49	14

12128	Hasanlık Karyesi	49-50	5
12128	Tekfurgözü Karyesi	50-54	26
12128	Alakapı Karyesi	54-56	6

MANGALYA

Defter No	Karye/ Mahalle Adı	Sayfa No	Hane Sayısı
12127	İshak Fakih Karyesi	40-44	6
12148	Mangalya Kazası	2-30	84
12148	Yahşi Pınar Karyesi	31-33	7
12148	Balalı Karyesi	34-37	9
12148	Tekilik Karyesi	38-44	19
12148	Pirveli Karyesi	45-46	2
12148	Ehnurlu Karyesi	47-50	10
12148	Nusret Karyesi	51-55	12
12148	Mühürlü Karyesi	56-60	10
12148	Hisbin Karyesi	60-65	19
12148	Bekçi Mahzeni Karyesi	66-71	15
12148	Gökmelik Karyesi	72-80	25
12148	Mustafa Paşa Karyesi	81-85	14
12148	Kertibin Karyesi	86-90	12
12148	Dinler Karyesi	91-93	9
12148	Arabacı Karyesi	94-95	4
12148	Çıracı Karyesi	95-97	9
12148	Kara Karyesi Çiftliği ve Civar Karyesi Çiftliği	98-99	2
12148	Davalı Karyesi	100-104	13
12148	Akça Karyesi	105-107	2
12148	Akyası Karyesi	108-109	2
12148	Silahyol Karyesi	109	3
12148	Katib Karyesi	110	3
12148	Karaağaç Kulağı Karyesi	111	1
12148	Kemerköy Çiftliği	112	1
12148	Kazaksu Karyesi	113-115	8
12148	Kulaklar Karyesi	116-118	6
12148	Kofacı Karyesi	119-121	6
12148	Sucular Karyesi	122-124	8
12148	Aşçılar Karyesi	125	2
12148	Köşk Pençi Karyesi	126-132	2
12148	Keçeci Karyesi	133	2
12148	Tekziban Karyesi	134-137	11
12148	İkiz Karyesi	138-139	5
12148	Çizmeci Bağ Karyesi	140-144	13
12148	Karaköy Karyesi	145-150	17
12148	Adil Karyesi	151-155	13
12148	Tozlu Karyesi	156-166	32
12148	Köşkem Karyesi	167-178	8

EK: 2 SAĞ KOL SİLİSTRE SANCAĞI



Tablo 26. Babadağ Kazası Vergi – Aşar – Temettuat

MAH. ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL	MSL		ALA	EV SAT	EDNA	TOPLAMI	
Varoş	91	91		3614,5	2	59	33	3125	77732,5
Kavak	10	10		240		7	7		3070
Kartutan	8	8(YAHUDİ)		118		1	7		1015
Koç Ali	14	14		-	1	8	5		6144
Saidi Celebi	12		12	685				251	10760
Ahmet Ağa	13		13	650					7050
Cisri	16		16	330					6295
Kara Nasuh	9		9	785					58292,5
Ali Fakih	12		12	280					3775
Kadı	9		9	310					4175
Çizmeçi	23		23	610					6885
Çiteli	17		17	670					7340
Dere	16		16	480					15510
Tekke	45		45	1617					2580
Saraç	24		24	1016					11432,5
Sarıyar	20		20	512				732	12770
Yerkesen	14		14	432				717,5	9740
Kavak	11		11	353				689	8525
Sofyalar	22		22	775					10285
Kayalı Dere	16		16	810				1705,5	17915
Kocalak	10		10	287,5				864,25	11687,5
TOPLAM	412	123	289	14575	3	75	52	8084,25	292979

Tablo 26. Babadağ Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			ZECRİYE RÜSUMU	AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL	MSL		ALA	EV SAT	EDNA			
Bazarlı	13		13	481					1352	12672
Düğüncü-1	43		43	1129					18572	27088
Kargalık	38		38	1170					2982	24782
Bozan Kavacık	32		32	608					3524	28781
Cenal Ormanı	37		37	-					3204	41163
Sofyalar	39	39(ERMENİ)		1400	2	24	31			46510
İstan	30	30(ERMENİ)		912		21	18		1357	18920
Baysal	47	47		2450		27	25		3487,85	36838,5
Karaman	68	68		3847		69	27		8803,4	109926
Musa Kışlası	48	48		3101	4	39	19		3917,5	47817
Tatar Çamurlusu	56	56		3422,5	1	54	19		2577,5	82565
Mekti	34	34		1826	1	42	13		6177,75	76517
Usagöz	47	47		2354		66	13		13185	148559
Kasab	67	67		4638	3	93	26		18889	204900,5
Kara Nasuh-1	41	41		2959,5	3	51	16		10003,25	110380,5
Pelyevlü	31	31		3264	1	4	20		6687,5	175423,5
Sarı Yörük	48	48		3524,5	3	70	7		8582,25	100117
Potur	47	47		1790		52	26		12703,75	23015
Bey Davar	96	96		5816	3	149	42		16740,75	192861
Sarı Kutlu	34	34		2499	1	38	21		8898,5	73246,5
Türk Reayası	6	6		178		2	4		380	5060
Türk Çamurlusu	77	77		5757	2	83	39		15562,75	181315
Kemane-1	19	19		1114		19	10		1193,5	15598
Tosun Baba-1	21	21		525,5		2	19		359	5940
Çekurak	43	43		1105		8	42		1147,5	15587
Kemir	14	14		327		10	8		1048,75	17035,5
Bıçak	78	78		4031	2	69	27		13645,75	95888
Sebil-1	58	58		1419	1	24	6		1811	20187,5
Sapanca	41	41		2912	2	29	12		4898	56742
Sarıgöl	103	103		442	2	92	39		7528,5	89281,5
Acıgöl	88	88		3923	4	74	10	772,5	6682	85251
Nalband-1	56	56		3662	2	56	23		10009	120443,5
Orta-1	28	28		1348		19	23		2501,5	33952
Paşa	74	74		3533,5	1	67	50	240	9242	125437,5
Çağatay	26	26		699		14	16		1397	20768
Kanıbıçak	18	18		347		8	13		216,5	7035
Toka Sufi	43	43		2375,5		56	25		6337,25	70640,5
Yalaz	9	9		241		6	7		1262	14520
Canlı	23	23		471		14	19		-	10667,5
May-1	4	4		22		2	2		94	1760

Tablo 26. Babadağ Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			ZECRİYE RÜSUMU	AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL	MSL		ALA	EV SAT	EDNA			
Taş Ağıl-1	3	3		80		3			154,75	1857,5
Hasanlar-1	5	5		70			5		-	1615
Teresenlik-1	7	7		146			8		506,5	5165
Şeremet	8	8		-	1	3	4		411,5	6686
Asker Verdi	9	9		-			10		72	1620
Düğüncü-2	8	8		-	2	6			-	3774,5
Pelyevlü-1	7	7		-	1	5	1		-	2639
Sarı Köy Kurak	169	169		5256					3972,25	82160
Bekçi Kazanı	112	112		3600						57105
Kızılçasu Kazak	130	130		2743					3715	54513
Paşa Kışlası	4		4	205					831,5	8455
Kanı Bıçak	2		2	140					101	1010
Kasab	17		17	1301					5412,5	54535
Kara Nasuh-2	23		23	1308					6264,75	63802,5
Pelyevlü-2	12		12	464					3537,5	32195
Kara Hürmüz	43		43	2853,5					9773,75	115459
May-2	11		11	242					1686,25	18637,5
Dermelik	25		25	2307					5823	63425
Taş Ağıl-2	18		18	992					4994,25	4877,5
Kasaba	17		17	1270					2672	29150
Ali Katib	18		18	882					1631,5	20405
Asker Baba	7		7	450					1010,5	11925
Kemane-2	5		5	810					157	2382,5
Tosun Baba-2	2		2	287,5					23,5	415
Sebil-2	7		7	214					1353	15545
Nalband-2	9		9	-					2347	21605
Teresenlik-2	20		20	425					1975,25	23472,5
Teresenlik Yakası	9		9	342,5						3365
Evkadin	25		25	947					1774,5	18755
Orta-2	20		20	52					2081	23360
Hasanlar-2	17		17	1103					2053	20787,5
Peylaz	7		7	1159					515,75	6102,5
Murat Ağa Ç.	1		1	291,5					1316,75	15282,5
Hasan Ağa Ç.	1		1	92					1710	20320
TOPLAM	2503	2020	483	111657	42	1470	745	1012,5	304838,3	3387596,5

Tablo 26. Babadağ Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KALE	HANE			VERGİ	CİZYE			TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL	MSL		ALA	EVSAT	EDNA	
Çakır Keçi	10	10		-		8	2	5848
Töri Fakih	29	29		-	4	21	4	17657
Kargalık	14	14		-		13		7483,5
Taş Ağıl	15	15		-	2	13		8722,5
Palaz	22	22		-	3	4	15	10403,5
Şeremet	16	16		-	1	14	2	8677,5
TOPLAM	106	106	-	-	10	73	23	58792

Tablo 27. Babadağ Kazası Ürünler-1

MAH. ADI	HINTA-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		MEZRUU TARLA		G.M. TARLA
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	HASILAT	
Varoş	277	2770	93,75	328,12	494	32577,5	503
Saidi Çelebi	23	230	6	21	40	2510	40
Tekke	15,5	155	8	28	20	1830	22
Saraç	15	150	3,5	12	20	20	20
Sarıyar	66	660	20	72	120	7300	120
Yerkesen	63	630	25	87,5	126	7180	144
Kavak	64	640	14	43	104	5160	104
Kayalı Dere	142	1420	82	285,5	414	16970	414
Kocalak	86	760	22,5	89,25	168	9642,5	168
TOPLAM	751,5	7515	274,75	966,37	1506	86584	1535

Tablo 27. Babadağ Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE ADI	HINTA-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR		MISIR-ÖŞÜR		ÇAVDAR-ÖŞÜR		KOVAN		
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	ÖŞRÜ	ADEDİ	HASILAT
Bazarlı	104	1040	78	312									
Düğüncü-1	1812	18120	113	452									
Kargalık	227	2270	178	712									
Bozan Kavacık	292	2920	151	604									
Cenal Ormanı	268	2620	131	524									
Karaman	13	1160	90	337,5									
Musa Kışlası	228,5	2285	180,5	379,75	1	-			10,5	-			
Tatar Çamurlusu	788,5	7885	439,5	1538,25									
Mekti	326,5	3265	187,5	659,25									
Usagöz	642	6420	322,5	1128,75									
Kasab	444,5	4450	417,5	1461,25			31,5	189					
Kara Nasuh-1	1053	10530	761	2663,5			14,5	87					
Pelyevlü	1638	16380	822	2877									
Sarı Yörük	882	8820	362	1267									
Potur	543	5430	250,5	876,75			37,5	225					
Bey Davar	763,5	7635	487	1704,5			1	6					
Sarı Kutlu	1148	11480	363	1270,5									
Türk Reayası	1401,5	14015	775,5	2714,25									
Türk Çamurlusu	599	5990	337	1179,5									
Kemane-1	34	340	8	28									
Tosun Baba-1	1376,5	13765	990,5	3466,75									
Çekurak	92	920	73	255,5									
Kemir	23,5	235	12	42									
Bıçak	93	930	22,5	78,75									
Sebil-1	90	900	40,5	141,75	0,5								
Sapanca	635,5	6355	348	1218	31								
Sarıgöl	131,5	1315	93	325,5			26	156					

Tablo 27. Babadağ Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE ADI	HINTA-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR		MISIR-ÖŞÜR		ÇAVDAR-ÖŞÜR		KOVAN		
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	ÖŞÜRÜ	ADEDİ	HASILAT
Acıgöl	449	4490	310	1085			112	672			80	40	80
Nalband-1	742	742	315,5	1104,25			297,5	1785	1	5			
Orta-1	216,5	2165	49	49	1	6	57,5	345			10	5	10
Paşa	498	4980	253	253			98,5	591			6	3	6
Çağatay	83	830	56	56			15,5	93					
Kanı Bıçak	18	180	10,5	10,5									
Toka Sufi	496	4960	287,5	287,5			48,5	291					
Yalaz	101	1010	72	252			19						
Canlı	39	390	13,5	47,25				114			-	1	-
May-1	8	80	4	14									
Taş Ağıl-1	12,5	125	8,5	29,75									
Teresenlik-1	44	440	19	66,5									
Şeremet	38	380	9	31,5							10	5	10
Asker Verdi	3,5	35	2	7			5	30					
Sarı Köy Kurak	327,5	3725	201	703,5									
Kızılcasu Kazak	296,5	2965	174	609			41	246			-	529	1805
Paşa Kışlası	63	630	55	1955			1	6					
Kasab	452	4520	255	892,5									
Kara Nasuh	550	5500	224	764,75									
Pelyevlü-1	323	3230	81	283,5			4	24					
Kara Hürmüz	819	8190	425,5	1583,75									
May-2	141,5	1415	77,5	271,25									
Dermelik	514	5140	154	548	30	135							
Taş Ağıl-2	424	4240	215,5	754,25									
Kasaba	229	2290	98	382									
Ali Katib	146	1460	49	171,5									
Asker Baba	86	860	43	150,5									
Kemane-2	142	1420	82	285,5									
Tosun Baba-2	86	760	22,5	89,25									
Sebil-2	15	150	2	7									
Nalband-2	2	20	1	3,5									
Teresenlik -2	129	1290	18	63									
TeresenlikYakası	200	2000	70	245			17	120					
Evkadin	176	1760	63,5	215,25									
Hasanlar-2	156	1560	59	196,5					3	18			
Peylaz	174	1740	80,5	281,75	2,5	1125			8	48			
Murat Ağa Ç.	169	1690	96	336	6	27	0,5	3					
Hasan Ağa Ç.	43	430	24,5	85,75									
TOPLAM	25195,5	251955	12506,5	438008,3	89,5	179,25	1086	6516	22,5	71	657	927	5437

Tablo 28. Babadağ Kazası Ürünler-2

MAH. ADI	BAĞ		HASILAT
	ÖŞRÜ	DÖNÜM	
Varoş	1074	187,5	10400
Kavak	5	1	50
Saidi Çelebi	82	16	820
Ahmet Ağa	34	6	340
Cisri	62	12	790
Kara Nasuh	57	16	850
Ali Fakih	35	7	400
Kadı	35,5	8	390
Çizmeçi	103,5	18,5	1005
Çiteli	105	23	1080
Dere	132,5	21	1315
Tekke	70	21	625
Saraç	229,5	34	1420
Sarıyar	40	10,5	450
Yerkesen			
Kavak	37	7	370
Sofyalar	43	7,5	430
Kayalı Dere			
Kocalak			

Tablo 28. Babadağ Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE ADI	ÇAYIR		ÖŞRÜ	BAĞ		MEZRUU TARLA		G.M. TARLA
	DÖNÜM	HASILAT		DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	
Bazarlı						406	11782	
Düğüncü-1						901	24768	
Kargalık						1042	29348	
Bozan Kavacık						996	31806	
Cenal Ormanı						1233	34797	
İstan						235	13920	
Baysal						712	32418,5	
Karaman						1823	92812	
Musa Kışlası						826	37110	
Tatar Çamurlusu						1792	75385	
Mekti						836	61617,5	
Usagöz						2012	128590,25	
Kasab						2530	180525	
Kara Nasuh-1	4	-				1674	99020	
Pelyevlü						972	6667,5	
Sarı Yörtük						1956	18890	
Potur						1760	119802,5	
Bey Davar						3315	165687,5	
Sarı Kutlu						1266	67345	
Türk Reayası						66	3770	
Türk Çamurlusu						2046	146987	
Kemane-1						600	11515	
Tosun Baba-1						111	3590,5	
Çekurak						371	11112,5	
Kemir						258	10537,5	
Bıçak						1603	86065	
Sebil						337	17840	
Sapanca						1118	50597,5	
Sarıgöl						2185	75805	

Tablo 28. Babadağ Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE ADI	CAYIR		BAĞ			MEZRUU TARLA		G.M. TARLA
	DÖNÜM	HASILAT	ÖŞRÜ	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	
Acıgöl			605	127	6300	1808	66820	1808
Nalband-1	1	-				2106	101660	2112
Orta-1						534	26480	534
Paşa	4,5	-	196	31,5	1125	2520	92419	2550
Çağatay						267	13965	303
Kanı bıçak						126	2167,5	126
Toka Sufi			15	3	150	1614	61217,5	1638
Yalaz						330	12620	370
Canlı						270	5599,5	288
May-1						30	940	30
Taş Ağıl-1						60	1547,5	60
Hasanlar-1						-	-	18
Teresenlik-1						138	5065	138
Şeremet						106	4115	106
Asker Verdi						19	720	19
Sarı Köy Kurak			279,5	61,5	3195			
Bekçi Kazanı			75	32	1770			
Kızılcasu Kazak						915	34820	412
Paşa Kışlası			29	5	290	166	8285	156
Kanı Bıçak			13,5	3	125			36
Kasab						648	54480	642
Kara Nasuh-2						890	63412,25	890
Pelyevlü -2						547,5	34375	547,5
Kara Hürmüz			184,7	46,5	1837,5	2398	106011,5	2394
May-2						385	1686,25	385
Dermelik						1220	60706	1220
Taş Ağıl-2						1120	49852,5	1320
Kasaba						516	26230	516

Tablo 28. Babadağ Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE ADI	ÇAYIR		BAĞ			MEZRUU TARLA		G.M.
	DÖNÜM	HASILAT	ÖŞRÜ	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	TARLA
Ali Katib						438	18305	438
Asker Baba						252	1190	11190
Kemane-2						414	16970	414
Tosun Baba-2						168	9642,5	168
Sebil-2						162	1570	1162
Nalband-2						12	235	12
Teresenlik -2						254	13530	254
Teresenlik Yakası						410	23290	410
Evkadin						853	20452,5	853
Hasanlar-2						412	17895	414
Peylaz						602	20810	602
Murat Ağa Ç.						513	19590	516
Hasan Ağa Ç.			5	2	50	115	5157,5	115
TOPLAM	9,5	-	15014,95	722	345425	59440,5	29892562	65224,5

Tablo 29. Babadağ Kazası Büyükbaş Hayvanlar

MAH. ADI	SAĞMAL İNEK			KISIR	DANA	DÜĞE	TOSUN	SAĞMAL CAMUS		CAMUS
	ÖKÜZ	REES	HASILAT	İNEK				REES	HASILAT	ÖKÜZ
Varoş	90	28	420	21		16		2	50	
Kavak		4	60	2						
Kartutan		3	45			1				
Koç Ali	2	3	-							
Saidi Çelebi	10	1	15	7				2	70	
Ahmet Ağa	6	2	35				2	3	85	1
Cisri	10	1	20	9		4	3	2	70	3
Kara Nasuh	2			4		3				
Ali Fakih	11	5	85	3						3
Kadı	4	8	120	3		4				
Çizmeçi	7	7	85			9	4	1	35	1
Çiteli	12	6	90	11			5	1	35	1
Dere	8	1	15	10			1			
Tekke	45	11	160	28		1	2	3	105	3
Saraç	19	8	130	9		5				
Sarıyar	33	10		11		1	2	1	30	
Yerkesen	24	8	120	7		1				
Kavak	18	1	15	4		1	2			4
Sofyalar	14	9	135	6		2				
Kayalı Dere	15	16	240	1	6			1	40	
Kocalak	12	15	225		4		1			
TOPLAM	342	147	2015	136	10	48	22	16	520	16

Tablo 29. Babadağ Kazası Büyükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	SAĞMAL İNEK			KISIR		DÜĞE	TOSUN	SAĞMAL CAMUS		CAMUS ÖKÜZ	CAMUS DANA	CAMUS DÜĞE	CAMUS TOSUN
	ÖKÜZ	REES	HASILAT	İNEK	DANA			REES	HASILAT				
Taş Ağıl-1	3	4			1		3						
Hasanlar-1	2	2											
Teresenlik-1	11	5	1	1	1		2						
Şeremet	15	19	5	5			18						
Asker Verdi	5	1					1						
Düğüncü-2	1				11								
Pelyevlü-1	1				3	1							
Sarı Köy Kurak	115	170	2565	5		9	9						
Bekçi Kazanı	97	75	1120	7			4						
Kızılcasu Kazak	60	93	1350	10	6		12						
Paşa Kışlası	7	3	45	5			2			1			
Kanı Bıçak	2						1						
Kasab	22	6	90	31	3		17	2	70	4			
Kara Nasuh-2	34	50	815				8	3	110				
Pelyevlü-2	20	18	270	20	1		10						
Kara Hürmüz	64	129	1905				13	12	435	1			
May-2	17	25	375	16	5		9						
Dermelik	45	47	705	26	46		11						
Taş Ağıl-2	25	26	390	15	1		16	6	240			5	4
Kasaba	21	36	540	11	21		8	4	160				1
Ali Katib	27	42	630	8	2		10	12	480			2	1
Asker Baba	7	13	195				2						
Kemane-2	15	10	150	2	3		3					1	
Tosun Baba-2	2			1									
Sebil-2	12	10	150	5			4	4	160	3			
Nalband-2	13	7	105	4			1	4	160			3	
Teresenlik-2	52	24	360	27	1	2		1	40			2	1
TeresenlikYakası	13	9	135	3			3						
Evkadin	49	16	230	16		2	6						
Orta-2	34	15	225	19			7	1	40				
Hasanlar-2	18	13	195	14			6	2	80				1
Peylaz	9	4	60	7	1		3						
Murat Ağa Ç.	5			5			8						
Hasan Ağa Ç.	5							2	70				2
TOPLAM	3305	3557	40937	1469	676	751	823	75	2880	23	7	22	16

Tablo 30. Babadağ Kazası Küçükbaş Hayvanlar

MAH. ADI	ADED -İ AĞNAM	KOYUN			KEÇİ		
		SAĞMAL	YOZ	HASILAT	SAĞMAL	YOZ	HASILAT
Varoş	-	195	115	1320			
Koç Ali	237	674	904	6100	12	16	44
Sofyalar	100	500	100	300			
TOPLAM	337	1369	1119	7720	12	16	44

Tablo 30. Babadağ Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	ADED - İ AĞNAM	KOYUN			KUZU	KEÇİ			OĞLAK
		SAĞMAL	TOKLU	HASILAT		SAĞMAL	YOZ	HASILAT	
Düğüncü-1	-	135	250	1448					
Kargalık	398	488	1136	4679					
Bozan Kavacık	350,5	485	915	4712					
Cenal Ormanı	125	540	800	4921					
İstan	9	10	10	160		30	10	95	
Baysal	27,75	115	80	805					
Karaman	180,85	624	368	3889	263	153	112	492,5	
Musa Kışlası	119	341	228	2149	125	75	51	250,5	
Tatar Çamurlusu	176	603	1086	4934	100	25	62	100	
Mekti	106,8	457	260	3063					
Usagöz	242,25	936	590	7010	80				
Kasab	435,75	1565	1401	10725	100	43	47	152,5	
Kara Nasuh-1	1045,25	2195	1184	14568	355				
Pelyevlü	108	322	379	2747					
Sarı Yörük	459	1471	1647	14207					
Potur	159	699	492	9387					
Bey Davar	512,75	1813	1409	13		172	105	505,5	
Sarı Kutlu	531,8	632	532	4821		91	50	292	
Türk Reayası	8,5	35	25	250					
Türk Çamurlusu	382,5	1509	985	10300		40	20	130	
Kemane-1	140	367	312	2735		195	185	667,5	
Çekurak	12	55	30	365					
Kemir	77,5	178	178	1749		29	31	150	
Bıçak	52,4	157	125	1177					
Sebil-1	12,5	50	60	430					
Sapanca	61,75	340	170	1760					
Sarıgöl	122,65	308	220	2381		35	15	112,5	
Acıgöl	180,75	873	462	5371		20	2	61	
Nalband-1	313	1136	574	7032		185	83	595,5	
Orta-1	65,25	291	193	2034		16		38	
Paşa	745,75	2207	1874	16746		300	290	1033	
Çağatay	5	19	16	143					
Toka Sufi	179,65	671	482	4848					
Yalaz	3	10	10	80					
Teresenlik-1	36	125	182	1171					
Düğüncü-2	129,5	408	568	3744					
Pelyevlü-1	97,5	275	408	2239					
Sarı Köy Kurak	53	256	182	1826					
Kızılcasu Kazak	-	101	76	730,5					
Kara Hürmüz	48	320	300	100	70				

Tablo 30. Babadağ Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE	ADED - İ	KOYUN			KUZU	KEÇİ			OĞLAK
		AĞNAM	SAGMAL	TOKLU		HASILAT	SAGMAL	YOZ	
Asker Baba	7,5	75	25	400					
Kemane-2	7,5	15	10	210		10	15	75	
Evkadin	15	30	10	360		28	32	200	
Hasanlar-2									
Murat Ağa Ç.	36,75	125	120	1970					
TOPLAM	7779,65	23367	20364	164389,5	1093	1447	1110	4950,5	40

Tablo 30. Babadağ Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KALE	ADED - İ	KOYUN			KEÇİ		
		AĞNAM	SAĞMAL	YOZ	HASILAT	SAĞMAL	YOZ
Çakır Keçi	212	763	597	5606	41	38	142
Töri Fakih	687	1897	2587	17246	57	74	211
Kargalık	293	766	1201	7429	16	13	54,5
Taş Ağıl	345,5	875	1402	8581	50	31	141,5
Palaz	410,5	1075	1706	10503	36	23	119,5
Şeremet	344	871	1406	8573	28	41	104,5
TOPLAM	2292	6247	8899	57938	228	220	773

Tablo 31. Babadağ Kazası Binek Hayvanlar

MAH. ADI	KISRAK			BARGİR	TAY	ÇUKA
	KULUNLU	KISIR	AYGIR			
Varoş				31		
Kavak				5		
Kartutan				2		
Koç Ali	15				5	
Saidi Çelebi				5		
Ahmet Ağa	3	6		4		
Cisri				8		
Kara Nasuh				5		
Ali Fakih				3		
Kadı				6		
Çizmeçi				7		
Çiteli				9		
Dere				7		
Tekke				10		
Saraç		5	1	9		
Sarıyar				7	2	
Yerkesen				1		
Kavak				1		
Sofyalar				6		
Kayalı Dere		2		8	3	1
Kocalak				2		3
TOPLAM	18	13	1	136	10	4

Tablo 31. Babadağ Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	KISRAK		HERGELE	AYGIR	BARGİR	TAY	ÇUKA
	KISIR	KULUNLU					
Bazarlı	18	17		4	10	2	
Düğüncü-1	24	28		7	26	3	
Kargalık	20	4		8	20	5	
Bozan Kavacık	31	22		6	24	6	3
Cenal Ormanı	41	40		9	27	24	2
Sofyalar			19				
İstan							1
Baysal	11		58		11	2	7
Karaman	30		80		30	93	2
Musa Kışlası	17		49	1	17		
Tatar Çamurlusu	32		101		32	26	
Mekti	19		38		19	9	
Usagöz	40		67	1	40	21	
Kasab	33		104		33	34	
Kara Nasuh-1	5		97		5	12	
Pelyevlü	2		19		2	5	
Sarı Yörük	9		63		9	31	
Potur	33		61		33	10	
Bey Davar	49		191		49	35	
Sarı Kutlu	15		81		15	30	
Türk Reayası			2				
Türk Çamurlusu	58		4		58	38	
Kemane-1	13		27		13	8	
Tosun Baba-1	2				2		
Kemir	2		2		2	1	
Bıçak	31		24		31	5	
Sebil-1	7		17		7	1	
Sapanca	17		57		17	6	
Sarıgöl	27		72		27	50	

Tablo 31. Babadağ Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE	KISRAK		HERGELE	AYGIR	BARGİR	TAY	ÇUKA
	KISIR	KULUNLU					
Acıgöl	1		129		27	22	
Nalband-1			56		19	3	
Orta-1			24		9	7	
Paşa	1		72		39	19	
Çağatay			1		6	1	
Kanıbıçak			1		3		
Toka Sufi			84		30	26	
Yalaz			6	1			
Canlı			7		3		
Düğüncü-2	3	4			4		
Pelyevlü-1		1			3		
Sarı Köy Kurak	19	13			90		
Bekçi Kazanı	1				25		
Kızılcasu Kazak	36				73		
Paşa Kışlası					3		4
Kanı Bıçak	7				2	3	1
Kasab	24				13	12	13
Kara Nasuh-2	42				18		9
Pelyevlü	22	18			1	5	5
Kara Hürmüz	214				30		19
May-2	14	6		1	5	2	13
Dermelik	29				17	23	25
Taş Ağıl-2	13	36		7	9	12	18
Kasaba					6	9	18
Ali Katib					9	9	4
Asker Baba					5	4	3
Kemane-2					4		3
Tosun Baba-2							
Sebil-2	9	6		2	3		3
Nalband-2					1	2	4
Teresenlik-2	4			1	12	3	3
Teresenlik Yakası					4		5
Evkadin					11	2	13
Orta-2					11	4	9
Hasanlar-2					5	17	2
Peylaz		2			2		3
Murat Ağa Ç.	20	12		1			5
Hasan Ağa Ç.	20	15				15	
TOPLAM	1056	218	1613	48	1058	657	194

Tablo 31. Babadağ Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KALE	KISRAK			
ADI	KISIR	KULUNLU	BARGİR	TAY
Töri Fakih	19	10	11	1
Kargalık	9	4	6	4
Taş Ağıl	4	2	2	3
Palaz	7		10	1
Şeremet	7	3		4
TOPLAM	46	19	29	13

Tablo 32. Babadağ Kazası Meslek – Yan Meslek

MAH. ADI	MESLEK		DEĞİRMEN		DÜKKAN		MAHZEN		FIRIN		HAN	
	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Varoş	5	16405	2	900	3	1220	13	4330	1	100	2	750
Kavak	5	2900			1	60						
Kartutan	3	2600			1	-						
Sait Çelebi	2	750	3	1800	8	5600						
Ahmetağa	5	1950			8	3650						
Cisri	8	3450			3	870						
Kara Nasuh	4	5280	-	1000	19	3240						
Ali Fakih	6	1950			4	940						
Kadı	3	1250			5	2450						
Çizmeci	5	40153270	1	40	3	1670						
Çiteli	4	3540			8	2020						
Dere	3	17730			6	1500						
Tekke	5	4965	3	1350	8	1860						
Saraç	4	4870			9	2405						
Sarıyar	3	1400										
Yerkesen	11	1150										
Kavak	7	4950			9	1720						
Sofyalar	2		1	750								
Kocalak	2	-										
TOPLAM	87	40228410	10	5840	95	29205	13	4330	1	100	2	750

Tablo 32. Babadağ Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE	MESLEK		DEĞİRMEN		DÜKKAN		MAHZEN		HAN		MEYHANE		KAYIK	
	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Hasanlar-1	2	650												
Şeremet	2	750												
Asker Verdi	2	900												
SarıKöyKurak	3	19640			1	1000							27	2055
Bekçi Kazanı	3	47915	1	500									75	5590
Kızılcasu Kazak	5	11330	3	500									2	100
Paşa Kışlası	3													
Kanı Bıçak	9													
Kasab	2													
Pelyevlü			1	300										
Kara Hürmüz			6	3700	1	100								
May-2			1	1400										
Dermelik	3	-	3	1500										
Taş Ağıl-2			4	1800										
Kasaba			1	500										
Ali Katib														
Asker Baba	2	-												
Kemane-2	1	-												
Tosun Baba-2														
Sebil-2	3	-	2	1100										
Teresenlik-2			1	600										
TeresenlikYakası	2	-	3	2000										
Evkadin	5	-	1	300										
Orta-2	3	-												
Hasanlar-2	2	-												
Murat Ağa Ç.			2	300										
Hasan Ağa Ç.			1	1600			1	200						
TOPLAM	111	92549	135	56820	8	3100	1	200	1	600	10	5350	104	7745

Tablo 33. Babadağ Kazası Meslek Çeşitleri

1	Aktar	1	29	Hizmetkar	101
2	Arabacı	19	30	Hoca	1
3	Asker	1	31	İmam	14
4	Bağcı	10	32	Kahveci	3
5	Bakkal	12	33	Kasap	2
6	Balıkçı	224	34	Katip	2
7	Bazırgan	2	35	Keçeci	1
8	Berber	5	36	Kemerci	4
9	Boyacı	1	37	Kiracı	32
10	Bozacı	1	38	Kovan Bekçisi	1
11	Cebeci	2	39	Kovancı	1
12	Çapacı	65	40	Koyuncu	10
13	Çayırıcı	3	41	Kürkçü	3
14	Çerçi	67	42	Macuncu	2
15	Çırak	4	43	Meyhaneci	3
16	Çoban	1	44	Mumcu	1
17	Çölmekçi	1	45	Muhtar	3
18	Değirmenci	8	46	Muhtar – 1 evvel	6
19	Demirci	1	47	Muhtar – 1 sani	6
20	Doğancı	2	48	Nalbur	1
21	Dühan kalfası	2	49	Papaz	7
22	Dükkancı	3	50	Rençber	7
23	Dülger	2	51	Sabuncu	2
24	Ekinci	1	52	Seracı	1
25	Ekmekçi	4	53	Silahçı	2
26	Fetvacı	1	54	Terzi	31
27	Hafız	1	55	Tüccar	3
28	Hancı	4	56	Tüfenkçi	2

Tablo 34. Balçık Kazası Vergi – Aşar – Temettuat

MAH.	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	HAYVAN	EMLAK	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL	MSL		ALA	EV SAT	EDNA				
Müezzinzade-1	13	13		455	-	-	-		11782	250	11650
Müezzinzade-2	64	13	54	1626,5		11	2	6240			80556
Hacı Ömer	24		24	433				625			14854,5
Hacı Peri	24		24	673,5							42525
Hacı Murat	23		23	439,5				60			8759
Ahmed Bey	11		11	266				1090			11372,5
Hacı Bekir	12		12	417							8405
Cami – i Atik	19		19	639							11730
Hacı İskender	21		21	332							5682
Uzun Cami	30		30	508				300			15245,5
TOPLAM	241	26	218	5789,5	-	11	2	8315	11782	250	210779,5

Tablo 34. Balçık Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	HAYVAN	EMLAK	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL	MSL		ALA	EVSAT	EDNA				
Kuran-1	185		185	8891	2	78	2	10272			180305
Kuran-2	76	76		4452	-	-	-		97429	12707	69830
Astalan	17	17		1401	-	-	-		77514		43900
Karınca	16	16		1145	-	-	-		44360	200	35600
Kartasami	18	18		1157	-	-	-		35171	1028	23900
Kara Salih	18	18		1629	-	-	-		65809	2125	35800
Mahalban	13	13		780	-	-	-		19396	665	15300
Uzun Paşalık	17	17		644	-	-	-		16540	1505	11650
Tahtalı	6	6		270	-	-	-		8672		7418
Tekir Köyü	31	31		1407	-	-	-		56140	1655	41810
Şelale	20	20		4381	-	-	-		75676	4267	51150
Dersesi	7		7	609				4210			6824
Akıncı	6		6	350				2820			25927
Kamanlı	20	20		2715	2	13	2	7690			88584
Hürsaman	10	10		481	2	7		4145			37715
Uzun Göyünlük – Sagır	7	7		782,5	2	3		5120			44183,75
Uzun Göyünlük – Kebir	5	5		160	2			2280			34099
Okburlar	1	1		325	1			1150			18495
Mihalban	13	9	4	960		3		7690			68250,5
Koyluk	4		4	692				4550			48430
Kara Hamid	7	7		706	1	6		4505			40969,75
Kılıççı	7	5	2	757,5	1	4		2455			26988,75
Malakçı	4	1	3	453,5	1			2610			28365
Sarı Musa	14	14		874,5	2	10	1	6830			62861,5
Kara Bahşi	14		14	50				3050			27154
Kılıç Bey	12		12	1525				11965			110390
Sarı Meşe	4		4	725				9250			83580
Yazıcılar	6		6	860				6370			57607
Uç Ormanı	18	18		1922,5	1	16		10290			101004
Keyah Ormanı	17	2	15	790	1	1		10675			102599
Satılmış	30	26	4	2542,5	12	14		19035			181571,25
Arabacı	26	17	9	2810	9	7		11185			111779,25
Kartallı	22		22	1460	6	16		10335			97866
Cafer Faki	1	1		250		1					5298
Aylak Yaka	17		17	1202	1			8545			215099
Hacılar	7	1	6	805	1			4915			51810
TOPLAM	696	376	320	50965	47	179	5	171942	496707	24152	2194113,8

Tablo 35. Balçık Kazası Ürünler-1

MAH. ADI	GALUZ-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		ÜZÜM	BAĞ	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	ÖŞRÜ	DÜNÜM	HASILAT
Müezzinzade-1					-	4/100	-
Müezzinzade-2	637	6370	94	470	94	27	700
Hacı Ömer	56	560	13	65	61,5	25,5	612,5
Hacı Peri	252	2520	58	290	78	27,5	720,5
Hacı Murat	6	60			62	27,5	715
Ahmed Bey	107	1070	4	20	6	5,5	137,5
Hacı Bekir					29	14	350
Cami – İ Atik					50	21	500
Hacı İskender					23	22	580
Uzun Cami	28	280	4	20	48,5	34	770,5
TOPLAM	1086	10860	173	865	452	204	5086

Tablo 35. Balçık Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE ADI	GALUZ-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		ÜZÜM	BAĞ		OTLAK
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	ÖŞRÜ	DÜNÜM	HASILAT	KEYAH
Kuran-1	889,5	8895	275,4	1377	-	44,5	1162	
Kuran-2					-	1/75	-	
Şelale	344	3440	154	770	-	--	1824	
Dersesi	230	2300	140	520				
Akıncı	648	6480	242	1210				
Kamanlı	358	3580	137	585				
Hürsaman	392	3920	160	800				
Uzun Göyünlük – Sagir	230	2300	36	480	460	-	-	
Uzun Göyünlük – Kebir	100	1000	30	150	-	-	3000	
Okburlar	1610	16100	238	1190				
Mihalban	390	3900	130	650	360	-	2940	
Koyluk	385	3850	121	655				
Kara Hamid	226	2260	39	195	-	-	1500	
Kılıççı	212	2120	98	490				
Malakçı	531	5310	224	1120				
Sarı Musa	270	2700	70	350				
Kara Bahşi	1094	10940	245,5	1225				
Kılıç Bey	825	8250	200	1000				
Sarı Meşe	568	5680	138	690				
Yazıcılar	839	8880	368	1840				
Uç Ormanı	895	8950	305	1525	10	1	25	
Keyah Ormanı	1539	15390	805	4025				
Satılmış	967	9670	303	1515				
Arabacı	938	9380	251	1255				
Kartallı								510
Cafer Faki	722	72220	245	1125				490
Aylak Yaka	434	4340	115	695				610
TOPLAM	15636,5	221855	5069,9	25437	830	27440,5	10451	1610

Tablo 36. Balçık Kazası Ürünler-2

MAH. ADI	KOVAN			MEZRUU TARLA		G.M.
	ÖŞRÜ	ADEDİ	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	TARLA
Müezzinzade-1	-	17/266	-	114	-	
Müezzinzade-2				2306	61470	1150
Hacı Ömer				138	4615	95
Hacı Peri				1011	25290	300
Hacı Murat				35	540	30
Ahmed Bey				299	9510	240
Uzun Cami				110	2700	65
TOPLAM	-	17/266	-	4013	104125	1880

Tablo 36. Balçık Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE ADI	KOVAN			MEZRUU TARLA		G.M. TARLA	HALİ TARLA	TOPLAM TARLA
	ÖŞRÜ	ADEDİ	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT			
Kuran-1				3535	98543	3950		
Kuran-2		137/3353		1409	-		1840	3677
Astalan		8/144		1825	-			
Karınca				1126	-		105	205
Kartasami		7/246		782	-		85	195
Kara Salih				1050	-		825	1710
Mahalban		31/458		365	-		280	600
Uzun Paşalık		192/3456		410	-		1095	1500
Tahtalı		15/270		262	-			
Tekir Köyü		81/1440		1137	-		210	290
Şelale		34/576		2372	-		865	1035
Dersesi	580	-	-	984	32390	735		
Akıncı				940	25830	915		
Kamanlı				2560	73270	2800		
Hürsaman				1265	37535	1250		
Uzun Göyünlük – Sagir				1290	43080	850		
Uzun Göyünlük – Kebir				775	25020	1180		
Okburlar				400	11700	100		
Mihalban				1485	66540	1465		
Koyluk				1340	40950	1420		
Kara Hamid				1360	40539	1355		
Kılıççı				815	22085	2385		
Malakçı				950	21490	1100		
Sarı Musa				2270	614700	1655		
Karaa Bahşi				760	27540	1100		
Kılıç Bey				4040	110375	555		
Sarı Meşe				3040	60570	2600		
Yazıcılar				2120	48330	2600		
Uç Ormanı				3770,5	93480	3182		
Keyah Ormanı	38	18	228	3385	97175	3282		
Satılmış				5534	171395	4537		
Arabacı				3895	102735	4065		
Kartallı				3445	95465	3710		
Aylak Yaka				2720	76840	3225		
Hacılar				1645	43835	1770		
TOPLAM	618	523	228	65061,5	708940	51768	5305	9212

Tablo 37. Balçık Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1

MAH. ADI	ÖKÜZ	SAĞMAL İNEK		KISIR		DÜGE	TOSUN
		REES	HASILAT	İNEK	DANA		
Müezzinzade-1	22/3380			18/1960	28/960		
Müezzinzade-2	108	16	240	32	21	5	12
Hacı Ömer	25	7	105	13	5	4	1
Hacı Peri	43	3	45	11	2	3	4
Hacı Murat	17	7	105	14	12		1
Ahmed Bey	26	1	15	11	5	2	1
Hacı Bekir	14	3	45	11	1		
Cami – İ Atik	22	8	120	13	7	5	3
Hacı İskender	10			7	1		1
Uzun Cami	42	4	60	16	4	7	1
TOPLAM	329	49	735	128	58	26	24

Tablo 37. Balçık Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1 (Devam)

KARYE	ADİ	SAĞMAL İNEK		KISIR			TOSUN	BUZAĞI	BOĞA	KOTA
		ÖKÜZ	REES	HASILAT	İNEK	DANA				
Kuran-1	309				174	149	34	37	2	
Kuran-2	145/27780				136/19485	81/5402	4/2740	16/1960		
Astalan	108/19070				90/15160	103/5170				
Karınca	64/12950				37/6870	37/3230				
Kartasami	62/13250				51/9120	90/2950				
Kara Salih	85/17030				75/13530	95/6040				
Mahalban	29/8350				35/5200	49/2524		2/300		
Uzun Paşalık	34/6345				18/9485	15/800				
Tahtalı	19/3840				10/1800	17/750				
Tekir Köyü	109/20240				71/10000	102/4755		2/300		
Şelale	115/21400				84/13650	92/4770				
Dersesi	46	23	345	10	5	13	8			
Akıncı	21	29	435	13	2	2	14			
Kamanlı	85	54	810	38	47	34	46			
Hürsaman	36	12	180	17	15	1	6			
Uzun Göyünlük – Sagir	42	20	300	12	4					
Uzun Göyünlük – Kebir	26	9	135	7	5	5				
Okburlar	12	3	45		5					
Mihalban	54	19	285	21	11	2	10			
Koyluk	36	11	165	13	8		11			
Kara Hamid	47	22	330	6	15	8	15			
Kılıççı	31	14	210	6	4	9	13			
Malakçı	33	10	150	8	10	7	5			
Sarı Musa	50	38	570	19	29	19	18			
Kara Bahşi	8	4	60	5	13					
Kılıç Bey	51	7	105	20	14	4	9			
Sarı Meşe	48	22	330	9	22	19	12			
Yazıcılar	42	17	255	16	20	4	2			
Uç Ormanı	70	14	210	46	14	7	13		1	1
Keyah Ormanı	108	58	870	15	15	18	35			
Satılmış	200	48	720	49	50	10	16			
Arabacı	166	74	1110		28	22				
Kartallı	112	50	750	27	17	10	36			
Cafer Faki	1									
Aylak Yaka	60	50	750	25	28	15	30			
Hacılar	46	36	525	12	26	12	16			
TOPLAM	2510	644	9645	1175	1237	263	372	2	1	1

Tablo 38. Balçık Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

MAH. ADI	CAMUS	SAĞMAL CAMUS		CAMUS	CAMUS	CAMUS
	ÖKÜZ	REES	HASILAT	DANA	DÜĞE	TOSUN
Müezzinzade-1	8/1700	2/1030	-			
Müezzinzade-2	8	1	22	2		
Hacı Ömer	4	3	66		1	1
Hacı Peri	1	1	22		1	1
Hacı Murat	1			3		
Cami – I Atik	1	1	22	1		
Hacı İskender	9					
TOPLAM	32	8	132	6	2	2

Tablo 38. Balçık Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

KARYE	CAMUS	SAĞMAL	CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS	
ADI	ÖKÜZ	REES	HASILAT	DANA	DÜĞE	TOSUN	MALAK
Kuran-1	51	9	396	2	1		
Kuran-2	13/4260						3/390
Astalan	2/600	1/300					2/180
Mahalban		1/250					
Şelale		5/1500					3/600
Dersesi		1	22				
Akıncı	2	2	44		2		
Uzun Göyünlük – Kebir	2	1	22	1			
Mihalban	2	1	22				
Kara Bahşi	3	2	44				
Kılıç Bey	8			2			
Sarı Meşe	6			2			
Yazıcılar	1	5	110	4		4	
Keyah Ormanı	2	2	44		2	1	
Satılmış	1	2	44		1		
Arabacı	2	2	44				2
Cafer Faki				1	2		
Aylak Yaka		2	44				
TOPLAM	95	36	836	12	8	5	10

Tablo 39. Balçık Kazası Küçükbaş Hayvanlar

MAH.	ADED - İ	SAĞMAL		YOZ		
ADI	AĞNAM	KOYUN	HASILAT	KOYUN	HASILAT	KUZU
Müezzinzade-1	-	108/1944	-			25/936
Müezzinzade-2	133	695	1303,75	235	75	
Ahmed Bey	30	8	500	20	60	
TOPLAM	163	811	1803,75	255	135	25

Tablo 39. Balçık Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	ADED - İ		SAĞMAL		YOZ	
	AĞNAM	KOYUN	HASILAT	KOYUN	HASILAT	
Kuran-2		869/16554	-			
Astalan-		1085/21834	-			
Karınca		1000/19198	-			
Kartasami		486/7511	-			
Mahalban		56/1008	-			
Tahtalı		98/1764	-			
Tekir Köyü		722/13838	-			
Şelale		922/16576	-			
Dersesi	122	800	5000	608	1824	
Kamanlı	528,5	1320	8199	900	2700	
Hürsaman	15	-	-	-	-	
Uzun Göyünlük - Sagir	41	115	718,75	25	75	
Uzun Göyünlük - Kebir	600	900	5622	1100	3300	
Okburlar	480	600	3750	1000	-	
Mihalban	88	190	1187,5	63	189	
Koyluk	504	700	4375,25	900	-	
Kara Hamid	12	25	156,25	15	45	
Kılıçcı	-	431	2693	500	-	
Malakçı	300	500	3225	500	1500	
Sarı Musa	105	201	1300	177	441	
Uç Ormanı	251	445	3039,5	391	1203	
Keyah Ormanı	285	410	2562,5	546	1642	
Satılmış	528,25	1257	7610	885	2527	
Arabacı	286,25	601	3912,5	455	1355	
Kartallı	179,30	307	1904,5	341	1006	
Cafer Faki	236	500	3125	288	864	
Hacılar	405	800	5000	550	1650	
TOPLAM	4966,3	15340	63380,75	9244	20321	

Tablo 40. Balçık Kazası Binek Hayvanlar

MAH.	KISRAK			BARGİR	TAY	MERKEB	ÇUKA
	KULUNLU	KISIR	AYGIR				
Müezzinzade-1				3/400			
Müezzinzade-2	1	3	1	29		2	10
Hacı Ömer		3		10		2	
Hacı Peri	9	8	2	11	9	2	
Hacı Murat				6		2	
Ahmed Bey	3	2		3			
Hacı Bekir				9		2	
Cami – İ Atik				4		1	
Hacı İskender				2		1	
Uzun Cami				6			
TOPLAM	13	16	3	83	9	12	10

Tablo 40. Balçık Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE	KISIRAK		HERGELE	AYGIR	BARGİR	KULUNLU	TAY	TAY	MERKEB	ÇUKA
	KULUNLU	KISIR								
Kuran-1		65		2	104	11	17	38		
Kuran-2			46/7176		15/3350		19/1650	6/280		
Astalan			43/8220		5/1050		28/3400			
Karınca			27/5700		5/1100		18/1800	1/60		
Kartasami			7/1400		5/1000		3/300			
Kara Salih			24/4600				18/1745			
Mahalban			10/1500							
Uzun Paşalık			32/5380		8/2280		4/230			
Tahtalı					2/400					
Tekir Köyü			21/2970		5/520		5/350			
Şelale			74/14280		14/2780					
Dersesi		2		2	18		5	3		
Akıncı		28		2	7		11			1
Kamanlı		86		11	17		52	2		
Hürsaman		3			9		1			
Uzun Göyünlük – Sagir	7	15			6		14			
Uzun Göyünlük – Kebir		7			7		6	1		
Okburlar		17		1	2		6	2		
Mihalban		12		3	7		16			
Koyluk		16		3	1		28	4		
Kara Hamid	10	20		2	4		16			
Kılıççı	10	19		2	9		17			
Malakçı					10			2		
Sarı Musa	6	25		2	15		13			
Kara Bahşi	5	7		1	2		8			
Kılıç Bey	11	36		5	16		26			
Sarı Meşe	4	15		1	5		14			
Yazıcılar	7	15		4	15		21			
Uç Ormanı	31	36		11	19		17			
Keyah Ormanı	15	24	5	6	18		20			2
Satılmış	92	38		18	26		29	1		
Arabacı	23	63		9	23		36	1		
Kartallı	10	36		4	19		16			
Aylak Yaka	28	45		4	17		31	1		
Hacılar	15	27		5	9					
TOPLAM	274	657	289	98	444	11	515	62		3

Tablo 41. Balçık Kazası Meslek – Yan Meslek

MAH. ADI	MESLEK		DEĞİRMEN		DÜKKAN		MAHZEN		FIRIN		HAN		EMLAK	
	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Müezzinzade-2	.9	8480			4	1200	2	200						
Hacı Ömer	8	4927	61	680	4	1100	2	250	1	400				
Hacı Peri	9	8922,5	1	500	15	2170	2	500					12	500
Hacı Murat	6	6117			1	520								
Ahmed Bey	2	650					2	650			1	800		
Hacı Bekir	5	5165	-	1400	2	350	10	1600	1	200				
Cami – İ Atik	6	4320	-	1200	4	2200	1	300						
Hacı İskender	7	3350			1	500	6	2300						
Uzun Cami	5	8820			4	1060	2	200	1	300				
TOPLAM	48	50751,5	62	3780	35	9100	27	6000	3	900	1	800	12	500

Tablo 41. Balçık Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE	MESLEK		DEĞİRMEN		DÜKKAN		MAHZEN		FIRIN		HAN	
	ADİ	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB
Kuran-2	14		-	3520	22	4622	11	1600	4	300	3	300
Astalan	2				2/5700		3/800					
Mahalban	2											
Dersesi	1		1	550								
Mihalban	1											
Uç Ormanı	1		1	1400								
Keyahormanı												
Satılmış												
Arabacı			1	1000								
Kartallı												
Cafer Faki												
Aylak Yaka												
Hacılar	1											
TOPLAM	22		-	6470	24	4622	11	1600	4	300	3	300

Tablo 42. Balçık Kazası Meslek Çeşitleri

1	Arabacı	31	17	İhtiyar	1
2	Araba Kiracısı	43	18	İmam	5
3	Asyabcı	1	19	Kahveci	1
4	Bağcı	4	20	Kalburcu	1
5	Bakkal	4	21	Kiracı	10
6	Berber	7	22	Korucu	11
7	Bozacı	2	23	Mahzenci	5
8	Celeb	1	24	Muhtar	1
9	Çapacı	1	25	Nalband	1
10	Çubukçu	1	26	Rençber	91
11	Çoban	4	27	Saraç	2
12	Değirmenci	10	28	Silahçı	1
13	Dühancı	1	29	Tımarlı Sipahi	1
14	Dükkancı	2	30	Tüccar	7
15	Eskici	1	31	Zahire Ticareti	2
16	Hizmetkar	9			

Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi – Aşar – Temettuat

MAH. ADI	HANE			VERĐİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EVSAT	EDNA		
Cami-İ Atık	7	7(ERMENİ)		800	3	13	1		9971
Hacı Bayram	1	1(ERMENİ)		40			1		200
Gazi Baba	25	25(ERMENİ)		1750	1	39	1		14150
Hacı Sinan	5	5(ERMENİ)		365	1	3	1		4517
Köprü	14	14		472,5		27	2	460	9714
Bağçeli	28	28		1940	3	36	4	2043	30067
Hacı Ahmet	30	30		1863	5	34	2		16770
Cevizlik	18	18		1125,5	1	30	2	2048,5	24415
Halil Hoca	2	2		-				-	-
Terzi Bazırgan	3	3		315	2	2			312
Söğütçük	18	18		915		25	3	2570	26325
Kara Murad	7	7		435		7		1585	15149
Sarı Mahmud	14	14		897	1	14	1	3010	31869
Arnavud Köyü	5	5		354		6	2	617	6850
Yeni	11	11		1055	1	22		2155	21513
Kadı	15	15		1020	2	36	2	3076	34126
Enbiya	5		5	407,5				3554,75	31245,75
Karaman	2		2	255,75				2003,75	18079
Saray	109		109	5322				497,5	63258
Hacı Hızır	51		51	1855					23851
Rüstem Ağa	33		33	1117					14870,5
Hacı Nasuh	20		20	1015					14711
Hacı Yusuf	29		29	1175					22089
Hacı Hasan	15		15	739					7862
Halil Hoca	27		27	1150,5				225	16265
Hoca Emür	18		18	935					11005,5
Hacı Emrullah	34		34	1738				1983	28448
Hacı İbrahim	18		18	974,5					24720
Debbaghane	40		40	1572				307	25548

Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

MAH. ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EV SAT	EDNA		
Dur Bali	18		18	596				54	6670
Koyunlu Hatun	28		28	1048					13192
Hacı Durası	5		5	160				349	3365
Gazi Baba	13		13	753				1064	16776
Bağçeli	11		11	413					5436
Hacı Ahmet	17		17	589				537	10132
Hacı Sinan	30		30	1713				149	22786,5
Cami – İ Atik	43		43	2189				1963	35080
Terzi Bazırgan	36		36	1605					21867,5
Hacı Bayram	21		21	469					16690,5
Çötürlük	13		13	260					5070
Göçerdi	37		37	1069,5				5198	50669
TOPLAM	876	203	673	3188089,5	20	294	22	279819,5	763970,3

Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EV SAT	EDNA		
Üşenli	61	61		3145	5	82	3	11078	100591,25
Semuz Ali	9	9		543		3		2240,5	20904,25
Kara Başlı	1	1		90		1		622,25	5767,25
Valili	1	1		80				103,25	955,5
Boğdan	24	24		2149		1		6462,25	64026,45
Alic-I Kebir	10	10		820		16		2945,5	29498,75
Kara Kurd	9	9		1244	4	11	1	5909,25	54033,5
Kabasakal	12	12		750		16		3983	34598,75
Gelincik	56	56		3931,5	7	90	6	21009,75	196112,75
Koylular	2	2		130		4		663,75	6247,75
Başı Kara	19	19		847		19	1	2398,25	23068
Aydın Çulha	11	11		720		16	1	3134	24641
Vali	6	6		312		8		1622	15942
Aziz-İ Kebir	7	7		518		12		2360,25	17364
Çayır Harmanı	2	2		280			1	638	11825,25
Kara Durmuş	4	4		280				1863,25	17427,25
Mahmuzlu Kalesi	1	1		-				-	-
Kara İlyas	4	4		212		7		1395,25	13149,5
Kara Bağcı	1	1		-				-	6400
Söğütçük	12		12	634				3887	35244,5
Çamurlu	20		20	971				5723	53892
Ömercik	22		22	1463				6720	57070
Kara Murad	14		14	747				3673	33376
Sarı Mahmud	23		23	1161				4306,30	39270
Serdimend	37		37	2312				6663	60963
Arnavud Köyü	39		39	2310				7804	69538
Bekçi Mahallesi	36		36	169				915	8335
Kadı	60		60	3211				168664,25	63080,5
Üştehi	27		27	1146				3257,5	176471
Samet	30		30	1327				3586,5	31938,5

Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EVSAT	EDNA		
Karınca	11		11	575,5				3396,5	31694
Ayı Ormanı	30		30	1919				13333,25	31717
Balıca	48		48	2661				11545	125269,5
Kara Başı	19		19	1285				5435,5	103039
Valili	10		10	823				3702,5	50179,25
Semuz Ali	22		22	1302				7318,75	33504,25
Kara Pınar	10		10	285				978	63442,5
Sarıca	8		8	689				2173,5	8968
Orman	411		411	480				1662,5	19633,5
Ubanca	17		17	1258				7151,75	15177
Yanıklar	12		12	893				5148,5	65036,5
Alıc-I Kebir	6		6	414				2656,5	46622
Alıc-I Sagir	1		1	175				1536,5	24653
Kara Kurd	1		1	-				568	13900,5
Kabasakal	6		6	365				12780,5	5148
Gelincik	17		17	759				4936,25	30226,5
Gönlüler	11		11	1165				11402,5	45040,75
Hoş Kadem	19		19	1250,5				9832,5	104579
Başı Kara	15		15	687				4325	69827
Aydın Çulha	6		6	415				3860	39615
Susuz	11		11	862				6359	34966
Veli Fakih	6		6	410				3859,5	58468,5
Köselere	16		16	900				6248	37084,5
Tokacılar	15		15	1020				7334	57460
Hacı Muhtar	8		8	826				5035	94183
Şahinler	12		12	856				5815,5	52600,75
Köstekçiler	7		7	452				3125,5	28285,25
Çayır Harmanı	4		4	525				3298,75	31020,75
Karamanlık	13		13	676				6158,75	53337
Çayır Göl	5		5	500				3454	31253

Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EV SAT	EDNA		
Karlıyaka	13		13	779,5				3503	30885,5
Toy Kapsu	13		13	878				5268	49297
Mürsel	4		4	606				4221	38688
Yılanlık	6		6	407,5				3554,75	31245,75
Çoral – I Kebir	10		10	255,75				2003,75	18079
Çoral – I Sagir	6		6	318,5				3041,25	27547,25
Karaağaç	13		13	1149				5989	55070,75
Kara Bağcı	5		5	314				2697,75	2437,5
Kara Yazıcı	7		7	1540,5				8940,25	81944,75
Orman	10		10	387				4558	39188
Kara Durmuş	1		1	807				18018,75	64568,5
Mü'mince	7		7	1052				8948	96689,25
Çoban Kapsu	13		13	-				457,5	4151,75
Kâsım	5		5	447,25				3942	35793,75
Mallıcalar	3		3	1291				8258,75	76489,25
Ağaçlıca	8		8	460				4912,25	45402,25
Selman	3		3	246,5				2206,75	20324,75
Mahmuzlu	5		5	678				6919	62933,75
Çergi	9		9	204				1784,5	16156,5
Mahmuzlu	6		6	337				3297,5	30379,5
Ali Bey	5		5	733				4628	41932,5
Dokuz Ağaç	7		7	555				4796	43926
Güğümcü	4		4	182				1698,5	15474,5
Şuhud	11		11	658				5038,25	4588,5
Hasarlık	11		11	423				2698,75	25131
Cami	1		1	1140				6655,75	60607,75
Musa Bey	14		14	900				7046,75	64364,75
Çayır Harmanı	8		8	100				1042,75	9518
Akyanlık	23		23	85				6265,75	57063,5
Melikler	7		7	341,5				3407,75	31173,5

Tablo 43. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EV SAT	EDNA	TOPLAMI	
Aydın Bey	4		4	1594				8745,5	80670
Yürekçiler	17		17	1069				7383,25	68162,25
Akıncı	5		5	240				2863,5	26184,5
Kasablı	8		8	1046				7868,5	72770,75
Durgud Halife	17		17	528				7162,75	65016,25
Çakırca	14		14	816				6271	57641
Mazlumca	10		10	844				5965,75	54489,25
Pir Fakih	7		7	1029				5676,75	53363,5
Kara Albay	6		6	565				4272,5	40155,5
Aziz Bey	13		13	783				7123,75	64706
Seyid Ali	11		11	420				3550	34363,5
Gerzalılar	9		9	1161				7317	66876,5
TOPLAM	1696	240	1456	83301,5	16	286	13	668059,85	4993115

Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1

MAH.	HINTA-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		BAĞ	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	HASILAT
Cami-İ Atik									5	125
Hacı Sinan									1	25
Köprü	30,5	366	8	64	6	30				
Bağçeli	76,5	918	71,5	617	60	508				
Hacı Ahmet									-	12
Cevizlik	98	1176	88	704	33,7	168,5			1	25
Terzi Bazırgan									1	25
Söğütçük	3,25	39	141,5	1152	71,6	358	76	912		
Kara Murad			89,75	718	53	265	50,25	603		
Sarı Mahmud			244,25	1954	40,7	20	70,25	834		
Arnavud Köyü			40,35	323	16,2	3,5	18,25	219		
Yeni			154,5	1238	34,2	81	61,9	746		
Kadı			226,9	1825	71,8	171	76,75	921		
Enbiya					63	315	216	2592		
Karaman					8,5	42,5	140	1680		
Saray	41	402			15	75	20,5	163	5	177
Rüstem Ağa									2	62,5
Hacı Yusuf									2	75
Halil Hoca	14		4		5				0,5	12,5
Hoca Emür									1,5	37,5
Hacı Emrullah	92		62		61					
Debbaghane	11	132	14	110	13	65			1	37

Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1(Devam)

MAH.	HINTA-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		BAĞ	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	HASILAT
Dur Bali	1,5	18	2	16	4	20				
Hacı Durası	18	216	6	48	17	85				
Gazi Baba	55	660	26	208	18	90				
Hacı Ahmet	30	360	12	96	14	70				
Hacı Sinan	9,5	114	4	32	1	5			0,5	12,5
Cami – İ Atik	90	1080	76	608	53	265			6	150
Terzi Bazırgan									2	50
Hacı Bayram									1	25
Göçerdi	321	3672	112,5	996	110	530				
TOPLAM	891,25	9153	1383,25	10709	739,7	3167,5	729,9	8670	29,5	851

Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		BURÇAK-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Üşenli	12	144	789	6312	648,5	3242,5	76,5	918				
Semuz Ali			161	1288	24,5	122,5	72	864				
Kara Başlı			38	304	10,5	52,5	22,5	270				
Valili					1,5	7,5	8	96				
Boğdan			381	3048	68,5	342,5	271,5	3258				
Alic-İ Kebir			225	1800	27	135	82	984				
Kara Kurd			147,5	1180	64,5	322,5	345,5	4146				
Kabasakal			166	1328	85,5	427,5	173	2076				
Gelincik			1274	10192	268,5	1342,5	820,5	9846				
Koylular			27,5	220	11,5	57,5	33,5	402				
Başlı Kara			63,5	508	48	240	129,5	1554				
Aydın Çulha			104,5	836	40	200	152	1824				
Vali			35	280	28,5	142,5	88,5	1062				
Aziz-İ Kebir			87	696	78,5	392,5	107	1284				
Çayır Harmanı			15,5	124	12	60	38	456				
Kara Durmuş			2,5	20	20	100	145	1740				
Mahmuzlu Kalesi												
Kara İlyas			26	208	27,5	137,5	88	1056				
Kara Bağcı												
Söğütçük	3	39	237,5	1900	62,5	316,5	138	1641				
Çamurlu	3	39	369	2954	139,4	697	167	1998				
Ömercik	4	48	445,1	3533	98,9	507,5	175,6	2164				
Kara Murad			202	1600	110	560	126	1502				
Sarı Mahmud	7,75	65	241,5	4306	67,81	326,5	60,25	705				
Serdimend	1,25	15	424,15	3373	196,1	980,5	193,5	1621,5				
Arnavud Köyü			597,5	4268	169,6	847	166	1992				
Bekçi Mahallesi			548	4384	4384	92,25	148,25	1772	3,5	10,5		
Kadı	6	72	588	4704	4704	198	137	1644				
Üşteli	2,5	30	178	1424	1424	151	25	300				
Samet	4	48	176	1408	1408	143,5	132	1584				

Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		BURÇAK-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Karınca	24	288	145,5	1164	1164	53	142	1704	44,5	222,5		
Ayı Ormanı			801,5	6412	6412	269,5	438,5	5262	24,5	122,5	0,5	3
Balıca	3,5	42	764,5	6116	6116	194	239,5	2874	37,5	187,5		
Kara Başlı			422,5	3380	3380	607,5	101,5	1218	18,5	92,5		
Valili		72	274,5	2196	2196	80	101	1212	20,5	102,5		
Semuz Ali	6		553	4424	4424	97,5	174,5	2094				
Kara Pınar			109	872	872	20,5						
Sarıca			217,5	1740	1740	86						
Orman			173,5	1388	1388	52			23	115		
Ubanca			470,5	3764	3764	120,5	198	2376	2	10		
Yanıklar			355,5	2844	2844	101	97	1164	18	90		
Alic-I Kebir			112,5	900	900	45,5	130,5	1566	9,5	47,5		
Alic-I Sagir			47	376	376	31	79	948				
Kara Kurd			22	176	176	11	200,5	2406	11	55		
Kabasakal	60	720	138,5	1108	1108	57,5	132,5	1590	3	15		
Gelincik			284,5	2276	2276	68,5	195	2340			5	25
Gönlüler			300	2400	2400	176,5	644,5	7734	2,5	12,5		
Hoş Kadem			273,5	2228	2228	141,5	380	4560	0,5	2,5		
Başı Kara			123	984	984	86	229	2748				
Aydın Çulha			129,5	1036	1036	68	211	2532				
Susuz			193,5	1548	1548	139	353,5	4242	22	110		
Veli Fakih			107,5	860	860	362,5	215	2580	33	165		
Köseler			315,5	2524	2524	159,5	261	3132	12,5	62,5		
Tokacılar			430,5	3444	3444	200,5	249	2988	23,5	117,5		
Hacı Muhtar			303,5	2428	2428	95,5	195,5	2346				
Şahinler					79,5	397,5	188	2256				
Köstekçiler					18	90	204	2448				
Çayır Harmanı					66,5	332,5	191,5	2298				
Karamanlık					100,5	502,5	403	4836				
Çayır Göl					79	395	208	2496				

Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		BURÇAK-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Karlıyaka					69,5	347,5	187,5	2250				
Toy Kapsu					132	660	329,5	3954				
Mürsel					78	390	304	3648				
Yılanlık					84	420	214	2568				
Çoral – I Kebir			5	60	189	945	364	4368				
Çoral – I Sagir					61,5	307,5	195,5	2346				
Karaağaç					135	67,5	717	8604				
Kara Bağcı					96	480	332	3984				
Kara Yazıcı					160,5	802,5	525,5	6306				
Orman					217	1085	788	9546				
Kara Durmuş					3	15	36,5	438				
Mü' mince					67,25	336,25	298	3576				
Çoban Kapsu					172,5	862,5	598,5	7182				
Kâsım					141	705	352	4224				
Mallıcalar					71,75	358,75	154	1848				
Ağaçlıca					126,5	632,5	454	5448				
Selman					66,5	332,5	113	1356				
Mahmuzlu					62,5	312,5	249	2988				
Çergi					86,75	432,5	345,5	4146				
Mahmuzlu					124	620	348	4176				
Ali Bey					41,5	207,5	124,5	1497				
Dokuz Ağaç					105,5	527,5	375,5	4506				
Güğümcü					67,5	337,5	196	2352				
Şuhud					165	825	486	5832				
Hasarlık					84	420	558,5	6702				
Cami					8,5	42,5	83,5	1002				
Musa Bey					189,5	947,5	345,5	4146				
Çayır Harmanı					48,5	242,5	256,5	3078				
Akyanlık					228,5	1142,5	529,5	6354				
Melikler					159	795	490	5880				

Tablo 44. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		BURÇAK-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Aydın Bey					48,5	242,5	192	2304				
Yüreğçiler					176,5	882,5	523	6276				
Akıncı					114	570	442	5304				
Kasablı					77,7	388,5	432	5184				
Durgud Halife					100	500	343	4116				
Çakırca					45,5	227,5	187,25	2247				
Mazlumca					79	395	252,5	3030				
Pir Fakih					161	805	461	5532				
Kara Albay					76,5	382,5	202	2424				
Aziz Bey					171,5	857,5	383	4596				
Seyid Ali					82,5	412,5	144	1728				
Gerzalılar					96	480	464	5568				
TOPLAM	137	1622	1463,25	118846	75631,26	38929,75	24660,885	315323,5	309,5	1340,5	5,5	28

Tablo 45. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-2

MAH.	MEZRUU TARLA		G.M. TARLA
	DÖNÜM	HASILAT	
Köprü	-	4140	
Bağçeli	-	19407	
Cevizlik	-	20215	
Söğütçük	647	21752	585
Kara Murad	328	12858	326
Sarı Mahmud	541	28164	528
Arnavud Köyü	207	5566	192
Yeni	405	17856	360
Kadı	423	27926	523
Enbiya	650	32001,75	650
Karaman	475	18033	275
Saray	115	6599	135
Halil Hoca	-	2025	-
Hacı Emrullah	-	17865	-
Debbağhane	-	2783	-
Dur Bali	-	486	-
Hacı Durası	-	3141	-
Gazi Baba	-	9576	-
Hacı Ahmet	-	4824	-
Hacı Sinan	-	1341	-
Cami – İ Atik	-	17839	-
Göçerdi	-	46504	-
TOPLAM	3791	320901,75	3574

Tablo 45. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE	ULAF-ÖŞÜR		KOVAN		ÇAYIR		MEZRUU TARLA		G.M.
	KİLE	KURUŞ	ADEDİ	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	TARLA
Üşenli							1771	100316,75	1810
Semuz Ali							220	20163	178
Kara Başlı							25	5600,25	30
Valili							25	931,25	25
Boğdan							1308	59466,25	1304
Ahic-İ Kebir							355	26903	362
Kara Kurd							975	52172,5	752
Kabasakal							395	33890,25	340
Gelincik							2599	188921	2508
Koylular							60	5973,75	40
Başlı Kara							485	21585	493
Aydın Çulha							516	28303,25	487
Vali							265	15042	310
Aziz-İ Kebir							460	21222,25	460
Çayır Harmanı							100	5742	100
Kara Durmuş							275	16769,25	265
Kara İlyas							250	12600	230
Kara Bağcı							100	3240	100
Sögütçük							776	34910	704
Çamurlu							1350	44661,5	1220
Ömercik							962	56582	967
Kara Murad							693	33135	642
Sarı Mahmud							754	3872	782
Serdimend							1190	601404	1304
Arnavud Köyü							1356	65748	1275
Bekçi Mahallesi							1321	59999	1388
Kadı	1	3					2857	78649,5	2934
Üşteli			21	-			488,5	31249	566
Samet							530	32303	631

Tablo 45. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE	ULAF-ÖŞÜR		KOVAN		ÇAYIR		MEZRUU TARLA		G.M.
	KİLE	KURUŞ	ADEDİ	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	TARLA
Karınca	12	36					640	30575,5	663
Ayı Ormanı	19,5	58,5	53	-			1850	120140	2184
Balıca	39	117					1583	103988	1614
Kara Başlı	22,5	67,5					1297	49028	1287
Valili	4	12					667	332310,25	602
Semuz Ali	17	51	1	-			869	70658	7775
Kara Pınar	0,5	1,5					159	8812	163
Sarıca	0,5	1,5					168	18139	182
Orman	2	6			10	-	229	14783,5	186
Ubanca	2,5	7,5					1205	64897	1298
Yanıklar			1	-			660	43646,75	636
Alic-I Kebir							595	24280,75	587
Alic-I Sagir							90	13828,5	80
Kara Kurd							200	5112	180
Kabasakal							1170	34024,5	1025
Gelincik							795	44697	679
Gönlüler							2005	102697,5	1915
Hoş Kadem	25,5	76,5					2195	68488,5	2097
Başı Kara	0,5	1,5					1055	39241,75	1025
Aydın Çulha							950	39241,75	675
Susuz							1210	34762	1227
Veli Fakih							950	58145,5	1035
Köseler			10	-			1195	34844,5	1090
Tokacılar			6	-			1400	56880	1502
Hacı Muhtar							780	64214	791
Şahinler							1215	50860,25	1100
Köstekçiler							595	18454,5	573
Çayır Harmanı							475	28878,75	490
Karamanlık							941	55161,25	1065

Tablo 45. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE	ULAF-ÖŞÜR		KOVAN		ÇAYIR		MEZRUU TARLA		G.M.
	KİLE	KURUŞ	ADEDİ	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	TARLA
Çayırılı Göl							570	31089	570
Karlıyaka							1660	54510,75	1340
Toy Kapsu							1250	49025,75	1275
Mürsel							875	38034	875
Yılanlık							605	27371,25	533
Çoral – I Kebir							1070	54890,25	1115
Çoral – I Sagir							595	69278,75	600
Karaağaç							2025	71883,75	2025
Kara Bağcı							600	36076	600
Kara Yazıcı							1800	63967,5	1800
Orman							2000	98656	2000
Kara Durmuş							150	4115	150
Mü'mince							895	35475,5	895
Çoban Kapsu							1895	75675	1925
Kâsım							1025	44714,25	1025
Malhıcalar							415	19860	365
Ağaçlıca							1550	53277,75	1550
Selman							265	16060,5	240
Mahmuzlu							645	29667,25	620
Çergi							1015	41850	875
Mahmuzlu							825	43614	895
Ali Bey							330	15286,75	290
Dokuz Ağaç							1155	45345,75	1030
Güğümcü							675	24289	675
Şuhud							1675	59911,25	1675
Hasarlık							1615	63965,5	1415
Cami							300	9384,75	300
Musa Bey							1455	56389	1455
Çayır Harmanı							380	30963,5	335
Akyanlık							1775	77909,25	1875

Tablo 45. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE	ULAF-ÖŞÜR		KOVAN-ÖŞÜR		ÇAYIR-ÖŞÜR		MEZRUU TARLA		G.M.
	KİLE	KURUŞ	ADEDİ	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT	TARLA
Melikler							1375	66943,25	1385
Aydın Bey							1365	25898,5	1365
Yürekçiler							7868,5	72234,5	1630
Akıncı							1045	64460	745
Kasablı							1715	66822,5	1430
Durgud Halife							1152	55049,5	1192
Çakırca							1118	52440,75	1095
Mazlumca							1000	38572,75	1330
Pir Fakih							765	64006,25	725
Kara Albay							1025	31949,5	625
Aziz Bey							1332	65852,5	1300
Seyid Ali							795	32941,25	780
Gerzalılar							565	54997	790
TOPLAM	146,5	439,5	92	-	10	-	101815	5326851,05	100648

Tablo 46. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1

MAH. ADI	ÖKÜZ	SAĞMAL İNEK		KISIR İNEK	Dişi DÜGE	ERKEK DANA	Dişi DANA	TOSUN
		REES	HASILAT					
Cami-İ Atik		8	96					
Hacı Sinan		3	36					
Köprü	12	4	48	3	2	1		
Bağçeli	63	14	188	3		2	7	
Hacı Ahmet	2	15	180	1		2	1	
Cevizlik	44	9	108	1		1		
Terzi Bazırgan		3	36					
Söğütçük	55	19	216	9	14	18		
Kara Murad	33	13	156	7	8	10	1	1
Sarı Mahmud	56	18	216	13	22	29		4
Arnavud Köyü	16	9	108	5		7		2
Yeni	45	14	168	24	19	27		9
Kadı	57	16	180	21	25	26		4
Enbiya	25				1	5		
Karaman	10	3	36	1	2			2
Saray	126	67	814	25		12	9	2
Hacı Hızır	22	25	300	10		5	3	
Rüstem Ağa	26	14	168					
Hacı Nasuh	18	12	142			1		
Hacı Yusuf	28	17	224	13				
Hacı Hasan	10	8	106	1				
Halil Hoca	36	11	132	9		2		
Hoca Emür		8	96	1		3		
Hacı Emrullah	51	27	324	1		9		
Hacı İbrahim	18	15	180					
Debbaghane	32	16	180	14		3		
Dur Bali	22	7	84					
Koyunlu Hatun	36	19	228	6		3		

Tablo 46. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1 (Devam)

MAH. ADI	SAĞMAL İNEK			KISIR İNEK	Dişi DÜGE	ERKEK DANA	Dişi DANA	TOSUN
	ÖKÜZ	REES	HASILAT					
Hacı Durası	8	2	24	1		2		
Gazi Baba	11	3	36	3		2		
Bağçeli	10	8	96	3		1		
Hacı Ahmet	20	9	108	7		4		
Hacı Sinan	26	28	348	2				
Cami – I Atik	56	34	418	4		1		2
Terzi Bazırgan	28	24	298	12				
Hacı Bayram	6	7	84			1		
Çötürlük	10	10	120			2		
Göçerdi	64	26	312	10		5	6	
TOPLAM	1082	545	6594	210	93	184	27	26

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2

MAH. ADI	SAĞMAL CAMUS		CAMUS	CAMUS	CAMUS
	REES	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	DÜĞE
Cami-İ Atik					
Hacı Sinan					
Köprü					
Bağçeli					
Hacı Ahmet					
Cevizlik	1	12	1		
Terzi Bazırgan	1	22			
Söğütçük					
Kara Murad					
Sarı Mahmud					
Arnavud Köyü	1	22			
Yeni					
Kadı					
Enbiya					
Karaman	1	22			
Saray	5	100	30	2	1
Hacı Hızır	7	154	7		
Rüstem Ağa	1	22			
Hacı Nasuh	2	44	2		
Hacı Yusuf	3	66	7		1
Hacı Hasan	4	88			
Halil Hoca			6		
Hoca Emür	1	22	8		
Hacı Emrullah	1	22			
Hacı İbrahim	6	132			
Debbaghane	3	66	16		
Dur Bali					
Koyunlu Hatun	2	44	1		

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

MAH. ADI	SAĞMAL CAMUS		CAMUS	CAMUS	CAMUS
	REES	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	DÜĞE
Hacı Durası					
Gazi Baba	2	44	4		
Bağçeli			10		
Hacı Ahmet			6		
Hacı Sinan	3	66	3		
Cami – I Atik	3	66	5		
Terzi Bazırgan	1	22	3		
Hacı Bayram	1	22	2		
Çöttürlük			6		
Göçerdi	1	22	6		
TOPLAM	50	1080	123	2	2

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

KARYE	SAĞMAL İNEK			KISIR	DÜĞE	DİŞİ	ERKEK	DİŞİ	TOSUN
	ÖKÜZ	REES	HASILAT						
Üşenli	201	74	888	59		63	108		60
Semuz Ali	18	4	48	2			5		
Kara Başlı	2	2	24	2					
Valili	6	2	24	2		3	6		2
Boğdan	117	37	444	33		19	51		
Alıc-I Kebir	34	10	120	5		10	14		12
Kara Kurd	50	17	204	23		19	26		6
Kabasakal	37	16	384	3		7	12		
Gelincik	210	81	974	28		45	81		6
Koylular	4	2	24			1	2		
Başı Kara	52	15	173	21		15	19		5
Aydın Çulha	42	14	168	9		10	9		
Vali	23	7	84	7		6	11		6
Aziz-İ Kebir	21	12	144			5	11		4
Çayır Harmanı	10	3	12	1		1	1		
Kara Durmuş	9	7	84	2		1	1		3
Kara İlyas	20	4	48	4		2	11		
Kara Bağcı	4								
Söğütçük	45	18	216	18		3	29	2	
Çamurlu	86	44	528	26		2	49	22	13
Ömercik	70	36	444	11		1	40		6
Kara Murad	47	20	192	17		13	22	2	11
Sarı Mahmud	77	32	384	24		15	21	2	2
Serdimend	195	49	588	36		31	39		11
Arnavud Köyü	114	50	588	44		24	36		8
Bekçi Mahallesi						24	37		14
Kadı	2	2	2	2		51	71		49
Üşteli						5	15		4
Samet	3	3	3	3			26		

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

KARYE	SAĞMAL İNEK			KISIR İNEK	DÜĞE	DİŞİ DÜĞE	ERKEK DANA	DİŞİ DANA	TOSUN
	ÖKÜZ	REES	HASILAT						
Karınca	2	2	2	2		11	27		
Ayı Ormanı						20			17
Balıca						29	38		
Kara Başlı						15	17		
Valili	2	2	2	2		20	9		18
Semuz Ali						11	18		
Kara Pınar	3	3	3	3		3	6		
Sarıca	2	2	2	2		5	6		1
Orman						2	5		
Ubanca						20	33		
Yanıklar						15	18		
Alıc-I Kebir	2	2	2	2		8	11		
Alıc-I Sağır						4	1		
Kara Kurd	3	3	3	3		4	1		
Kabasakal	2	2	2	2		4	5		
Gelincik						5	22		
Gönlüler						11	21		
Hoş Kadem						33	41		1
Başı Kara	2	2	2	2		16	23		5
Aydın Çulha						5	15		
Susuz	3	3	3	3		14	17		1
Veli Fakih	2	2	2	2		7	22		4
Köselere						13	38		5
Tokacılar						13	11		
Hacı Muhtar						14	19		
Şahinler	43	17	204	18		14	17		
Köstekçiler	22	13	156	7		5	13		
Çayır Harmanı	31	10	120	4		1	5		6
Karamanlık	35	26	312	8		12	17		3

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

KARYE ADI	SAĞMAL İNEK			KISIR	DÜĞE	DİŞİ	ERKEK	DİŞİ	TOSUN
	ÖKÜZ	REES	HASILAT	İNEK		DÜĞE	DANA	DANA	
Çayırılı Göl	16	14	168	8		11	9		14
Karlıyaka	44	30	360	16		12	23		14
Toy Kapsu	43	34	1408	1		8	18		9
Mürsel	43	19	228	10		4	6		9
Yılanlık	25					1	5		
Çoral – İKebir	10	3	36	1		2			2
Çoral – I Sagir	25	11	132	6		6	8		4
Karaağaç	46	32	384	10		9	11		14
Kara Bağcı	13	8	96	9					8
Kara Yazıcı	96	48	552	19	16		38		23
Orman	22	19	228	4	2		12		3
Kara Durmuş	69	54	648	10	16		39		15
Mü' mince	95	49	588	27	20		26		18
Çoban Kapsu		3	36						
Kâsım	28	20	240	7	8		8		6
Mallıcalar	94	66	792	9	12		20		12
Ağaçlıca	50	25	300	10	14		8		10
Selman	20	10	120	4	6		6		
Mahmuzlu	58	26	312	14	35		11		12
Çerđi	13	8	96	5	5		4		1
Mahmuzlu	27	15	180	7	8		16		9
Ali Bey	46	31	372	12	16		24		11
Dokuz Ağaç	36	26	312	16	8		13		26
Güğümcü	21	12	144	3	7		6		3
Şuhud	68	36	432	13	23		22		15
Hasarlık	33	21	252	4	4		5		8
Cami	84	58	696	16	27		40		32
Musa Bey	51	30	360	7					
Çayır Harmanı	8	5	60	3	2				2
Akyanlık	80	55	660	11	18		30		23

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2 (Devam)

KARYE	SAĞMAL İNEK			KISIR	DÜĞE	DİŞİ	ERKEK	DİŞİ	TOSUN
	ÖKÜZ	REES	HASILAT						
Melikler	31	18	216		12		3		11
Aydın Bey	133	70	840	31	29		35		27
Yürekbçiler	78	52	604	22	6		30		19
Akıncı	40	23	276	3			3		11
Kasablı	86	39	468	16	4		36		15
Durgud Halife	46	39	468	13			10		9
Çakırca	60	30	360	15	11		11		11
Mazlumca	62	40	480	8			17		3
Pir Fakih	62	26	312	10	6		25		
Kara Albay	58	31	372	7	4		16		4
Aziz Bey	38	19	228	12	15		12		15
Seyid Ali	50	25	300	12	14		9		12
Gerzalılar	43	24	288	9	7		6		5
TOPLAM	3704	1854	23011	862	355	763	1850	28	728

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-3

KARYE ADI	KOTA		SAğMAL CAMUS		CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS
	ERKEK	DİŞİ	REES	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	DÜĞE	TOSUN	KOTA
Üşenli			5	110	2	8	3	4	
Semuz Ali									
Kara Başlı									
Valili									
Boğdan					2	2			
Alıc-I Kebir									
Kara Kurd			2	44		3			
Kabasakal									
Gelincik			2	44		3	2		
Koylular									
Başı Kara									
Aydın Çulha									
Vali									
Aziz-İ Kebir									
Çayır Harmanı									
Kara Durmuş									
Kara İlyas									
Kara Bağcı									
Söğütçük			1	22	6				
Çamurlu			2	44	3		3	2	
Ömercik			2	44	1		1		
Kara Murad	1	2	1	-	3			3	
Sarı Mahmud			7	110	3		1	2	2
Serdimend			1	22	3				
ArnavudKöyü			5	110	5		2		
Bekçi Mahallesi			6	132	2	3			
Kadı			16	134,5	23	4		2	
Üşteli			8	35	1	2		5	
Samet			1	22					

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-3 (Devam)

KARYE ADI	KOTA		SAğMAL CAMUS		CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS
	ERKEK	Dişi	REES	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	DÜĞE	TOSUN	KOTA
Çayırılı Göl					4				
Karlıyaka									
Toy Kapsu			3	66			2		
Mürsel			3	66	2				
Yılanlık									
Çoral – İKebir			1	22					
Çoral – I Sagir			2	44					
Karaağaç			3	66		2		2	
Kara Bağcı									
Kara Yazıcı			6	132	4	3	6	2	
Orman									
Kara Durmuş			1	22	2	2			
Mü' mince			2	44	1	1	4	2	
Çoban Kapsu									
Kâsim			1	22		1			
Malhıcalar			1	22					
Ağaçlıca			2	44	4	3			
Selman			1	22	3		1		
Mahmuzlu			4	88	1	3			
Çerđi									
Mahmuzlu			2	22		2			
Ali Bey									
Dokuz Ağaç									
Güğümcü									
şuhud			2	44		2			
Hasarlık			5	110		4	3		
Cami					1		1		
Musa Bey			2	22					
Çayır Harmanı					1	1	2		
Akyanlık			1	22					

Tablo 47. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Büyükbaş Hayvanlar-3 (Devam)

KARYE ADI	KOTA		SAĞMAL CAMUS		CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS
	ERKEK	DİŞİ	REES	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	DÜĞE	TOSUN	KOTA
Melikler			1	22			3		
Aydın Bey			7	154	1	4			
Yüreğçiler			4	88	4	1	1	2	
Akıncı							1	2	
Kasablı			7	154	4	3			
Durgud Halife			4	88	2	1	1	2	
Çakırca			6	132	15	5		2	
Mazlumca							2	4	
Pir Fakih			3	66	6				
Kara Albay			3	66	3	4			
Aziz Bey			3	66	1			1	
Seyid Ali			4	44	4	2		1	
Gerzalılar			3	66		4			
TOPLAM	1	2	167	3019,5	137	86	41	39	2

Tablo 48. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Küçükbaş Hayvanlar

MAH.	ADED – İ	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN		SAĞMAL KEÇİ		YOZ KEÇİ		
		AGNAM	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT
Hacı Sinan	-		390	1881	244	528				
Hacı Ahmet	-		303	1363	225	550				
Söğütçük	-		593	2550	637	1297				
Kara Murad	-		107	482	321	205	330	-		
Sarı Mahmud	-		435	1954	629	899	11	33	11	11
Arnavud Köyü	-		210	942	113	226				
Yeni	-		323	1450	468	944				
Kadı	-		692	3412	1174	2346	81	243	104	104
Debbaghane	-		40	180	10	20				
TOPLAM	-		3093	14214	3821	7015	422	276	115	115

Tablo 48. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE	ADED - İ	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN		SAĞMAL KEÇİ		YOZ KEÇİ	
		AGNAM	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES
Üşenli	435,75	619	2801	714	1469	150	420	85	85
Semuz Ali	74,5	104	464	107	214				
Kara Başlı	32,5	4	18	35	105	5	15	5	5
Boğdan	325	494	2214	527	1054	145	435	193	193
Alic-İ Kebir	154,5	338	1534,5	455	910				
Kara Kurd	170	215	967,5	174	348				
Kabasakal	62,25	148	396	62	114				
Gelincik	626,25	762	3276,5	880	1930				
Koylular(24,25	40	180	35	70				
Başı Kara	166	194	873	266	442				
Aydın Çulha	125,25	216	934,5	159	355,5				
Vali	104,75	142	563	188	391				
Aziz-İ Kebir	87,25	170	665	132	264				
Çayır Harmanı	-	1067	4801,5	635	1270				
Kara Durmuş	55,75	68	274,5	92	274	7	22	5	5
Mahmuzlu Kalesi	-	1067	4801,5	635	1270				
Kara İlyas	49,75	76	344	79	158				
Kara Bağcı	-	404	1818	671	1342				
Çamurlu	34	82	369	23	46				
Serdimend	157	31							
Arnavud Köyü	2	8	24	29	44				
Kadı	33	44	144	26	52				
Üştehi	3	9	40	7	14				
Samet	31	42	179	12	42				
Karınca	65	60	110	110	220				
Ayı Ormanı	25	33	148,5	47	94				
Balıca	75,25	95	427,5	58	116				
Kara Başlı	59	73	328,5	75	120				
Valili	3	-	-	-	-				
Semuz Ali	31	62	279	41	82				

Tablo 48. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	ADED - İ AĞNAM	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN		SAĞMAL KEÇİ		YOZ KEÇİ	
		REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT
Orman	15	22	98,5	28	26				
Ahc-I Kebir	24,5	40	180	30	60				
Gönlüler	65	200	855	200	400				
Hoş Kadem	50	76	153	71	142				
Tokacılar	-	40	180	70	140				
Hacı Muhtar	-	110	495	155	330				
Karaağaç	-	30	135						
Orman	-	23	113,5						
Kâsım	-	64	288						
Mallıcalar	16	40	180						
Ağaçlıca	-	40	180						
Güğümcü	-	8	36						
Cami	-	15	67	3	6				
Melikler	-	100	450	50	100	20	60	10	10
Yüreçiler	-	50	225	50	100				
Kasablı	-	156	468	108	216				
Durgud Halife	-	10	45	5	10				
Çakırca	-	98	441	50	100				
Mazlumca	-	50	225	90	180				
Pir Fakih	-	106	477	100	200				
Seyid Ali	-	75	327,5	60	120				
TOPLAM	3182,5	8020	34595,5	7344	14940,5	327	952	298	298

Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar

MAH.					ERKEK	Dişi
ADI	KISRAK	BARGİR	AYGİR	TAY	TAY	TAY
Cami-İ Atik		5				
Hacı Sinan		2				
Köprü		1				
Bağçeli	20	2			3	
Hacı Ahmet		2				
Cevizlik	8	4			1	3
TerziBazirgan	3	1				
Söğütçük	3	10		1		
Kara Murad	1					
Sarı Mahmud	13	1	1	2		
ArnavudKöyü	3	3		2		
Yeni	10	2		1		
Kadı	14	10		4		
Enbiya	13	2		5		
Karaman	8	1		2		
Saray	2	18				
Hacı Hızır		5				
Rüstem Ağa		4				
Hacı Nasuh		5				
Hacı Yusuf		4				
Hacı Hasan		1				
Halil Hoca		3				
Hoca Emür		4				
Hacı Emrullah	4	7				
Hacı İbrahim		2				

Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

MAH.					ERKEK	Dişi
ADI	KISRAK	BARGİR	AYGİR	TAY	TAY	TAY
Debbağhane		7				
Dur Bali		3				
Koyunlu Hatun		6				
Hacı Durası				2		
Gazi Baba		5				
Hacı Ahmet		3		2		
Hacı Sinan		10				
Cami – i Atik		7				
Terzi Bazirgan		7				
Çötürlük		10				
Göçerdi	8	10		3		
TOPLAM	110	167	1	24	4	3

Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE	KISRAK	KISIR	AYGIR	BARGİR	TAY	Dişi	MERKEB	ÇUKA
ADI	KISRAK	KISRAK	AYGIR	BARGİR	TAY	TAY	MERKEB	ÇUKA
Üşenli	71			20	27			
Semuz Ali	2			6				
Kara Başlı	1			2				
Boğdan	49			11	23		1	
Alıc-İ Kebir	7			2	3			
Kara Kurd	49			7	21			
Kabasakal	8			4				
Gelincik	50			35	12			
Koylular	2			3				
Başi Kara	8			5				
Aydın Çulha	5			6				
Vali	1			5				
Aziz-İ Kebir	5			4	1			
Çayır Harmanı				1				
Kara Durmuş	5			1				
Kara İlyas	2			3				
Kara Bağcı	4							
Söğütçük	41			7	15			
Çamurlu	30			9	23			
Ömercik	42			10	8			
Kara Murad	16		1	3	4			
Sarı Mahmud	11	14	5	2	9	2		
Serdimend	36	2	3	6	18			
Arnavud Köyü	60		1	12	14			
Kadı	123			44	42			
Üşteli	23			9	1			
Samet	21			8	5			

Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE	KISRAK	KISIR	AYGIR	BARGİR	TAY	Dişi	MERKEB	ÇUKA
ADI	KISRAK	KISRAK	AYGIR	BARGİR	TAY	TAY	MERKEB	ÇUKA
Karınca	25		1	4	6		1	
Ayı Ormanı	50			23	28			
Balıca	61			24	16			
Kara Başlı	24			6	12			
Valili	27			5	7			
Semuz Ali	25				6			1
Sarıca	4			2				
Orman				2				
Ubanca	46			6	18			
Yanıklar	22			7				
Alıc-I Kebir	19			14	18			
Alıc-I Sağir	9			4	2			
Kara Kurd	8			2	2			
Kabasakal	9			5	5			
Gelincik	19			5	6			
Gönlüler	41			16	26			
Hoş Kadem	53			20	20			
Başi Kara	27			6	16			
Aydın Çulha	13			5	6			
Susuz	30			12	8			
Veli Fakih	14			9	9			
Köseler	19			16	5			
Tokacılar	32			11	7		1	
Hacı Muhtar	30			9	20			
şahinler	22		11		3			
Köstekçiler	10		3		7			
Çayır Harmanı	11		6		5			
Karamanlık	13		17		7			
Çayırhı Göl	13		7		8			

Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE	KISRAK	KISIR	AYGIR	BARGİR	TAY	Dişi	MERKEB	ÇUKA
ADI	KISRAK	KISRAK	AYGIR	BARGİR	TAY	TAY	MERKEB	ÇUKA
Karlıyaka	14		12		7			
Toy Kapsu	33		8		11			
Mürsel	24		2		11			
Yılanlık	13		2		5			
Çoral – I Kebir	8		1		2			
Çoral – I Sagir	15		5		4			
Karaağaç	20		9		12			
Kara Bağcı	6		9		6			
Kara Yazıcı	57		27		31			
Orman	16		6		9			
Kara Durmuş	41		35		20			
Mü' mince	56		18		29			
Kâsım	18		5		8			
Mallicalar	60		2		27			
Ağaçlıca	36		9		13			
Selman	8		5		6			
Mahmuzlu	51		11		37			
Çerçi	5		3		3			
Mahmuzlu	23		8		15			
Ali Bey	33		11		27			
Dokuz Ağaç	33		11		21			
Güğümcü	3		4		4			
Şuhud	45		8		41			
Hasarlık	11		3		8			
Cami	57		13		39			
Musa Bey	13		11		11			
Çayır Harmanı	6		1		2			
Akyanlık	43		15		23			
Melikler	11		4		7			

Tablo 49. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE		KISIR				Dişi		
ADI	KISRAK	KISRAK	AYGIR	BARGİR	TAY	TAY	MERKEB	ÇUKA
Aydın Bey	67		21		35			
Yürekçiler	55		22		25			
Akıncı	2		2		2			
Kasablı	60		15		21			
Durgud Halife	45		8		26			
Çakırca	25		9		7			
Mazlumca	33		17		5			
Pir Fakih	40		8		14			
Kara Albay	31		14		10			
Aziz Bey	24		8		20			
Seyid Ali	24		4		20			
Gerzalılar	44		7		14			
TOPLAM	2557	16	448	438	1137	2	3	1

Tablo 50. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

MAH. ADI	MESLEK		ASYAB		DÜKKAN		KAHVEHANE		MAHZEN		HAN	
	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Koyunlu Hatun	11	11900	2	900	1	120						
Hacı Durası	2	3341										
Gazi Baba	9	13998			10	-						
Bağçeli	2	3750	2	1500	2	90						
Hacı Ahmet	6	9424	1	400	1	100						
Hacı Sinan	13	20641			10	928						
Cami – i Atik	9	33866			10	580						
Terzi Bazırgan	8	18494	1	800								
Hacı Bayram	6	8100										
Çötürlük	6	4950										
Göçerdi	6	50304										
TOPLAM	272	547358	16	10864	78	6718	1	150	2	100	1	400

Tablo 50. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE ADI	MESLEK		YAN MESLEK		ASYAB		DÜKKAN		KAHVEHANE	
	ADEDİ	GELİRİ	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Boğdan	2	200								
Kara Kurd					1	-				
Kabasakal	1	300								
Söğütçük	1									
Çamurlu	1		1	-						
Ömercik	1		1	-						
Kara Murad	1									
Sarı Mahmud	1		2	-						
Serdimend	1		2	-						
Arnavud Köyü	1		6	-						
Kadı	2	488			1	-	1	168		
Üşteıı	2	-								
Samet	2	-								
Karınca	1	250					1	250		
Ayı Ormanı	2	-								
Balıca	2	200								
Kara Başı	2	200								
Valili	1	-								
Semuz Ali	2	-								
Kara Pınar	1	-								
Sarıca	1	-								
Orman	1	-								
Ubanca	3	200								
Yanıklar	-	-								
Alıc-I Kebir	-	-								
Alıc-I Sağır	-	-								
Kara Kurd	-	-								
Kabasakal	-	-								
Gelincik	3	15								
Gönlüler	1	-			1	-				

Tablo 50. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE ADI	MESLEK		YAN MESLEK		ASYAB		DÜKKAN		KAHVEHANE	
	ADEDİ	GELİRİ	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Hoş Kadem	-	-								
Başı Kara	-	-								
Aydın Çulha	-	-								
Susuz	-	-								
Veli Fakih	-	-								
Köseler	-	1100			-	500	6	600		
Tokacılar	1	-								
Hacı Muhtar	-	1693			-	1693				
Şahinler										
Köstekçiler										
Çayır Harmanı	1	-			2	200				
Karamanlık	1	-								
Karlıyaka	1	-			2	1000				
Toy Kapsu	1	-								
Mürsel										
Yılanlık	1	-								
Çoral – I Kebir										
Çoral – I Sagir	1	-								
Karaağaç	1	-								
Kara Bağcı	1	-								
Kara Yazıcı	1	-								
Orman	1	-			1	800				
Kara Durmuş	1	-								
Mü'mince	2	-								
Kâsım	2	-								
Malıcalar	1	-								
Ağaçlıca	1	-			1	-				
Selman	1	-								
Çergi	1	-								
Mahmuzlu	1	-			1	-				

Tablo 50. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE ADI	MESLEK		YAN MESLEK		ASYAB		DÜKKAN		KAHVEHANE	
	ADEDİ	GELİRİ	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Ali Bey	1	-			1	-				
Dokuz Ağaç	1	-								
Güğümcü	1	-								
Şuhud	1	-								
Hasarlık	1	-								
Cami	1	-								
Musa Bey	1	-								
Akyanlık	1	-								
Melikler	1	-								
Aydın Bey	1	-								
Akıncı	1	-								
Kasablı	1	-			2	-				
Durgud Halife					1	-				
Çakırca	1	-			1	-				
Mazlumca	1	-			2	-				
Pir Fakih	1	-								
Kara Albay	1	-			-	800				
Aziz Bey	1	-								
Seyid Ali	1	-			2	2500			1	70
TOPLAM	75	4646	12	-	19	7493	8	1018	1	70

Tablo 51. Hacı Oğlu Pazarı Kazası Meslek eşitleri

1	Alemdar	2	33	İmam	3
2	Alışveriş	57	34	Kahveci	10
3	Arabacı	10	35	Kamıcı	5
4	Baltacı	4	36	Kasap	3
5	Bekar	1	37	Kaza Katibi	3
6	Bekçi	4	38	Keçeci	6
7	Berber	31	39	Kılıççı	2
8	Bezirgan	7	40	Kiracılık	19
9	Bıçakçı	1	41	Kolancı	1
10	Boyacı	3	42	Kuyumcu	1
11	Bozacı	2	43	Kürkçü	6
12	Cambaz	10	44	Kürekçi	3
13	oban	5	45	Mutaf	3
14	ölmeki	11	46	Müezzin	1
15	uhadar	1	47	Nalbant	3
16	Debbağ	30	48	Nüfus Nazırı	2
17	Değirmenci	21	49	Pehlivan	1
18	Deri Ticareti	1	50	Reñber	47
19	Doğramacı	2	51	Sabuncu	3
20	Duvarcı	2	52	Sancakdar	2
21	Dükkan	15	53	Saraç	17
22	Dülger	2	54	Sırmıcı	2
23	Fiıcı	14	55	Tekaüd	5
24	Fırıncı	15	56	Tellak	2
25	Hafız	1	57	Terzi	25
26	Hamule	61	58	Büyük Tüccar	5
27	Hamutu	2	59	Tiftikçi	7
28	Han	1	60	Tuzcu	14
29	Hasırcı	1	61	Ustabaşı	1
30	Hatip	3	62	Yastıkçı	1
31	Hizmetkar	21	63	Yemenici	11
32	İane ile Geç.	5	64	Ziraat	51

Tablo 52. Köstence Kazası Vergi – Aşar - Temettuat

MAH. ADI	HANE			VERGİ	AŞAR	
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		TOPLAMI	TEMETTUAT
Mahalle-İ Çarşı	44		44	2112	684	21016
Çalık	11		11	2900	118	5184
TOPLAM	55	-	55	5012	802	26200

Tablo 52. Köstence Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR		HAYVAN	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EVSAT	EDNA	TOPLAMI	EMLAK		
Resvan	93	93		-		28	44		11769	74811	128230
Mahmudça	11		11	2250				1976			17785
Mervan	24		24	1700				1555			13845
Yalaz	12		12	625				581			5886
Kabadin	16		16	1250				1398			13326
Köseler	11		11	503				557			4491
Küttük Pınarı	7		7	625				95			1392
Burunca	10		10	625				642			4893
Kokarca	6		6	550				400			3972
Yakınca	17		17	1051				667			7380
Üç Kılıç	16		16	1045				877			8201
Yosfayanlar	7		7	455				324			3813
Yulafçı	18		18	1119				1055			10233
Taşımın	22		22	1309				1026			10104
Malceva	14		14	1968,5				1709			16461
Arabacı	9		9	750				626			5886
Kara Boğaz Köy	32		32	1942				1494			15924
Laz Mahallesi	16		16	1397				1237			11773
Tekfur Gölü	31		31	3037,5				2621			26034
Anadolu Köy	17		17	993				732			7224
Has Döllük	39		39	3250				2988			30436,5
Seyid Paşa	1		1	-				3272			34540
Hasan Bey	1		1	-				880			1390
Sekban – I Kebir	73	73		-	-	-	-		8476	93683	53845
Sekban – I Sagir	45	45		-	-	-	-		3769	56985	32595
Mahmud Köyü	35		35	1145				4178			43383
İdris Kuyusu	33		33	1165				3409			41699
Karabaki	13		13	9783				769			8866
Bilal-İ Atik	64		64	1870				4240			94537
Bilal-İ Cedid	31		31	940				4256			41284
Karaköy	37		37	1175				4839			48468
Çolakça	24		24	685				2120			22625

KARYE		HANE				CIZYE		AŞAR			
ADI	TOPLAM	GMSL.	MSL.	VERGİ	ALA	EVSTAT	EDNA	TOPLAMI	EMLAK	HAYVAN	TEMETTUAT
Burlak	45		45	1742				4898			54196
Nezirce	9		9	390				922			9334
İktan	52		52	2045				11718			39251,5
Tanrı Verdi	9		9	203				1312			9900
Kocalak	35		35	1005				7174			70714
Zemlik	28		28	1206				5672			59203
Koca	54		54	2220				12194			114474,5
Tolağı	15		15	695				4000			42150
Destel	16		16	640				1955			17300
Seryağlar	19		19	940				2708			22239
Beş Ağıl	25	25		500	1	12	12				11438
Avdel Kış.	13	13		500	2	6	5				6852
Köksal	2	2		-	-	1	1				533
Bekçi Kış.	9	9		-	1	4	4				4591
Kışla-I Cel.Dev.	38	38		1000	2	23	11				14976
Karasu Kış.	17	17		-	1	8	8				9755
Bulark Kış.	11	11		450	1	8	2				7955
Umur. Has. Kış.	31	31		1000	1	17	13				9970
Açııcı Kış.	5	5		500	1	13	5				10181
Mevzutlar Kış.	14	14		500	1	7	6				6150
Hasanlık	5	5		-	-	2	3				1641
Tekfurgölü	26	26		-	-	11	4				10305
Alakapı	6	6		-	1	2	1				3168
TOPLAM	1224	413	811	58744	12	142	119	103076	24014	225479	1306799

Tablo 53. Köstence Kazası Ürünler-1

MAH.	HINTA-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		MEZRU TARLA	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	HASILAT
ADI						
Mahalle-i Çarşı	43	430	30	120	470	6846
Çalık	6	60	4	16	60	1017
TOPLAM	49	490	34	136	530	7863

Tablo 53. Köstence Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		ŞAİR-ÖŞÜR		ULAF-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
ADI								
Mahmudça	247	2470	91	364				
Mervan	107	1070	91	364				
Yalaz	4	40	36	144				
Kabadin	110	1100	5	236				
Köseler	20	200	53	212			1	8
Kütük Pınarı	4	40	8	3			1	8
Burunca	22	220	29	116			14	112
Kokarca	22	220	13	52			17	68
Yakınca	34	340	36,5	146			20,5	82
Üç Kılıç	50	500	36	144			28,5	114
Yosfayanlar	23,5	235	20,5	82			4	16
Yulafçı	71	710	44	176			25	100
Taşımın	56,5	565	49,5	198			33,5	134
Malceva	113	1130	56,5	226			49,5	198
Arabacı	40	400	21,5	86			17	68
Kara Boğaz Köy	104	1040	124	496				
Laz Mahallesi	85,5	855	95	380				
Tekfur Gölü	191,5	1915	174,5	698				
Anadolu Köy	56	560	42,5	170				
Has Döllük	236	2360	172,5	690				
Seyid Paşa	280	2800	64	256			72	216
Hasan Bey	60	600	25	100				
Mahmud Köyü	362	3620	197	788				
İdris Kuyusu	253	2530	195	780			11	77
Karabaki	54	540	44	176			9	63
Bilal-İ Atik	769	7690	350	1400				
Bilal-İ Cedid	328	3280	245	980				
Karaköy	363	3630	294	1176				
Çolakça	154	1540	145	580				
Burlak	378	3780	287	1148				
Nezirce	66	660	64,5	258				
İktan	1022	10220	349,5	1398				

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		ULAF-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Tanrı Verdi	102	1020	73	292				
Kocalak	585	5850	142,5	570				
Zemlik	491	4910	153	612				
Koca	1040	10400	491	1964	20	80		
Tolağı	330	3300	200	800				
Destel	140	1400	126	504	5	20		
Seryağlar	227	2270	93	372				
TOPLAM	8601	86010	4737,5	19137	25	100	303	1264

Tablo 54. Köstence Kazası Ürünler-2

KARYE	ÜZÜM-ÖŞÜR		MISIR-ÖŞÜR		MEZRUU TARLA		BAĞ			KOVAN	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	HASILAT	ÖŞRÜ	DÖNÜM	HASILAT	ADEDİ	HASILAT
Resvan					2464	9765		80/11240,5	-	48/868	-
Mahmudça					860	17205					
Mervan					770	13950					
Yalaz					390	5489					
Kabadin					1000	13641					
Köseler					520	4048					
Kütük Pınarı					185	855					
Burunca					600	4532					
Kokarca					365	3532					
Yakınca					750	6013					
Üç Kılıç					816	7311					
Yosfayanlar					240	3007					
Yulafçı					730	9199					
Taşınan					810	81920	10	1	50		
Malceva					945	15469	13	2	75		
Arabacı					305	5637					
Kara Boğaz Köy					745	12677					
Laz Mahallesi					612	11118					
Tekfur Gölü					1298	23542					
Anadolu Köy					515	5683					
Has Döllük					1569	27082					
Seyid Paşa					380	-					
Hasan Bey					250	-					
Sekban – I Kebir					1884	7457		6/90	-	76/1520	-
Sekban – I Sagir					1086	3645					
Mahmud Köyü					1445	39576					
İdris Kuyusu					1038	35133					
Karabaki					345	7082					
Bilal-İ Atik					2220	81677					
Bilal-İ Cedid					840	36174					
Karaköy					1110	40367					
Çolakça					645	19080					
Burlak					6083	43582					
Nezirce	2,5	10			320	8298					
İktan					1444	100582					
Tanrı Verdi					195	10144					
Kocalak	9,5	38	68,5	278	920	72119					
Zemlik	3,5	14	2,5	10	810	49551,5					
Koca					1066	157480					

KARYE	ÜZÜM-ÖŞÜR		MISIR-ÖŞÜR		MEZRUU TARLA		BAĞ			KOVAN	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	HASILAT	ÖŞRÜ	DÖNÜM	HASILAT	ADEDİ	HASILAT
Tolağı					350	32360					
Destel					330	16616					
Seryağlar					340	24382					
TOPLAM	15,5	62	71	288	39590	1055878,5	23	9	125	124	-

Tablo 55. Köstence Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1

MAH. ADI	ÖKÜZ	SAĞMAL		KISIR	SAĞMAL		CAMUS
		İNEK	HASILAT	İNEK	CAMUS	HASILAT	ÖKÜZ
Mahalle – İ Çarşı	17	4	72	25			
Çalık	65	20	360	50	1	22	3
TOPLAM	82	24	432	75	1	22	3

Tablo 55. Köstence Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1 (Devam)

KARYE ADI	ÖKÜZ	SAĞMAL		KISIR	DANA	DÜĞE	TOSUN
		İNEK	HASILAT	İNEK			
Resvan	210/49256	183/30988	-			41/4185	54/6635
Mahmudça	65	20	360	50			
Mervan	44	18	276	55			
Yalaz	37	2	36	39			
Kabadin	38	18	328	23			
Köseler	28	22	276	26			
Küttük Pınarı	30	6	108	21			
Burunca	30	20	360	18			
Kokarca	19	13	234		26		
Yakınca	37	23	396	12	38		
Üç Kılıç	41	26	468		50		
Yosfayanlar	14	10	166	2	16		
Yulafçı	33	21	378	7	29		1
Taşıman	47	25	450	6	35		
Malceva	58	30	540	14	42		
Arabacı	26	14	252	6	19		
Kara Boğaz Köy	54	11	180	34	47		
Laz Mahallesi	50	18	324	9	24		
Tekfur Gölü	90	20	450	28	40		
Anadolu Köy	36	8	144	18	17		
Has Döllük	127	39	666	54	61		
Seyid Paşa	80	14	252	100			

Tablo 55. Köstence Kazası Büyükbaş Hayvanlar-1 (Devam)

KARYE	ÖKÜZ	SAĞMAL İNEK	HASILAT	KISIR İNEK	DANA	DÜĞE	TOSUN
Hasan Bey	30	15	270	40			
Sekban – I Kebir	47/43478	148/24970	-			20/2300	39/5155
Sekban – I Sagir	62/24370	108/16760	-			21/2655	39/5225
Mahmud Köyü	109	87	1569	86			23
İdris Kuyusu	119	85	1512	69			12
Karabaki	43	31	593	45			
Bilal-İ Atik	236	135	2541	180			30
Bilal-İ Cedid	120	60	1164	88			21
Karaköy	102	78	1404	54			22
Çolakça	58	41	738	8	10		6
Burlak	128	79	1440	29	25		16
Nezirce	29	16	288	11	10		2
İktan	136	84	1512	2	25		4
Tanrı Verdi	19	9	162	1	1		
Kocalak	82	45	810	28	24		5
Zemlik	59	33	594	13	11		3
Koca	140	52	927	79	52		7
Tolağı	48	22	396	18	17		4
Destel	55	21	360	19	18		2
Seryağlar	56	22	414	22	18		4
Beş Ağıl		3	54				
Avdel Kış.	7	11	192		2		1
Köksal	2						
Bekçi Kış.		1	18				
Bulark Kış.	4				1		
TOPLAM	2885	1747	23602	1314	658	82	295

Tablo 56. Köstence Kazası Büyükbaş Hayvanlar-2

KARYE ADI	HINZIR	SAĞMAL		CAMUS	CAMUS	CAMUS	CAMUS
		CAMUS	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	DÜĞE	TOSUN
Resvan		9/2950	-			1/250	3/530
Mahmudça		1	22	3			
Mervan		1	18	1			
Kabardin		2	44	1			
Kokarca		2	44	1			
Yakınca		3	62		2		
Yosfayanlar		3	76				
Taşımın		2	44	1	1		
Malceva		5	88		2	2	
Kara Boğaz Köy		5	140	2			
Tekfur Gölü		4	88	1	2		
Anadolu Köy		2	44		1		
Has Döllük		7	154	2			
Seyid Paşa		4	100	1			
Sekban – I Kebir	1/35						
Sekban – I Sagir		5/1875	-	1/450			1/300
İktan		1	25				
Seryağlar		1	25				
TOPLAM	1	57	974	14	8	3	4

Tablo 57. Köstence Kazası Küçükbaş Hayvanlar

MAH.	ADED-İ	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN	
ADI	AĞNAM	REES	HASILAT	REES	HASILAT
Mahalle-i Çarşı	-	18	150	18	54
Çalık	-				
TOPLAM	-	18	150	18	54

Tablo 57. Köstence Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE	ADED-İ	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN		KEÇİ VE	
ADI	AĞNAM	REES	HASILAT	REES	HASILAT	OĞLAK	CANAVAR
Resvan	-	332/6443	-	130/1300	-	79/1580	3/85
Malceva	55	25	270	30	90		
Kara Boğaz Köy	-	72	432	128	384		
Laz Mahallesi	28	51	288	67	201		
Tekfur Gölü	120	184	624	241			
Anadolu Köy							
Has Döllük	107,5	150	900	235	705		
Seyid Paşa	-					113	
Sekban – I Kebir	-	128/2560	-	6/60	-	11/220	29/1210
Sekban – I Sağır	-	113/2260	-	28/280			14/625
Mahmud Köyü	138	365	1825	465	1161		
İdris Kuyusu	380	740	2950	700	1900		
Karabaki	87	140	700	210	525		
Bilal-İ Atik	1094	1188	5590	1268	3165		
Bilal-İ Cedid	32	270	1350	250	625		
Karaköy	129	80	400	50	125		
Çolakça	112,5	280	1400	170	425		
Burlak	487,5	1260	6300	710	1775		
Nezirce	50	100	500	100	250		
İktan	202,5	235	1675	386	954,5		
Tanrı Verdi	279,5	480	2400	730	1775		
Kocalak	252,5	331	1655	679	1567,5		
Zemlik	265	850	1850	810	2585		
Koca	580	740	3700	1580	3950		
Seryağlar	312,5	380	1900	870	2175		
Beş Ağıl	-	1351	8266	1106	3318		
Avdel Kış.	-	739	4397	656	1848		
Köksal	-	45	270	23	63		
Bekçi Kış.	-	600	3600	362	1086		
Kışla-İ Cel.Dev.	-	1932	11494	1179	3488		
Karasu Kış.	-	1190	7161	862	2586		
Bulark Kış.	-	915	5490	700	2100		
Umur. Has. Kış.	-	1207	7445	880	2595		

KARYE	ADED-İ	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN		KEÇİ VE OĞLAK	CANAVAR
		REES	HASILAT	REES	HASILAT		
ADI	AĞNAM						
Açıcı Kış.	-	1236	7416	819	2889		
Mevzutlar Kış.	-	780	4560	490	1470		
Hasanlık	-	191	1046	165	495		
Tekfurgözü	-	1311	7851	818	2454		
Alakapı	-	366	2196	324	972		
TOPLAM	4712,5	20357	107901	18227	49702	203	46

Tablo 58. Köstence Kazası Binek Hayvanlar

MAH.	KISIR	BİNEK	
ADI	KISRAK	BEYGİR	TAY
Mahalle-İ Çarşı	39	3	14
Çalık	10	1	4
TOPLAM	49	4	18

Tablo 58. Köstence Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE	KISIR	KULUNLU	HERGELE	AYGIR	BİNEK	BARGİR	BİNEK	TAY	ÇUKA	MERKEB	HIMAR
ADI	KISRAK	KISRAK	HERGELE	AYGIR	BARGİR	BARGİR	TAY	TAY	ÇUKA	MERKEB	HIMAR
Resvan			181/23905								
Mahmudça	53							20			
Mervan	49							17			
Yalaz	30							11			
Kabadin	23				5			7			
Kösel	26				4			10			
Kütük Pınarı	18				4			12			
Burunca	29				4			11			
Kokarca	23					6		11			
Yakınca	31					6		16			
Üç Kılıç	38					10		18			
Yosfayanlar	16					1		8			
Yulafçı	31					5		14			
Taşınan	23					14		10			
Malceva	52					3		16			
Arabacı	15					2		3			
Kara Boğaz Köy	76					3		31			
Laz Mahallesi	62							14			
Tekfur Gölü	156							12			
Anadolu Köy	64							16			
Has Döllük	166							45			
Seyid Paşa			6					77			
Hasan Bey			3					85			
Sekban – I Kebir			43/9280								
Sekban – I Sağır			12/2670								
Mahmud Köyü	27	43	11		13		37	13	17		
İdris Kuyusu	22	31	7		7		4	19	10		
Karabaki	5	7	3		1		5	5	2		
Bilal-İ Atik	76	94	22		22		21	41	17		
Bilal-İ Cedid	33	39	10		9		14	14	29		
Karaköy	14	23	5		9		2	9	12		
Çolakça	15	17		5	4		16		9		
Burlak	40	63		11	16		4		18		

KARYE	KISIR	KULUNLU			BİNEK		BİNEK				
ADI	KISRAK	KISRAK	HERGELE	AYGIR	BARGİR	BARGİR	TAY	TAY	ÇUKA	MERKEB	HIMAR
Nezirce	7	8		3	5		6		2		
İktan	9	10		1			8		3		
Tanrı Verdi	1	1							3		
Kocalak	24	35		4			26		14		
Zemlik	13	24		4			14		16		
Koca	30	39		10			29		28		
Tolağı	7	14		2			4		6		
Destel	2	3		1			2		9		
Seryağlar	18	24		5			16		11		
Beş Ağıl	41					4		16			
Avdel Kış.	16					4		4		5	5
Köksal	1										
Bekçi Kış.	8					3		1		3	3
Kışla-I Cel.Dev.	70					1		1		9	9
Karasu Kış.	38							16			
Bulark Kış.	22							4			
Umur. Has. Kış.	28										
Açııcı Kış.	12							10			
Mevzutlar Kış.	13							3			
Hasanlık	2										
Tekfurgölü	12										
Alakapı	12							2			
TOPLAM	1599	475	303	46	103	62	208	622	206	17	17

Tablo 59. Köstence Kazası Meslek – Yan Meslek

MAH.	YAN	MESLEK	DÜKKAN	
ADI	MESLEK	GELİRİ	BAB	HASILAT
Mahalle-İ Çarşı	Kiraathane	200	6	1760
Çalık	Arabacı	-	1	150
TOPLAM		200	7	1910

Tablo 59. Köstence Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE	MESLEK		DEĞİRMEN		ASYAB		KAHVEHANE	
ADI	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Kokarca	1	-						
Yakınca	5	-			1	50		
Üç Kılıç	3	-						
Yosfayanlar	3	-						
Yulafçı	2	-						
Taşımın	2	-						
Malceva	1	-						
Arabacı	1	-						
Kara Boğaz Köy	5	-					1	350
Laz Mahallesi	2	-						
Tekfur Gölü	-	-						
Anadolu Köy	1	-						
Çolakça	4	-						
Burlak	7	-	1	300				
Nezirce	-	-						
İktan	4	-	2(kirada)	100				
Tanrı Verdi	3	-						
Kocalak	5	-	1	580				
Zemlik	4	-	2(kirada)	1000				
Koca	4	-	3(kirada)	1500				
Tolağı	4	-	1	1000				
Destel	5	-						
Beş Ağıl	-	24						
Avdel Kış.	-	13						
Köksal	-	2						
Bekçi Kış.	-	9						
Kışla-I Cel.Dev.	-	38						
Karasu Kış.	-	17						
Bulark Kış.	-	10						
Umur. Has: Kış.	-	30						
Açıcı Kış.	-	19						
Mevzutlar Kış.	-	14						

KARYE	MESLEK		DEĞİRMEN		ASYAB		KAHVEHANE	
	ADEDİ	GELİRİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Hasanlık	-	4						
Tekfurgözü	-	14						
Alakapı	-	24						
TOPLAM	66	218	10	4480	1	50	1	350

Tablo 60. Köstence Kazası Meslek Çeşitleri

1	Asker	10
2	Berber	5
3	Çoban	194
4	Hatib	5
5	Hizmetkar	48
6	İmam	16
7	Kiracı	8
8	Muhtar	1
9	Muhtar – 1 evvel	25
10	Muhtar – 1 sani	14
11	Müderriş	1
12	Müdürlük emini	1
13	Reçber	7
14	Sığirtmaç	2
15	Tüccar	22
16	Yetim	1

Tablo 61. Köstence Kazası Nakiller

NAKİL GELDİĞİ YER VE NAKİL GELEN HANE SAYILARI									
KARYE ADI	OSMAN PAZARI	KAZGAN	FİLİBE	ZAĞRA	İSMAİL	BABADAĞ	TIRNOVA	İBRAİL	YENİ PAZAR
Beş Ağıl	11	12			2				
Avdet Kışlası	3	7			3			1	
Köksal	1								
BekçiKışlası	1	8							
Kışla-i Cel. ve Deveci	2	23	8	1	1				
Karasu Kışlası	1	8	1		7				
Bulark	1	4	1		4	1			
Umurca veHas.Kışlası	1	4	23		3				
Açla Kışlası	1	11			7		1		
Mevzutlar Kışlası		9	5						
Hasanlık Karyesi	1				3				1
Tekfurgözü Karyesi				1	11		2		
TOPLAM	23	86	38	2	41	1	3	1	1

Tablo 62. Mangalya Kazası Vergi – Aşar – Temettuat

KAZA	HANE			VERGİ	AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	MSL. KIPTİ	MSL.			
Mangalya	84	4	80	4984	9947,75	147579
TOPLAM	84	4	80	4984	9947,75	147579

Tablo 62. Mangalya Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

MAH	HANE			VERGİ	AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.			
Çıracı	9		9	1054	1988,5	19066,5
TOPLAM	9		9	1054	1988,5	19066,5

Tablo 62. Mangalya Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

ÇİFTLİK	HANE			VERGİ	AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.			
Civar ve Kara Karyesi Ç.	2		2	450	2492	26778
Kemer Köy Karyesi Ç.	1		1	80	696	7114
TOPLAM	3		3	530	3108	33892

Tablo 62. Mangayla Kazası Vergi – Aşar – Temettuat (Devam)

KARYE ADI	HANE			VERGİ	CİZYE			AŞAR TOPLAMI	TEMETTUAT
	TOPLAM	GMSL.	MSL.		ALA	EVSAT	EDNA		
İshak Fakih	6		6	129				318	4870
Yahşi Pınar	7	7(KAZAK)		236		6	1	848	6866
Balalı	9		9	804				2648	25284
Tekilik	19		19	2106,5				6212	56885
Pirveli	2		2	666				3546	16534
Ehnurlu	10		10	710				2059	20670
Nusret	12		12	1444				3534,5	32439
Mühürlü	10	2	8	1277		2		3319	30151
Hisbin	19		19	1959				4498	42890
Bekçi Mahzeni	15		15	1279				152,5	33225
Gökmelik	25		25	3134				8268	80736
Mustafa Paşa	14		14	1565				4774	44145
Kertibin	12		12	1890				5557	52438
Dinler	9		9	666				2672	24938
Arabacı	4		4	277				1245	11925
Davalı	13		13	1654				4408,5	42219
Akça	7		7	471				1750	16722
Akyası	2		2	200				1074	10756
Silahyol	3		3	286,5				1050	9795
Katib	3		3	230				276	3479
Kara Ağaç Kulağı	1		1	115				575	5715
Kazaksu	8		8	222,5				1861,5	17876
Kulaklar	8		8	305				1351	13174
Kofacı	6		6	360				862	8136
Sucular	6		6	864				2059	19966
Atpular	6		6	160,5				614	7041
Köşk Pençi	2		2	2086				3374	34140
Keçeci	21		21	80,5				-	3000
Tekziban	2		2	1526				3452	32118
İkiz	11		11	1062				1602	14988
Çizmecibağ	13		13	2187				10461	64082
Karaköy	17		17	2245				5024	48227
Adil	13		13	1448				3262	29468
Tozlu	32		32	4312				5040	97265
Köşktem	8		8	877				2187	21078
TOPLAM	355	9	343	38834,5	-	8	1	99934	468241

Tablo 63. Mangalya Kazası Ürünler-1

KAZA	HINTA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		ULAF-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Mangalya	8006	64048	391,5	1370,25	52	156	8	24
TOPLAM	8006	64048	391,5	1370,25	52	156	8	24

Tablo 63. Mangalya Kazası Ürünler-1 (Devam)

MAH.	HINTA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Çıracı	247	1976	95	332,5
TOPLAM	247	1976	95	332,5

Tablo 63. Mangalya Kazası Ürünler-1 (Devam)

ÇİFTLİK	HINTA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
Cıvar ve Kara Karyesi Ç.	280	2240	72	252
Kemer Köy Ç.	80	640	16	56
TOPLAM	360	2880	88	308

Tablo 63. Mangalya Kazası Ürünler-1 (Devam)

KARYE	HINTA-ÖŞÜR		ŞAIR-ÖŞÜR		GALOS-ÖŞÜR		ULAF-ÖŞÜR		KIZILCA-ÖŞÜR		ÜZÜM-ÖŞÜR	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ
İshak Fakih	25	250	17	68								
Yahşi Pınar	94	752	16	56								
Balah	288	2304	106	364								
Tekilik	664	5312	198	693	58	174	43	129				
Pirveli	400	3200	80	280	22	66						
Ehnurlu	218	1744	90	315								
Nusret	380	3040	165	577,5	26	84	50	150				
Mühürlü			114	399			8	24	362	2896		
Hisbin			164	702			30	90	423	3404		
Bekçi Mahzeni			136	476			31	93	380	3040		
Gökmelik	912	7266	210	665			41	123				
Mustafa Paşa	546	4350	118	413								
Kertibin	538	4304	316	1106							28	84
Dinler	316	2844	88	308			14	43				
Arabacı	139	1112	38	133								
Davalı	447	3544	199	696,5								
Akça	176	1396	100	352								
Akyası	108	864	60	210								
Silahyol	116	928	32	112								
Katib	31	248	8	28								
Kara Ağaç Kulağı	50	400	50	175								
Kazaksu	206	1648	61	213,5								
Kulaklar	133	1064	82	287								
Kofacı	92	736	36	126								
Sucular	218	1744	90	315								
Atpular	71	488	36	126								
Köşk Pençi	356	2848	136	476								
Keçeci	-	-	-	-								
Tekziban	372	2976	138	483								
İkiz	176	1408	36	126								
Çizmecibağ	768	6144	182	637								
Karaköy	564	4512	172	602								
Adil	314	2512	214	749								
Tozlu	1090	8720	268	938								
Köşktem	227	1816	106	371								
TOPLAM	10035	80474	3842	13578,5	106	324	217	652	1165	9340	28	84

Tablo 64. Mangalya Kazası Ürünler-2

KAZA	MEZRUU TARLA		BAĞ	
	DÖNÜM	HASILAT	DÖNÜM	HASILAT
Mangalya	9020	103094,5	35	660
TOPLAM	9020	103094,5	35	660

Tablo 64. Mangalya Kazası Ürünler-2 (Devam)

MAH.	MEZRUU TARLA	
	DÖNÜM	HASILAT
Çıracı	1900	17896
TOPLAM	1900	17896

Tablo 64. Mangalya Kazası Ürünler-2 (Devam)

ÇİFTLİK	MEZRUU TARLA	
	DÖNÜM	HASILAT
Civar Ve Kara Karyesi Ç.	800	23708
Kemer Köy Karyesi Ç.	400	6264
TOPLAM	1200	29972

Tablo 64. Mangalya Kazası Ürünler-2 (Devam)

KARYE ADI	MEZRUU TARLA		KOVAN	
	DÖNÜM	HASILAT	ADEDİ	HASILAT
İshak Fakih	150	-		
Yahşi Pınar	470	7411		
Balah	2150	249195		
Tekilik	3495	54308	1	450
Pirveli	1000	30600		
Ehnurlu	1360	18211		
Nusret	2544	32810		
Mühürlü	2720	29871		
Hisbin	3395	42365		
Bekçi Mahzeni	2340	32478		
Gökmelik	5905	74486		
Mustafa Paşa	2800	43020		
Kertibin	3100	49320		
Dinler	2100	23373		
Arabacı	950	11205		
Davali	3180	38096		
Akça	1470	15372		
Akyası	460	9946		
Silahyol	610	8500		
Katib	280	2484		
Kara Ağaç Kulağı	400	5175		
Kazaksu	1640	16751,5		
Kulaklar	1075	12519		
Kofacı	1000	7758		
Sucular	1440	19504		
Atpular	600	6526		
Köşk Pençi	3705	30360		
Keçeci	700	-		
Tekziban	3150	31068		
İkiz	1350	14418		
Çizmecci Bağ	3475	61775		
Karaköy	3420	44874		
Adil	2910	28553		
Tozlu	6665	87457,5		
Köşktem	1840	19823		
TOPLAM	73849	1159613	1	450

Tablo 65. Mangalya Kazası Büyükbaş Hayvanlar

KAZA	SAĞMAL			KISIR	DANA	TOSUN	SAĞMAL		CAMUS
	ÖKÜZ	İNEK	HASILAT				CAMUS	HASILAT	
Mangalya	370	268	4020	36	178	2	16	480	2
TOPLAM	370	268	4020	36	178	2	16	480	2

Tablo 65. Mangalya Kazası Büyükbaş Hayvanlar (Devam)

MAH.	SAĞMAL			DANA
	ÖKÜZ	İNEK	HASILAT	
Çıracı	42	48	720	23
TOPLAM	42	48	720	23

Tablo 65. Mangalya Kazası Büyükbaş Hayvanlar (Devam)

ÇİFTLİK	SAĞMAL			KISIR	DANA	SAĞMAL		CAMUS	CAMUS
	ÖKÜZ	İNEK	HASILAT			CAMUS	HASILAT		
Cıvar ve Kara Karyesi Ç.	40	30	450	10	40	4	120	6	1
Kemer Köy Karyesi Ç.	14	10	150		10				
TOPLAM	54	40	600	10	50	4	120	6	1

Tablo 65. Mangalya Kazası Büyükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	SAĞMAL			KISIR	DANA	TOSUN	SAĞMAL		CAMUS	CAMUS	CAMUS
	ÖKÜZ	İNEK	HASILAT	İNEK			CAMUS	HASILAT	ÖKÜZ	DANA	TOSUN
İshak Fakih	14	9	152	10							
Yahşi Pınar	32	25	420		20						
Balalı	58	46	690	47							
Tekilik	125	73	1095	7	35		8	240	3	2	
Pirveli	50	32	480	3	35		6	180	5		7
Ehnurlu	47	36	540	2	17						
Nusret	42	39	540	2	63		3	75	1	3	
Mühürlü	55	34	510	4	43						
Hisbin	34	36	540	1	12		3	90			1
Bekçi Mahzeni	51	47	752	5	43		1	30			
Gökmelik	149	131	1965		117		7	210	1	2	3
Mustafa Paşa	106	38	1320		59						
Kertibin	107	98	1455		85						
Dinler	46	38	555		41						
Arabacı	20	18	270		13		1	30			
Davalı	88	78	1170	16	87		6	180			6
Akça	43	30	450		32						
Akyası	20	20	300		15		2	60			
Silahyol	11	19	285		17		2	60		4	
Katib	10	14	210		15						
Kara Ağaç Kulağı	16	6	90	3	7						
Kazaksu	36	38	570		30	2	4	120		3	
Kulaklar	38	27	405		35		1	30			
Kofacı	30	25	375	1	32						
Sucular	45	29	435	1	25						
Atpular	16	7	105	3	7						
Köşk Pençi	104	88	1320	4	69		1	30	1		
Keçeci	18	15	225	3	13						
Tekziban	79	68	1020		75		1	30	1		
İkiz	36	33	495		60		1	30			
Çizmeci Bağ	111	94	1410		87		5	150		3	
Karaköy	114	100	1500	4	80		1	30		1	
Adil	59	74	1110		59						
Tozlu	219	158	2355		153		9	270	6	3	
Köşktem	55	50	750		16		2	60	2		
TOPLAM	2084	1673	25864	116	1497	2	64	1905	20	21	17

Tablo 66. Mangalya Kazası Küçükbaş Hayvanlar

KAZA	ADED-İ	SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN	
ADI	AĞNAM	REES	HASILAT	REES	HASILAT
Mangalya	122	253	1518	190	685
TOPLAM	122	253	1518	190	685

Tablo 66. Mangalya Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

MAH.	AĞNAM	
ADI	???	HASILAT
Çıracı	1	450
TOPLAM	1	450

Tablo 66. Mangalya Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE/	ADED-İ	SAĞMAL	YOZ	HASILAT
MAH.ADI	AĞNAM	KOYUN	KOYUN	HASILAT
Civar ve Kara Karyesi Ç.	87,5	150	200	700
TOPLAM	87,5	150	200	700

Tablo 66. Mangalya Kazası Küçükbaş Hayvanlar (Devam)

KARYE	ADED-İ	AĞNAM		SAĞMAL KOYUN		YOZ KOYUN		SAĞMAL KEÇİ		YOZ KEÇİ		
		ADI	AGNAM	???	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES	HASILAT	REES
Pirveli	45,5				96	576	84	294				
Kertibin			1	450								
Arabacı			1	-								
Davalı	14		2	900	40	240	15	52,5				
Akça			2	900								
Akyası			1	450								
Silahyol												
Katib			1	450								
Kara Ağaç Kulağı												
Kazaksu			1	450								
Kulaklar			1	450								
Atpular			1	-								
Köşk Pençi	65				100	600	160	560				
Tozlu	197,75		1	-	460	2760	323	1130	8	48	1	400
TOPLAM	322,25		12	4050	696	4176	582	2036,5	8	48	1	400

Tablo 67. Mangalya Kazası Binek Hayvanlar

KAZA	KISRAK				
ADI	KULUNLU	KISIR	TAY	AYGIR	BARGİR
Mangalya	96	51	63	15	49
TOPLAM	96	51	63	15	49

Tablo 67. Mangalya Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

MAH	KULUNLU				
ADI	KISRAK	TAY	AYGIR	BARGİR	
Çıracı	20	13	6	6	
TOPLAM	20	13	6	6	

Tablo 67. Mangalya Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

ÇİFTLİK	KISRAK				
ADI	KULUNLU	KISIR	TAY	AYGIR	BARGİR
Civar ve Kara Karyesi Ç.	40	13	37	8	
Kemer Köy Karyesi Ç.	8		3	1	1
TOPLAM	48	13	40	9	1

Tablo 67. Mangalya Kazası Binek Hayvanlar (Devam)

KARYE ADI	KISRAK		TAY	AYGIR	BARGİR
	KULUNLU	KISIR			
İshak Fakih			3		
Yahşi Pınar	4				5
Balah	36	4	31	4	5
Tekilik	45	23	17	8	12
Pirveli	28	16	37	2	6
Ehnurlu	14	3	14	2	3
Nusret	30	8	23	9	11
Mühürlü	40	24	42	6	9
Hisbin	49	12	43	8	13
Bekçi Mahzeni	27	9	29	7	9
Gökmelik	106		71	13	24
Mustafa Paşa	42	2	34	6	15
Kertibin	79		40	8	12
Dinler	24		14	7	8
Arabacı	12		6	13	4
Davalı	46		130	4	12
Akça	14		16	2	5
Akyası	8	6	12	1	1
Silahyol	13		7	2	2
Kara Ağaç Kulağı	7	2	4	1	1
Kazaksu	23		12	3	6
Kulaklar	14		18	1	5
Kofacı	14	4	13	4	5
Sucular	16	3	12	6	1
Atpular	3	6	5	1	1
Köşk Pençi	43		41	8	14
Keçeci	18	6	13	2	4
Tekziban	54	5	26	7	10
İkiz	21	5	27	4	4
Çizmecibağ	93	9	75	12	13
Karaköy	83	5	66	8	13
Adil	56	1	36	7	10
Tozlu	105	17	12	18	19
Köşktem	28	14	19	3	8
TOPLAM	1195	184	948	187	270

Tablo 68. Mangalya Kazası Meslek – Yan Meslek

KAZA	MESLEK	ASYAB		MAHZEN	
ADI	ADEDİ	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Mangalya	11	8	1850	2	500
TOPLAM	11	8	1850	2	500

Tablo 68. Mangalya Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

ÇİFTLİK	ASYAB		MAHZEN	
ADI	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
Civar ve Kara Karyesi Ç.	6	150	3	750
Kemer Köy Karyesi Ç.			1	250(KİRA)
TOPLAM	9	150	4	1000

Tablo 68. Mangalya Kazası Meslek – Yan Meslek (Devam)

KARYE ADI	MESLEK ADEDİ	ASYAB		MAHZEN		DÜKKAN		FIRIN	
		BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT	BAB	HASILAT
İshak Fakih									
Balah						-	450		
Tekilik	2	7	300	5	300				
Pirveli		3	100			1	100	2	900
Ehnurlu		1	-					2	900
Mühürlü	1								
Gökmelik	1	1	-						
Mustafa Paşa	1								
Kertibin		1	-						
Sucular		1	-						
Atpular	1			1	250				
Köşk Pençi		5	-						
İkiz		1	-						
Çizmecibağ		3	-						
Karaköy		1	-						
Adil		2	-						
Tozlu	2								
TOPLAM	8	26	400	6	550	1	550	4	1800

Tablo 69. Mangalya Kazası Meslek Çeşitleri

1	Berber	3
2	Hatib	2
3	Tüccar	1
4	Dükkancı	4
5	Değirmenci	1
6	Hizmetkar	8
7	İmam	4
8	Çoban	2
9	Muhtar	1
10	Asker	1
11	Demirci	1
12	Bakkalcı	1
13	Rençber	1

BİBLİYOGRAFYA**ARŞİV BELGELERİ:****Temettuat Defterleri (TMT):**

BOA. TMT., No.: 11880.

BOA. TMT., No.: 11881.

BOA. TMT., No.: 11882.

BOA. TMT., No.: 11883.

BOA. TMT., No.: 11884.

BOA. TMT., No.: 11885.

BOA. TMT., No.: 11886.

BOA. TMT., No.: 11887.

BOA. TMT., No.: 11936.

BOA. TMT., No.: 11937.

BOA. TMT., No.: 11938.

BOA. TMT., No.: 12124.

BOA. TMT., No.: 12125.

BOA. TMT., No.: 12126.

BOA. TMT., No.: 12127.

BOA. TMT., No.: 12128.

BOA. TMT., No.: 12148.

BASILI ESERLER:

Ahmed Lütü Efendi. **Vakanüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi**. Birinci basım. İstanbul: Yapı Kredi Yay.,1999.

Ahmed Vasıf Efendi. **Mehasinü'l Âsâr Ve Hakaikü'l-Ahbâr**. Haz.: Mücteba İlgürel, Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1994.

Ahmed Cevdet Paşa. **Tarih-i Cevdet**. C.7, Birinci basım. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1976.

Akgündüz, Ahmed. **Osmanlı Kanunnameleri Ve Hukuki Tahlileri**. C.1, Birinci basım. İstanbul: Fey Yay., 1999.

Ali Tefik. **Coğrafya-i Umumi**. C.3, Birinci basım. İstanbul: Kerebet Matbaası, 1308.

Armaoğlu, Fahir. **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**. İkinci.basım. Ankara: T.T.K Yay., 1999.

Âşık Paşazâde. **Osmanoğullarının Tarihi**. Haz.: Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç Birinci basım. İstanbul: K Kitaplığı, 2003.

Barkan, Ömer Lütü. **Türkiye'de Toprak Meselesi**. Birinci basım. İstanbul: Gözlem Yay., 1980.

_____. **XV. Ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki Ve Mali Esasları, Kanunlar**. Birinci basım. İstanbul: İ.Ü.E.F. Türkiyat Enstitüsü Neşriyatı, 1943.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **Maliye Nezareti Temettuat Kataloğu**, (11020-13118), VII.Cilt, Katalog No: 514.

Belge, Murat. **Osmanlı'da Kurumlar Ve Kültür**. Birinci basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2005.

Danişmend, İsmail Hakkı. **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**. C.III (M.1574-1703, H.982-1115). Birinci basım. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1950.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa. **Zübde-i Vekayiât**. Tahlil Ve Metin (1016-1116 / 1656-1704). Haz.: Abdülkadir Özcan. Birinci basım. Ankara: T.T.K Yay., 1995.

Doğru, Halime. **XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli’de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal Ve Ekonomik Görüntüsü Ve Kozluca Kazası**. Birinci basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay., 2000.

_____. **Lehistan’da Bir Osmanlı Sultanı**. Birinci basım. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

_____. **Rumeli’de Bir Kadı Defterinin Analizi, Hacı Oğlu Pazarı Kazası**. 2006 (Basımda).

Dragonova, Slavka. **A Quantitative Analysis Of Sheep-Breeding In Bulgarian Lands Under Ottoman Domination**. First Edition. Sofia: Publishing House Of The Bulgaran Academy Of Sciences, 1993.

Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci. **İbn-i Battuta Seyahatnamesi-I**. Çeviri, İnceleme Ve Notlar: A.Sait Aykut. Birinci basım. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004.

Eckhart, F. **Macaristan Tarihi**. Çev.: İ. Kafesoğlu, Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1949.

Ercan, Yavuz. **Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler**. Birinci basım. Ankara: Turhan Kitabevi, 2001.

Erim, Nihat. **Devletlerarası Hukuku Ve Siyasi Tarih Metinleri**. C.1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları) Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1953.

Ergin, Osman Nuri. **Türkiye’de Şehirciliğin Tarih-i İnkışafı**. Birinci basım. İstanbul: İ.Ü.H.F. Yay., 1936.

Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn-i Derviş. **Seyahatname**. C.2-3, Birinci basım. İstanbul: İkdam Matbaası, 1314.

Evliya Çelebi. **Seyahatname (Rumeli-Sol Kol-Edirne)**. Haz.: İsmet Parmaksızoğlu, Birinci basım. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1000 Temel Eser Dizisi, 1984.

Gelibolulu Mustafa Ali. **Kühü'l-Ahbâr**. C.II, Haz.: M. Hüdai Şentürk, Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 2003.

Grousset, René. **Bozkır İmparatorluğu**. Birinci basım. İstanbul: Ötüken Yay., 1980.

Gülsoy, Ufuk. **1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reaya**. Birinci basım. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1993.

Gökbilgin, M. Tayyib. **Edirne Ve Paşa Livası (Vakıflar, Mülkler, Mukataalar)**. Birinci basım. İstanbul: Üçler Basımevi, 1952.

Hammer Purgstall, Baron Joseph Von. **Osmanlı Devleti Tarihi**. C.1-2, Birinci basım. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983.

Hoca Sadettin Efendi. **Tacü't-Tevarih**. C.1-2, Üçüncü basım. Eskişehir: Kültür Bakanlığı Yay., 1992.

İbn-i Kemal. **Tevarih-i Âl-i Osman**. II. Defter, Haz.: Şerafettin Turan, Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1999.

İbram, Nureddin. **Dobruca'daki Müslüman Türk Topluluğu Manevi Hayatından Sayfalar, Dini Hayatı Ve Anadilindeki Eğitim**. Çev.: Belghiuzar Cartalı Buliga, Namık Kemal Yıldız, İkinci basım. Constanta: Ex Ponto Yay., 1999.

İnalcık Halil ve Mevlûd Oğuz. **Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehemmed Hân**. İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1989.

İnalcık, Halil. **Tanzimat Ve Bulgar Meselesi**. Birinci basım. İstanbul: Eren Yay., 1992.

_____ **Osmanlı İmparatorluğu : Klâsik Çağ, (1300-1600)**. Çev.: Ruşen Sezer. Üçüncü basım. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2003.

_____ **Fatih Devri Üzerinde Tetkikler Ve Vesikalar-1**. İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1987.

İpek, Nedim. **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri, (1877-1890)**. Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1994.

Kantemir, Dimitri. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş Ve Çöküş Tarihi**. Beşinci basım. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2002.

Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi**. C. 7-8, Sekizinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 2003.

_____ **Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı. 1831**. İkinci basım. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yay., 1997.

Kaynar, Reşat. **Mustafa Reşit Paşa Ve Tanzimat**. İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1983.

Kunt, İ. Metin. **Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası Ve İl İdaresi**. Birinci Basım. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay., 1979.

Kurat, Akdes Nimet. **Rusya Tarihi, Başlangıcından 1917'ye Kadar**. İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1987.

_____ **Prut Seferi Ve Barışı (1123=1711)**. 2 Cild, Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1951-1953.

_____ **XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı Ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu**. Birinci basım. İstanbul: A.Ü.D.T.C.F. Yay., 1943.

Manov, Atanas. **Gagauzlar (Hristiyan Türkler)**. Bulgarcadan Çeviren: M. Türker Acaroğlu, Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 2001.

Mc Carthy, Justin. **Ölüm Ve Sürgün**. Çev: Bilge Umar, Birinci basım. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1998.

Mehmed Neşrî. **Kitâb-ı Cihannümâ**. 1. Cilt, Yayınlayan: F. R. Unat, M. Altay Köymen, İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1987.

Mehmed Zillioğlu Evliya Çelebi. **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**. 5. Kitap, Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman, Birinci basım. İstanbul: Zuhuri. Danışman Yayınevi, 1970.

Muhammed Et-Tanci. **İbn-i Battuta Seyahatnamesi, "Tuhfetün-Nuzzar-Fi Garaibil-Emsar**. Cild I-II, Çev.: Mümin Çevik, Birinci basım. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983.

Mustafa Naimâ Efendi. **Naimâ Tarihi**. C.1-2, Birinci basım. İstanbul: Zuhuri Danışman Yay., 1968.

Mustafa Nuri Paşa. **Netayic-ül Vukuat, Kurumları Ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**. C.III-IV, Sadeleştiren, Notları Ve Açıklamaları Ekleyen: Neşet Çağatay, İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1987.

Müneccimbaşı Ahmed B. Lütfullah. **Câmiu'd- Düvel (Selçuklular Tarihi-II)**. Birinci basım. İzmir: Akademi Kitabevi, 2001.

Ocak, Ahmet Yaşar. **Sarı Saltık, Popüler İslamın Balkanlardaki Destani Öncüsü, (XII. Yüzyıl)**. Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 2002.

Ostrogorsky, George. **Bizans Devleti Tarihi**. Çev. Fikret Işıltan, İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1981.

Özkaya, Yücel. **Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyânlık**. Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1994.

_____. **Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyanları (1791-1808)**. Birinci basım. Ankara: A.Ü.D.T.C.F. Yay., 1983.

Peçevi İbrahim Efendi. **Peçevi Tarihi**. C.II, Haz.: Bekir Sıtkı Baykal, Birinci basım. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı. Yay., 1982.

Pitcher, Donald Edgar. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası**. Birinci basım. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999.

Sayın, Abdurrahman Vefik. **Tekalif Kavaidi, Osmanlı Vergi Sistemi (1853-1956)**. Birinci basım. Ankara: Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yay.,1999.

Selaniki Mustafa Efendi. **Tarih-i Selaniki**. C.II, Haz.: Mehmet İpşirli, İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1999.

Shaw, Stanford J., Ezel Kural Shaw. **Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye**. C.1-2, Çev.: Mehmet Harmancı, Birinci basım. İstanbul: E Yay., 1982.

Şimşir, Bilâl N. **Bulgaristan Türkleri**, Birinci basım. Ankara: Bilgi Yay., 1986.

Tansel, Selahattin. **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi Ve Askeri Faaliyeti**. İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1985.

Tuğlacı, Pars. **Bulgaristan Ve Türk Bulgar İlişkileri**. Birinci basım. İstanbul: Cem Yayınevi, 1984.

Tukin, Cemal. **Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi**. Birinci basım. İstanbul: İ.Ü.E.F. Yay., 1947.

Turan, Osman. **Selçuklular Zamanında Türkiye**. Üçüncü basım. İstanbul:Boğaziçi Yay., 1999.

Turan, Ömer. **Turkish Minority In Bulgaria (1878-1908)**. Birinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1998.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı., **Osmanlı Tarihi**. C.1, 2, 3/1, 3/2, 4/1, Sekizinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 2003.

_____. **Çandarlı Vezir Ailesi**. İkinci basım. Ankara: T.T.K. Yay., 1986.

_____. **Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık-oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa**. Birinci basım. İstanbul: T.T.K. Yay., 1942.

Üçok, Coşkun. **Siyasal Tarih (1789-1960)**. Birinci basım. Ankara: A.Ü.H.F. Yay., 1975.

Ülküsal, Müstecib. **Dobruca Ve Türkler**. Birinci basım. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1966.

Yerasimos, Stephane. **Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman (XIV-XVI siècles)**, Ankara: Imprimerie De La Société Turque D'histoire, 1991.

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rum-İli Defteri (937 / 1530), C.II, Dizin Ve Tıpkı Basım, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., 2002.

MAKALELER:

Akbal, Fazıla. “1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu’nda İdari Taksimat Ve Nüfus”, **Bell.**, C.15, S.60, (1951), s.617-628.

Akşin, Sina. “Siyasal Tarih (1789-1908)”, **Türkiye Tarihi**, Ed.: Sina Akşin, C.3, Beşinci basım. Cem Yay., İstanbul 1997, s.77-188.

Aktepe, M. Münir. “XIV. Ve XV. Asırlarda Rumeli’nin Türkler Tarafından İskanına Dair”, **Türkiyat Mecmuası**. C.X, (1953), s.299-312.

_____. “Babadağı”, **T.D.V.İ.A.**, C.4, (1998), s.371-372.

_____. “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, **İ.Ü.E.F.T.D.**, C.1, S.2, (1950), s.283-307.

Alexandrescu, Marie M.. Dersca Bulgaru, “Köstendje”, **E.İ.**, Vol.5, (1986), pp.277-278.

Aydın, Mahir. “XIX. Yüzyılda Bulgar Meselesi”, **V. Milletlerarası Türkiye Sosyal İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler, İstanbul 21-25 Ağustos 1989**, (1990), s.281-285.

Babinger, Franz. “Sarı Saltık Dede”, **İ.A.**, C.10, (1997), s.220-221.

Barkan, Ömer Lütfi. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, **Vakıflar Dergisi**, C.2, (1974), s.279-304.

_____. “Tarihi Demografi Araştırmaları Ve Osmanlı Devleti”, **Türkiyat Mecmuası**, C.10, (1965), s.1-26.

Baysun, M. Cavid. “Abdülhamid I’”, **İ.A.**, C.1, (1997), s.73-76.

Becker, C.H.. “Cizye”, **İ.A.**, C.3, (1997), s.199-201.

Bulgaria”, Mad., **Lands And Europe**, Vol.4, (1972), pp.147.

“Bulgaristan” Mad., **Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi**, C.3, (Avrupa), (1981), s.746-760.

Çadırcı, Musa. “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Bell.**, C.34, S.134, (1970), s.409-415.

Decei, Aurel “Dobruca”, **İ.A.**, C.3, (1997),s.628-643.

Demir, İsmet. “Temettü Defterlerinin Önemi Ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı**, C.6, (1999), s.315-321.

Dirimtekin, Feridun. “Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli’ye Geçiş Ve Yerleşimleri”, **VII. Türk Tarih Kongresi, Bildiri Özetleri**, C.2, (1970), s.577-580.

“Dobruca” mad. **Meydan Larousse**, C.3, (1990), s.779.

“Dobrudja”, **Encyclopaedia Britannica**, Vol.7, (1960), pp.465.

“Dobrudja”, **Le Grand Roberts**, C.II, (1987), pp.904-905.

Doğru, Halime. “Öldürülen Hacı Oğlu Pazarı Ayanı Sarıklıoğlu İle Adamlarının Muhallefatı Ve Tasfiyesi”, **Uluslararası Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler**, (2005), s.157-169.

_____. “Rumeli’de Celep-Keşanlar”, **XIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.III, 3. Kısım, (2002), s.1675-1690.

_____. “Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de Fetih Ve İskan Siyaseti”, **Türkler**, C.9, (1999), s.165-176.

_____. “Sağ Kol Üzerinden Rumeli’nin Fethi”, **A.Ü.E.F.D.**, C.1, S.2, (2002), s.129-171.

_____. “1260-1261 Tarihinde Yapılan Sayıma Göre Hacı Oğlu Pazarı’nda Meslek Dağılımı”, **A.Ü.E.F.D.**, C.1 S.3, (2002), s.137-171.

_____. “Hacı Oğlu Pazarı”, (Yayınlanmamış).

_____. “IV. Mehmed’in Lehistan Seferi Ve III. Ahmed’in Hacı Oğlu Pazarı’nda Doğumu”, (Yayınlanmamış).

Draganova, Slavka. “XIX. Yüzyılın Ondalık-ı Ağnam Defterlerine Göre Bulgaristan’da Koyuncululuğun Gelişmesi”, **XI. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.IV, (1994), s.1457-1467.

Dürüst, Kamil. “Varna’da Akyazılı Sultan Tekkesi”, **Vakıflar Dergisi**, C.20, (1998), s.443-451.

Ekrem, Mehmet Ali, “Kırım Ve Nogay Türklerinin Osmanlı Devrinde Dobruca’ya Ve Tüm Rumeli’ye Geçmeleri Ve Yerleşmeleri”, **VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.3, (1983), s.1599-1606.

Emecen, Feridun M.., “XVI. Asırda Balkanların Kuzey Doğu Kesiminde İskan Tipleri Ve Özellikleri Hakkında Bazı Notlar”, **V. Milletlerarası Türkiye Sosyal İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler**, (1990), s.543-550.

Ercan, Yavuz. “Türkiye’de XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerin Hukuki, İctimai Ve İktisadi Durumu”, **Bell.**, C.47, S.187, (1983), s.1115-1149.

_____. “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme, **Bell.**, C.34, S.134, (1970), s.409-415.

Eren, Ahmet Cevat. “Selim III”, **İ.A.**, C.10, (1997), s.441-457.

Eyice, Semavi. “Varna ile Balçık Arasında Akyazılı Sultan Tekkesi”, **Bell.**, C.31, S.120, (1967), s.551-600.

Fedbi, Osman. “Dobruca Türkleri”, **Yeni Türkiye**, S.16 (Türk Dünyası Özel Sayısı), (1997), s.1867-1868.

Halaçoğlu, Ahmet. “Balkanlardan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, **Türkler**, C.13, (1999), s.887-895.

Halaçoğlu, Yusuf. “Kuruluşundan Günümüze Bulgaristan’da Türk Nüfusu”, **V. Milletlerarası Türkiye Sosyal İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler**, (1990), s.505-513.

Heywood, Colin. “ Osmanlı Dönerinde Via Egnatia: 17. Yüzyıl Sonu Ve 18. Yüzyıl Başında Sol Koldaki Menzilhaneler”, **Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia**, Birinci basım. Ed.: Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999, s.138-160.

İaneva, Svetla. “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Balkanların Orta Kısımında Zanaatlar Ve Zanaatkarlar”, **Osmanlı**, C.3, (1999), s.533-538.

İnalcık, Halil. “Türkler Ve Balkanlar”, **Balkanlar**, Birinci basım. Eren Yay., İstanbul 1983, s.9-32.

_____. “Murad II” **İ.A.**, C.8, (1997), s.598-615.

_____. “Rumeli”, **İ.A.**, C.9, (1997), s.767-773.

_____. “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, **Türkler**, C.9, (1999), s.64-88.

_____. “Dobrudja”, **E.İ.**, Vol.2, (1986), pp.610-613.

_____. “Balkan”, **E.İ.**, Vol.1, (1986), pp.998-1000.

_____. “Bulgaria”, **E.İ.**, Vol.1, (1986), pp.1302-1304.

_____. “Gelibolu”, **İ.A.**, C.2, (1997), s.983-987.

Karal, Enver Ziya. “Ahmed III”, **İ.A.**, C.1, (1997), s.165-168.

Karpat, Kemal H.. “Ottoman Urbanism: The Crimean Emigration To Dobruca And The Fouding Of Mecidiye, 1856-1878”, **I.J.T.S.**, Vol.3, No.1, (1984-1985), pp.1-25

_____. “Gagauzlar”, **T.D.V.İ.A.**, C.13, (1998), s.288-291.

_____. “Dobruca”, **T.D.V.İ.A.**, C.9, (1998), s.482-486.

Kiel, Machiel. “Zur Gründüg Und Frühgeschichte Der Stadt Trjavna In Bulgarien”, **Müncher Zeitschrift Für Balkankunde**, 7.Und 8. Band, Sonderdruck, (1991), pp.191-218.

_____. “Die Rolle Kadı Und Ulema Als Förderer Der Baukunst İ In Den Provizzentren Des Osmanischen Reiches”, **Festschrift Hans Georg Majer**, (2002), pp.569-601.

_____. “The Oldest Monuments Of Ottoman Turkish Architecture In The Balkans”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, C.XII, (1982), pp.117-144.

_____. “The Türbe Of Sarı Saltuk At Babadağ-Dobrudja”, **G.D.A.A.D.**, C.6-7, (1978), pp.205-225.

_____. “The Vakıfname Of Rakkas Sinân Beğ In Karnobat (Karin-Âbâd) And The Ottoman Colonization Of Bulgarian Thrace (14th-15th Century)”, **Osmanlı Araştırmaları-I**, (1980), pp.15-32.

_____. “Urban Development In Bulgaria In The Turkish Period: The Place Of Turkish Architecture In The Process”, **I.J.T.S.**, Vol.4, No.2, (1989), pp.79-157.

_____. “Sarı Saltuk: Pioner Des İslam Auf Dem Balkan İm 13 Jahrhundert”, **Aleviler / Alewiten**, C.1, (2000), pp.253-306.

_____. “Ottoman Urban Development And The Cult Of A Heterodox Sufi Saint: Sarı Saltuk Dede And Towns Of İsakçe And Babadağ In The Northern Dobrudja”, **Collection Turcica**, Vol.IX, (2005), pp.283-298.

Koloğlu, Orhan. “Osmanlı Döneminde Balkanlar”, **Balkanlar**, İstanbul: Eren Yay., 1983, s.41-96.

Koylu Zafer, “Ayastefanos Antlaşması Ve Sonrasında Balkanlar’da Bulgaristan’ın Genişleme Politikaları: Makedonya”, **Uluslararası Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemi Türk Bulgar İlişkileri Sempozyumu, Bildiriler**, (2005), s. 105-113.

Kunt, Metin. “Siyasal Tarih (1300-1600)”, **Türkiye Tarihi**, C.2, Ed.: Sina Akşin, Beşinci basım. İstanbul: Cem Yay., 1997, s.21-144.

_____. “Siyasal Tarih (1600-1789)”, **Türkiye Tarihi**, C.3, Ed.: Sina Akşin, Beşinci basım. İstanbul: Cem Yay., 1997, s.19-73.

Kurşun, Zekeriya. “Avrupa’da Bir Türk İslam Diyarı: Dobruca’nın Demografik, Sosyal Ve İdari Yapısı”, **Türkler**, C.13, (1999), s.924-935.

Kuyucuklu, Nazif, Yusuf Halaçoğlu, Mehmet İpşirli, Semavi Eyice. “Bulgaristan”, **T.D.V.İ.A.**, C.6, (1998), s.391-408.

Kütükoğlu, Mübahat S.. “Osmanlı Sosyal Ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, **Bell.**, C.LIX, S.225, (1995), s.395-418.

Leiser, G.. “Sarı Saltık Dede”, **E.İ.**, Vol.9, (1986), pp.61-62.

Lewis, Bernard. “Babadaghi”, **E.İ.**, Vol.1, (1986), pp.842-843.

Melikoff, Iréne. “14.-15. Yüzyıllarda İslam Heterodoksluğunun Trakya’ya Ve Balkanlara Yerleşme Yolları”, **Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia**, Birinci basım. Ed.: Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999, s.178-190.

Menzel, Th.. “Gagauzlar”, **İ.A.**, C.4, (1997), s.706-707.

Murgescu, Bogdan. “Köstence”, **T.D.V.İ.A.**, C.29, (1998), s.276-277.

Nedkoff, Boris Christoff. “Osmanlı İmparatorluğunda Cizye”, Çev. Şinasi Altundağ, **Bell.**, C. VIII, S. 32, (1944), s. 559-652.

Ocak, Ahmet Yaşar. “Sarı Saltuk Ve Saltukname”, **Türk Kültürü**, S.197, (1979), s.266-275.

Özdemir, Rifat. “Avârız Ve Gerçek-Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler”, **X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.4, (1993), s.1581-1613.

Özkaya, Yücel. “Rumeli’de Ayanlık İle İlgili Bazı Bilgiler”, **VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, C.2, (1981), s.1407-1416.

Öztürk, Said. “Konya Temettuat Defterleri”, **Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi**, Selçuk Üniv. Yay., Konya: Selçuk Üniversitesi Yay., 2000, s.533-537.

“Romanya” Mad., **Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi**, (Avrupa), C.3, (1981), s.735-744.

“Rumania”, Mad., **Lands And Europe**, Vol.3, (1972), pp.117.

Sadchikov, F. I. “Dobruja”, **Great Saviet Encyclopedia**, C.8, (1973), pp.333-334.

Saydam, Abdullah. “Kırım Ve Kafkasya’dan Yapılan Göçler Ve Osmanlı İskan Siyaseti (1856-1876)”, **Osmanlı**, C.4, (1999), s.677-686.

_____. “Tanzimat Devrinde Dobruca’da İskan Faaliyetleri”, **O.Ü.E.F.D.**, C.7, (1992), s.199-209.

Selçuk, Havva. “Rumeli’ye Yapılan İskanlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481)”, **Türkler**, C.9, (1999), s.177-186.

Serin, Mustafa. “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterlerinin Önemi Ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı**, C.6, (1999), s.315-321.

Şener, Abdüllatif. “Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları”, **150. Yılında Tanzimat**, Yay.: Hakkı Dursun Yıldız, Ankara: T.T.K. Yay., 1992, s.259-275.

Şentürk, M. Hüdayi. “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Devrinde Rumeli’de Uyguladığı İskan Siyaseti Ve Neticeleri”, **Bell.**, C.LVII, Sayı: 218’den Ayrıbasım, (1993), s.89-112.

Şimşir, Bilâl N., “The Turkish Minority In Bulgaria: History And Culture”, **I.J.T.S.**, Vol.4, No.2, (1989), pp.159-178.

Tukin, Cemal. “Küçük Kaynarca”, **İ.A.**, C.6, (1997), s.1064-1071.

Turan, Osman. “Keykavus II”, **İ.A.**, C.6, (1997), s.642-645.

Turan, Şerafettin. “1829 Edirne Antlaşması”, **A.Ü.D.T.F.C.D.**, C.IX, S.1-2, (1997), s.111-151.

Uralgiray, Yusuf. “Romanya’da Türk Ve İslam Kültürü (Dobruca’nın Dünü, Bugünü Ve Yarını)”, **Doğu Dilleri**, C.2, S.4, (1981), s.295-354.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Murad I”, **İ.A.**, C.8, (1997), s.587-597.

_____. “Çandarlı”, **İ.A.**, C.3, (1997), s.351-357.

_____. “Âyân”, **İ.A.**, C.2, (1997), s.40-42.

Yılmaz, Serap. “1823’te İstanbul İle Osmanlı Eyaletleri Arasında Deniz Yolu İle İlişkiler”, **Osmanlı**, C.3, (1999), s.638-643.

Zachariadou, Elizabeth A., “Doğal Afetler: Fırsat Anları”, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Doğal Afetler**, Birinci basım. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2001, s.6-10.